

Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 7

Satsadverbial, ledföljd
och informationsdynamik
i svenskan

(English summary)

av Maia Andréasson

Göteborg 2007

TITLE: Sentence Adverbials, Constituent Order and Information Dynamics in Swedish
SWEDISH TITLE: Satsadverbial, ledföljd och informationsdynamik i svenskan
LANGUAGE: Swedish (English summary)
AUTHOR: Maia Andréasson

Abstract

The first aim of this thesis is to investigate causes behind constituent order variation in Swedish main clauses. The second aim is to explore pragmatic and distributional differences between sentence adverbials and other adverbials in relation to subjects and objects, in order to contribute to the description of sentence adverbials. The investigation consists of an empirical corpus study of one day's edition of the daily newspaper *Göteborgs-Posten* and extracts from 17 recent novels. From this corpus all clauses with a possibility of word order variation have been excerpted and examined in detail with respect to constituent order.

The corpus study shows that much of the word order variation in the investigated area of the clause is due to the information dynamics of the sentence. Constituents that express GROUND material usually precede constituents that express the RHEME. A third type of information status is distinguished, SCENE. This information status relates the proposition to a temporal, spatial or circumstantial context. SCENE material turns out to be regularly placed between ground and rheme, giving the overall pattern: GROUND < SCENE < RHEME.

There are, however, other factors which override this pattern whenever they are present in the clause. Structural factors, such as the verb second constraint, as well as semantic scope, marking of contrasted elements and the preservation of the functional hierarchy are more dominant than the information dynamics of the clause.

Sentence adverbials are distinguished from the other adverbial categories in the corpus by their function as information dynamic operators. As such, they often mark a contrasted portion of the clause and are aligned to a focus domain.

The analysis is carried out in the theoretical framework of Lexical-Functional Grammar combined with Optimality Theory. The various relevant factors and structural patterns are formalised as violable constraints which are ranked. It turns out that in Swedish, constraints that correspond to structural factors are ranked higher than semantic/pragmatic constraints.

KEY WORDS: Sentence adverbials, information dynamics, word order, constituent order, Swedish, information structure, Lexical-Functional Grammar, Optimality Theory

© Maia Andréasson

DISTRIBUTION: Institutionen för svenska språket
Box 200
405 30 Göteborgs Universitet

ISSN: 1652-3105

ISBN 13: 978-91-87850-31-8

ISBN 10: 91-87850-31-1

OMSLAGSILLUSTRATION: "Grenverk" av Lina Andréasson ©

SÄTTNING: Maia Andréasson och Lina Andréasson

TRYCKNING: Elanders Infologistics Väst AB 2007

Förord

La grammaire est une chanson douce. (Erik Orsenna)

Nu är klockan kvart i åtta en fredagkväll och här sitter jag och är färdig med min avhandling. Det som återstår är bara lite återblickar och eftertanke.

I fem år har satsadverbialen varit mitt sällskap och mitt bekymmer. Det har varit otroligt roligt och privilegierat att få gå hela vägen runt från definitionen av satsadverbial till ledföljd och informationsdynamik och tillbaka till definitionen av satsadverbial igen. Det har också varit tuftt, för utanför den lilla, lilla världen av grammatikforskare är det inte alltid ett partytrick att tala om att man sysslar 40 timmar i veckan med satsadverbial, ett satsled som vanliga dödliga inte ens hört talas om i mellanstadiet.

I dessa fem år har jag dock haft glädjen att befinna mig på en plats där jag varit omgiven av människor som inte bara förstår vad jag sysslar med utan som också har hjälpt och stöttat mig. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet är ett mycket bra ställe att doktorera på. Först och främst går mina tankar till min huvudhandledare Elisabet Engdahl. Från det att Elisabet blev min handledare för D-uppsatsen och fram tills nu har hon med outtröttlig entusiasm svarat på frågor, läst kopiösa mängder med ofärdig text, varit bollplank, svarat på samma fråga en gång till, skickat iväg mig på konferenser, sett till att jag gått hem till min familj, skrattat åt och med mig, uppmuntrat mig när jag varit tveksam och hejdat mig när jag haft för bråttom. Och detta har hon gjort såväl vid de regelbundet inbokade officiella handledningarna som vid de frekventa inofficiella handledningar då jag materialiserat mig i dörröppningen till hennes arbetsrum. Tack, Elisabet!

Jag har dessutom haft fördelen att ha två fantastiska bihandledare. Sven-Göran Malmgren har delat med sig av sin stora nordistiska kunskap, och han har även genom hela avhandlingsarbetet, med sina vänligt framförda reflektioner, uthålligt försökt få mig att inse vilka mina läsare är. Tack! Benjamin Lyngfelt som officiellt blev min bihandledare för bara något år sedan har varit en uppskattad samtalspartner redan långt innan, inte minst på 08.42-tåget till

Stockholm den våren Språkriktighetsboken skrevs klar. Din positiva envishet, ditt kunnande och ditt engagemang har bidragit till att avhandlingen är det den är. Tack, Ben!

Jag vill också här nämna några personer som gav mig impulsen att söka till forskarutbildningen. Tack Anna-Karin Erling, min goda vän, och tack docent Birgitta Berglund-Nilsson, min lärare i franska i Karlstad! Var sin gång sa ni var sin sak som bidrog till att jag är där jag är idag. Här i Göteborg var det det otroliga startfält av lärare jag mötte på B-kursen som fick mig att ändra alla planer och kasta mig vidare på fördjupningskursen: Sven-Göran Malmgren, Monica Johansson, Lena Rogström, Barbro Wallgren-Hemlin och Aina Lundqvist. Ja, kanske allra mest Aina, som bara stod där en lördag och log och sa något som lät fantastiskt förtrollande om C-kursen till hösten. Den hade ju jag inte planerat in alls. Tack också till Anna Hannesdóttir som senare gav mig chansen att börja undervisa!

Det finns många som bidragit till att den här avhandlingen har blivit klar. Högre seminariet i nordiska språk förtjänar ett tack för att de lyssnat på mina inspirerade och även på mina oinspirerade seminarier under de här åren och alltid hittat något att diskutera och bidra med. Men lika stort tack går till det inofficiella seminarium som hela tiden pågår runt kaffebordet på plan 4. Tack också till Peter Andersson, Karin Helgesson och Erik Magnusson som läst olika kapitel och delar av avhandlingen i olika skeden av skrivarbetet och som dessutom varit värdefulla samtalspartners. Sten Vikner och Ken Ramshøj-Christensen, vid Århus universitet, som bjudit in mig till workshop och fått mig att bila i regnet till Danmark i december två år i rad, förtjänar ett stort tack! Det har varit mycket värdefullt att få träffa er och få utmaningar, motugg och många glada skratt. Jag vill också tacka Susanna Karlsson, Jenny Nilsson, Rob O'Connor, John Payne, Peter Sells och Sofia Tingsell för intressanta samtal och insiktsfulla kommentarer. Ett särskilt varmt tack går till Kersti Börjars som varit en intensiv diskussionspartner, källa till kunskap, coach och vän. Tack också för att du i en arbetstyngd situation ändå fann tid att läsa delar av kapitel 8.

Under min doktorandtid har jag vid flera tillfällen fått bidrag för att åka på konferensresor och kortare utlandsvistelser. Från Wilhelm och Martina Lundgrens Vetenskapsfond fick jag medel som möjliggjorde för mig att vistas i Manchester två veckor och dessutom besöka *KNAW Masterclass Cognitive Foundations of Interpretation* som organiserades av Royal Netherlands Academy for Arts and Sciences (KNAW) och NWO Cognition project Conflicts in Interpretation den 29 oktober 2004. Jag har också fått medel genom Humanistiska fakultetsnämnden, bland annat Stiftelsen Oscar Ekmans minnesfond, och

även från Institutionen för svenska språket.

Jag är inte helt borta på det tekniska. Ändå är det så otroligt mycket som kan gå fel och gör det. Tack till Gunnar Dahlström på HumFak:s Dataservice som skrattat mycket åt mig under åren och lyckats lösa mina problem. Redaktörerna för GNS-serien Roger Källström och Sven-Göran Malmgren ska också ha tack för att de hittade så många av mina bortsprungna kommatecken och punkter. Alla korrekturfel och andra eventuella felaktigheter som kan finnas kvar är mitt eget ansvar. Särskilt tack till Kristinn Jóhannesson för hjälp med tryckningen och allt moraliskt stöd i slutfasen.

Under de här åren har jag fått så många nya vänner. Förutom alla er som redan är nämnda vill jag dessutom rikta ett tack till Marika och till Emma. Ett särskilt tack går också till den referensgrupp av vänner och bekanta runt om i landet som under vintern 05/06 tittade på exempelmeningar och svarade på frågor om grammatikalitet.

Alldeles i slutet av ett avhandlingsförord brukar det handla om familjen. Här finns det en alldeles osedvanligt stor grupp att tacka och jag skulle vilja påstå att de också på ett alldeles osedvanligt sätt har stöttat mig. Lina, Julia, Sara, David och Agnes, tack! Ni är viktigare än alla satsadverbial i världen! Jag vill att ni ska veta hur skönt det varit för mig att känna att ni varit med mig i detta, på alla möjliga olika sätt. Och ett särskilt tack till Lina som tagit sig tid att formge omslaget till boken. Tack också till Philip, Petter och John, de bästa av ”svärsöner”.

Till sist, Morgan, du vet att jag inte hade klarat det här utan dig. Du har inte bara gjort allt hemarbete de senaste året, hållit reda på kalas och gymnastikkläder och ändå orkat åka sent på kvällen och hämta hem mig i regn och rusk. Du har dessutom designat mitt databasprogram, löst egenartade typsnittsmysterier, läst obegripliga kapitel om räckvidd, köpt tuggummi, sett till att min hemdator varit i toppskick, tvingat mig att vila, stöttat mig när jag jobbat ändå, svarat på ändlösa frågor om ifall ”man kan säga såhär” och inte gett upp. Här blir *tack* ett alldeles för litet ord.

Källered i december 2006

Maia Andréasson

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Syfte	3
1.2	Bokens uppläggning	4
I	Bakgrund	7
2	Begreppet 'satsadverbial' och dess historia	9
2.1	Adverbial i 1800-talsgrammatikor	9
2.1.1	På väg mot ett satsadverbial vid sekelskiftet 1900 . . .	10
2.2	Satsadverbial på 1900-talet	12
2.3	Satsadverbial i nutida nordisk grammatik	18
2.3.1	Satsadverbial i norsk och dansk grammatik	19
2.3.2	Svenska Akademiens grammatik, SAG, 1999	21
2.4	Vad är ett satsadverbial?	25
2.4.1	Modifiering	27
2.4.1.1	Överordningstest och utbrytningstest	28
2.4.1.2	Opaka kontexter	31
2.4.1.3	Relation till andra modifierare	32
2.4.1.4	Tillräckliga test för satsadverbial och andra adverbialkategorier	33
2.5	Satsadverbial i detta arbete	34
3	Principer för ledföljd	35
3.1	Generaliseringar om ledföljd	35
3.1.1	Satsgrammatiska mönster för ledföljd	36
3.1.2	Satsscheman som beskrivningsmodell för ledföljd . . .	39
3.1.2.1	Satsadverbialen i satsschemat	41
3.1.2.2	Sammanfattning	44

3.1.3	Möjligheter till ledföljdsvariation	44
3.1.3.1	Fundamentering	45
3.1.3.2	Objektspacering	45
3.1.3.3	Adverbialplacering	47
3.1.3.4	Adverbialplacering i konflikt med V2-mönstret	50
3.1.3.5	Sammanfattning	51
3.1.4	Beskrivningsmodeller för ledföljdsvariation	52
3.1.4.1	Den lagom hierarkiska modellen	55
3.2	Textgrammatiska principer för ledföljdsvariation	60
3.3	Räckvidd	61
3.3.1	Räckvidd och räckviddsuttryck	63
3.3.2	Räckviddsflertydighet	66
3.3.3	Räckviddsprincipen i detta arbete	68
3.4	Informationsdynamik	69
3.4.1	Informationstillstånd 1: antaganden	72
3.4.1.1	Antaganden om referentiell tillgänglighet	73
3.4.1.2	Antaganden om en UTD	74
3.4.2	Informationstillstånd 2: avsikter och informativ status	76
3.4.2.1	Rema	77
3.4.2.2	Grund	80
3.4.2.3	Scen	81
3.4.2.4	Kompletterande och framhävt rema, allmän och framhävd grund	83
3.4.3	Informationspaketering	85
3.4.3.1	Prosodiska strategier	86
3.4.3.2	Syntaktiska strategier	88
3.4.4	Informationsdynamisk flertydighet	93
3.4.5	Informationsprincipen i detta arbete	94
3.5	Tyngd	95
3.5.1	Tyngdprincipen i detta arbete	97
3.6	Tydighet	97
3.6.1	Tydighetsprincipen i detta arbete	98
3.7	Sammanfattning	98

II	Satsadverbial och ledföljd i skriven svenska	101
----	--	-----

4	Om undersökningarna	103
4.1	Korpusundersökningen	104

4.1.1	Korpusarna GP03 och ROM	105
4.1.2	Meningsbegrepp och satstyper	107
4.1.3	Undersökningsområde i satserna	109
4.1.4	Undersökningsområden med variation	111
4.1.5	Kompletterande undersökningar: riktade sökningar	112
4.1.6	Kompletterande undersökningar: informantbedömningar	113
4.2	Adverbialkategoriundersökning	114
4.2.1	Urval i korpusen	115
4.2.2	Kan adverbialkategorierna kopplas till lexikala enheter?	116
4.2.3	Adverbialkategorierna i F'-domänen	121
4.2.3.1	Typiska SADVL i urvalet	121
4.2.3.2	Typiska SMOD i urvalet	122
4.2.3.3	Typiska VPMOD i urvalet	123
4.2.3.4	Adverbial som inte svarar positivt på något av testerna	124
4.2.4	Diskussion av testningen	126
4.3	Sammanfattning	129
5	Kvantitativa resultat	131
5.1	Materialet i siffror	131
5.2	Adverbial och nominala led i siffror	132
5.3	Adverbialkategorierna i förhållande till nominala led	138
5.4	Adverbialkategorierna i utbrytningar	138
5.5	Ledföljd mellan adverbiella led	139
5.5.1	Ledföljd för adverbialkategorierna	140
5.5.2	Satsadverbialföljd	142
5.5.3	Adverbiella led och negationer	144
5.6	Sammanfattning och diskussion	148
6	Ledföljdsprinciperna i materialet	151
6.1	Informationsprincipen i materialet	152
6.1.1	Interaktion med lätta pronomen	154
6.1.2	Informantundersökning av informationsdynamik	155
6.1.3	Bedömning av informationsdynamik: utgångspunkter	157
6.1.4	Bedömning av informationsdynamik: resultat	158

6.1.4.1	Substantiviska subjekt efter adverbial, Advl < SSt	158
6.1.4.2	Substantiviska subjekt före adverbial, SSt < Advl	165
6.1.4.3	Sammanfattning: informativ status hos adverbial och substantiviska subjekt	169
6.1.4.4	Pronominella subjekt och adverbial	171
6.1.4.5	Pronominella objekt och adverbial	174
6.1.4.6	Sammanfattning av informationsdynamik hos personliga pronomen i undersökningsområdet	178
6.1.5	Sammanfattning av informationsdynamik i undersökningsområdet	179
6.2	Räckviddsprincipen i undersökningsområdet	179
6.3	Tyngdprincipen i undersökningsområdet	183
6.4	Tydlighetsprincipen i undersökningsområdet	185
6.5	Strukturella restriktioner på adverbialets placering	187
6.6	Sammanfattning	188
7	Diskussion	189
7.1	Satsadverbial och andra adverbial i F' -domänen	189
7.1.1	Adverbialkategorierna och deras definitioner	189
7.1.1.1	Satsmodifierande och verbfrasmodifierande adverbial	190
7.1.1.2	Satsadverbialet som informationsdynamisk operator	190
7.1.2	De satsmodifierande adverbialens inbördes ledföljd	193
7.1.3	V_{PMOD} och deras relation till verbfrasen	195
7.1.3.1	V_{PMOD} och konstituenttest	196
7.1.3.2	V_{PMOD} och räckviddstolkningar	198
7.1.3.3	V_{PMOD} i satser med enkelt predikat	200
7.2	Informationsdynamik i F' -domänen	201
7.2.1	Framhävning	201
7.3	Ledföljd i F' -domänen: när flera faktorer inverkar	204
7.3.1	Satsgrammatiska mönster i konkurrens	204
7.3.2	Textgrammatiska principer i konkurrens	207
7.3.2.1	Placering av V_{PMOD} kontra informationsprincipen	207
7.3.2.2	Informationsdynamisk tydlighet kontra informationsprincipen	208

7.3.2.3	Informationsprincipen kontra räckviddsprincipen	209
7.4	Sammanfattning	210
III	Satsadverbial och villkor för ledföljd i skriven svenska	211
8	Beskrivnings- och förklaringsmodeller	213
8.1	Lexikal-funktionell grammatik	214
8.1.1	Maskineriet: c-strukturen	216
8.1.1.1	X'-teorin	217
8.1.1.2	Funktionella projektioner	219
8.1.1.3	Annoterade c-strukturregler	220
8.1.2	Maskineriet: f-strukturen	222
8.1.2.1	Grammatiska funktioner	224
8.1.3	Maskineriet: andra representationer	226
8.1.3.1	I-struktur	227
8.1.3.2	S-struktur och modifiering i LFG	229
8.2	Resultat: svenskan och LFG	232
8.2.1	Svenskans c-struktur och lexikala modifierare	233
8.2.2	Kan modifieringsdomän anges i lexikala ingångar?	237
8.3	Optimalitetsteori	240
8.3.1	OT-LFG	244
8.3.1.1	INPUT, kandidater och OUTPUT i OT-LFG	244
8.3.1.2	Evalueringen och den optimala kandidaten	247
8.3.1.3	Villkor och satsgrammatiska mönster	250
8.4	Villkor på ledföljd i undersökningsområdet	255
8.4.1	Informativ status kontra satsgrammatiska villkor	256
8.4.2	Räckvidd kontra informativ status	260
8.4.3	Argumentföljd kontra räckvidd och informativ status	262
8.4.4	Informationsdynamisk tydlighet	263
8.4.5	Optimal ledföljd i undersökningsområdet	266
9	Slutdiskussion	269
9.1	Ledföljd och informationsdynamik i svenskan	270
9.2	Beskrivningen av satsadverbial	273
9.3	Slutord	276
	Summary	279

Litteraturförteckning	289
Bilaga 1. Taggar och exempeltagging	303
Bilaga 2. Villkorsförteckning	305

Tabeller

3.1	Informativ status	95
4.1	Romanmaterial	106
5.1	Satstyper i materialet	132
5.2	Nominala led i materialet	133
5.3	Andel subjekt före och efter adverbial i undersökningsområdet .	134
5.4	Relativ ordning subjekt-adverbial fördelat på SSt och SPro	135
5.5	Definitet hos subjekt i undersökningsområdet, f-satser	136
5.6	Definitet hos subjekt i undersökningsområdet, a-satser	137
5.7	Adverbial i förhållande till pronominala objekt	137
5.8	Adverbialkategorier i förhållande till nominala led i F'-domänen	138
6.1	Resultat av informantundersökning	156
6.2	Informativ status och ledföljd hos substantiviska subjekt och ad- verbial	170
7.1	Adverbialkategoriernas modifieringsdomän	190
7.2	Adverbialkategorier och informationsdynamik	193
8.1	Optimal ledföljd i undersökningsområdet	266
1	Taggar: satser	303
2	Taggar: Led	303

Figurer

2.1	Karta över satsen, efter Beckman (1904)	13
2.2	Frasstrukturträd efter Platzack (1998:167)	16
2.3	Satsstruktur med satsadverbial, efter Lindberg (1976:146).	19
2.4	Skillnader mellan adverbial, efter NRG (1997:774)	20
3.1	SAG:s fa-schema (SAG 4:7–11)	40
3.2	SAG:s af-schema (SAG 4:7–11)	40
3.3	Satsadverbialföljd, generell (SAG 4:90)	41
3.4	Satsadverbialföljd, modala (SAG 4:98)	42
3.5	Satsschemat i Norsk referansegrammatik (1997:858)	52
3.6	Satsschema efter Zola Christensen & Christensen (2005:216f.)	53
3.7	Satsschema efter Platzack (1998:93)	54
3.8	Satsstruktur för sats med delat predikat (Börjars m.fl. 2003; 2004).	57
3.9	Den lagom hierarkiska modellen I	58
3.10	Den lagom hierarkiska modellen II	58
3.11	Den lagom hierarkiska modellen III	59
3.12	Den lagom hierarkiska modellen IV	59
3.13	Satsstruktur för bisats.	60
8.1	Frasstruktur i X' -systemet	217
8.2	Tvåställt verb och enställt verb i X' -teorin	218
8.3	Adjungering i X' -teorin	218
8.4	C-struktur utan VP	219
8.5	C-struktur utan VP	221
8.6	C-struktur med adjungerad v_{MOD}	234
8.7	C-struktur där <i>inte</i> modifierar verbfrasen I.	235
8.8	C-struktur där <i>inte</i> modifierar verbfrasen II.	236
8.9	Generering av kandidater i OT-LFG	247

Exempel

8.1	OT-tablå, preliminär	242
8.2	OT-tablå	243
8.3	HO-V » IKON-NEG-MOD » *DISK	252
8.4	HO-V » IKON-NEG-MOD » *DISK » RESP-ARG	255
8.5	HO-V » RESP-I » IKON-MOD I	258
8.6	HO-V » RESP-I » IKON-MOD II	259
8.7	IKON-RV » RESP-I » IKON-MOD	261
8.8	F-OP » RESP-I	264

Kapitel 1

Inledning

Svenska Akademiens grammatik skriver om satsledet *adverbial* att det:

[...] närmast [är] negativt definiera[t], som den restgrupp av funktioner som blir över när de tydligare nominala, attributiva och verbala funktionerna har definierats (SAG 2:625f.).

Adverbial är på ett sätt satsledet som blev över. Ändå har adverbialen en särställning bland satsleden, eftersom det i mångt och mycket är de som knyter satsens innehåll till verkligheten: till tiden, till rummet och till omständigheter som har med satsinnehållet att göra. Och de adverbial som kallas *satsadverbial* knyter innehållet till sammanhanget som satsen yttras i, till det som tidigare sagts eller inte sagts, till den som talar och till den som lyssnar.

Dessutom har adverbial i allmänhet och i synnerhet satsadverbial en särställning i svenskans, norskans och danskans ledföljd. I underordnade satser, bisatser, placeras adverb och fraser som räknas till satsadverbialen, till exempel *inte*, i regel före det finita verbet som i (1 a). I huvudsatser däremot står de efter verbet som i (1 b) och precis som det gör såväl i huvudsatser som i bisatser i isländskan och i en del andra germanska språk.

- (1) a. Han är enligt IOL övertygad om att Irak *inte **har*** några kärnvapen
[...] [GP03]¹

¹Efter exemplen anges inom hakparenteser från vilken källa de är hämtade. Redovisning och diskussion av källor i avsnitt 4. Exempel med beteckningen [M] är modifierade, t.ex. för att visa på en annan ledföljd i ett autentiskt exempel. Beteckningen [G] är hämtade från Google i november 2005–december 2006. Samtliga exempel som saknar beteckning är konstruerade. Det diskuterade ledet markeras med kursiv stil och om det finns mer än en typ av diskuterade led markeras det andra dessutom med fet stil. Ett undersökt område i ett textsammanhang markeras med snedstreck.

- b. [...] och där inne i baracken *bade* man *uppenbarligen* spritat. [LEWIS
RESA]

Traditionellt brukar man säga att många adverbial svarar på frågorna *När?*, *Var?* och *Hur?* För satsadverbialen finns ingen sådan fråga. Istället definieras satsadverbial vanligen utifrån en semantisk och en positionell parameter. Dels talar man om att satsadverbial är adverbial som bestämmer en hel sats, det vill säga på något sätt påverkar hela satsens betydelse eller relaterar hela satsens betydelse till något annat, dels identifieras satsadverbial ofta utifrån sin typiska position (Lindberg 1976, Dahl 1982, Diderichsen [1946] 1957, SAG; se även vidare kapitel 2 och 3).

Såväl satsadverbial som andra fria adverbial har också stor möjlighet att uppträda på olika platser i satsen. Som vi såg ovan i exempel (1 a)–(1 b) kan satsadverbial placeras före finit verb i bisatser och före led som till exempel infinit verb i huvudsatser. Denna position är dock inte unik för satsadverbial, vilket vi kan se i exempel (2) nedan.

- (2) a. Han kände att han *nästan ofrivilligt forcerade* stegen [...] [SISTA JOURNEN]
b. Voyager-sonderna, som skickades iväg av den amerikanska rymd-flygstyrelsen Nasa i slutet av 1970-talet *har idag* tillryggalagt en sträcka av drygt tio miljarder kilometer. [GP03]

I (2) ser vi att även andra adverbial, till exempel adverbial med sättsbetydelse, som *nästan ofrivilligt* i (2 a) och adverbial med tidfästande betydelse, som *idag* i (2 b), kan stå i den position som ofta anses vara typisk för satsadverbial. Det finns dock en positionell skillnad mellan satsadverbial och dessa andra typer av adverbial. Dessa adverbial kan också placeras sist i satsen, vilket satsadverbial inte kan, som vi ser i exemplen i (3) nedan.

- (3) a. *Han är enligt IOL övertygad om att Irak har några kärnvapen *inte*. [M]²
b. *[...] och där inne i baracken hade man spritat *uppenbarligen*. [M]
c. Han kände att han forcerade stegen *nästan ofrivilligt*. [M]
d. Voyager-sonderna, som skickades iväg av den amerikanska rymd-flygstyrelsen Nasa i slutet av 1970-talet *har tillryggalagt en sträcka av drygt tio miljarder kilometer idag*. [M]

Ändå finns det många alternativa placeringar som fungerar för det som traditionellt definieras som satsadverbial. En del satsadverbial kan stå i anslutning

²Asterisk betecknar här att meningen eller konstruktionen är ogrammatisk.

till en fras, som *inte heller* i (4 a) och andra kan komma mellan det första ledet i en sats och det finita verbet, som *bara* i (4 b).

- (4) a. Även här blir hörsel ett meninglöst begrepp, ty *inte heller dessa djur* ”hör” inom ramen för våra definitioner. [DEN VIDUNDERLIGA]
b. Insikten är stor bland beslutsfattarna att en nedläggning inte innebär en besparing – man *bara flyttar* kostnaden utanför kommunen. [GP03]

När subjekt och olika typer av adverbial – inte bara satsadverbial – står tillsammans efter det finita verbet kan adverbialet komma före subjektet, som satsadverbialet *också* i (5 a) och det tidsangivande adverbialet *i går* i (5 b). Och om satsens objekt är ett pronomen kan till och med det komma före ett satsadverbial, som i (5 c).

- (5) a. Men sedan hade *också det* förlorat sin mening. [TEA-BAG]
b. Inför FN:s säkerhetsråd försökte *i går den amerikanske utrikesministern Colin Powell* bevisa att Irak har massförstörelsevapen, ett hemligt kärnvapenprogram, stora lager biologiska och kemiska vapen, gömmer terrorgrupper och lurar vapeninspektörer. [GP03]
c. [...] det satt väl i att film var synd, så han såg *den aldrig*. [LEWIS RESA]

Svenskan är ett språk där strukturella mönster ofta avgör ledföljden mellan verb och deras argument, som subjekt och olika typer av objekt (se vidare kapitel 3.1.1). Ett starkt strukturellt mönster är att det finita verbet i regel står på andra plats i påståendesatser. Ändå finns det, som vi såg i exemplen ovan, en rik variation i ledföljd, särskilt i satser där huvud verbet är finit, och här spelar såväl satsadverbial som andra adverbial en viktig roll.

1.1 Syfte

Det övergripande syftet med detta arbete är tvådelat. Det första delsyftet är att ta reda på vilka faktorer som inverkar på den rika ledföljdsvariation som finns i området efter det finita verbet i huvudsatser och i området före verbet i bisatser. Framför allt undersöks pragmatiska och semantiska faktorer, men dessa relateras också till de begränsningar i variationen som strukturella mönster för med sig. Särskilt utreds pragmatiska och distributionella skillnader mellan

satsadverbial och andra typer av adverbial i denna del av satsen.

Det andra delsyftet är att visa hur dessa pragmatiska och distributionella skillnader kan bidra till en tydligare beskrivning av satsledet satsadverbial och därmed också till en beskrivning som inte är negativt definierad.

Med utgångspunkt i en korpusundersökning av svenskt roman- och tidningsspråk från sekelskiftet 2000 undersöker och beskriver jag med hjälp av traditionell grammatik hur satsadverbial och andra fria adverbiala led interagerar med varandra och andra led i det område som undersöks. Styrkeförhållanden mellan de olika mönster och principer som påverkar ledföljden analyseras sedan med hjälp av Optimalitetsteori kombinerad med Lexikal-funktionell grammatik.

1.2 Bokens uppläggning

Detta arbete är uppdelat i tre större delar. Del I ger bakgrund och förutsättningar för den empiriska undersökning som sedan beskrivs och redovisas i del II. I del III presenteras en analys av de resultat som den empiriska undersökningen gett.

I del I ger jag först i kapitel 2 en tillbakablick på hur man beskrivit satsadverbial i svensk och internationell grammatisk litteratur under i första hand 1900-talet. I avsnitt 2.1 sammanfattas helt kort hur begreppet 'adverbial' växte fram i svensk grammatik under 1800-talet och i avsnitt 2.2 hur satsadverbial beskrivits under 1900-talet. Vidare ges i avsnitt 2.3 en kort översikt av hur satsadverbial beskrivs i aktuell norsk och dansk grammatisk litteratur och en sammanfattning och diskussion av Svenska Akademiens grammatiks avsnitt om satsadverbial. Sist i detta kapitel, i avsnitt 2.4, diskuteras hur vi kan skilja satsadverbial från andra typer av adverbial. Här görs även en preliminär indelning av adverbial i olika kategorier, som ligger till grund för undersökningen och i avsnitt 2.5 sammanfattas terminologi som används i detta arbete.

I kapitel 3 beskrivs först i avsnitt 3.1 generaliseringar om ledföljd och de fyra principer för ledföljdsvariation som SAG presenterar och i avsnitt 3.1.1 några satsgrammatiska mönster som styr ledföljden i det område som undersöks i detta arbete. Vidare diskuteras i avsnitt 3.1.2 satsscheman och hur de fungerar som beskrivningsmodell för ledföljdsvariation. I avsnitt 3.1.3 sammanfattas de möjligheter till ledföljdsvariation som finns i det område som undersöks och i avsnitt 3.1.4 diskuteras hur man bäst beskriver svenskans ledföljd och här presenteras också den lagom hierarkiska modell som används för att beskriva svenskans ledföljd i detta arbete. I avsnitt 3.2–3.6 presenteras

SAG:s fyra principer för ledföljdsvariation mer ingående för att bilda utgångspunkt för den vidare undersökningen.

I del II presenterar jag resultat av en korpusundersökning av ledföljdsvariation mellan adverbial och andra led. I kapitel 4 beskrivs material och metod och i kapitel 5 de kvantitativa resultaten.

Kapitel 6 redovisar resultat från den kvalitativa bedömningen av i vilken mån de olika ledföljdsprinciperna inverkar på ledföljdvariationen i materialet. Informationsprincipen redovisas i avsnitt 6.1, räckviddsprincipen i avsnitt 6.2, tyngdprincipen i avsnitt 6.3 och tydlighetsprincipen i avsnitt 6.4 I avsnitt 6.5 diskuteras hur man kan formalisera de distributionella begränsningar som finns på verbfrasmodifierande adverbial.

I kapitel 7 sammanfattas och diskuteras resultatet av den empiriska undersökningen. I avsnitt 7.1 redovisas vilka konsekvenser undersökningens resultat har på beskrivningen av olika adverbialkategorier. I avsnitt 7.2 diskuteras adverbialens roll i satsens informationsdynamik och i avsnitt 7.3 redovisas de olika styrkeförhållanden som kunnat konstateras mellan olika principer och mönster för ledföljd.

I del III analyseras undersökningens resultat i kapitel 8 och resultatet sammanfattas i en slutdiskussion i kapitel 9. Avsnitt 8.1 innehåller en introduktion till Lexikal-funktionell grammatik och i avsnitt 8.2 relateras undersökningens resultat till den modell för beskrivning av svenskans ledföljd som används i detta arbete. I avsnitt 8.3 presenteras Optimalitetsteori kortfattat och i avsnitt 8.4 ställs de olika principer och mönster för ledföljd som undersökts mot varandra i en Optimalitetsteoretisk analys.

I kapitel 9 återkommer vi till syftet med detta arbete och knyter resultaten till detta, först i avsnitt 9.1 som diskuterar faktorer som påverkar ledföljdsvariation och sedan i avsnitt 9.2 som diskuterar en ändrad definition av satsledet *satsadverbial*. I avsnitt 9.3 avslutas avhandlingen med en översikt av kommande arbete och ett sista exempel.

Del I

Bakgrund

Kapitel 2

Begreppet 'satsadverbial' och dess historia

I 2.1 och 2.2 presenterar jag översiktligt hur begreppet 'satsadverbial' växt fram i svensk grammatisk tradition. I 2.3 sammanfattas mycket kortfattat hur satsadverbial definierats i svenska 1900-talsgrammatikor och i några internationella grammatiska skolbildningar under detta århundrade och i avsnitt 2.3.1 och i 2.3.2 diskuteras hur satsadverbial presenteras norsk och dansk grammatik och i Svenska Akademiens grammatik.

I 2.4 diskuteras definitioner av satsadverbial och olika test för att avgöra vilken del av en sats som modifieras av olika adverbialtyper. I 2.5 slutligen definieras hur termen *satsadverbial* kommer att användas i detta arbete.

2.1 Adverbial i 1800-talsgrammatikor

Det var under 1800-talet som satsled började få svenska namn för att ersätta de latinska termer som dithills använts vid satslösning och under detta århundrade kom många nya svenska termer till eller översattes in från andra språk (Andréasson 2001:1ff.; Haapamäki 2002:164). En av de första i svensk grammatikhistoria som bland satsleden tog med de *Bi-Ord* som bestämmer rum, tid, sätt, myckenhet och visshet var prästen och historieskrivaren Anders Fryxell (1824). Även om Fryxell inte i sin *Svensk språklära* använde termen *adverbial* skrev han om hur adverb på detta vis kunde bestämma adjektiv och verb och nämnde också att det han kallade *adverbial-satser* – bisatser med adverbialfunktion – kunde fungera på samma sätt (Fryxell 1824:82ff.; 87). Den som

sägs vara upphovsman till den svenska termen *adverbial* skrev sin språklära tjugo år senare. Det var P.E. Svedbom som i samma anda som tyskarna K.F. Becker och August Schleicher började ge satsled egna svenska namn istället för att benämna dem efter ordklasser eller använda latinska termer för till exempel kasus (Andréasson 2001:38; Bolander 1980:9; Forsgren 1992). Svedbom myntade ordet *adverbial* i ett stycke om hur predikatet i en sats kan bestämmas när det gäller rum, tid, sätt och orsak:

Det hvarigenom predikatet närmare bestämmes i anseende till någon omständighet, kallas en adverbial bestämning eller ett *Adverbial* (Svedbom 1843:20).

I ett *Betänkande angående likformig utformning af grammatiska för riket allm. läroverk afsedda läroböcker jemte dertill hörande grammatiska utkast* 1882 försökte en utredningsgrupp tillsatt av Kungl. Maj:t att reda ut den rika flora av termer som uppstått inom skolgrammatiken under århundradet. När det gällde adverbial var de vaga. De nämnde att uppfattningarna om vad ett adverbial är varierade till och med bland lärarna och att skillnaden mellan objekt och adverbial inte var särskilt klar. Särskilt hade de problem med det som traditionellt kallas dativobjekt, som enligt dem lika väl skulle kunna klassificeras som ett adverbial (Betänkande 1882). Även språkforskaren Erik Brate konstaterade att det var svårt att definiera vad som utmärkte satsledet adverbial på satsnivå. I sin *Svensk språklära för de allmänna läroverken* definierade han adverbial som ”hvarje [...] bestämning till verb, som icke kan fattas som objekt” (Brate 1898:165).

2.1.1 På väg mot ett satsadverbial vid sekelskiftet 1900

Erik Brate förefaller också vara den första svenska grammatiker som ger det vi idag kallas satsadverbial en egen beteckning och därmed skiljer ut dem från andra adverbial. I den ovan nämnda satsläran tar han i avsnittet om adverbial upp vad han kallar *predikativt adverb-adverbial* och ger bland annat exemplet *Ty värr [sic!] skjutas äfven under förbjuden tid en stor mängd älgar*. Han menar att dessa adverbial uttrycker ett bedömande av vad han kallas ”hufvudordet”¹ och anger att de ”uttrycker samma mening som: det är beklagligt, att... [...]”. Han nämner också *modala adverb-adverbial*, till exempel *synbarligen, allt* och

¹Brates huvudsordstanke omnämns under *Ordgruppen*, en kategori som mer eller mindre verkar motsvara det nutida satsbegreppet. I detta avsnitt uttrycker Brate att ”Hufvudordet inom subjektsdelen kallas **subjekt**, hufvudordet inom predikatsdelen kallas **predikat** [...]”. Han nämner också under rubriken *Adverbial* att ”Adverb-adverbial till tiden [...] hänför hufvudordet till en viss tid”(Brate 1898:159;161;174f.).

kanske, som enligt Brate säger något om ”hufvudordets” visshetsgrad och *konjunktionella adverb-adverbial*, som till exempel *äfven, antingen...eller, emellertid* och *hvar om icke* som uttrycker ”hufvudordets” förbindelse med andra led. I sitt avsnitt om ordföljd i huvud- och bisatser kallar han dessa typer av adverbial för *oväsentliga adverbial* och menar att de inte hör till verbets konstruktion (Brate 1898:175f.).

Natanael Beckman är den första svenska grammatiker som explicit uttrycker att det finns en typ av bestämningar som tycks ha en verkan över hela satsens innehåll. Han är också enligt SAOB den som ger begreppet den svenska benämningen *satsadverbial* (Beckman 1904, SAOB, uppslagsord *satsadverbial*). Han skriver om allmänna satsadverbial som bestämmer en hel sats, med exemplet *Lyckligtvis tog jag till vänster*, och dessutom om särskilda satsadverbial som ”sluta sig omedelbart till den satsdel, som är viktigast för sammanhanget” och ger exemplet *Redan Linné kände denna sanning* (Beckman 1904:164).

Varifrån Beckman fått idén till sin nya svenska term, satsadverbial, är oklart, men han förklarade själv i sin språklära att han fått idén till de ”kartor” han ritar över satser (se figur 2.1 på sidan 13), och med vilka han förklarar satsadverbialets räckvidd, från den tyske grammatikern Franz Kern (1830–1894) (Beckman 1904:273). Det förefaller dock inte som om Kern själv använt sig av någon term som skulle kunna översättas med *satsadverbial* (K-Å Forsgren, personlig kommunikation, 2002).

En annan av de samtida grammatiker som Beckman nämner som förebild (Beckman 1904:272) är engelsmannen Henry Sweet. Sweet skriver i sin *A New English Grammar* från 1892 om att somliga adverb kan fungera ”sentence-modifying”:

[...] adverbs of assertion cannot modify either subject or predicate exclusively, but modify the relation between them, that is, modify the general meaning of the sentence (Sweet 1892:125).

Sweet beskriver vidare hur sådana satsmodifierande adverb kan omskrivas och att till exempel *I **certainly** think so* betydelsemässigt motsvaras av omskrivningen *’It is certain that I think so’*. Sweet tar också upp att vissa av dessa satsmodifierande adverb kan fungera så att de skiljer ut enstaka ord, trots att de samtidigt modifierar en hel sats. Han tar adverbet *even* som exempel i meningen *Even Homer sometimes nod*. Satsadverbialets betydelse skulle, enligt Sweet, gälla att det är förvånande att ”Homer os ibland nickar till” och han tillägger att det led som blir utpekad med hjälp av ett sådant adverbial utmärks även prosodiskt (Sweet 1892:125; 127).

Sweet tar dock även upp något som han kallar *sentence-adverbs*, men som varken motsvarar den formella undergrupp till adverb som traditionellt kallas *satsadverb* och prototypiskt fungerar som satsadverbial eller satsledet sats-

adverbial. Istället förefaller Sweets *sentence-adverbs* vara en undergrupp till vad han kallar *sentence-words*, det vill säga ord som betydelsemässigt motsvarar en hel mening. Exempel på *sentence-adverbs* är enligt Sweet uttrycken *yes* och *no*, som svar på en fråga. Som *sentence-words* räknas även uttryck som *please*, vokativer och imperativer som *John!* och *Come!* (Sweet 1892:127; 1898:23). Liknande beteckningar finns till exempel i en av franskans mest tongivande grammatikor *Le Bon Usage* (Grevisse & Goosse 1986), i Tesnières *Éléments de syntaxe structurale* från 1959 (Tesnière 1959:94ff.) och i en mindre avhandling av den svenske germanisten Axel Lindqvist, *Satzwörter* (Lindqvist 1961). Tesnière slår fast att dessa element ”n’ont par eux-mêmes aucun intérêt du point de vue de la syntaxe structurale” (Tesnière 1959:95).²

Oxford English Dictionary (OED) tar upp Sweets användning från 1892 som sitt första belägg på *sentence adverbs*. Den som i engelskan först använder ordet för ’adverb som säger något om meningen som helhet’ är dock enligt OED E. A. Sonnenschein i sin *New English Grammar* från 1916 (OED Online: *sentence adverb*).

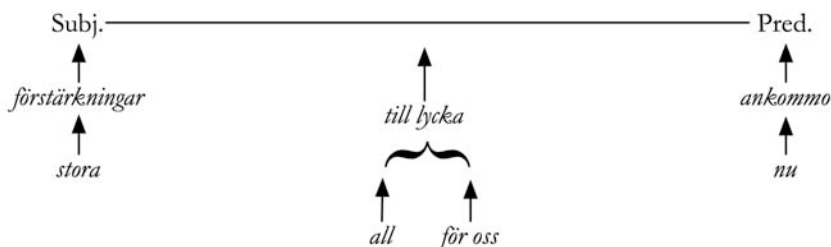
Det är tydligt att diskussioner om att vissa adverbial och adverb kan bestämma en hel sats var vanliga i grammatikor runt sekelskiftet 1900. Beckman (1904) valde, som nämnts tidigare, att använda sig av termen *satsadverbial* för denna typ av satsled. Termen är alltså snarlik den som Sweet 1892 reserverade för en helt annan kategori. Om Beckman skulle ha varit först med att använda termen *satsadverbial* i denna betydelse kan inte avgöras och detta är inte heller relevant för denna undersökning, klart är dock att termen *satsadverb/satsadverbial* (*sentence adverbial*) idag vanligen används så som Beckman definierade den 1904 och Sonnenschein 1916.

2.2 Satsadverbial på 1900-talet

Nathanael Beckmans grammatik är en av de svenska grammatikböcker som fått mest genomslag under 1900-talet. Den har använts såväl i skolor som på universitet och ingick så sent som på 1990-talet i litteraturlistor på universitetets grundnivå i svenska (Hultman 1999:42; Haapamäki 2002:253). I sitt kapitel om satsled väljer Beckman att visa hur satsadverbialen bestämmer en hel sats med vad han kallar en ”karta”. Redan under 1800-talet hade man i den svenska grammatiska litteraturen börjat dela upp satsen i en predikatsdel och en subjektsdel (Andréasson 2001:9), men Beckman förtydligade ytterligare genom att grafiskt illustrera de olika beroendeförhållanden som fanns inom satsen (Beckman 1904:198), se figur 2.1 nedan.

² ≈ ’är inte i sig själva relevanta för den strukturella syntaxen’ [Min övers.].

Till all lycka för oss ankommo nu stora förstärkningar.

FIGUR 2.1: Karta över satsen, efter Beckman (1904)

I figuren visar Beckman överst en sats inledd av en fras som fungerar som satsadverbial: *Till all lycka för oss ankommo nu stora förstärkningar*. I sin grafiska illustration har han flyttat subjektet, som står sist i ursprungssatsen, till en subjektspostion till vänster i kartan. Längst till höger står predikatet. De bestämmingar som hör till subjektet respektive predikatet har fogats till dessa med hjälp av pilar. Satsadverbialsfrasen, som bestämmer hela satsen, har fogats till linjen mellan subjektet och predikatet med en pil.

Detta att grafiskt illustrera över- och underordning inom satsen återkommer senare under 1900-talet hos strukturalisterna och inte minst hos fransmannen Lucien Tesnière i hans dependensgrammatik (Tesnière 1959). Beckman anger som nämnts ovan själv i sin litteraturkommentar att det är den tyske språkvetaren Franz Kern med sin *Zur Methodik des Deutschen Unterrichts* från 1883 som har påverkat honom att använda sig av ”den grafiska metoden för satslösning” även om Beckman till skillnad från Kern applicerar idén på tanken om en subjektsdel och en predikatsdel i satsen. Forsgren (2002) verifierar att Kern även finns med bland de tyska språkvetare på 1800-talet som kan räknas som Tesnières föregångare inom valensgrammatiken. Förutom att Beckmans illustration innehåller en grafisk avbildning av över- och underordning kan vi också se att den visar att han inte är främmande för tanken på att satser kan ha en djupstruktur och en ytstruktur, något som senare skulle återkomma inom transformationell grammatik.

I början av 1900-talet lanserade Ferdinand de Saussure sin berömda distinktion mellan språket som system och språket som yttring. Saussure menade att det är svårt att studera ”språket” som sådant eftersom det finns så många

olika aspekter som påverkar detta språk. En sak kan man dock undersöka, enligt Saussure, och det är språkets systematik – och han myntar termen *langue* som står för detta språkssystem, i motsatsställning till *parole*, som står för det talade, verkliga språket, yttringen. Även om Saussure inte själv använde termen *strukturalism*, utan uttrycket myntades av hans efterföljare bland annat i USA, är det han som står som förgrundsfigur för denna skola (Haapamäki 2002:29f.; Kjørup 1999:304ff.).

Danmark var ett av de länder i Europa där strukturalismen fick som mest genomslagskraft. Louis Hjelmslev som studerat hos Saussure var en av grundarna till den strukturalistiska Köpenhamnsskolan. Hans egen grammatiska teori påverkade dock inte nordistiken i någon högre omfattning (se t.ex. Barnes, Faarlund & Naumann m.fl. 2000:40). År 1946 kom istället en annan dansk strukturalist, Paul Diderichsen, ut med sin *Elementær dansk grammatik* (Diderichsen [1946] 1957). I denna presenterade han bland annat ett sats-schema för danskan, som senare även skulle komma att appliceras på de övriga nordiska språken, se vidare avsnitt 3.1.4 Detta sats-schema har fått stort genomslag i svensk grammatisk litteratur under senare delen av 1900-talet. Diderichsen definierar satsled inte efter deras betydelse eller relation till andra led, utan efter deras position i satsen.

Diderichsen delar upp satsleden i två typer: *Neksusled*, som har att göra med nexusförbindelsen mellan subjekt och predikat, och alltså satsen som helhet, och *Indholdsled* som är bestämningar till verbet (Diderichsen 1957 [1946]:165). Han konstaterar således att adverbial som står i en viss position, i det så kallade nexusfältet (motsvarande SAG:s mittfält), ”karakterisere[r] hele Sætningen”. Detta gäller såväl det han kallar ”Neksusadverbier” (som *jo, nemlig, dog, ikke, næppe, kun* och ”det forstærkende *ganske*”) som de fria adverbial (som *straks, paa den Maade* och *af flere Grunde*) som enligt honom antingen kan stå i nexusfältet och då bestämma hela satsen eller i innehållsfältet (motsvarande SAG:s slutfält) och bestämma verbfrasen (Diderichsen 1957 [1946]:74;179ff.).

I *dependensgrammatiken* (Tesnière 1959) definierar Lucien Tesnière satsled utifrån de semantiska roller de har och utifrån sitt huvudord, ytterst verbet. Tesnière använder sig av termer som *yt-* och *djupstruktur* och satsernas uppbyggnad beskrivs med ”stemman”, ett slags trädstrukturer som visar både betydelse och funktion hos en sats (Stammerjohann 1996:911f.).

Henrik Nikula skriver i sin bok *Dependensgrammatik* från 1986 att fria adverbial kan betraktas som en bestämning till resten av satsen som helhet. Han motiverar detta bland annat med att ett fritt adverbial kan omskrivas till en sats och illustrerar detta med exemplet i (1). Nikula kallar detta förfarande

ett ”satsprov”. I exempel (2 b), även detta från *Dependensgrammatik*, ser vi hur en bunden bestämning inte svarar på detta test (Nikula 1986:24f.).

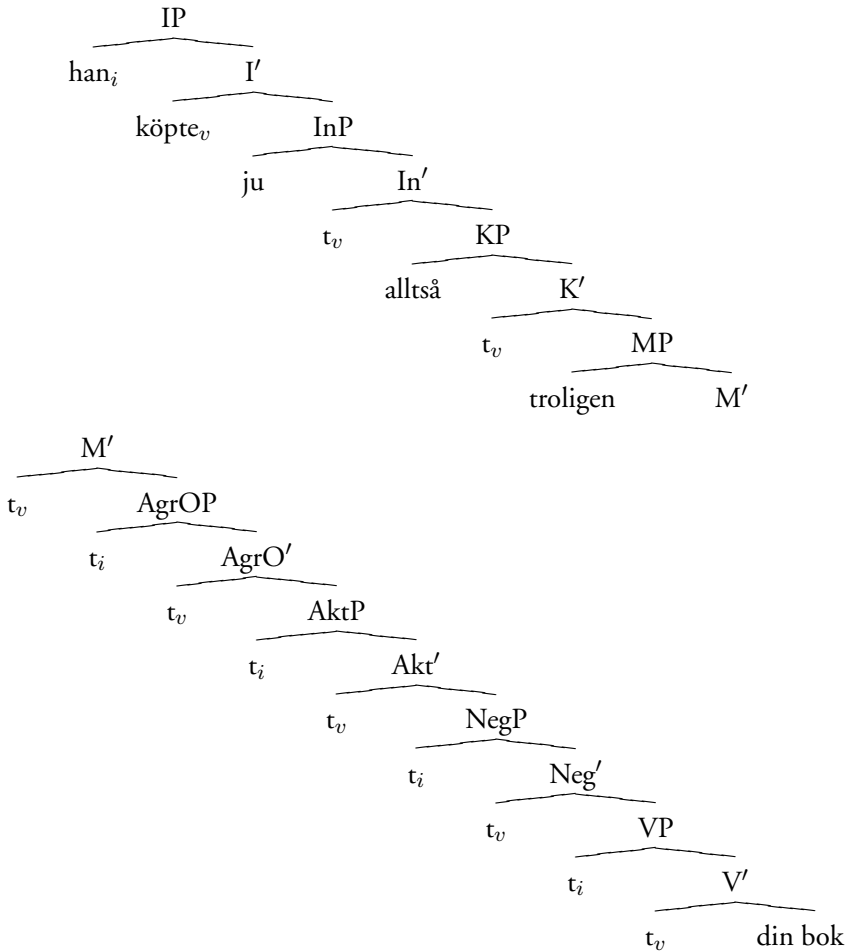
- (1) a. Han träffade henne i Stockholm.
b. Han träffade henne när han var i Stockholm.
c. Han träffade henne när hon var i Stockholm. (Nikula 1986:25)
- (2) a. Han bodde i Uppsala.
b. *Han bodde *när han var i Uppsala*. (Nikula 1986:25)

I exempel (1) omskrivs adverbialen *i Stockholm* till en sats som placerar såväl subjektsreferenten som skeendet i Stockholm. I fall då rumsbestämningen är valensbunden, som i (2 b), blir en omskrivning ogrammatisk.

I en sats som (1) kan, enligt Nikula, adverbialens predikationsbas även illustreras med parenteser på följande vis: ((*Han träffade henne*) *i Stockholm*.). Nikula diskuterar vidare att det i en sats utan särskild fokusbetoning skulle vara dessa fria adverbial som omfattas av en negation. Nikula exemplifierar detta bland annat med satsen *Bo kommer inte i dag*, där den omärkta tolkningen är att det är *i dag* som är det som negeras och att det snarare kan antas att Bo faktiskt kommer att komma, om än vid något annat tillfälle (Nikula 1986:29; 66).

Den amerikanske lingvisten, filosofen och samhällsdebattören Noam Chomsky vidareutvecklade på 50-talet strukturalismens idéer när han introducerade transformationsgrammatiken som senare utvecklades till *Government & Binding Theory* och i början på 1990-talet till *The Minimalist Program*, med efterföljare (se t.ex. Platzack 1998:16–37). Inom transformationella ramverk kan man förenklat säga att satsadverbial och negationer har sina grundpositioner högre upp i ett frasstrukturträd än övriga satsled. Detta är ett sätt att illustrera att såväl satsadverbial som negationer fungerar som bestämningar till satsen som helhet. Sina definitiva positioner i den talade eller skrivna satsen får sedan satsleden genom flyttningar, transformationer. Figur 2.2 på sidan 16 visar ett frasstrukturträd konstruerat efter en exempelmening med hakparenteser i en lärobok i minimalistprogrammet (Platzack 1998:167). Här ser vi hur de olika fraser som rymmer satsadverbial och negation placeras högre upp än verbfrasen i meningen *Han köpte ju alltså troligen inte din bok*. Subjektet *Han* och verbet *köpte* får sin slutgiltiga position med flyttningar och lämnar kvar spår i sina ursprungspositioner.³

³Jag antar här att den fras där *han* och *köpte* finns är IP, något som Platzack 1998:167 dock inte anger i exemplet. Det är också möjligt att analysera denna fras som CP. Om dessa kategorier, se avsnitt 8.1.1.2 nedan.

FIGUR 2.2: Frasstrukturträd efter Platzack (1998:167)

Paolo Ramat och Davide Ricca undersöker i en brett upplagd undersökning från 1998 det de kallar ”satsadverb” i 41 europeiska språk. Undersökningen ingår i en stor undersökning av olika typologiska drag hos de undersökta språken. Författarna utgår i sin analys från ett *funktionellt grammatiskt perspektiv* där modifierare på satsnivå kan relateras till tre olika funktionella eller semantiska lager i satsen (Ramat & Ricca 1998). Adverbial på satsnivå kan modifiera händelsen eller tillståndet (‘state of affairs’), propositionens innehåll eller talakten. Ramat & Ricca undersöker enbart de båda senare kategorierna. De adverbial som modifierar propositionens innehåll delas av författarna

in i två undergrupper; modala (som i funktionell grammatik ofta kallas *innehållsorienterade*) och värderande (benämns i funktionell grammatik i allmänhet *händelseorienterade* respektive *deltagarorienterade*).

Ramat & Ricca undersöker i artikeln enbart enskilda adverb med typisk satsadverbiell funktion och finner då att vissa av de undersökta språken i mindre grad än de övriga uttrycker satsadverbiell funktion med enstaka lexem. Bland dessa språk finns enligt författarna svenska. Som underlag för detta påstående anförs bland annat att engelskans *wisely* motsvaras av svenskans 'klokt nog'. Här kan man nog se undersökningens bredd som en orsak till resultatet. Med 41 språk att undersöka och bara någon enstaka informant per språk blir kunskapen om varje enskilt språk med nödvändighet ganska grund. En annan faktor som kan inverka är det faktum att Ramat & Ricca tar sin utgångspunkt i engelska adverb och ber informanterna tala om hur man uttrycker dessas betydelse på deras eget språk. Om samma undersökning gjorts med utgångspunkt från svenska adverb med typisk satsadverbiell funktion hade resultatet kunnat vara annorlunda. Det är dock intressant att konstatera att det i många olika språk inte är enbart enskilda lexem som uttrycker dessa betydelser utan att konstruktioner som till exempel *t*-avlett adjektiv i kombination med *nog* mer eller mindre lexikaliserats i en satsadverbiell betydelse.

Detta faktum nämns också i Faktiskt, förstås *och många andra* (2001) av Sven-Göran Malmgren som i samband med en diskussion om *nog* som satsadverbielbildande partikel konstaterar att en del satsadverbiella begrepp som tidigare uttryckts med ett lexem senare ersatts mer analytiska uttryck. Som exempel på detta anförs *besynnerligtvis* som numer uttrycks med en *nog*-konstruktion, *besynnerligt nog*.

Ramat & Ricca diskuterar också så kallade *domänadverb*, som till exempel *lingvistiskt* i meningen *Lingvistiskt är den här meningen intressant* (1998:191ff.). Dessa adverb bör, enligt författarna, skiljas från adverb som *traditionellt* i det att *lingvistiskt*, men inte *traditionellt*, avgränsar en domän inom vilken propositionen är sann, det vill säga förändrar sanningsvärdet på den sats som de förekommer i. De nämner också att man kan parafrasera betydelsen av adverb som *lingvistiskt* med frasen *lingvistiskt talat*, med samma betydelse som det ensamma lexemet *lingvistiskt*.⁴ Inte heller detta går att göra med *traditionellt*. *Lingvistiskt* och andra adverb med liknande egenskaper ingår alltså i en grupp domänadverb som semantiskt gränsar dels till talaktsmodifierande adverb, dels till adverb som modifierar satsens proposition. *Traditionellt*, däremot, hör till händelseorienterade adverb, som gränsar till det som i traditionell grammatik kallas sättsadverb. Lisa Holm (Christensen) (1990), diskuterar även dessa ty-

⁴I svenska fungerar även *sett* bra som parafraserande verb.

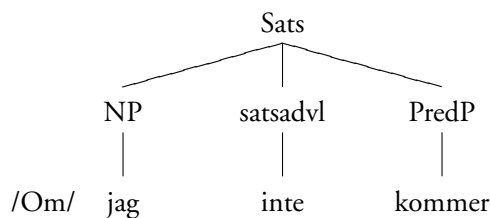
per av adverb och kallar dem för avseendeadverbial. Holm undersöker i sin artikel om avseendeadverb ska klassas som satsadverbial eller sättsadverbial. Holm menar att en placering före eller efter negation för dessa adverbial är en vattendelare mellan talarorienterad betydelse, före negation, och talarneutral betydelse, efter negation.

2.3 Satsadverbial i nutida nordisk grammatik

Trots att Beckmans grammatik med sina kartor över satsen användes under hela 1900-talet och Diderichsens strukturalistiska satsschema fick stor genomslagskraft nöjer sig de flesta författare till universitetsgrammatikor under slutet av århundradet med att definiera satsadverbialen efter dess funktion som bestämning till en hel sats (Wessén 1968; Ljung & Ohlander 1971; Lindberg 1976; Holm och Larsson 1976; Nikula 1986; Andersson 1993; Stroh-Wollin 1998; Bolander 2001; Josefsson 2001; Dahl 2003; Hultman 2003; m.fl.). Många gör också mer eller mindre fingerade semantiska indelningar och nämner till exempel att det finns satsadverbial som relaterar satsinnehållet till den övriga kontexten eller visar talarens attityd till det som sägs i satsen. Stroh-Wollin (1998) definierar satsadverbial med den grupp av adverb som hon kallar *satsadverb* men nämner även i Diderichsens efterföljd satsadverbialens placering och är därmed tillsammans med Lindberg (1976) och Dahl (2003) en av de få svenska grammatiker som diskuterar satsadverbial också utifrån position.⁵ Jämför även med Sundman (2005) som i en artikel menar att satsadverbialens typiska position i detta område av satsen är kopplad till att dessa inte kan ”utgöra satsens rema, dvs. uttrycka den nya information som meddelas i satsen”. Sundman konstaterar även att svensk grammatiktradition inte i särskilt hög utsträckning diskuterar förhållandet att andra adverbial än satsadverbial kan förekomma i mittfältet. Ett undantag som Sundman framhåller är Thorell (1974; 1977:228f.) som anger ordningsföljden för olika adverbialtyper i mittfältet, först satsadverbial, sedan tids- och rumsadverbial och till sist sätts- och gradadverbial just före positionen för det infinita verbet.

Träddiagram används under denna tid inte i någon särskilt hög utsträckning för att visa hur satsadverbial fungerar. Ett undantag är Lindberg (1976: 146) som i sitt avsnitt om satsadverbial visar hur dessa ansluter till satsnivån, S, som i figur 2.3 nedan.

⁵Dahl 1982:55 diskuterar också att även andra adverbial kan vara bestämningar till satsen som helhet.

FIGUR 2.3: Satsstruktur med satsadverbial, efter Lindberg (1976:146).

Ytterligare några grammatikor använder sig vid denna tid av frasstrukturträd för att illustrera satsstruktur i allmänhet (se t.ex. Dahl 1982; Platzack 1982). År 1998 kommer *Svenskans inre grammatik* (Platzack 1998) där såväl transformationsgrammatikens bakgrund i Government & Binding Theory som dess efterföljare minimalistprogrammet beskrivs.

Platzack skiljer i Chomskys efterföljd mellan negationer och andra satsadverbial framför allt av ett antal teoriinterna skäl, dels därför att negationer men inte satsadverbial kan påverka förekomsten av negationsberoende uttryck, som *ett dugg* och *ens*, dels därför att negerade objekt kan förekomma på platsen för negationen och det således måste finnas en fras dit negerade objekt kan flytta.⁶ Negationer har i trädigrammen dessutom två olika så kallade projektioner eller fraser för att ge möjlighet att analysera satser med negation före subjekt i mittfältet (Platzack 1998:164).

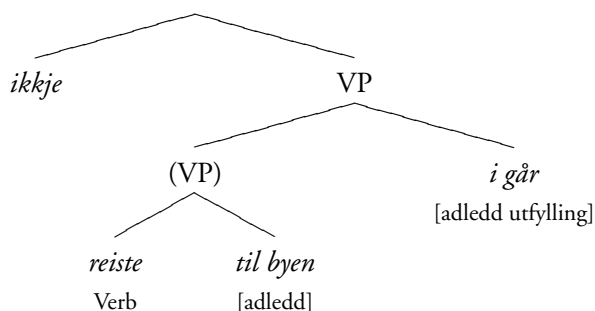
Satsadverbial i minimalistiska teorier diskuteras inte närmare i detta arbete. I avsnitt 3.1.2.1 diskuteras dock i korthet den analys av intern ledföljd mellan adverbial som finns i *Cinques Adverbs and Functional Heads* från 1999 [1997].

2.3.1 Satsadverbial i norsk och dansk grammatik

Norsk referansegrammatikk (1997), härefter kallad *NRG*, anger precis som de flesta svenska grammatikorna att satsadverbial är en ”beskrivning av eller ein modifikasjon til heile setningsinnhaldet” men med tillägget ”eller til predikattet”. De menar att satsadverbial har sin plats i mittfältet och skiljs ledföljdmässigt från de fria adverbial som också kan stå där genom att de förra inte alternativt kan stå i slutfältet (NRG 1997:808f.).

Skillnaden mellan satsadverbial och fria och bundna adverbial illustreras i *NRG* med ett trädigram, se figur 2.4 nedan (NRG 1997:774).

⁶Se vidare om negerade objekts position i 3.1.3.2.

FIGUR 2.4: Skillnader mellan adverbial, efter NRG (1997:774)

I trädigrammet i 2.4 ser vi att det bundna adverbialet, *til byen*, står som komplement till verbet och det fria, *igår*, är adjungerat till verbfrasen medan satsadverbialet, negationen *ikkje*, har sin position ovanför och utanför denna (NRG 1997:774). NRG skriver också att satsadverbial normalt inte ingår i predikatet, vilket märks av att de inte kan framhävas eller fokuseras. Detta blir tydligast i det att de ensamma inte kan utgöra svaret på en sökande (kvesitiv) fråga och att de inte kan brytas ut i satser som **Det var SAL som SATS* (NRG 1997:808f.). Generellt utgår NRG:s författare således i sin beskrivning av satsadverbialet något mer från semantisk-funktionella kriterier än från semantisk-lexikala, även om de menar att "[o]rdklassa adverb har som sin viktigaste funksjon å vere setningsadverbial [...]" (NRG 1999:809).

Satsadverbialen i norskan delas även av NRG:s författare in i undergrupper: *kontext*, *sanningsvärde* (med undergrupperna *negationer* och *epistemiska adverbial*), *fokus*, *empati*, *modalitet* och *metakommentar*. Till adverbialen i undergruppen *sanningsverdi* räknas även negationer. Under rubriken *empati* diskuteras satsadverbial som uttrycker ett ställningstagande till satsinnehållet. I undergruppen *modalitet* tar NRG:s författare upp satsadverbial som talaren använder för att förstärka eller dämpa innehållet i det han säger, framför allt *nå/no*, *da*, *jo*, *nok* och liknande. Och slutligen diskuteras satsadverbial som kommenterar själva utsägandet av satsen under rubriken *Metakommentar*. Dessa satsadverbial kan ofta stå i initial extraposition och följs ofta av ett *så* (NRG 815–827). NRG:s satsschema och diskussion om satsadverbialets positioner i mittfältet diskuteras i avsnitt 3.1.2.1.

I *Dansk grammatik* beskriver författarna satsadverbial som adverbial som gärna står i satsens centralfält och funktionellt bestämmer hela satsen. Exempel ges ur tre grupper: "negationer og attitudeadverbialer som f.eks. *ikke*, *ej*, *måske*, *dog*, *sgu*, *sagtens*, *nok*" och "konnektionsadverbier som *dermed* og *også*" (Zola

Christensen och Christensen 2005:208, 210).

Sanni Nimb utreder i sin avhandling *Danske Adverbier mellem Leksikon og Syntaks* (2005a; se även 2005b) med hjälp av en serie korpusundersökningar hur danska adverb beter sig syntaktiskt. Undersökningen utfördes för att förbättra den syntaktisk-lexikala beskrivningen av adverb i språkteknologiska lexikon. Nimb undersökte bland annat vilket led i satsen adverbet uppträdde i anslutning till och vilket led adverbet modifierade. En av de svårare uppgifterna menar Nimb var att avgöra ”hvornår et adverbium knytter sig til selve verbet, til hele verbalet eller til hele sætningen” (Nimb 2005b). Nimb löser detta genom att utgå från positionsmöjligheter för de olika adverbena.

Adverbet ansluter enligt Nimb till verbet när det är ett valensbundet komplement eller ett sättsadverbial som i meningen *Han har læst brugsanvisningen omhyggeligt igennem*. Till verbalet ansluter adverbet, när det inte står i en substantiv-, adjektiv- eller adverbfras eller ansluter till verbet enligt ovan, och dessutom kan uppträda i en infinitivfras liknande *At flytte herfra igen ville være synd* eller *Igen at flytte herfra ville være synd*. Adverb som ansluter till satsen som helhet kännetecknas av att de inte kan stå i sådana fraser. Dessutom beskriver Nimb adverb som ansluter till hela satsen på följande vis:

Adverbier, der knytter sig til hele sætningen, udsiger typisk noget om den talendes holdning til udsagnet (’sætningsadverbier’ i dansk grammatisk tradition, som fx ’desværre’, ’jo’, ’naturligvis’), eller de angiver et tidspunkt og samtidig en holdning fra den talendes side til dette tidspunkt (*omsider, snarest, for længst*) – eller et tidspunkt der kræver en relation til verbets tempus (hvilket bevirker at de ikke kan stå i infinitivsætninger, der jo mangler tempusinformation): *fornylig, hidtil* (Nimb 2005b).

Den grupp som Nimb i undersökningen finner har störst distributionell frihet och alltså kan ansluta till flest frastyper är de fokuserande adverbena ”*udelukkende, alene, eksempelvis, fortrinsvis* etc.” (Nimb 2005b).

2.3.2 Svenska Akademiens grammatik, SAG, 1999

Svenska Akademiens grammatik, SAG, (1999) har ett mycket omfattande kapitel om satsadverbial och ägnar över hundra sidor åt detta satsled i del 4 *Satser och meningar*. I detta avsnitt sammanfattar jag översiktligt SAG:s beskrivning av satsadverbialen. Satsadverbialens position och satsschemat i SAG diskuteras i avsnitt 3.1 och en närmare diskussion av hur SAG beskriver satsadverbials räckvidd och informationsdynamiska egenskaper finns i avsnitt 3.3 och 3.4.

Satsadverbial definieras i SAG helt kort semantiskt-funktionellt, som ett satsled som kommenterar satsens innehåll eller uttryckta språkhandling och sedan positionellt som ett led som kan stå i ett antal mer eller mindre typiska positioner. Den indelning av satsadverbial som SAG sedan gör utgår framför allt från ett semantiskt-lexikalt perspektiv, i och med att de beskriver betydelsen hos olika ord och uttryck som kan fungera som satsadverbial och i en anmärkning till inledningen uttrycker författarna orsaken till detta:

Att satsadverbialen i denna grammatik underindelas i betydelsegrupper [...] beror på att det så ofta lämnas vagt vilket led som kommenteras med satsadverbialet. Även det syntaktiska kriteriet är problematiskt eftersom t.ex. de fokuserande adverbialen och adverbial som tydligt kommenterar språkhandlingen i många fall utan betydelseskiftning kan stå i mittfältet på satsadverbialens typiska plats och eftersom på samma sätt typiska modala satsadverbial utan betydelseskiftning kan placeras på andra platser (SAG 4:86 anm 2).

I SAG förefaller satsadverbial generellt inte räknas som en bestämning, så som detta ord definieras i avsnittet *Termförklaringar och sakregister*.⁷ Det är alltså inte ett led som ”är underordnat ett huvudord i en fras.” Istället beskrivs satsadverbialen som att de ”avser”, ”kommenterar” eller ”hänför sig till” satsinnehållet eller satsens språkhandling (SAG 1:150, 157, 221f.). Satsadverbial presenteras i SAG:s inledning som icke-obligatoriska led som tillsammans med subjekt och predikatsled bildar en sats [SAG 1:56f]. Helt följdriktigt placeras inte kapitlet om satsadverbial tillsammans med kapitel om bestämningar i fraser i del 3 Fraser utan istället i del 4 Satser och meningar, där också kapitlet om subjekt – inte heller det en bestämning – placerats.

SAG skiljer alltså satsadverbial från andra adverbial genom att implicera att adverbial, men inte satsadverbial, är bestämningar till ett huvudord i en fras och att de modifierar betydelsen hos detta huvudord. Satsadverbial är enligt detta synsätt inte en bestämning eftersom de hänför sig till eller kommenterar en sats.

Såväl bundna som fria adverbial räknas dock som bestämningar. De bundna adverbialen finns med i sina huvudords valens som obligatoriska eller frivilliga led och SAG räknar till skillnad från traditionell skolgrammatik alla valensbundna led som är prepositionsfraser som bundna adverbial, även de som i

⁷Undantag: ”Som adverbial betecknas också vissa satsled som anses bestämma hela satsen, se kapitel 30 Satsadverbial. Satsadverbialen skiljer sig i stor utsträckning strukturellt eller lexikalt från verbfrasens adverbial. Till skillnad från de bundna och fria adverbialen kan satsadverbialen inte fungera som utbrutna led i utbrytningskonstruktion: *Det är troligen som han kommer.” (SAG 3:410)

sina semantiska roller motsvarar indirekta objekt. Som fria adverbial i verbfrasen räknas adverbiala led som anger omständigheter och kausala förhållanden gällande propositionen (SAG 3:409f.).

SAG väljer att göra en indelning av satsadverbialen i fyra undergrupper som mer eller mindre utgår från lexikal betydelse och semantiska egenskaper hos de enskilda led som prototypiskt används som satsadverbial.

Modala satsadverbial anger i SAG talarens attityd eller inställning, antingen till innehållet i satsen, eller till satsen som språkhandling. Det finns två undergrupper som relaterar till satsinnehållet: **sannolikhet** (med adverb som *kanske, antagligen, säkert*) och **hänvisning** (med adverb som *tydligt, om jag inte minns alldeles fel, enligt vissa ledamöter*). De sannolikhetsgraderande adverbialen utgörs framför allt av adverb som har liknande lexikala egenskaper som modala hjälpverb och dessa kan dessutom jämföras med de modala operatorerna för möjlighet, \diamond , och nödvändighet, \square (jfr Lyons 1977a:165). Två andra undergrupper **förstärker** (med adverb och fraser som *bannemej, för guds skull*) och **evaluerar** satsens innehåll (med adverb och fraser som *pinsamt nog, tyvärr*) och den sista undergruppen (med adverb och fraser som *upplysningsvis, ärligt talat*) **kommenterar** alltså satsen som språkhandling (SAG 4:84f.).

De **konjunktionella satsadverbialen** anger att satsens innehåll eller delar av denna står i en logisk relation till något tidigare nämnt eller underförstått. Likheten med konjunktioner är stor och flera av de adverb som prototypiskt fungerar som konjunktionella satsadverbial har lexikala egenskaper som motsvarar satslogikens operatorer för konjunktion, \wedge , disjunktion, \vee , och implikation, \rightarrow . I denna grupp finns således adverb som står för additiva samband, som *dessutom* och *också*, adversativa samband, som *däremot* och *emellertid*, konklusiva, som *alltså* och *följaktligen*, explanativa, som *nämligen*, och disjunktiva, som *alternativt* (SAG 4:84f.; 122f.; jfr Dahllöf 97ff.).

Att **negationerna** behandlas separat i SAG motiveras med att de är "en integrerad del av satsens betydelse". Detta skiljer dem, enligt SAG, från de andra satsadverbialen som kan skiljas från satsen utan att dennas betydelse förändras, se exempel (3).⁸ SAG nämner även att negationer däremot inte ändrar satsens betydelse när de används lednegerande, det vill säga i en funktion som inte är satsadverbial (SAG 4:84f.; 193f.), som i (4) nedan.

- (3) a. Cecilia tvättar *inte* din bil. \neq 'Cecilia tvättar din bil'⁹
b. Cecilia tvättar *dessutom/absolut/bara* din bil. = 'Cecilia tvättar din bil'

⁸De modala satsadverbial som uttrycker möjlighet måste dock också anses ändra en sats betydelse: *Cecilia tvättar kanske din bil.* \neq *Cecilia tvättar din bil.*

⁹Tecknet = står för 'likvärdighet mellan uttryck', \neq för 'icke-likvärdighet' och \approx för 'ungefärlig likvärdighet' (SAG 1:11).

(4) Cecilia tvättar din *inte* helt rena bil.= 'Cecilia tvättar din bil'

Förutom dessa tre grupper har SAG också en snarast pragmatiskt definierad undergrupp, nämligen de **fokuserande satsadverbialen**. Ett fokuserande satsadverbial framhäver en referent, en aktion eller en egenskap och ställer den i förhållande till en jämförelsemängd som ”hade kunnat spela samma roll i sammanhanget”. Den övriga satsen utan satsadverbial och fokuserat led betraktas som förutsatt eller presupponerad, se vidare avsnitt 3.4.2. De adverb som anges prototypiskt ha denna fokuserande funktion har lexikala egenskaper som motsvarar mängdlärens operatörer för differens (*bara*-typen), identitet (*just-* och *åtminstone*-typen) och inklusion (övriga) (jfr Dahllöf 1999:74; 79; 84). Även såväl negerande som vissa konjunktionella adverb kan dock enligt SAG fungera fokuserande.

SAG diskuterar också att adverbial med fokuserande funktion kan placeras i anslutning till det framhävda leDET, något som kallas **affokal** placering, med undergrupperna *prefokal* och *postfokal*. Dessa positioner definieras som att adverbialet placeras ”omedelbart före eller efter det fokuserade leDET” (SAG 4:154). Ett undantag till detta är prepositionsfraser, där satsadverbialet kan placeras prefokalt före prepositionen, även då rektionen eller ett led i denna är det framhävda leDET (SAG 4:84f.; 152ff.; 154ff.; 194f.).¹⁰

Beskrivningen av satsadverbial i SAG bygger således på ”betydelskillnader och betydelselikheter” och inte på vad de kallar ”adverbialens syntaktisk-semanticiska funktion”. Orsaken till detta är som sagt att det enligt författarna är svårt att avgränsa vad satsadverbial egentligen kommenterar (SAG 4:85f.).

Den i denna grammatik valda undergrupperingen bygger på betydelskillnader och betydelselikheter. Det skulle också ha varit möjligt att ta utgångspunkt i adverbialens syntaktisk-semanticiska funktion, det vill säga efter vilka typer av syntaktisk-semanticiska led som satsadverbialet bestämmer. Då hade man fått en tredelning efter vad satsadverbialets kommentar framför allt avser: (a) innehållet i en del av satsen, (b) hela satsens innehåll eller (c) satsen som språkhandling (SAG 4:85:Anm. 2).

Redan i SAG:s tidigare nämnda fyra undergrupper, modala, konjunktionella, fokuserande och negerande satsadverbial, frångår man dock i någon mån den

¹⁰I en diskussion om hur ett fokuserat led framhävs prosodiskt noterar SAG:s författare att det går att avgöra ”vilken jämförelsemängd som det fokuserande adverbialet relaterar till” genom att lyssna på betoningen i ett fokuserat led (SAG 4:159). Detta ger en antydning om att de anser att affokal placering ofta görs utanför en fras som kan rymma ett fokuserat led som då markeras med särskild betoning.

strikt betydelsebaserade indelningen, eftersom den grupp som kallas fokuserande definieras precis som en av de syntaktisk-semantiska undergrupper man valt att inte använda; den där satsadverbialen avser en del av satsen. För denna grupp presenteras även en strukturell faktor som skiljer dem från andra, nämligen det att de kan placeras affokalt (SAG 4:152).

I en beskrivning av ordklassen adverb kan det vara motiverat att skapa en eller flera undergrupper utifrån de semantiska kriterier som presenteras i SAG:s kapitel om satsadverbial. Detta gör SAG också i kapitlet om adverb där bland andra semantiskt motiverade undergrupper även *negation*, *talartid/sannolikhet m.m.* och *logisk relation* tas upp med vidare hänvisning till kapitlet om satsadverbial (SAG 2:627). De fokuserande adverbena diskuteras kortfattat under perspektiva adverb. Här beskrivs de som en undergrupp av logiskt fokuserande adverb och diskuteras tillsammans med tidsligt/rumsligt fokuserande adverb som *redan*, *fortfarande*, *än*, *ännu* och *kvar* (SAG 2:677f.). Att denna beskrivning är kortfattad är inte förvånande eftersom även semantiken för fokuserande adverb beskrivs noggrant i kapitlet om satsadverbial.

2.4 Vad är ett satsadverbial?

I SAG, precis som i en del andra grammatikor, visar det sig vara svårt att skilja på form och funktion när det gäller satsadverbial. Detta får till följd att läsaren emellanåt funderar över om författarna talar om ett satsled eller en ordklass, eller om gränsen mellan form och funktion är särskilt otydlig när det gäller adverbial. Detta är dock inte något nytt problem.

Redan i början av 1800-talet då grammatisk litteratur började ges ut på svenska var gränsen mellan ordklassen adverb och satsledet adverbial något vag. Man talade i grammatikor vid denna tid om fraser med ”adverbial” – det vill säga ’adverbliknande’ – funktion, och utifrån detta bildades substantivet *adverbial* (Andréasson 2001, SAOB, uppslagsord *adverbial*). Ett problem som kan uppstå när man, som SAG, diskuterar ett funktionellt led mer eller mindre utifrån betydelse är att man blandar ihop form och funktion. Möjligen är detta vad SAG gör när till exempel *ju* klassificeras som ett adverbial och inte som ett adverb: ”Det modala **satsadverbialet** *ju* tillhör de obetonade **adverb** som placeras först bland **adverbialen** i mittfältet”. [Min fetstil] (SAG 4:114).

Inte heller Tor G. Hultman (2003:275ff.) skiljer helt vattentätt mellan den morfologiska kategorin adverb och den funktionella kategorin adverbial. Han inleder sitt avsnitt om satsadverbial med att tala om *allmänna satsadverbial*

som *adverbial som hänför sig till hela satsen* och presenterar även det han kallar **framstående satsadverbial**, som ”framhäver enskilda led i en fras eller sats” (en kategori som väl motsvarar SAG:s fokuserande satsadverbial).¹¹ I samband med de framstående satsadverbialen nämner han dock att ”[...]nekan satsadverbial kan avse enskilda led i frasen eller satsen [...]” och ger exemplen: *en blyg **icke** begagnad make* och *Enligt **icke** bekräftade uppgifter*. Här handlar det dock inte om en satsadverbiell funktion, så som Hultman definierat den, utan om att adverbet *inte* kan användas i andra funktioner, nämligen som bestämning till adverb och adjektiv. I fraser som de citerade bestämmer negationen *inte* hela satsen och framhäver ett visst led. Istället negerar den det propositionella innehållet hos de particip i adjektivisk användning som negationen står intill och bör snarast ses som en frasmodifierare.

I SAG förekommer sammanblandningar av liknande typ. Under rubriken ”Satsnegerande adverbial prefokalt placerade vid led som fundament” presenteras exempel som de i (5 a) och (5 b) nedan. SAG skriver att satsnegerade satser ”accepteras [...] av lyssnaren med *nej* eller avvisas med *jo*” medan bekräftade satser, med eventuell lednegation, accepteras med *ja* och avvisas med *nej* (SAG 4:193f.). Jag har använt dessa test i (5 a) och (5 b) för att visa vilken vad negationen bestämmer i de respektive satserna.

- (5) a. *Inte ens* Bank of England är immun. [SAG 4:174]
 SATSNEGATION: Nej, det är den inte/Jo det är den.
- b. *Inte minst* offensivt imponerade de, medan de uppträdde mindre säkert defektivt. [SAG 4:174]
 LEDNEGATION: Ja, det gjorde de/ Nej, det gjorde de inte.

I (5 a) negerar *inte* hela satsen, vilket illustreras av att satsen accepteras med *nej* och avvisas med *jo*. För (5 b), som även det av SAG presenteras som ett exempel på satsnegerande prefokalt placerat adverbial, gäller det motsatta. Här accepteras satsen med *ja* och förkastas med *nej*. I (5 b) handlar det således om en lednegation. Och även här verkar det som om den negerande betydelsen hos adverbet *inte* gör att man sett detta som ett satsadverb, som typiskt fungerar som bestämning till en hel sats. Detta vilseleder författarna och meningar med *inte* som adjektiv- eller adverbbestämning kommer med bland exemplen.

SAG:s kapitel om satsadverbial handlar alltså framför allt om lexikalt betingade semantiska egenskaper hos ord och fraser som typiskt fungerar som satsadverbial. Dessa adverb och fraser kan dock, som vi sett här, även fungera som bestämningar till enskilda led med propositionellt innehåll.

¹¹ Hultman beskriver adverbial med denna funktion som att de ”sätter satsens sakinnehåll i relation till ett annat tänkt sakinnehåll” (Hultman 2003:177).

I det följande beskrivs mer funktionellt inriktade ansatser att beskriva satsadverbialets funktion som modifierare till en hel sats.

2.4.1 Modifiering

Satsadverbial definieras i litteraturen som vi såg i kapitel 2 vanligen som adverbial som bestämmer, modifierar eller hänför sig till en sats i dess helhet (se t.ex. Beckman 1904; Bolander 2001; Dahl 1982; Hultman 2003; Lindberg 1976; Stroh-Wollin 1998; SAG 1999). I satser med flera satsadverbial efter varandra, som i exempel (6) nedan, ingår dessutom ett satsadverbial som står längre till höger i den sats som ett tidigare placerat satsadverbial bestämmer (jfr SAG 4:90–93).

(6) Man kan *ju ändå aldrig* veta vad som händer En Dag. [PAPPA PRALIN]

I detta avsnitt diskuteras vilka språkliga uttryck olika typer av modifierare bestämmer. För att göra diskussionen tydlig kommer jag att använda följande terminologi:

- **Modifierare** = ett icke-valensbundet uttryck som påverkar tolkningen av ett annat uttryck
- **Modifieringsdomän** = den del av en sats som en modifierare modifierar
- **Modifieringsflertydighet** = när mer än en modifieringsdomän är möjlig för en modifierare

I (7) visas exempel på modifierare med olika modifieringsdomäner. I (7 a) fungerar negationen *inte* som bestämning till ett annat adverb, *helt* i nominalfrasen *inte helt preciserbar punkt*. Här är alltså huvudordet *helt* i adverbfrasen *inte helt* modifieringsdomän för *inte*. I (7 b) modifierar *effektivare* verbfrasen *kunna hantera ärenden som misshandel mot barn och kvinnor*. Och i (7 c), slutligen, modifierar adverbialet *förstås* hela satsen.

- (7) a. [...] med blicken affärsmässigt riktad långt bort i fjärran mot en *inte helt preciserbar punkt*. [SISTA JOUREN]
- b. För att *effektivare* kunna hantera ärenden som misshandel mot barn och kvinnor sitter de 25 utredarna tillsammans med fem åklagare som är knutna till enheten. [GP03]
- c. Men det finns *förstås* många som jublar ogenerat över den nya marknaden som öppnar sig. [GP03]

Även adverbial som står i mittfältet kan ingå i en adverb- eller adjektivfras och modifiera dess huvudord, se exempel (8).

(8) Camilla Sköld Jansson har i olika sammanhang, *inte minst nu inför partiledarvalet*, beskrivits som en dogmatiker på vänsterkanten. [GP03]

I (8) är således inte hela satsinnehållet negerat, utan bara adverbet *minst* i adverbfrasen *inte minst*.

I detta arbete fokuseras på adverbial i mittfältet, vilket gör att endast modifierare som är primära satsled, som i (7 b) och (7 c) ovan, undersöks.

Hur avgör vi då om ett visst adverbial fungerar som bestämning till en hel sats eller om det bestämmer endast satsens predikatsdel? I en mening som (9) nedan finns tre alternativa modifieringsdomäner för prepositionsfrasen *i ugnen*.

(9) Tony stekte kycklingen i ugnen.

- a. (*stekte' (Tony', (kycklingen i ugnen'))*)
'Tony stekte kycklingen som var i ugnen' (och inte t.ex. kycklingen på bänken)
- b. (*stekte i ugnen' (Tony', kycklingen')*)
'Tony ugnsstekte kycklingen'
- c. (*(stekte' (Tony', kycklingen')) i ugnen'*)
'Tony befann sig i ugnen när han stekte kycklingen'

Exempel (9) visar att en och samma prepositionsfras med rumsbetydelse kan modifiera huvudordet i en nominalfras, som i (9 a), satsens predikatsdel, som i (9 b), och placera in hela satsinnehållet i ett rumsligt sammanhang, som i (9 c). Låt oss först undersöka hur vi kan veta att ett visst adverbial fungerar som modifierare till en hel sats eller om det modifierar endast satsens predikatsdel.

2.4.1.1 Överordningstest och utbrytningstest

SAG nämner ett omskrivningstest som används för att pröva om ett adverbial modifierar en sats eller inte (SAG 4:85; se även till exempel Thomason och Stalnaker 1973, Payne 1985).

(10) ÖVERORDNINGSTESTET

Det är/var [satsadverbial] *så att* [satsen utan satsadverbial].

I ett sådant test bryts satsadverbial ut ur den sats det står i och placeras i en överordnad sats som tar resten av satsen som sitt komplement på det sätt som illustreras i (10). I det följande kommer detta test att kallas **överordningstestet**.

Enligt SAG är det karakteristiskt för satsadverbial att kunna placeras i denna typ av överordnad sats utan att satsens grundläggande betydelse förändras. Ett adverbial som svarar på denna test skulle således ha hela satsinnehållet som modifieringsdomän.

I (11) och (12) testas olika modifierare med överordningstestet.

- (11) a. Anders joggade *faktiskt*.
'det var *faktiskt* så att Anders joggade'.
b. Anders joggade *frivilligt*.
'*det var *frivilligt* så att Anders joggade'.

I exempel (11 a) illustreras att *faktiskt* kan placeras i en matrissats till *att Anders joggade* och i (11 b) illustreras att motsvarande operation med *frivilligt* i *Anders joggade frivilligt* resulterar i en ogrammatisk mening.

Det finns dock andra adverbial än sådana som vanligen räknas som satsadverbial som enligt detta test verkar modifiera hela satsinnehållet.

- (12) Anders joggade *ibland/i går*.
'Det är *ibland* så att Anders joggade'/'*det var *i går* så att Anders joggade.'

Såväl *ibland* som *i går* i (12) går relativt bra att placera i en överordnad sats, vilket stämmer med dependensgrammatikens uppfattning att även fria tids- och rumsadverbial bestämmer satsen som helhet (Nikula 1986; jfr Dahl 1982:55).

Thomason och Stalnaker (1973) menar dock att överordningstestet inte ensamt räcker för att visa att något är en satsmodifierare. Däremot kan man, enligt dem, om överordningstestet resulterar i en ogrammatisk mening, som i (11 b), eller en nonsensmening ta detta som ett gott skäl att anta att adverbialet bestämmer enbart satsens predikatsdel.

SAG (4:85) och NRG (1997:776) nämner ytterligare ett omskrivningstest och menar att andra satsled, men vanligen inte satsadverbial kan brytas ut ur resten av satsen på följande vis:

- (13) UTBRYTNINGSTESTET
Det är [satsled] som [resten av satsen].

Detta test kommer i det följande att kallas **utbrytningstestet**. Ett adverbial som svarar positivt på överordningstestet, men negativt på utbrytningstestet skulle således kunna kategoriseras som ett satsadverbial.

I (14) undersöks vilka av de fria adverbialen i (11) och (12) som kan brytas ut ur resten av satsen.

- (14) a. Anders joggade *faktiskt*.
 *’det var *faktiskt* som Anders joggade’
 b. Anders joggade *frivilligt*.
 ’det var *frivilligt* som Anders joggade’
 c. Anders joggade *ibland*.
 ’det var *ibland* som Anders joggade’
 d. Anders joggade *i går*.
 ’det var *i går* som Anders joggade’

I exempel (38 a)–(38 d) ser vi att alla de diskuterade adverbiala leden utom *faktiskt* går att bryta ut med utbrytningstestet.¹²

Utbrytningstestet kan även användas som konstituenttest för att avgöra om till exempel en rumsbestämning modifierar huvudordet i en nominalfras eller om den fungerar som modifierare i satsen.

- (15) Göteborgspolisen arresterade på onsdagskvällen en servitris på konditori Bräutigams.
 a. ’det var *en servitris på konditori Bräutigams* som polisen arresterade’
 b. ’det var *en servitris* som polisen arresterade *på konditori Bräutigams*’

Satsen *Göteborgspolisen arresterade på onsdagskvällen en servitris på konditori Bräutigams* är flertydig när det gäller modifieringsdomän för rumsbestämningen *på konditoriet*. Antingen är modifieringsdomänen nominalfrasen, som i (15 a), eller satsen, som i (15 b). Helt vattentätt är dock inte detta test för att avgöra om något kan räknas som en fras, eftersom satsadverbial ofta kan brytas

¹²När en konstituent bryts ut på detta sätt uppfattas resten av propositionen som förutsatt, eller bekräftad. Den måste alltså ha ett sanningsvärde, en fakticitet (SAG 4:517ff.). Av denna anledning kan givetvis inte adverbial med modal eller negerande betydelse brytas ut eftersom dessa förändrar satsens betydelse.

- (i) a. *Det är *kanske* som Agnes äter filmjök till frukost.
 b. *Det är *inte* som Agnes äter filmjök till frukost.

Dessa typer av adverbial kan dock framhävas i sammanhang där hela satsens sanningshalt, det vill säga något som tidigare varit betraktat som förutsatt, negeras eller ifrågasätts, se avsnitt 3.4.3.1 nedan om verumfokus.

Konjunktionella och fokuserande satsadverbial och modala satsadverbial som modifierar språkhandlingen kan dock varken framhävas eller brytas ut. En diskussion av utbrytningskonstruktioner som strategi för framhävnin g finns i avsnitt 3.4.3.2. Märk väl! Jag ser inte utbrytningstestet som ett tillräckligt test på vad som kan framhävas. För det första beror detta på att det kan vara ett enda ord i en bisats eller fras som är framhävt och att hela bisatsen/frasen då är legitim att bryta ut. För det andra kan led som inte svarar positivt på utbrytningstestet ändå framhävas, se ovan.

ut tillsammans med andra led utan att deras modifieringsdomän för den skull begränsas till ledet de bryts ut tillsammans med.¹³

- (16) a. Det är *inte ja eller nej till u-hjälp* som det handlar om. [GP03]
b. Det är *inte alltid* det känns så. [PAPPA PRALIN]

I (16 a) och (16 b) har negationerna brutits ut tillsammans med *ja eller nej till u-hjälp*, ett led som fungerar som bundet adverbial tillsammans med en isolerad preposition på annan plats i satsen, och *alltid*, ett led som fungerar som adverbial. Trots att negationen är utbruten tillsammans med ett enstaka led bildar de båda leden inte automatiskt en fras med detta utan negationen modifierar i båda fallen hela propositionen. När två led bryts ut på detta vis får det alltså inte anses som att de därför svarar positivt på utbrytningstestet.

2.4.1.2 Opaka kontexter

Thomason och Stalnaker (1973) diskuterar förutom överordningstestet ett antal andra sätt att avgöra om ett adverbial modifierar en hel sats. De nämner i likhet med flera andra (jfr Heny 1973, Dalrymple 2001) att adverbial som modifierar en hel sats, men inte andra adverbial, kan ge upphov till så kallade ogenomskinliga, eller opaka, kontexter i subjekspositionen. Detta betyder att det i en sats med satsadverbial inte alltid utan vidare går att byta ut ett uttryck som används som subjekt mot ett annat uttryck med samma referent. I sina exempel använder Thomason och Stalnaker det engelska adverbet *necessarily* som i sin betydelse motsvarar allkvantorn \forall . De svenska adverb som översätts med *necessarily*, till exempel *nödvändigtvis*, förefaller inte ha samma modala styrka varför jag i exempel (17) nedan använder mig av adverbet *alltid*, som i svenskan kvantifierar över tid, men också över fall (Lewis [1975] 2002; se även SAG 2:628, 662f.). Den slutledning som i (17) nedan dras från premisserna är således enligt Thomason och Stalnaker inte giltig just på grund av närvaron av adverbialet *alltid*.

- (17) PREMISS 1: Studierektorn på Svenska språket har alltid telefonnummer 4466.
PREMISS 2: Cecilia är studierektor vid Institutionen för svenska språket.
SLUTLEDNING: Alltså har Cecilia alltid telefonnummer 4466.

Även om vi i (17) alltså talar om en värld eller ett fall där identitet råder mellan de båda olika subjektuttrycken, så är det ändå inte alltid så att Cecilia

¹³Semantiska detaljer gällande denna konstruktion diskuteras vidare i 3.4.2.

har telefonnummer 4466; det har hon bara så länge hon är studierektor. Det kan också vara så att Cecilia samtidigt har två olika arbetsrum med var sitt telefonnummer, ett där hon forskar och ett där hon arbetar som studierektor. Detta att det inte går att byta ut ett subjektuttryck mot ett annat visar att satsadverbial kan modifiera hela propositionen, inklusive subjektet.

Dalrymple (2001:270f.) menar att adverbial av typen *obviously*, 'uppenbarligen', i meningar som (18) svarar på samma test.

- (18) a. Studierektorn på Svenska språket har uppenbarligen telefonnummer 4466.
b. Cecilia har uppenbarligen telefonnummer 4466.

I meningar som (18) ovan kan (18 b) inte härledas ur (18 a) även om identitet råder mellan referenten för subjektuttrycket *Studierektorn på Svenska språket* och referenten för subjektuttrycket *Cecilia*. Detta beror enligt Dalrymple på att det i någon värld kan vara okänt för talaren att de båda subjektuttrycken syftar på samma referent.

Trots att detta nämns som ett test av om något är en satsmodifierare, svarar de allra flesta av de adverbial som med till exempel överordningstestet visat sig modifiera hela satser negativt på den här testet. För svenskan verkar detta således inte vara ett tillräckligt test för att avgöra om något är ett satsadverbial.

2.4.1.3 Relation till andra modifierare

Thomason och Stalnaker presenterar ytterligare ett test som kan visa att en modifierare har satsen som modifieringsdomän. De menar att ett led vars modifieringsdomän inkluderar en modifierare som redan med andra test konstaterats vara en satsmodifierare också får antas bestämma en hel sats (Thomason & Stalnaker 1973). Några exempel på detta visas i (19) nedan.

- (19) a. Vi kommer *sannolikt inte* att inom de närmaste århundradena se ett stjärnskepp gå upp i warpfart med en ljusblxt eller utkämpa en torpedduell med en klingonsk slagkryssare. [GP03]
'det är *sannolikt* så att vi inom de närmaste århundradena inte...'
- b. Kommunstyrelsens ordförande Göran Johansson (s) ville *i går inte* lägga några synpunkter på sakfrågan [GP03]
'det var *i går* så att Kommunstyrelsens ordförande inte...'
- c. [...] expositionen är ett uttryck för vår ambition att visa att det *i vårt samhälle också* finns barn med funktionshinder. [GP03]
'det är *i vårt samhälle* så att det också finns barn med funktionshinder'

Att satsadverbial som står tidigare i mittfältet på detta vis kan inkludera ett senare satsadverbial i sin modifieringsdomän ser vi i exempel (19 a) men enligt detta synsätt kan enligt Thomason och Stalnaker även rums- och tidsadverbial, som i exempel (19 b) och (19 c), där *i går* och *i vårt samhälle* står i mittfältet, inkludera såväl satsadverbial som resten av satsinnehållet i sin modifieringsdomän.

Eftersom detta test bygger på att man redan konstaterat med andra test att ett annat led är en satsbestämning kan det inte användas isolerat.

2.4.1.4 Tillräckliga test för satsadverbial och andra adverbialkategorier

För svenskan verkar överordningstestet kombinerat med utbrytningstestet, precis som SAG skriver, vara tillräckliga test för att få fram vilka led som är satsadverbial. I engelskan är så troligen inte fallet, eftersom det i detta språk inte är grammatiskt möjligt att placera satsadverbial i en överordnad sats så som i överordningstestet. Istället får man i engelskan göra omskrivningar, liknande Brates (1898) *det är beklagligt att...* som omskrivning för frasen *ty värr*, se ovan 2.1.

I svenskan går det bra att placera satsadverbial i en överordnad sats. Överordningstestet visar då att adverbialen har hela satsen som modifieringsdomän och utbrytningstestet visar att det i regel inte kan kontrasteras eller på annat sätt framhävas.¹⁴

Utifrån en sådan dubbel testning kan adverbial i mittfältet, som inte uppenbart modifierar ett led i en fras, delas in i tre grupper:

- SADVL: Adverbial som svarar positivt på överordningstestet och negativt på utbrytningstestet.
- SMOD: Adverbial som svarar positivt på såväl överordningstestet som utbrytningstestet.
- VPMOD: Adverbial som svarar negativt på överordningstestet men positivt på utbrytningstestet.

¹⁴Med undantag för satser med så kallat verumfokus, se avsnitt 3.4.3.1.

2.5 Satsadverbial i detta arbete

I det följande kommer jag tills vidare att använda mig av SAG:s semantiska indelning av satsadverbialen när det gäller negerande, konjunktionella och fokuserande adverbial. När det gäller de modala adverbialen kommer jag särskilja en av undergrupperna från de andra, nämligen sannolikhetsgraderande adverbial. Precis som negationen (SAG 4:84f.) ändrar dessa nämligen propositionens betydelse. Några exempel på detta finns i (20 a) och (20 b) nedan:

- (20) a. Om några år kommer *kanske* Göteborgskravallerna att framstå som händelsen som definitivt fick synen på polisens organisation och resursbehov att ändras till det bättre. [GP03]
- b. Vem som helst får *inte* åka till Montreux. [GP03]

Detta innebär att betydelsen av *kanske*, 'det som sägs är möjligen sant', i (20 a) förändrar betydelsen av propositionen, *Göteborgskravallerna kommer att framstå som händelsen som definitivt fick synen på polisens organisation och resursbehov att ändras till det bättre* från att vara bekräftad till att vara ifrågasatt. På samma sätt ändrar negationen *inte* betydelsen i (20 b) propositionen *vem som helst får åka till Montreux* från att vara bekräftad till att vara negerad. Andra adverbial som i SAG kallas modifierande, som *ju*, *tyvärr*, *absolut* eller *naturligtvis*, ger ytterligare information till satsen, men den fortsätter att ha samma propositionella status oavsett om de finns närvarande i satsen eller inte.

På grund av detta kommer sannolikhetsgraderande adverbial genomgående att vara en egen undergrupp, medan övriga adverbial som i SAG räknas som modala tills vidare kallas just modala.

Vidare kommer jag genomgående att använda mig av termerna *modifiera/modifierare* och *bestämmer/bestämning* för såväl satsadverbials som andra adverbiala leds funktion. Att satsadverbial "bestämmer en hel sats" motsvarar således i SAG:s terminologi att de avser relationen mellan subjekt och predikatsled (SAG 4:85f., anm2).

De adverbialkategorier som presenterades ovan och som utgår från om adverbiala led svarar på överordningstestet och/eller utbrytningstestet kommer att användas i undersökningen av adverbiala led i mittfältet i svenskt skriftspråk i del II.

Kapitel 3

Principer för ledföljd

Vad är det som avgör var olika led placeras i en sats? Och vad är det som gör att det finns variation och regelbundenheter i ledföljd? I en typ av indelning brukar man skilja mellan satsgrammatisk och textgrammatisk ledföljd. I avsnitt 3.1 diskuteras inledningsvis kortfattat i vilken mån svenskans ledföljd kan anses vara satsgrammatisk och i vilken mån den är textgrammatisk och i 3.1.1 presenteras några av de satsgrammatiska mönster för ledföljd som föreslagits för svenskan. I 3.1.2 diskuteras satsscheman som modell för att illustrera regelbundenheter i svenskans ledföljd. I avsnitt 3.1.3 beskrivs vidare den ledföljdsvariation som finns i svenskan i det område av satsen där satsadverbial uppträder och vars mekanismer ska undersökas i detta arbete och i 3.1.4 diskuteras modeller för att formalisera denna ledföljdsvariation. I avsnitt 3.3–3.6 presenteras, slutligen, några olika textgrammatiska principer för ledföljdsvariation som ligger till grund för den undersökning som sedan presenteras i kapitel 4.

3.1 Generaliseringar om ledföljd

I språk med **satsgrammatisk** eller **konfigurationell ordföljd** avslöjar satsleds och enskilda ords linjära ordning vilken relation de har till varandra och satsled definieras ofta utifrån sin position i satsen (se t.ex. Ekerot 1995; SAG 1:21f.).

Svenskans ledföljd brukar vanligen räknas som övervägande satsgrammatisk. Vi har ingen verbkongruens och subjekts- och objektskasus markeras inte på substantiviska led. För att det ska bli tydligt vilket led i satsen som representerar vilken funktion och för att det ska bli tydligt vilken språkhandling satsen

vill uttrycka har svenskan alltså starka satsgrammatiska tendenser i sin ledföljd. Vissa av dessa har så starkt inflytande på ledföljden att vi inte kan avvika från dem utan att en sats blir ogrammatisk.

Ledföljden i språk med **textgrammatisk** eller **icke-konfigurationell ledföljd**, däremot, utgår mer ifrån pragmatiska hänsyn till vad talaren antar att lyssnaren känner till och vad talaren vill lyfta fram i det som ska sägas, och där definieras satsled ofta morfologiskt till exempel med hjälp av kasus eller verbkongruens. Svenskan har som nämndes ovan inte många sådana morfologiska markeringar av till exempel satsledstillhörighet, men vårt språk har ändå, inom ramen för vad som är grammatiskt enligt satsgrammatiken, möjlighet till en ledföljdsvariation som kan sägas vara textgrammatiskt motiverad (Ekerot 1995:70–75; 100–127; jämför t.ex. SAG 1:21ff.; 4:5ff.).

SAG (4:25ff.) tar upp fyra principer som påverkar var vi placerar olika led i en sats: **räckviddsprincipen**, att ledföljden mellan uttryck med räckvidd i regel ska vara sådan att det uttryck som har störst räckvidd kommer först; **temaprintipen** – i det följande **informationsprincipen** – att tematiska led eller led som presenterar en bakgrund för propositionen ofta står före rematiska led; **tyngdprincipen**, att morfologiskt, syntaktiskt, prosodiskt eller informationsmässigt tunga led gärna placeras sent i satsen; och en **tydlighetsprincip** som har med satsens tolkningsbarhet att göra och handlar om att bestämningar ska placeras så att de kan tolkas med det eller de led de bestämmer. Dessa principer och hur de definieras i detta arbete presenteras närmare nedan i 3.3–3.6. Först vill jag dock i nästa avsnitt formulera några satsgrammatiska antaganden om svenskans ledföljd.

3.1.1 Satsgrammatiska mönster för ledföljd

Det första antagandet gäller verbens placering och beskriver en viktig satsgrammatisk tendens i svenskan, nämligen att vi använder ledföljd för att signalera skillnaden mellan olika språkhandlingar. Påståendesatser har som regel det finita verbet i andra position, så kallad *V2-ledföljd*, medan andra ledföljder representerar andra språkhandlingar, som till exempel frågor där det finita verbet kan stå först i satsen, eller underordning, som i bisatser där det finita verbet ofta kommer senare än andra plats (Ekerot 1995:67f.; SAG 1:21f.; 4:5ff.).

I det följande kommer jag att referera till detta ledföljdmönster som **V2-mönstret**, se (1) nedan, där x står för ett valfritt satsled och FV för det finita verbet och inga led kommer före dessa i den inre satsen.¹

¹Den inre satsen definieras av SAG som de led som ryms i initial-, mitt- och slutfält, d.v.s. ”en sats exklusive dess eventuella annex” (SAG 1:185; 4:5f.).

- (1) X FV resten av satsen

Det andra antagandet gäller inbördes ledföljd mellan ett verbs argument, det vill säga subjekt och komplement. Detta är ett typologiskt mönster som gäller för många av världens språk och det går ut på att subjekt tenderar att komma före indirekt objekt, som i sin tur kommer före direkt objekt (jfr t.ex. Keenan & Comrie 1977; se även Choi 1999:34; Bresnan 2001:96). Sist i denna räkka placeras eventuella bundna adverbial, så som illustreras i (2) nedan.

- (2) SUBJ < OBJ_{ind} < OBJ_{dir} < B-ADVL²

En sats som den i (3 a) nedan är således entydig i svenskan. Den första nominalfrasen, *Ellis* fungerar som subjekt och pekar ut den referent som ger bort något. Nästa nominalfras, *Síle*, fungerar som indirekt objekt och representerar mottagarrollen, och det som ges bort representeras i satsen av den tredje nominalfrasen: *lammet*, som utgör det direkta objektet.

- (3) a. Ellis har gett Síle lammet.
b. Ellis har gett lammet Síle.

Byter vi plats på de fraser som i (3 a) har funktionen subjekt och objekt, så som i (3 b), byts också rollerna och vi får då den något oväntade tolkningen att *lammet* uppfattas som indirekt objekt och alltså som mottagare till en liten flicka, *Síle*, som i sin tur nu tolkas som direkt objekt det vill säga det som ges bort i satsen. I det följande kommer jag att referera till detta mönster som **argumentföljdsmonstret**.

Det tredje antagandet gäller ledföljd mellan ett huvudord och dess komplement. Även här har vi att göra med ett typologiskt vanligt mönster, nämligen att huvudord i många språk står antingen till vänster, före sina komplement, det vill säga olika typer av objekt och bundna adverbial, eller till höger, efter dessa (jfr *Holmbergs generalisering* (Holmberg 1986)). För svenskan gäller att huvudordet kommer före de bundna komplementen. Det är detta mönster som gör att objekt, som *Síle* och *lammet* i (3 a) ovan, inte kommer före verbet i satser med delat predikat, se (4 a) nedan.

- (4) a. *Ellis_{SUBJ} har Síle lammet gett.
b. Ellis hat Síle das Lamm gegeben.

På tyska, däremot, gäller mönstret att huvudord i motsvarande sats kommer till höger, vilket illustreras i (4 b) ovan, där huvud verbet *gegeben* kommer sist

²Notationen < indikerar relativ ordning, d.v.s. att det element som står före markeringen står tidigare i satsen än det element som står efter.

i satsen, efter såväl indirekt som direkt objekt. I det följande kommer jag att referera till principen om ledföljd mellan verb och deras komplement med **huvudordsmönstret**, se (5) nedan, trots att huvudordsmönstret är mer generellt, vilket vi återkommer till nedan i avsnitt 8.3.1.3.³

(5) V < KOMPL

Samhörigheten mellan infinita verbformer och deras objekt är så starkt i svenskan att det i satser med delat predikat och i satser med bisatsledföljd inte bara handlar om en föredragen ledföljd utan om ett strukturellt mönster att inga led kan komma mellan ett infinit verb och dess objekt. I (6) nedan ser vi ett exempel på detta när ett fritt adverbial, *frivilligt*, inte kan komma mellan det infinita verbet och dess komplement. Efter de båda komplementen kan ett sådant adverbial givetvis stå, vilket illustreras i (6 c). Om satsen har enkelt predikat, som i exempel (7 a), eller om mottagarrollen uttrycks med ett bundet adverbial, som i (7 b), fungerar det dock bättre.

- (6) a. *Ellis har gett *frivilligt* Síle lammet.
 b. *Ellis har gett Síle *frivilligt* lammet.
 c. Ellis har gett Síle lammet *frivilligt*.
- (7) a. Ellis gav *frivilligt* Síle lammet.
 b. Ellis har gett *lammet* frivilligt till Síle.

En fjärde satsgrammatiskt mönster gäller var negationer placeras i förhållande till verb. Även här finns det typologiskt vanliga mönster i många språk. I franskan placeras negationens första led före verbet, som illustreras i (8 a) och i engelska används så kallat *do*-stöd för att negationen ska kunna placeras före huvud verbet, se (8 b). Vi kallar detta mönster för **negationsmönstret**.

- (8) a. Je ne regrette rien.
 jag NEG ångrar ingenting
 'Jag ångrar ingenting'
- b. I don't regret anything
 jag gör-NEG ångra ingenting
 'Jag ångrar ingenting'

I svenskan följs denna princip i satstyper där mer än ett led står före det finita verbet, som till exempel *när*-satsen i (9) nedan. I till exempel påståendesatser

³I avsnitt 8.3.1.3 nedan återkommer vi till att även V2-mönstret i svenskan går att koppla till huvudordsmönstret och till att benägenheten för komplement att komma efter sina huvudverb dels har att göra med frasstruktur, dels med verbets ställning som huvudord. Tills vidare används dock benämningarna *V2-mönstret* och *huvudordsmönstret* så som de definieras här.

har vi däremot på grund av V2-mönstret det finita verbet som andra led i satsen och då kommer negationen före huvud verbet bara i satser med delat predikat, som i (10 a) nedan.⁴

- (9) a. /När Deborah Strauss och Jeff Warschauer *inte är* en duo/ spelar de båda bland annat i Klezmer Conservatory Band. [GP03]
b. *När Deborah Strauss och Jeff Warschauer *är inte* en duo [...] [M]
- (10) a. [...] Maria hade *inte ångrat* sig. [STRÖMKANTRING]
b. Bronislaw *svarar inte*. [LORD NEVERMORE]

Det som händer i satser som den i (10 b) där negationen *inte* kommer efter huvud verbet *svarar* trots att negationsmönstret skulle ge den omvända ledföljden, är att två satsgrammatiska mönster råkar i konflikt med varandra. När två mönster råkar i konflikt är som regel ett av mönstren starkare och det andra svagare. Som vi nämnde ovan är det en viktig satsgrammatisk tendens i svenskan att påståendesatser ska ha V2-ledföljd och detta förefaller vara ett dominerande mönster eftersom det här leder till att ett svagare mönster, negationsmönstret, får ge vika när man vill uttrycka ett påstående som i (10 b). I avsnitt 3.1.3 nämns några andra tillfällen då satsgrammatiska mönster för ledföljd kan brytas.

3.1.2 Satsscheman som beskrivningsmodell för ledföljd

Svenskans och de övriga nordiska⁵ språkens ledföljd uppvisar regelbundenheter som gör att det går bra att beskriva prototypiska ledföljder med så kallade satsscheman. Satsscheman har, som nämndes i kapitel 2, sedan åtminstone mitten av förra seklet använts för att grafiskt/linjärt illustrera generaliseringar om ledföljd i de nordiska språken. Den som skapat förebilden till de satsscheman som idag används inom svensk grammatik är dansken Paul Diderichsen. I *Elementar dansk grammatik* (1957 [1946]) väljer Diderichsen att i sina satsscheman för dansk ledföljd utgå från begreppen huvudsats och bisats och definiera dessa begrepp i huvudsak med ledföljd (Diderichsen 1957 [1946]:185f.; se även 203ff., 216).

Svenska Akademiens grammatik (1999) definierar inte huvudsats och bisats efter ledföljd och benämner följaktligen inte heller sina satsscheman efter

⁴Negationen kan även under vissa omständigheter placeras som första led i satsen (SAG 4:175f.).

⁵Här avses nordiska språk med germanskt ursprung. Finskan och samiskan som kommer ur den finsk-ugriska språkgruppen har snarare en textgrammatisk ledföljd.

dessa begrepp. Istället ger SAG helt enkelt sina scheman namn efter den typiska variationen mellan positionerna för adverbial, *a*, och finit verb, *f*, och har således ett **fa-schema** som motsvarar Diderichsens huvudsatsschema, se figur 3.1 och ett **af-schema** för bisatsschemat, se figur 3.2. SAG ger de olika huvuddelarna positionella namn och kallar dem *initialfält*, *mittfält* och *slutfält*.

Initialfält	Mittfält			Slutfält			
<i>Inledare</i> (<i>Satsbas</i>)	<i>Finit verb</i>	<i>Subjekt</i>	<i>Adverbial</i>	<i>V</i> <i>Infinit verb</i>	<i>V+1</i> <i>Partikel-advl.</i>	<i>V+2</i> <i>Objekt m.fl.</i>	<i>V+3</i> <i>Adverbial m.fl.</i>
I. Nu	skall	hon		få köra	hem	vagnen	till sig
II. Jag	vill		inte	läsa			om sport

FIGUR 3.1: SAG:s *fa-schema* (SAG 4:7–11)

Initialfält	Mittfält			Slutfält			
<i>Inledare</i> (<i>Subjunktion/</i> <i>Satsbas</i>)	<i>Subjekt</i>	<i>Adverbial</i>	<i>Finit verb</i>	<i>V</i> <i>Infinit verb</i>	<i>V+1</i> <i>Partikel-advl.</i>	<i>V+2</i> <i>Objekt m.fl.</i>	<i>V+3</i> <i>Adverbial m.fl.</i>
I. eftersom	Per	nog inte	skulle	vilja träffa		någon	nu
II. att		inte		vilja träffa		någon	nu

FIGUR 3.2: SAG:s *af-schema* (SAG 4:7–11)

I initialfältet står ett led med funktion som inledare, det vill säga ett led som visar vilken satstyp satsen har. Om satsen börjar med en finit verbform och initialfältet alltså är tomt signalerar detta att talaren inte gör ett påstående. Samma sak gäller om ett frågeord står i initialfältet. Märk väl att även infinitivfraser följer satsschemats generaliseringar och att de kan placeras in i ett af-schema med tomma subjekts- och finitplatser, som exempel II i figur 3.2.

I fa-satser är inledaren – i de fall då det finns någon – en så kallad *satsbas* och i af-satser är den eventuella inledaren en *satsbas* och/eller en *subjunktion*. En *satsbas* är, enligt SAG, till skillnad från *subjunktionen*, ett led som har *satsledsfunktion* i satsen. I deklarativa fa-satser kan i stort sett vilket led som helst fungera som *satsbas* och i denna satstyp kallas *satsbasen* *fundament* (se t.ex. SAG 1:174, 184, 222; 4:405ff.). I det följande kommer SAG:s terminologi för satsscheman och delar av sådana att användas. Fältet där *satsbaser* och *subjunktioner* står kallas *initialfält* och *satsbaser* i deklarativa fa-satser kommer även att benämnas *fundament*.

3.1.2.1 Satsadverbialen i satsschemat

I de satsscheman vi sett här finns bara en enda position för placering av adverbial i mittfältet. Man har dock kunnat konstatera att ordningen satsadverbialen sinsemellan är långt ifrån slumpmässig. Det finns regelbundenheter som är så markanta att man i stort sett kan tala om en fast ordningsföljd för olika satsadverbialtyper i mittfältet. SAG väljer att formalisera detta med ett särskilt ledföljdsschema för satsadverbial, se figur 3.3 (SAG 4:90).

X	Mod. sadvl	Konj. sadvl	Mod. sadvl	Fok. sadvl	Neg. sadvl	Y
			vet			Norge
Fia har	ju	emellertid	vad jag vet		inte	varit i Norge.
Hon vill	ju	ändå	nog	t.ex.	inte	ha Teo.
De har	väl	alltså	tyvärr	bara	inte	behagat gå.

FIGUR 3.3: Satsadverbialföljd, generell (SAG 4:90)

Först kommer vad SAG kallar obetonade modala adverbial som i illustrationen representeras av adverbena *ju* och *väl*. Efter dessa lätta adverb kommer de konjunktionella adverbialen och sedan kommer ytterligare en plats där övriga modala adverbial skall placeras och efter dem de fokuserande satsadverbialen. Sist i mittfältet står de negerande satsadverbialen.

Tanken är således att ledföljden mellan de olika adverbialtyperna är mer eller mindre fast och SAG:s exempel i figur 3.3 och 3.4 är konstruerade för att visa på detta.⁶ I exemplen i (11) nedan visas några autentiska exempel där satsadverbialföljden följs och den omvända ledföljden resulterar i en ogrammatisk sats.

- (11) a. MOD₁ < MOD₂
 Man måste *väl kanske* tänka att allting händer av en mening. [PAPPA PRALIN]
 *Man måste *kanske väl* tänka att allting händer av en mening.
- b. MOD₁ < KONJ
 Den bär *väl också* i viss mån spår av hans influenser Duke Ellington och Sonny Rollins [...] [GP03]
 *Den bär *också väl* i viss mån spår av hans influenser Duke Ellington och Sonny Rollins [...]

⁶Fyra- och femlediga satsadverbialföljder av denna typ är mycket ovanliga. Vi återkommer till detta i avsnitt 5.5 nedan.

- c. MOD₁ < FOK
 Man bekände *ju endast* det mycket stora, det som hade en inre storhet i sig. [LEWIS RESA]
 *Man bekände *endast ju* det mycket stora, det som hade en inre storhet i sig.
- d. MOD₂ < NEG
 Men det visste han *faktiskt inte* om. [URMINNES]
 *Men det visste han *inte faktiskt* om.

I schemat i 3.3 finns, som nämndes ovan, två olika positioner för modala adverbial. I den senare av dessa två positioner finns precis som för satsadverbial i allmänhet enligt SAG en relativt fast ordningsföljd vilket illustreras i figur 3.4 (SAG 4:98; jämför även NRG 1997:888).

X	Språk-handlings-kommentar	Hänvis-ning	Förstär-ning	Evalue-ring	Sannolik-het	Y
My har	ärligt talat	enligt Per	faktiskt	tyvärr	antagligen	gått

FIGUR 3.4: *Satsadverbialföljd, modala (SAG 4:98)*

Även forskare inom generativ grammatik har uppmärksammat att adverbial i många västerländska språk verkar komma i en fast ordningsföljd, ett mönster som gett upphov till de ledföljdsscheman för satsadverbial som visats ovan. Guglielmo Cinque har i en minimalistisk studie (1999 [1997]; se även Cinque 2004) undersökt satsadverbialföljd i italienskan och rangordnat mer än 30 olika adverbialtyper i förhållande till varandra. En av de grundläggande orsakerna till att Cinque argumenterar för att det finns en universell ordning för adverb är att ordningsföljden för de modala, aspektuella och temporala adverb han undersökt är densamma som för morfem med samma funktioner i språk som uttrycker modala, aspektuella och temporala betydelser morfologiskt. Och det är just den funktionella naturen hos dessa adverb som gör att Cinque menar att de ska vara fullvärdiga medlemmar i frasstrukturen och ha fasta platser i egna så kallade funktionella projektioner.⁷ Cinque väljer med detta bort den traditionella analysen för adverb i transformationella ramverk, där att adverb(ial) behandlas som fria adjunkter och kan placeras in i anslutning till andra fraser i en ordningsföljd som bestäms till exempel i en semantisk komponent av satsen (Cinque 1999 [1997]; 2004. För alternativa analyser in-

⁷Funktionella projektioner diskuteras kortfattat i avsnitt 8.1.1.2 nedan. Cinque antar att satsstrukturen förgrenar sig binärt och att en högre placerad projektion är hierarkiskt överordnad en lägre.

om minimalistprogrammet, se t.ex. Svenonius 2002a; Ernst 2002:13; Jónsson 2002). De tekniska detaljerna i Cinques analys är i hög grad teoriinterna för minimalistprogrammet och annan transformationell grammatik, och kommer därför inte att diskuteras här. Hur hans undersökning som visar att adverb i allmänhet kommer i en särskild ordningsföljd stämmer med resultatet av undersökningen i detta arbete diskuteras dock nedan i avsnitt 5.5.

Till skillnad från SAG tar Cinque inte upp någon typ av konjunktionella adverb i mittfältet (Cinque [1997] 1999; Beijer 2005). Eftersom han utgår från de adverb som motsvarar morfem i agglutinerade språk tar Cinque däremot med flera olika typer av aspektuella adverb, som till exempel *usually*, 'vanligtvis' och *still*, 'fortfarande', och temporala adverb, som *already*, 'redan', och *once*, 'vid ett tillfälle'. Ingen av dessa kategorier räknas i SAG som satsadverbial och de finns alltså inte med i deras redovisning av satsadverbialföljder.

Uppföljningar av Cinques ([1997] 1999) arbete har gjorts för norska av Nilsen (1997) och för svenska och engelska av Beijer (2005; se även Beijer 2002). Beijer (2005) har gjort en undersökning av adverbföljder om två eller tre adverb mellan hjälpverb och olika typer av infinita verbformer i den ordklassstaggade korpusen PAROLE. Beijers metod diskuteras kortfattat under 4.1.

Eftersom Beijer har en korpusbaserad undersökning som utgångspunkt har han i sitt material till skillnad från Cinque – som håller sig till adverbklasser som anger tempus, "voice", aspekt, modus och modalitet – tagit hänsyn även till konjunktionella adverb, som till exempel *även*. Beijer noterar att dessa, liksom adverb som uttrycker generell tidfästning, som till exempel *nu*, visar en större positionell frihet och i högre grad än andra adverb kan uppträda mellan de övriga adverbkategorierna. En del av variationen och särskilt den friare placeringen av de konjunktionella adverbena förklaras med att dessa "are best analysed as merged in the positions that best suit their semantics and the information structural and prosodic demands of the language in question" (Beijer 2005:247). Han noterar också att det faktum att de konjunktionella adverbena visar större distributionell frihet inte motsäger Cinques analys eftersom denna inte inkluderar denna adverbtyp och han bekräftar, precis som Nilsen (1997) gör för norskan, att de adverbtyper som undersöks av Cinque generellt uppvisar samma ledföljdsmonster i svenskan (Beijer 2005:134, 247, 273).

Svenonius (2002a) diskuterar inte adverbföljden men däremot det faktum att i nordiska språk såväl subjekt som direkta och indirekta objekt under vissa förutsättningar kan placeras mellan adverbialen (se även t.ex. Nilsen 1997; Jónsson 2002). Dessa fakta leder enligt Svenonius till att man i en minimalistisk analys med fasta platser för varje adverbtyp i teorin får anta att det univer-

sellt finns potentiella landningsplatser för nominala led mellan varje funktionell projektion för adverb. Det säger sig självt att detta ytterligare mångdubblar antalet fasta positioner. De nordiska språkens ledföljdmönster när det gäller placering av nominala led mellan adverbiella försvårar givetvis även en topologisk beskrivning i ett positionsschema. Denna möjlighet till variation mellan adverbiella och nominala led beskrivs närmare i avsnitt 3.1.3 nedan och i vilken mån sådan variation förekommer i skriften svenska diskuteras i kapitel 5 nedan.

Jónsson (2002) tar upp en aspekt som flera andra väljer att bortse från, nämligen att det inte bara är enkla adverb som fungerar som satsadverbial. Ramat & Ricca (1998) noterar, som nämndes i 2.2, att svenskan i högre grad än många andra europeiska språk, inklusive till exempel danskan, har en stor andel lexikaliserade fraser, till exempel av typen *dumt nog* eller *helt uppenbart*, som typiskt fungerar satsadverbiellt. Dessa ingår inte i till exempel Beijers undersökning eftersom han av undersökningstekniska skäl väljer att undersöka adverb, se vidare 4 nedan. Jónsson menar att de fraser som typiskt fungerar som satsadverbial har en idiomatisk funktion och alltså kan antas ha samma distribution och egenskaper som enstaka adverb. Av denna orsak ska de enligt honom inkluderas i en undersökning av satsadverbials distribution.

3.1.2.2 Sammanfattning

Satsschemat bygger som nämndes ovan på frekventa ledföljdmönster i svenskan. Som modell fångar det ett antal av de satsgrammatiska mönster som beskrevs under 3.1.1. Schemat som sådant är ett mycket användbart pedagogiskt instrument som fungerar väl för att beskriva högfrekventa ledföljder till exempel vid inläring av idiomatiskt svenskt skriftspråk. I 3.1.3 ska vi utreda några möjligheter till ledföljdsvariation i svenskt skriftspråk. Jag fokuserar på den inre satsen, och bortser alltså från möjligheten att placera led i annex eller utelämnade genom ellips.

3.1.3 Möjligheter till ledföljdsvariation

Antagandet att svenskan har en satsgrammatisk ledföljdstruktur bygger som nämndes ovan på att ledföljder som följer satsgrammatiska mönster är frekventa och att ledföljder som avviker från dessa mönster i vissa fall kan leda till ogrammatiska satser. Ändå finns det stor möjlighet till variation. Dels kan vissa av de satsgrammatiska mönster som diskuterades i 3.1.1 brytas om ett annat mer dominant mönster följs, dels finns det stor möjlighet till variation

som inte går emot några satsgrammatiska mönster. Störst möjlighet till ledföljdsvariation ser vi i fa-satser med enkelt predikat, men även i fa-satser med delat predikat och i af-satser finns möjlighet till variation.

3.1.3.1 Fundamentering

Det finns en enda position i satsscheman som inte är reserverad för ett visst satsled, nämligen initialfältet. Här finns alltså möjlighet till stor ledföljdsvariation. I stort sett vilket led som helst kan fungera som fundament i en fa-sats, vilket illustreras i (12) nedan, där det direkta objektet *det* står som fundament och alltså kommer före subjektet *hon* och därigenom avviker från argumentföljden. I (12) kommer objektet även före verbet *förstått* och avviker därmed från huvudordsmönstret.

- (12) För att inte bli galen av all hopplöshet gällde det att utrusta sig med tålmod, /*det* hade hon tidigt förstått./ [TEA-BAG]

Även i den del av satsen som kommer efter det finita verbet och i satser som inte har V2-ledföljd kan de satsgrammatiska principerna brytas.⁸

3.1.3.2 Objektspacering

I satser med enkelt predikat är det vanligt att pronomina objekt placeras före satsadverbial, som i (13 a) nedan, ett fenomen som kallas **objektsskifte** (Holmberg 1986, 1999; se även t.ex. Josefsson 2003).⁹ I satser med delat predikat är detta omöjligt, se (13 b).

- (13) a. Ute på gatan blåste en kall vind som kylde hans kinder. Men han kände *den inte*. [ABONNEMANGET]
b. *Men han hade *den intel/inte den* känt. [M]

Objektsskifte i satser med enkelt predikat avviker inte från något av de tidigare nämnda satsgrammatiska mönstren, även om en sats med objektsskifte inte går att placera i SAG:s satsschema. Objektsskifte har ibland analyserats som en klitisering av det lätta objektspronomenet till verbet (se t.ex. Basbøll 1986; Jørgensen 2000a; jfr Hellan & Platzack 1995). Detta förklarar dock inte exempel som de i (14) nedan där ett substantiviskt subjekt kommer mellan ett

⁸SAG 4:99 tar upp ett antal adverb och lexikaliserade fraser som typiskt fungerar som modala satsadverbial och som de menar inte kan stå som fundament: *allt, då* (i satsadverbiell funktion), *för all del, förstås, ju, nödvändigtvis, till äventyrs, typiskt, verkligen, väl*.

⁹Objektsskifte har även kallats *pronomenhopp* (Platzack 1998:138ff.).

skiftat objekt och det finita verbet.

- (14) Inte för att det var särskilt vackert, även om de täta ögonfransarna skänkte djup åt hennes redan mörkt bruna ögon, inte heller var det den långsträckta fylliga munnen, eller hyns varma färgton, för /ännu gjorde *denna kombination henne inte* till en skönhet/ men den gav utan tvivel ansiktet ljus och liv, som om det varit upplyst inifrån. [PAROLE]

Pronominella objekt kan också i så kallat **långt objektsskifte** komma före substantiviska subjekt och avviker då från den ovan nämnda argumentföljden. I (15) ser vi hur subjektet *en stark lukt av såpa* står efter objektet *honom* i mittfältet. Denna konstruktion förekommer mycket sällan och endast då subjektet är substantiviskt (se t.ex. Josefsson 1992, 2003; jfr SAG 4:21 not 2).

- (15) När [...] pastor Gideon Johansson gick in genom kyrkdörrarna mötte *honom en stark lukt av såpa*. [G]

Att ett personligt pronomen som objekt kommer före ett substantiviskt subjekt på det vis som illustreras i (15) är mycket ovanligt och förekommer endast då det personliga pronomenet har objektsform och alltså inte kan misstas för ett subjekt (se t.ex. Josefsson 2003; jämför även Rahkonen 2000 om tolkningsbarhet hos objektspronomen). Att reflexiva objekt, som i (16 a), och reflexiva partiklar,¹⁰ som i (16 b), står före subjekt (och negation) är däremot ett frekvent mönster. I exempel (16 b) ser vi dessutom att adverbial kan förekomma mellan reflexiva led och subjekt i denna del av satsen

- (16) a. I Tisburys och Chilmarks socknar uppgick de till ungefär en tredjedel av befolkningen, i vissa byar var samtliga invånare hörselhandikappade, och /därför lärde *sig hela öbefolkningen* teckenspråket. [DEN VIDUNDERLIGA]
- b. Så här uttalade *sig till exempel den ansvarige utgivaren för en stor golf tidning* när han i går intervjuades efter att Marknadsdomstolens utslag blev känt: [...] [GP03]

Även reflexiver i denna position har ibland analyserats som klitikon (se t.ex. Holmberg 1986). Objektsskifte och långt objektsskifte är i svenskan bara möjliga för pronominella objekt och endast i satser med enkelt predikat. I satser med delat predikat måste objektet komma efter sitt huvudverb, helt i enlighet

¹⁰ *Sig* räknas här som objekt vid verb som alternativt kan ta ett anaforiskt syftande pronomen som objekt. *Sig* räknas som reflexiv partikel när det tillsammans med verbet bildar en s.k. reflexiv verbförbindelse (SAG 3:302f.).

med huvudordsmönstret, vilket illustrerades i (13 b) ovan (Holmberg 1986, 1999). Det finns dock tillfällen då även denna princip bryts. I (17) och (18) ser vi två exempel på detta, där negerade objekt kommer före sina huvudverb och den omvända ledföljden är ogrammatisk (SAG 3:306; jfr även Svenonius 2002b).

- (17) a. För att lära min stövare att inte vara skotträdd bjöd jag honom på socker och smällde samtidigt av ett skott. Resultatet blev bara att han nu *inget socker äter*. [SALON GAHLIN]
b. *[...] att han nu äter *inget socker*. [M]
- (18) a. – It's a state of mind, förklarade Abbie H för Julius H som *ingenting förstod*. [GP03K]
b. *[...] som förstod *ingenting*. [M]

I (17 a) ser vi att det negerade objektet *inget socker* står före verbet *äter*. Om vi bortser från möjligheten att fundamentera objekt kan denna ledföljd bara förekomma när den fras som representerar objektet är negerad. Vanligare än en negerad objektsfras med substantiviskt huvudord är att ett negerat pronomen placeras här. Ett exempel på detta har vi i (18 a) ovan där objektspronomenet *ingenting* är placerat framför verbet *förstod* och där den omvända ledföljden är ogrammatisk.

Vad vi ser här är att de satsgrammatiska ledföljdsmonster, negationsmönstret och huvudordsmönstret, som är i funktion i exempel (15)–(18) har olika styrka i förhållande till varandra när det gäller placering av objekt. Starkast av dem är negationsmönstret. Detta mönster är så kraftfullt att det till och med avgör var negerade nominalfraser ska placeras och gör omvänd ledföljd ogrammatisk i satser med af-ledföljd, vilket vi kunde se i (17) och (18). Näst i tur kommer huvudordsmönstret, som avgör att objekt inte kan skifta i satser med delat predikat utan att satsen blir ogrammatisk.

Det finns dock, som vi ska se i följande avsnitt, stora möjligheter att med hjälp av adverbial variera ledföljden i satsen utan att någon satsgrammatisk princip bryts.

3.1.3.3 Adverbialplacering

Satsadverbial verkar, som vi såg tidigare i 3.1.2.1, precis som argument ha en relativt fast inbördes ordningsföljd om vi undantar möjligheten till placering i initialfältet. Med bibehållande av argumentordningsföljden och satsadverbialsordningsföljden finns det dock ändå en hel del möjlighet till variation. I exempel (19)–(24) redovisas några olika placeringsmöjligheter för sats-

adverbial i förhållande till andra satsled.

Som nämndes ovan kan de flesta satsadverbial precis som andra adverbial fungera som fundament, som i (19) nedan. I denna position kan dock vanligen bara ett ensamt led stå, varför möjligheten till ledföljdsvariation är liten. Några tillfällen då adverbialplacering avviker från V2-mönstret diskuteras i 3.1.3.4 nedan.

- (19) INITIALFÄLT: *Förmodligen* var hon fortfarande kvar någonstans på Slottet.
[PRIME TIME]

I fa-satser med delat predikat och i satser med af-ledföljd kan adverbial i mitt-fältet komma före och/eller efter subjektet, vilket illustreras i (20) nedan.

- (20) ADVERBIAL FÖRE OCH/ELLER EFTER SUBJEKT

- a. Till råga på allt hade *han aldrig* gillat sjukhus. [SISTA JOUREN]
- b. Så tydligt som på herr Wicz tavlor har *betraktaren aldrig* förut upplevt verkligheten. [LORD NEVERMORE]
- c. Men sedan hade *också det* förlorat sin mening. [TEA-BAG]
- d. Ett tiotal skolor i Kungsbacka hängde på, för att *inte elevinflytande bara* ska bli ett honnörsord. [GP03]
- e. Under sovjetdiktaturen levde *verkligen poeterna i detta vårt närbelägna grannland inte sällan* ganska gott [...] [GP03]

I fa-satser med enkelt predikat blir möjligheterna till ledföljdsvariation större. Här kan satsadverbial och andra adverbiella led blanda sig ännu mer fritt med nominala led, vilket illustreras i (21) nedan.

- (21) ADVERBIAL FÖRE OCH/ELLER EFTER PRONOMINELLT OBJEKT OCH REFLEXIV PARTIKEL

- a. Han träffade *henne aldrig* som barn [...] [ETT OSKRIVET]
- b. Vilken vettig människa gjorde *egentligen det?* [SISTA JOUREN]
- c. Hon gav *alltså honom inte* sitt stöd. [G]
- d. Sigurd Berntsson brydde *sig inte* om vad de gjorde med honom. [ABONNEMANGET]
- e. Överallt inne i centrum går folk på cykelvägarna, och /fast man ringer med cykelklockan så flyttar de *inte sig.*/ [GP03K]
- f. Vi får också uppleva poetens kärlek till naturen med dess skönhet och många stämningar, /all hans diktning rör *ju sig inte* i fantasi-landet./ [GP03K]
- g. Han fick *själv inte* bli premiärminister eftersom han har fällts i domstol för islamistisk uppvigling. [GP03]

- h. Hans liv har varit mitt i litteraturen men han har *också själv* gett sitt bidrag till den. [M]
- i. [...] miljontals höns flyttas ur landet till förhållanden som är sämre än de som gäller i dag, och /som vi *dessutom själva inte* kan kontrollera eller påverka./ [G]

Förutom att stå före och/eller efter subjekt kan adverbial i fa-satser med enkelt predikat stå före och/eller efter pronominnella objekt, som i (21 a)–(21 c), reflexiv partikel som i (21 d)–(21 f), eller predikativ, som i (21 g)–(21 i). Dessutom kan satsadverbial och andra fria adverbial blandas med varandra, såväl i satser med fa-ledföljd, med och utan delat predikat som i satser med af-ledföljd. Några exempel på detta visas i (22) nedan.

(22) SATSADVERBIAL OCH ANDRA ADVERBIAL

- a. Snölagret hade *dessvärre endast under kortare perioder* varit tillräckligt tjockt för att lysa upp stadsbilden. [SISTA JOUREN]
- b. Saaben hade kommit fram till Essingeleden, Stockholms ohyggligt underdimensionerade ringled som *nu naturligtvis* var totalt fullpackad med stillastående fordon. [PRIMETIME]

I exempel (22 a) står ett adverbial med tidsbetydelse, *endast under kortare perioder*, efter det modala satsadverbial *dessvärre* i en sats med delat predikat och i (22 b) står ett tidfästade *nu* före ett annat modalt adverbial, *naturligtvis*.

Adverbiella led som är grafematiskt avskiljda från satsen med till exempel tankstreck, som i (23 a) nedan, kommatecken, som i (23 b) eller parenteser har generellt en friare distribution än andra led.

- (23) a. Men stämningen är hög, eller åtminstone gemytlig, /under de dryga två timmar bandet pumpar ut sin tajta musik och hyllar hjältar som JJ Cale, BB King och – *faktiskt* – Bob Dylan./ [GP03]
- b. När jag var i mellanstadie-åldern brukade jag och mina kompisar diskutera vem vi skulle vilja vara om vi fick välja. Jag minns /att jag, *efter ordentlig eftertanke och trots att jag var närsynt, kobent och sämst på gymnastiken*, alltid svarade att jag ville vara mig själv./ [GP03]

I (23 a) ser vi att *faktiskt* är placerat just före ett av flera samordnade objekt efter det finita verbet i en bisats. Grafematiskt är adverbial markerat med tankstreck. I (23 b) ser vi exempel på hur en lång kommentar till satsens utsaga markerats med kommatecken. Led som är avskiljda på detta sätt brukar kallas *parentetiska inskott* och de utmärks även i talat språk, med tydliga pauser före och efter frasen, sänkt tonhöjd och höjd eller sänkt talhastighet i förhållande

till den övriga satsen (Pittner 1995, som citerar Altmann 1981). Helt fria är dessa led dock inte i förhållande till andra; de placeras i regel i anslutning till fraser även om de inte alltid egentligen modifierar eller gäller just dessa i större utsträckning än de gäller satsen som helhet (se t.ex. Pittner 1995; d’Avis 2005, 2006; Beijer 2005).

Fria adverbial i allmänhet står gärna sist i satsen, men även satsadverbial kan ibland förekomma i denna position, som i (24) nedan.

- (24) a. Under förutsättningen att den ännu inte plockats ut, *alltså*. [GP03]
b. Det skiljer sej ju en hel del i kvalitet, förstås. [PAPPA PRALIN]

Vanligen brukar satsadverbial i denna position inte anses befinna sig i den inre satsen, utan i så kallad extraposition (se t.ex. NRG 1997:814.). SAG antar dock en något generösare hållning och menar att en del satsadverbial kan placeras i sist i satsen även när predikatet är delat (SAG 4:89f., 438).

Såväl placering av adverbial före fundament som parentetiska inskott behandlas av SAG som placerade i annex, som då kallas *initiala* respektive *mediala*. Dessa utgör då tillsammans med den inre satsen en så kallad *utvidgad sats*. Initiala annex diskuteras inte i detta arbete. Inskjutna adverbial som i SAG skulle motsvara mediala annex diskuteras dock tillsammans med andra adverbiala led.

3.1.3.4 Adverbialplacering i konflikt med V2-mönstret

Ytterligare möjlighet till ledföljdsvariation finns i satser med *kanske*. Detta sannolikhetsgraderande adverb har på grund av sitt ursprung som verbfras, (*det*) *kan ske*, vissa kvardröjande verbala egenskaper¹¹ som gör att adverbet kan framkalla af-ledföljd i de satser där det förekommer (se t.ex. Andréasson 2002). I andra fall betar det sig som ett konventionellt adverb i satsadverbial funktion. I (25)–(26) ser vi några exempel på ledföljdsvariation med *kanske*.

- (25) Genom trånga passager, förbi djupa klyftor, genom hålrum och grottor där gnomerna bor får man pressa sig fram, man vet inte hur länge det går, /*kanske* luften inte räcker, *kanske* kvävs man./ [LORD NEVERMORE]

I exempel (25) ser vi exempel på först en sats där *kanske* framkallar af-ledföljd – *kanske luften inte räcker* – och direkt därpå en sats där *kanske* är fundament i en fa-sats, som vilket satsadverbial som helst: *kanske kvävs man*. Förutom

¹¹Detsamma gäller för adverbena *kanhända* och *måhända*. Dessa är dock inte lika frekventa som *kanske*. I hela G-P:s utgivning för 2003 finns 102 *måhända* och 12 *kanhända* medan det finns 11.111 *kanske* (GP03K 2006-04-19).

att inleda en af-sats kan *kanske* stå som andra led i denna typ av satser, som i exempel (26) nedan.

- (26) Plötsligt, han upplevde det som plötsligt, såg han siluetten av en man i dörröppningen. /Det *kanske* inte var plötsligt. Han hade *kanske* dåsat till. / [ABONNEMANGET]

I (26) står *kanske* i satsen *Det kanske inte var plötsligt* på det finita verbets plats, som andra led i satsen. Även här följs af-satsen av en fa-sats, *Han hade kanske dåsat till*, där *kanske* är placerat som vanliga satsadverbial, här i mittfältet. Att *kanske* kan framkalla af-ledföljd i resten av satsen har beskrivits som att dess grammatikaliseringsprocess inte är avslutad och att ett tidigare så kallat lager finns kvar, där vissa verbala egenskaper påverkar satsens ledföljd (Andréasson 2002, SAG 4:21f.;100).

Det finns andra adverb som gått igenom en liknande grammatikalisering, men där grammatikaliseringen gått längre och inga verbala egenskaper finns kvar i adverbena, som till exempel *tyvärr* som utvecklats ur frasen *ty är wär at*. Adverbet *förstås* där det verbala ursprunget från *förstå* syns ännu tydligare för en nutida läsare har kvar en del verbala egenskaper, dock inte i lika stor utsträckning som *kanske* (Malmgren 2001, Andersson 2001).

Även en annan typ av adverbial kan placeras före det finita verbet i deklarativa satser. Här handlar det dock inte om någon verblikhet hos adverbena utan snarare om en affokal placering av adverbial med framhävande eller approximerande betydelse (Wijk-Andersson 1991:134f.; SAG 4:154 not; se även Sigurd 1986). I exempel (27 a) lyfter adverbet *formligen* fram det faktum att Vasastaden är ett synnerligen kafétätt område i Göteborg, medan adverbet *bara* i (27 b) snarast fungerar förmildrande (om *bara*:s förmildrande funktion, se även Nilsson 2005).

- (27) a. /I Vasastaden *formligen* dräller det av kaféer och små restauranger, / och Göteborg har de senaste decennierna utvecklats till en formidabel restaurangstad med ett rikt och varierat utbud. [G]
- b. Han gav till ett kort fnysande.
– /Jag *bara* undrade om ungen måste se ut som en grovarbetare. / [PRIME TIME]

3.1.3.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan vi se att det finns rika möjligheter till ledföljdsvariation mellan framför allt nominala och adverbiala led i svenskan. Framför allt

gäller detta i satser med fa-ledföljd och enkelt predikat, där inte bara subjekt, men också pronomina objekt, reflexiva partiklar och bundna predikativ i vissa fall kan stå före, efter eller mellan adverbiala led. I satser med delat predikat eller af-ledföljd finns möjlighet till ledföljdsvariation mellan subjekt och adverbial, men vi har också sett att negerade objekt står före sitt huvudverb i dessa satstyper.

I följande avsnitt tittar vi närmare på några satsscheman och andra modeller för att beskriva svenskans ledföljd som fångar större del av denna ledföljdsvariation än de satsscheman som beskrevs i 3.1.2.

3.1.4 Beskrivningsmodeller för ledföljdsvariation

Ett sätt att beskriva den ledföljdsvariation som diskuterades i förra avsnittet skulle kunna vara att förse satsschemat med ytterligare fält för att kunna beskriva fler idiomatiska ledföljder. Såväl Diderichsen som SAG nämner att adverbialen i mittfältet kan komma före subjektet, även om ingen av dem går så långt att de gör förändringar i schemat för att täcka in denna variation i ledföljd (se t.ex. Diderichsen 1957:185, 191; Platzack 1998:93f.; SAG 4:19, 94f.). Det gör däremot Norsk referansegrammatikk, där man har två adverbialfält i mittfältet (NRG 1997:881).

Forfelt		Midtfelt				Slutfelt	
F	v	a1	n	a2	V	N	A
Derfor	kan	ikkje	Noreg	enno	selje	bananar	til utlandet

FIGUR 3.5: Satsschemat i Norsk referansegrammatikk (1997:858)

NRG konstaterar också att det finns en skillnad i distribution för adverbial i förhållande till nominala led i mittfältet. I satser med fa-ledföljd kan de flesta adverbial stå före det nominala ledet, medan enbart satsadverbial kan stå i denna position i satser med af-ledföljd (NRG 1997:890f.).

Även för danskan har ett satsschema med två adverbialpositioner föreslagits, trots att danskan generellt har mindre möjlighet att placera ett satsadverbial före ett nominalt led i denna del av satsen (Jørgensen 2000b). Med stöd av satser som (28 a) och (28 b) nedan diskuteras om ytterligare en position för adverbial är motiverad även för danska.

- (28) a. Først vil *altså maskinerne* fylde op, og når så pludselig (...)
 b. I Rumle Hammerichs 'regeringstid' har *således 39 instruktører og 46 forfattere* været involveret i produktionen i afdelingen, (...)

I exemplen står de substantiviska subjekten efter adverbial med konjunktionell betydelse, *altså* och *således*, i satser med delat predikat. Jørgensen (2000b) noterar dock att denna ledföljd oftast förekommer i danskan i meningar med enkelt predikat och där ett subjekt efter ett adverbial oftast semantiskt motsvarar så kallade egentliga subjekt i presenteringskonstruktioner och är mer rematiska än subjekt i allmänhet brukar vara. Till skillnad från egentliga subjekt är subjekten i adverbial-subjekt-konstruktionen dock inte sällan definitiva beskrivningar eller egennamn, något som Jørgensen noterar inte fungerar väl i en presenteringskonstruktion. En liknande tanke presenterar Heltoft som menar att framflyttning av satsadverbial är ett sätt att framhäva subjektet (Heltoft 1999).

Ett annat sätt att utöka satsschemat föreslås av Zola Christensen och Christensen (2005). Dessa anpassar inte sin version av det danska satsschemat till satser med adverbial före subjekt. Istället inriktar de sig på att täcka in satser med objektsskifte och tar med ytterligare en position för nominala led i sitt *centralfelt* (motsvarande mittfältet). Detta fält, *letledspositionen* (*l*), rymmer lätta objekt som till exempel ”*han, hende og den, når de ikke har særtryck*” i satser med objektsskifte och är en position som diskuterats inom dansk positionsgrammatik åtminstone under tjugo år (2005:215; se även till exempel Basbøll 1986, Jørgensen 2000a, Tøgeby 2003:168f.). Dessutom finns möjlighet att ha en speciell *tungtledsposition*, *T*, för egentliga subjekt och satsformade objekt som ofta kommer efter bundna adverbial i slutfältet. Zola Christensen och Christensens schema återges i 3.6 nedan.

Förfelt	Centralfelt				Slutfelt			
	v	n	l	a	V	N	A	T
I. Derfor	tog	vi	ham	ikke			med —.	
II. Vi	sender	—	ham den	ikke. .				
III. Preben	har	—			sagt		til mig,	at skolen er lukket i dag.
IV. Måske	ville	det		—	være	sundt	for ham	at gå til salsa.

FIGUR 3.6: Satsschema efter Zola Christensen & Christensen (2005:216f.)

Zola Christensen och Christensens schema fungerar väl för satser där pronomina objekt och reflexiva pronomen står efter ett eventuellt subjekt och före satsadverbial. Satser där ett reflexivt pronomen kommer före såväl subjekt som satsadverbial, som i (16 b) ovan, passar dock varken i ett schema med dubbla

adverbialsplatser eller i ett med alternativa platser för nominala led. Att lägga till nya platser i ett satsschema så som föreslagits i NRG och av Jørgensen och Zola-Christensen och Christensen, medför givetvis att fler idiomatiska satser kan placeras in, men kan samtidigt få till följd att schemat blir mer överskådligt.

Alla de satsscheman som diskuterats hittills finns i två varianter, en för fa-ledföljd och en för af-ledföljd. En mer ekonomisk lösning presenterar Platzack (1987, 1998) när han föreslår ett gemensamt schema för dessa båda ledföljdstyper, se 3.7 nedan.

Fundament	Typplats	s	a	V	S	A
I. Jag	reser		inte			idag.
II.	om	jag	inte	reser		idag.
III. Idag	vill	jag	inte	ha	fisk	till middag.
IV.	att	jag	inte	vill ha	fisk	till middag.

FIGUR 3.7: *Satsschema efter Platzack (1998:93)*

I Platzacks schema är det inte det finita verbet som har en fast position. Istället finns det efter initialfältet (som Platzack väljer att kalla *fundament* för såväl huvud- som bisatser) en s.k. typplats, där det står olika led beroende på vilken satstyp det är fråga om. I det SAG kallar fa-satser står det finita verbet där, medan det i af-satser istället blir subjunktionen som står på typplatsen och det finita verbet står tillsammans med övriga verb på verbplatsen, efter subjekt och satsadverbial (Platzack 1987; 1998:93). Orsaken till att subjunktionen i af-satser upptar samma position som det finita verbet i fa-satser är att även subjunktionen kan representera satsens finithet. Magnusson (2007:207f.) beskriver subjunktionens roll i underordnade satser som att den förankrar satsinnehållet i talarens här och nu, en funktion som i deklarativa satser fylls av det finita verbet. Det finns flera orsaker att anta att det inte nödvändigtvis behöver vara det finita verbet som uppbär en sats finithet. Möjligheten för svenskan att utelämna hjälp verbet *ha* i bisatser har till exempel av Sells (u.a.) anförts som ett sådant skäl (jfr även Malmgren 1985, Julien 2000, Andréasson, Karlsson, Magnusson & Tingsell 2002, Breitbarth 2005). Sells menar att det finns skäl att anta att finithet inte måste förknippas med verbmorfologi:

[...] it is clear that *ha* must be present if it is the only candidate for marking finiteness in the second position in a V2 clause [...], but if something else is available for this purpose, then *ha* can be absent (Sells u.a.).

Även Togeby (2003) presenterar ett gemensamt schema för huvudsatser och bisatser i *Fungerer denne sætning?*. Togeby's schema kan däremot inte beskrivas som särskilt ekonomiskt med sina 13 fält och sammanlagt 17 olika positioner. Dessutom anger Togeby, denna mängd möjligheter inom schemat till trots, att det finns ”nogle undantagelser fra denne regelmæssige ordstilling” och tar upp led i extraposition, negerade objekt och obetonade pronomina (Togeby 2003:101f.).

Här har alltså presenterats flera olika möjligheter till utvidgning av satsschemat så som det ursprungligen utformades i Diderichsen ([1946] 1957). Men inte ens om vi skulle lägga till ett antal ytterligare positioner i satsschemats mittfält skulle en horisontell beskrivningsmodell med fasta positioner fungera särskilt väl för att beskriva den ledföljdsvariation som finns i svenskan och som undersöks här. En sådan modell med ett otal positioner skulle dessutom inte ha särskilt högt förklaringsvärde eftersom man troligen skulle få definiera varje position utifrån flera olika parametrar. Den andra ytterligheten, en minimalistisk analys, antar att all struktur är binärt förgrenande. Detta leder till många alternativa positioner och många flyttningar för att man ska kunna hantera ledföljdsvariationen. Det framgår inte heller tydligt vad av variationen som är strukturellt och vad som är betydelsedrivet eftersom positionen i denna teori bestäms av betydelsen. I en sådan analys skulle beskrivningen dessutom vila på antagandet om antingen fasta positioner för adverbiala led – som i Cinques ([1997] 1999; 2004) analys – eller mer eller mindre fasta landningsplatser för nominala led samt möjligheter till adjungering mellan dessa för de adverbiala, som till exempel i Svenonius (2002a) (se även Ernst 2002:147f.).

I svenskan finns ledföljdsvariationen i vissa delar av satsen. I andra områden i satsen finns mindre möjlighet till variation. Därför finns det goda skäl att ta som utgångspunkt en modell som inte bygger på fasta positioner för olika satsled men som ändå tar hänsyn till de frasstrukturella antaganden vi kan finna evidens för i svenskan. En sådan modell presenteras i följande avsnitt.

3.1.4.1 Den lagom hierarkiska modellen

I en platt beskrivningsmodell är det inte alltid helt enkelt att visa vad som kan variera och vad som inte kan göra det. En del av de satsgrammatiska mönster som vi såg i avsnitt 3.1.1 och som inte kan brytas utan att satsen blir ogrammatisk bygger på antaganden om frasstruktur. Att vi till exempel inte kan placera ett adverbial mellan infinit verb och objekt i satser med delat predikat stämmer väl med antagandet att infinit verb och objekt bildar en strukturell verbfras,

VP,¹² så som markerats med hakparenteser i exemplet i (29) nedan.

(29) Göran Persson har idag [_{VP} lämnat in sin avskedsansökan]. [G]

Två test för om något kan räknas som en fras är fundamenttestet och substitutionstestet. Det första av dessa, **fundamenttestet**, bygger på att vi i språk med V2-ledföljd bara kan placera en konstituent före det finita verbet i deklarativa satser (se t.ex. Dalrymple 2002:50f.). Ett led som kan stå i initialfältet i en sats kan alltså antas vara en fras. Det andra testet, **substitutionstestet**, bygger på att fraser i regel kan ersättas med pronomen. I exempel (30) och (31) nedan ser vi att båda dessa test faller ut positivt för verb tillsammans med objekt i exempel (29) ovan.

(30) a. [_{VP} Lämnat in sin avskedsansökan] har idag Göran Persson. [M]
b. *[_{VP} Lämnat in] har Göran Persson idag sin avskedsansökan.

(31) – Göran Persson har idag [_{VP} lämnat in sin avskedsansökan]_i.
– Nej, [det]_i har han inte.

I (30 a) står verbfrasen *lämnat in sin avskedsansökan* som första konstituent i satsen, följd av det finita verbet på andra plats och vi ser i (30 b) att det inte är möjligt att placera enbart verbet i denna position utan objektet. I (31) ser vi att verbfrasen i sin helhet, markerad med indexet *i*, kan ersättas med pronomenet *det*.

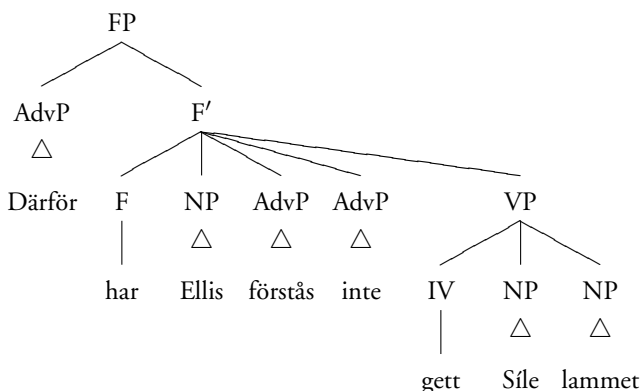
Såväl det faktum att vi i satser med delat predikat har en verbfras som det faktum att svenskan är ett V2-språk, det vill säga att enbart ett led kan stå före platsen där finithet uttrycks, är starka antaganden om svenskans frasstruktur och brott mot dem kan alltså leda till ogrammatiska satser. Utifrån dessa båda antaganden presenteras här en frasstrukturmodell för svenskan som är mer hierarkisk och flexibel än satsschemat, men långt mycket mindre hierarkisk än en minimalistisk trädstruktur som den i figur 2.2 ovan eftersom den bara antar sådan struktur som det kan antas finnas evidens för i svenskan, till exempel med hjälp av frasstrukturtest.

Denna modell antar inte fasta positioner utan bygger istället på ett domäntänkande med möjlighet till ledföljdsvariation och kommer här att kallas *den lagom hierarkiska modellen*. Den har presenterats inom Lexikal-funktionell grammatik (LFG) av Börjars, Engdahl & Andréasson (2003; se även Engdahl, Andréasson & Börjars 2004).¹³

¹²P i VP står för det engelska *phrase*, 'fras'.

¹³I det följande refererar jag till dessa båda arbeten med Börjars m.fl. (2003; 2004) om inte enbart en av artiklarna avses.

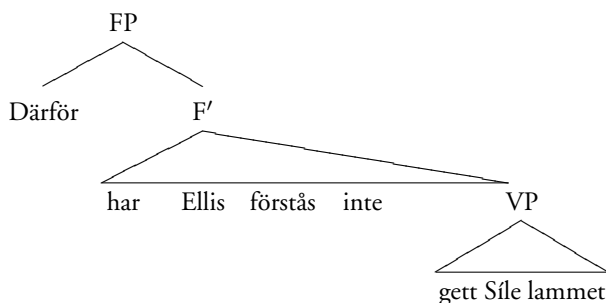
LFG åskådliggör satsers ledföljd och hierarkiska förhållanden med ett frasstrukturträd som kan se olika ut för olika språk beroende på om språket är konfigurationellt och alltså har en mer satsgrammatisk ledföljd eller om det är icke-konfigurationellt och har en mer textgrammatisk ledföljd. I figur 3.8 visas hur ett frasstrukturträd för en svensk sats med delat predikat kan se ut. Såväl LFG som syntaktisk teori som den lagom hierarkiska modellen presenteras mer detaljerat i 8.1 nedan.

FIGUR 3.8: Satsstruktur för sats med delat predikat (Börjars m.fl. 2003; 2004).

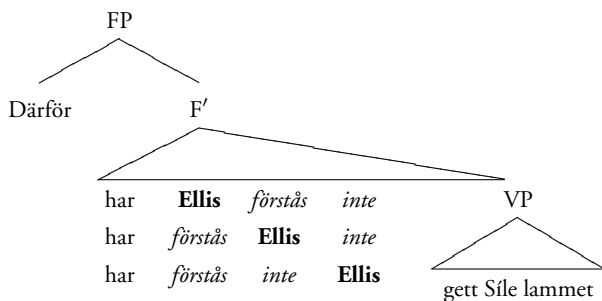
Det träd som här föreslås för svenskan företer av naturliga skäl vissa likheter med satsschemat eftersom det i mångt och mycket bygger på samma generaliseringar om ledföljden. Särskilt i sats med delat predikat kan man se likheter. I figur 3.9 nedan ser vi samma sats i en mer schematisk illustration som visar de hierarkiska förhållandena i en sats med delat predikat och tydliggör likheterna med satsschemat. Trädet är uppdelat i tre nivåer, FP, F' och VP.¹⁴ Den översta nivån, FP, består av två delar, där adverbfrasen *därför* är syster till nästa frasnivå, F'. Denna nivå kan motsvara satsschemats inledarfält. Verbfrasen, VP, där infinit verb och bundna komplement finns, motsvarar slutfältet. Döttrarna till F', där det finita verbet *har* är syster till nominalfrasen *Ellis*, adverbfrasen *förstås*, negationen *inte* och dessutom till verbfrasen som helhet, motsvarar i sin tur mittfältet.

¹⁴Beteckningen F i FP står för *funktionell* eller *fnitbets-* och förkortningen FP ska således läsas ut: *funktionell fras* eller *fnitbetsfras*. Frasen antas vara en funktionell projektion i svenskan av skäl som diskuteras i avsnitt 8.1.1.2 nedan.

FIGUR 3.9: *Den lagom hierarkiska modellen I*

Det område där ledföljden kan variera motsvarar i denna modell F'-domänen, det vill säga döttrarna till F', vilket illustreras i figur 3.10.

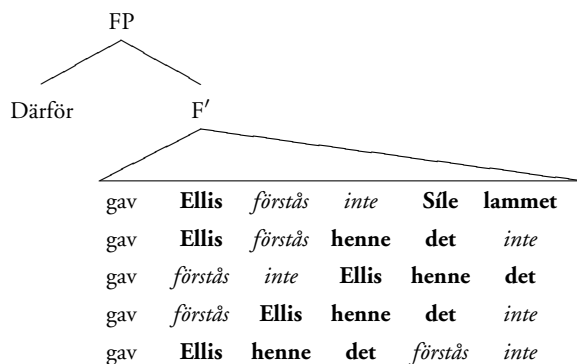

FIGUR 3.10: *Den lagom hierarkiska modellen II*

Här ser vi att nominalfrasen *Ellis* och adverbfraserna *förstås* och *inte* kan ha olika positioner i F'-domänen, medan det finita verbet *har* i samtliga fall står längst till vänster, vilket följer V2-mönstret i deklarativa satser.

I satser med delat predikat, där det alltså finns en VP, har objekten sin plats i VP:n och kan inte stå i F'-domänen före negation eller andra adverbial.¹⁵ I satser med enkelt predikat, där vi antar att det inte finns någon verbfras, finns det följaktligen större möjlighet till ledföljdsvariation mellan döttrarna i F'-domänen, vilket illustreras med figur 3.11 nedan.

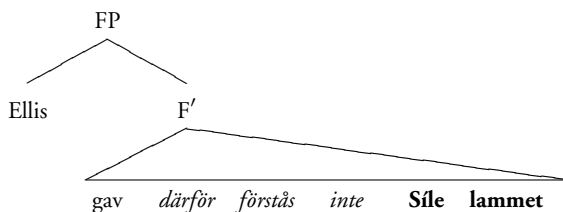
¹⁵Jag bortser här tillfälligtvis från möjligheten för negerade objekt att stå före huvud verbet och avvika från huvudordsmönstret, vilket diskuterades ovan i avsnitt 3.1.1.

FIGUR 3.11: *Den lagom hierarkiska modellen III*

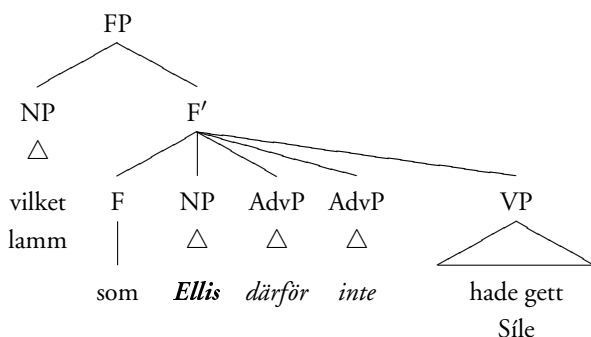
Här ser vi hur såväl subjekt som pronominella objekt kan komma före, efter och mellan adverbiala led i F'-domänen.

Precis som man i sattscheman gör antagandet att platsen före det finita verbet i V2-språk är en position som inte är vikt för ett särskilt satsled ingår i den lagom hierarkiska modellen antagandet att positionen i Spec-FP är en strukturell position där enbart ett satsled kan stå, men inte vilken grammatisk funktion som ska stå där. När subjektet inte är står efter det finita verbet antas det alltså stå i denna position, se figur 3.12. En konsekvens av detta är att det i svenska inte finns skäl att anta att det finns någon finit VP i fa-satser med enkelt predikat (se vidare Börjars m.fl. 2003). Vi återkommer till detta nedan i avsnitt 8.1.1.2.

FIGUR 3.12: *Den lagom hierarkiska modellen IV*

Även satsstrukturen i bisatser med af-ledföljd, det vill säga där det finita verbet kommer efter eventuella satsadverbial, kan illustreras med ett träd liknande det i 3.8. I ett sådant träd är det subjunktionen som står i F och det är, precis som i Platzacks (1987:93; 1998) schema som diskuterades ovan, alltså den som representerar satsens finithet, se figur 3.13 nedan.

FIGUR 3.13: Satsstruktur för bisats.

Det är alltså bland döttrarna till F' som vi ser den ledföljdsvariation i svenskan som ska undersökas. I satser med delat predikat och i af-satser finns en VP i detta område; denna VP rymmer eventuella objekt och andra valensbundna led, som då har mer fasta platser än i satser där det inte finns en VP. I det följande kommer jag att använda mig av en förenklad version av Börjars m.fl. (2003; 2004) analys för att schematiskt avgränsa det område som undersöks. Jag kommer att kalla detta område för **undersökningsområdet** och det beskrivs närmare i avsnitt 4.1.3 nedan.

3.2 Textgrammatiska principer för ledföljdsvariation

Vi såg i avsnitt 3.1.1 att satsgrammatiska mönster för ledföljd kan vara olika starka och att viss typ av ledföljdsvariation kan härledas ur dessas inbördes styrkeförhållanden. I avsnitt 3.3–3.6 ska vi närmare definiera hur SAG:s fyra textgrammatiska principer, som nämndes ovan i avsnitt 3.1, används i detta arbete. Den kvalitativa undersökning som beskrivs i kapitel 4 och vars resultat presenteras i kapitel 5 och 6 syftar till att ge svar på om även textgrammatiska principer kan rangordnas på ett liknande sätt i förhållande till varandra och till de satsgrammatiska principerna.

3.3 Räckvidd

Termen *räckvidd* används i språkvetenskapliga sammanhang för två olika saker. För det första används det för att tydliggöra olika så kallade räckviddsuttrycks betydelse i förhållande till varandra, för det andra används det ibland för att avgränsa vilket språkligt uttryck som modifieras av en bestämning, till exempel ett satsadverbial, oavsett om något räckviddsuttryck är inblandat eller inte. I båda fallen handlar det om att man diskuterar hur ordningsföljd mellan olika led i en sats påverkar satsens och de olika ledens tolkning.

Jag kommer i detta arbete att begränsa användningen av termen *räckvidd* till den första av dessa två, den där tolkningen av flera räckviddsuttryck påverkar varandra. Det kan handla om så kallade räckviddsuttryck, som till exempel negationer och uttryck för kvantitet, som förekommer tillsammans i en sats, se exempel (32). I sådana satser har det led som står först vanligen räckvidd över det som står senare i satsen (SAG 1:220, se även t.ex. Allwood, Andersson & Dahl 1972:44).

- (32) I går tvättade *några tjejer inte* sina bilar själva.
≠ 'I går tvättade *inte några tjejer* sina bilar själva'

Vi kommer att titta närmare på hur ledföljden mellan räckviddsuttryck påverkar tolkningen av varandra nedan, men först ska vi avgränsa denna användning mot användningen av *räckvidd* för modifiering, som nämndes ovan.

Det finns alltså adverbial som inte är räckviddsuttryck men ändå i traditionell grammatik kallas för "räckviddskänsliga", eftersom deras tolkning påverkas av var de placeras i förhållande till en negation i mittfältet. Detta gäller till exempel för *avsiktligt* i (33) nedan. I detta exempel ser vi att det är bekräftat att Cecilia inte körde in bilen i garaget i (33 a) där ledföljden mellan negation och adverbial är *avsiktligt inte*, medan ledföljden *inte avsiktligt* i (33 b) indikerar att det är förutsatt att Cecilia verkligen körde in bilen, men att detta var oavsiktligt.

- (33) a. Cecilia hade *avsiktligt inte* kört in bilen i garaget.
'det var med avsikt som Cecilia inte hade kört in bilen i garaget'
b. Cecilia hade *inte avsiktligt* kört in bilen i garaget.
'det var inte med avsikt som Cecilia hade kört in bilen i garaget'

Att ledföljden mellan *avsiktligt* och *inte* påverkar satsens tolkning handlar dock inte om att *inte* skulle vara en lednegation och negera enbart adverbial *avsiktligt* i (33 b). I båda meningarna ingår verbfrasen i det som modifieras av negationen. Skillnaden mellan dem ligger i att adverbial *avsiktligt* placerat efter ne-

gationen ingår i negationens modifieringsdomän tillsammans med resten av verbfrasen, medan det placerat före negationen har negationen och verbfrasen inom sin modifieringsdomän.

Att satsadverbial modifierar en hel sats på det sätt som beskrevs ovan i 2.4.1, brukar även det ibland uttryckas som att de har ”räckvidd” över satsen, och likställas med att andra bestämningar kan ha ”räckvidd” över satsens predikatsdel eller andra fraser, som i exempel (34) nedan.

- (34) Till jubileet inbjöds även före detta professorer och doktorander.
- Till jubileet inbjöds även [före detta [professorer och doktorander]]
'före detta professorer och före detta doktorander'
 - Till jubileet inbjöds även [[före detta professorer] och doktorander]
'före detta professorer och nuvarande doktorander'

I satser där en modifierare står före två samordnade led, så som *före detta* står före *professorer och doktorander*, finns en flertydighet vad gäller vilken domän som modifieras, se (34 a) och (34 b). Detta har ibland kallats ”räckviddsflertydighet”. Varken exemplen i (33) eller de i (34) gäller dock räckvidd, så som termen används i detta arbete, utan om modifiering och modifieringsflertydighet, se ovan i avsnitt 2.4.1.

För att undvika begreppsförvirring kommer jag alltså att reservera termen *räckvidd* för förhållandet mellan räckviddsuttryck, som exemplifierades i (32). Termen kommer alltså att användas endast i sammanhang där det finns uttryck som motsvarar logiska operatorer och där ordningen mellan operatorerna spelar roll för betydelsen. Jag kommer således inte att använda termen för det som exemplifierades i (33) och (34). För detta fenomen används, som nämnts ovan i 2.4.1, termen *modifiering*. För att göra diskussionen tydlig kommer jag att använda mig av nedanstående terminologi:

- **Räckviddsuttryck** = ett uttryck som kan ha räckvidd och som motsvarar logiska operatorer, se nedan (SAG 1:220; Szabolcsi 2003)
- **Räckviddsdomän** = den del av en sats som ett räckviddsuttryck har räckvidd över och som innehåller ett annat räckviddsuttryck (Szabolcsi 2003). Räckviddsdomäner markeras i logiska formler med hakparenteser.
- **Räckviddsflertydighet** = när det är oklart vilket räckviddsuttryck som ligger inom det andras räckviddsdomän (se Szabolcsi 2003; jfr det engelska uttrycket *scope ambiguity*)

3.3.1 Räckvidd och räckviddsuttryck

Vilka språkliga uttryck kan då ha räckvidd, det vill säga vara räckviddsuttryck? I Anna Szabolcsis artikel *The Syntax of Scope* (2003) och i SAG presenteras följande definitioner av begreppet 'räckvidd':

The scope of an operator is the domain within which it has the ability to affect the interpretation of other expressions (Szabolcsi 2003:607).

räckvidd, egenskap som reglerar hur vissa typer av ord, t.ex. negationer och vissa andra satsadverbial samt kvantitetsangivelser, skall tolkas i förhållande till varandra i en sats. Om en sats innehåller två räckviddsuttryck har det ena normalt större räckvidd och anger därmed tolkningsramen för det andra räckviddsuttrycket (SAG 1:220).

De operatorer Szabolcsi nämner i citaten ovan motsvaras av uttryck som kan ange en tolkningsram för andra räckviddsuttryck. Som ett exempel på hur detta kan fungera kan vi återvända till exempel (32), här upprepat som (35 a) och (35 b).

- (35) a. I går tvättade *några tjejer inte* sina bilar själva.
'det finns ett antal tjejer som inte tvättade sina bilar själva'¹⁶
b. I går tvättade *inte några tjejer* sina bilar själva.
'det finns inga tjejer som tvättade sina bilar själva'

När kvantitetsuttrycket *några tjejer* står före negationen *inte*, som i (35 a), tolkas negationen alltså vanligen utifrån kvantitetsuttrycket. Detta betyder att läsaren först tolkar subjektet *några tjejer* som 'det finns ett antal tjejer' och sedan negationen som att den gäller för resten av satsen så att hela betydelsen blir: 'det gäller för just de här tjejerna att de inte tvättade sina bilar'. I det omvända fallet, (35 b), tolkas negationen först och den gäller då för hela satsen med subjekt och allt: 'det var inte så att det fanns ett antal tjejer som tvättade sin bil', det vill säga: 'inga tjejer tvättade sina bilar själva'.

De ovan nämnda **kvantitetsuttrycken** är språkliga uttryck som motsvarar predikatlogikens **kvantorer**: existenskvantorn, \exists , för existens och allkvantorn, \forall , för totalitet (Allwood m.fl. 1972:59; Dahllöf, 1999:106; Cann 1993:152f.).

- (36) a. *Någon* sitter på trappan.
 $\exists x[\text{sitta-på-trappan}(x)]$
b. *Några katter* sitter på trappan.
 $\exists x[\text{katt}(x) \ \& \ \text{sitta-på-trappan}(x)]$

¹⁶För att förenkla kommer jag såväl i betydelse som senare i logiska formler att bortse från tempus och numerus.

- c. Det sitter *en katt* på trappan.
 $\exists x[\text{katt}(x) \ \& \ \text{sitta-på-trappan}(x)]$
- (37) a. *Alla katter* är egensinniga djur.
 $\forall x[\text{katt}(x) \rightarrow \text{egensinnigt-djur}(x)]$
- b. *Katter* är egensinniga djur.
 $\forall x[\text{katt}(x) \rightarrow \text{egensinnigt-djur}(x)]$
- c. *En katt* kan inte prata.
 $\forall x[\text{katt}(x) \rightarrow \neg(\text{prata}(x))]$

I svenskan kan språkliga uttryck som motsvarar \exists vara till exempel *någon* med varianter, som *någon* och *några katter* i (36 b), men också indefinita nominalfraser med specifik syftning, som *en katt* i exempel (36 c). Språkliga uttryck som motsvarar \forall kan vara *alla*, *varje* och *var och en*, som i (37 a) men också till exempel nominalfraser med generisk syftning, som *katter* och *en katt* i (37 b) och (37 c) (se t.ex. Cann 1993:150f.; SAG 3:161f., 110ff.).

Det finns också adverb med kvantifierande betydelse, **kvantifierande adverb**. De som motsvarar \forall kallas totalitetsangivande, och kan till exempel kvantifiera tid och rum: *alltid* och *överallt*. De som motsvarar \exists kallas myckenhetsangivande och anger nivåer på en skala, *ofta*, och allmänt indefinita, *någonsin*, *någonstans* (se t.ex. Lewis [1975] 2002; SAG 2:628).

Negerande uttryck motsvarar predikatlogikens operator \neg . Hit hör förstas negationer *inte*, *ej* och *icke*, men också uttryck som negerar tids- och rumsförhållanden: *aldrig* och *ingenstans*, entiteter: *ingenting* och *ingen* och även verb med negerande betydelse, som till exempel *vägra*, *neka* och *underlåta*, hör till negerande uttryck (SAG 4:167ff.; se även t.ex. Payne 1985).

Modalitetsuttryck är språkliga uttryck som motsvarar modallogikens operatörer för nödvändighet, \square , och möjlighet, \diamond (Allwood m.fl. 1972:88f.; Cann 1993:272). I svenskan uttrycks modalitet i första hand med hjälp av modala hjälpverb och satsadverbial som uttrycker modalitet, se exempel (38), (SAG 4:200f.).

- (38) a. Jag *kan* ha mött honom i Paris.
 $\diamond(i \text{ Paris (möta (jag, honom))})$
- b. Jag har *kanske* mött honom i Paris.
 $\diamond(i \text{ Paris (möta (jag, honom))})$

Betydelsen av en sats med det modala hjälp verbet *kan*, som i (38 a), motsvaras av en sats utan modalt hjälpverb, men med ett satsadverbial som uttrycker samma typ av modalitet, *kanske*, som i (38 b).

Det finns således tre typer av adverbial som potentiellt fungerar som räck-

viddsuttryck: kvantifierande adverbial, negerande satsadverbial och satsadverbial som uttrycker modalitet. För vidare diskussion om hur olika räckviddsuttryck interagerar hänvisas till den rika litteraturen i ämnet (för en översikt se Portner & Partee 2002). Här diskuteras i första hand räckviddsförhållanden mellan negationer och andra räckviddsuttryck.

När negationer samförekommer med till exempel uttryck för kvantitet i F'-domänen av en sats är det oftast så att ledföljden mellan de båda räckviddsuttrycken avgör tolkningen (SAG 1:220; Szabolcsi 2003). Vi återvänder än en gång till inledningens exempel (32), här upprepat som (39 a) och (39 b), och nu presenterat med logiska formler för att åskådliggöra räckviddsförhållandena mellan olika operatörer.

- (39) a. I går tvättade *några tjejer* *inte* sina bilar själva.
'det finns ett antal tjejer som inte tvättade sina bilar själva'
 $\exists x [tjej(x) \ \& \ \neg \ twätta\text{-}sin\text{-}bil\text{-}själv(x)]$
- b. I går tvättade *inte några tjejer* sina bilar själva.
'det finns inga tjejer som tvättade sina bilar själva'
 $\neg \exists x [tjej(x) \ \& \ twätta\text{-}sin\text{-}bil\text{-}själv(x)]$

I (39 a) har kvantitetsuttrycket *några* (\exists) räckvidd över negationen *inte* (\neg), så att betydelsen blir att existensen av flickorna är bekräftad: 'det fanns ett antal tjejer som inte tvättade sina bilar själva'.

I (39 b), däremot, har negationen räckvidd över existenskvantorn, existensen av flickorna förnekas, och betydelsen blir: 'det fanns inte några tjejer som tvättade sina bilar själva'. I (39 b) har alltså negationen, satsadverbialet, räckvidd över hela satsen, medan den i (39 a) har räckvidd enbart över verbfrasen eller predikatsdelen och det kvantifierade subjektet befinner sig utanför negations räckvidd. I modallogik kallas negering av en hel proposition inklusive en modal operator, som i (39 b), för **extern negation** medan negering av enbart den proposition som modaloperatören har i sin räckvidd, som i (39 a), kallas för **intern negation** (se t.ex. Lyons 1977:769).

Även när negationer samförekommer med satsadverbial som uttrycker möjlighet avspeglas räckviddsförhållandena vanligtvis i den relativa ordningen så att ett satsadverbial som uttrycker möjlighet har räckvidd över negationen när adverbialet står först, som i exempel (40 a). Samma sak gäller adverbial som kvantifierar över tid och uttrycker \exists som *ibland* i exempel (40 b).

- (40) a. Cecilia tvättar *kanske* *inte* sin bil själv.
'det är kanske så att Cecilia inte tvättar sin bil själv'
 \neq 'det är inte så att Cecilia kanske tvättar sin bil själv' d.v.s. 'Cecilia tvättar definitivt sin bil själv'

- b. Cecilia tvättar *ibland inte* sin bil själv.
 = 'det är ibland så att Cecilia inte tvättar sin bil själv'
 \neq 'det är inte så att Cecilia ibland tvättar sin bil själv' d.v.s. 'Cecilia tvättar alltid sin bil själv' eller 'Cecilia tvättar aldrig sin bil själv'

3.3.2 Räckviddsflertydighet

Som vi sett i exempel (39), klagörs ibland räckviddsförhållanden genom ledföljd i en sats. Det finns dock meningar där ledföljden inte entydigt avgör vilken av ett antal alternativa räckviddsdomäner ett räckviddsuttryck har. Då uppstår **räckviddsflertydighet** i skrift. Detta gäller framför allt uttryck för kvantitet och negationer.

(41) *Några doktorander kommer inte på konferensen.*

- a. 'i mängden doktorander finns ett antal som inte kommer på konferensen'
 $\exists x [\text{doktorand}(x) \ \& \ \neg \text{komma-på-konferensen}(x)]$
- b. 'det finns inga doktorander som kommer på konferensen'
 $\neg \exists x [\text{doktorand}(x) \ \& \ \text{komma-på-konferensen}(x)]$

Satsen *Några doktorander kommer inte på konferensen* i (41) skulle alltså kunna ha antingen betydelsen i (41 a), där *några* har räckvidd över *inte*, eller den i (41 b), där *inte* har räckvidd över *några*. I talat språk disambiguerar vanligen satsens prosodi mellan olika räckviddstolkningar även i fall där kontexten inte ger någon ledtråd till tolkningen. I exempel (41) ovan ger betoning på det kvantifierande *några* att tolkningen i (41 a) föredras, medan betoning på *doktorander* ger betydelsen i (41 b).

Inte heller i skrivet språk är skapar räckviddsflertydiga ledföljder särskilt ofta tolkningsproblem. I de allra flesta fall disambiguerar sammanhanget mellan möjliga betydelser, vilket illustreras av de autentiska exemplen i (42) och (43).

(42) – Jag har packat hela morgonen, sa hon, men *några spetsklänningar* har jag *inte* tagit med. [PRIME TIME]

- a. 'i mängden spetsklänningar finns ett antal som jag inte har tagit med'
 $\exists x [\text{spetsklänning}(x) \ \& \ \neg (\text{ta-med}(\text{jag}, x))]$
- b. 'jag har inte tagit med några spetsklänningar'
 $\neg \exists x [\text{spetsklänning}(x) \ \& \ \text{ta-med}(\text{jag}, x)]$

I exempel (42) står ett objekt med ett kvantitetsuttryck, *några spetsklänningar*, som fundament. Utan kontext skulle räckviddsförhållandena i satsen kunna

vara oklara och båda betydelserna i (42 a) och (42 b) vara möjliga. I textsammanhanget följs satsen av frågan: *Skulle jag det?*, se (43) nedan. I denna uppföljande fråga syftar *det* på *ta med några spetsklänningar* och gör tydligt att hela denna verbfras utgör negationens räckviddsdomän. Här disambiguerar alltså kontexten mellan de båda räckviddstolkningarna och bara tolkningen i (43 b) är möjlig.

- (43) – Jag har packat hela morgonen, sa hon, men några spetsklänningar har jag inte tagit med. Skulle jag det? [PRIMETIME]
- #'i mängden spetsklänningar finns ett antal som jag inte har tagit med'¹⁷
 - 'jag har inte tagit med några spetsklänningar'

Även i exempel (44), nedan, blir dock tolkningen snarare att 'det finns en del nyheter som inte kommer med', $\exists\neg$, än det som ledföljden mellan de båda räckviddsuttrycken pekar på: 'inga nyheter kommer med', $\neg\exists$.

- (44) På grund av tryckeriproblem innehåller denna upplaga *inte några av de senaste nyheterna från fredagen*. Bland annat publiceras inte börstabelleterna. DN beklagar. [DN 2006-01-15]

Detta beror delvis på den följande kontexten, men också på kunskap om världen, som säger oss att det är ganska otroligt att *inte några* – det vill säga *inga* – av de senaste nyheterna från fredagen kommit med i Dagens Nyheter.

Uttryck för modalitet och negationer ger sällan upphov till några egentliga problem med räckviddstolkningen i svenskan. Satsar där negationer kombineras med hjälpverb som uttrycker modala betydelser, som i (45), kan i princip vara flertydiga. I det ena fallet är det negationen som har räckvidd över hjälpverbets modalitet, som i (45 a), och i det andra fallet är det verbets modalitet som har räckvidd över den negerade propositionen, som i (45 b) (se t.ex. Eide 2002 för norskan).

- (45) Alva kan faktiskt inte gifta sig.
- 'det är inte så att det är möjligt för Alva att gifta sig'
 $\neg\Diamond$ [*gifta-sig* (Alva)]
 - '?det är möjligt för Alva att låta bli att gifta sig'
 $\Diamond\neg$ [*gifta-sig* (Alva)]

I praktiken förefaller vi dock välja att uttrycka betydelsen i (45 b) med alternativa konstruktioner, som i (46 a) och (46 b).

¹⁷Notationen # anger att en betydelse eller ledföljd är möjlig men olämplig i sammanhanget.

- (46) a. Alva kan faktiskt låta bli att gifta sig.
 b. Det är möjligt för Alva att inte gifta sig.

Även satsadverbial kan som ovan nämndes uttrycka modal betydelse. Dessa placeras, som nämndes i 3.3.1, enligt SAG i regel före en negation i F'-domänen (SAG 4: 90), vilket illustreras av exemplen i (47) nedan.

- (47) a. Detta har *möjligen inte* betonats tillräckligt i rapportering och information. [G]
 'det är möjligen så att detta inte har betonats tillräckligt i media'
 b. – Hardy är *definitivt inte* rätt man för svensk hockey i dagsläget [...] [G]
 'det är definitivt så att Hardy inte är rätt man för svensk hockey i nuläget'
- (48) En avbruten eller förkortad expedition är *inte nödvändigtvis* ett misslyckande... [G]
 'det är inte så att en avbruten eller förkortad expedition nödvändigtvis blir ett misslyckande'

Såväl sannolikhetsgraderande adverbial, som i (47 a), som adverbial där talarrens bekräftande av satsinnehållets sanningshalt uttrycks, som i (47 b), placeras före en negation, och adverbialens modalitet har då räckvidd över negationen. Placering av adverbial som uttrycker mer neutral nödvändighet, som *nödvändigtvis* i (48), finns inte med i SAG:s adverbialsschema, men förefaller vara mer idiomatiska efter negation i F'-domänen. Modaliteten i dessa tolkas då inom negationens räckvidd. För adverbial med modal betydelse överensstämmer ledföljden i F'-domänen således med räckviddsförhållandena i relation till en negation.

3.3.3 Räckviddsprincipen i detta arbete

Räckviddsprincipen så som den tillämpas i detta arbete definieras sammanfattningsvis på följande sätt:

RÄCKVIDDSPRINCIPEN

Ledföljd mellan räckviddsuttryck återspeglar deras inbördes räckviddsförhållanden så att det uttryck som kommer linjärt före ett annat räckviddsuttryck och c-kommenderar detta har det senare inom sin räckviddsdomän.¹⁸

¹⁸Om c-kommendering, se vidare avsnitt 8.3.1.3 nedan.

3.4 Informationsdynamik

En faktor som påverkar bland annat ledföljden i världens språk är informationsstruktur eller, med den term som används här, **informationsdynamik**, se nedan. SAG tar, som nämndes i avsnitt 3.1, upp detta i samband med ledföljd när de talar om temaprincipen och tyngdprincipen. Temaprincipen innebär att led som representerar satsens bakgrund ofta kommer före rematiska led. Tyngdprincipen, som presenteras utförligare nedan i avsnitt 3.5, innehåller ett element av informationsdynamisk tyngd, som kan avläsas som att rematiska led gärna står sent i satsen. Här kommer jag att föra samman dessa båda antaganden om informationsdynamikens påverkan på ledföljden till en enda princip: **informationsprincipen**. Denna princip gäller således hur en sats informationsdynamik påverkar dess ledföljd.

Informationsdynamik handlar om de språkliga val en skribent¹⁹ gör för att bäst få fram det hon vill kommunicera till en läsare, vad dessa val grundar sig i och vilka strategier skribenten använder för att förpacka informationen i en text (NE, uppslagsord *informationsdynamik*; Chafe 1976; Vallduví & Engdahl 1996). När det gäller satsadverbial inverkar informationsdynamiken bland annat på var adverbialet placeras i förhållande till ett pronominellt subjekt i F'-domänen.

I exempel (89 a), finns ett sammanhang där en person, *Alva*, nämns. Utan att veta något ytterligare om kontexten uppfattar vi det som att (49 b), där subjektet står före satsadverbialen, fungerar bättre som en neutral fortsättning, än vad (49 c), där subjektet står efter negationen, skulle göra.

- (49) a. På måndagen kände Alva att hon hade fått en rejäl förkylning.
b. Ändå stannade *hon inte* hemma från jobbet.
c. Ändå stannade *inte hon* hemma från jobbet.

Ledföljden *inte hon* i exempel (49 c) får oss läsare att anta att skribenten tycker är värt att notera att det finns några andra som inte skulle gå till jobbet om de var i samma situation som Alva, medan *hon inte* i (49 b) inte ger oss någon sådan uppfattning.

I (49 c) har skribenten alltså placerat negationen före det pronominella subjektet och genom att göra detta överfört information om något som inte står i själva texten, nämligen till exempel att Alva kunde tänkas vara tämligen ensam om att gå till jobbet i ett sådant tillstånd eller kanske att Alva kände sig en

¹⁹Jag kommer i detta kapitel att använda benämningarna *talaren* och *lyssnaren* när exemplen explicit rör en talsituation. I övrigt används för enkelhets skull *skribent* och *läsare* som generell beteckning.

smula stolt över sin sjuknärvaro och tyckte att hon var tapper som till skillnad från den stora majoriteten gick till jobbet fastän hon var sjuk. En placering av ett pronominellt subjekt efter ett satsadverbial i F'-domänen resulterar alltså i att pronomenets referent framhävs mot andra element i en jämförelsemängd.

En av de vanligaste strategierna för informationspaketering i svenskan är dock inte ledföljd utan prosodisk markering. Detta innebär att en och samma ordsträng kan betyda olika saker beroende på hur de olika leden betonas. I talat språk kan vi till exempel få fram samma betydelse som i (49 c) genom att betona pronomenet i (49 b).

I upplysningen *hon skulle dansa salsa imorgon* i exempel (50 b)–(51 b) nedan är de olika delarna olika informativa beroende på vilken del av svaret som är den information som eftersöks i frågorna i (50 a)–(51 a).

- (50) a. – Vet du vad Julia ska göra imorgon kväll?
b. – Ja, hon skulle [_{REMA} dansa SALSA] imorgon.²⁰
- (51) a. – Är Julia och dansar salsa ikväll?
b. – Nej, hon skulle dansa salsa [_{REMA} IMORGON].

I exempel (50 b) är *dansa salsa* rema, det vill säga det som talaren vill utöka lyssnarens kunskap med, medan det i (51 b) är informationen om tidpunkten för Julias dansande, *imorgon*, som är rematisk och kontrasteras mot frågans *ikväll*, se nedan avsnitt 3.4.2.4. I båda exemplen kan talaren välja att tydliggöra vilket led som innehåller den efterfrågade informationen genom att förse satsen med en prosodisk markering på remat. I sammanhanget som ges i (51 a) hade talaren i svaret kunnat välja att ytterligare markera det rematiska ledet genom att välja en annan konstruktion, som i (52 b).

- (52) a. Tror du Julia är och dansar salsa ikväll?
b. Nej, det var [_{REMA} IMORGON] som hon skulle dansa salsa.

Denna informationspaketering görs bland annat, som vi såg ovan, med utgångspunkt från en skribents eller talares egen avsikt med yttrandet, yttrandets informativa status, men det spelar också roll vilken tillgänglighet som skribenten antar att olika delar i det kommande yttrandet har i läsarens medvetande (jfr t.ex. Gundel, Hedberg & Zacharski 1993; Lambrecht 1994:93–94; Gundel & Freitheim 1999; Vallduví & Engdahl 1996). Det skribenten vill säga, yttrandets informativa kärna, kallas i detta arbete **rema**, medan termen **grund** står för de led som finns med för att skribenten ska kunna koppla remat till det som hon antar är uppe till diskussion i sammanhanget. Dessutom kan skriben-

²⁰Prosodiskt markerade led återges med versaler.

ten välja att ta med information om omständigheterna under vilka yttrandets proposition gäller, **scen** (jfr t.ex. Lambrecht 1994:118, 125; SAG 1:156). Allt detta, skribentens antaganden, hennes avsikter och den slutliga förpackningen, ingår i ett yttrandes informationsdynamik.

Varje författare som väljer att skriva något om det jag har valt att kalla *informationsdynamik* har inte bara begreppsliga val att fatta; hon måste också slå sig fram i en formlig terminologisk djungel där en och samma term ofta står för inte bara ett utan för flera olika begrepp hos olika författare.²¹ Detta kan vara en av orsakerna till att informationsdynamik fått ett kanske lite oförtjänt rykte av att vara svårbegripligt.

Bristen på verktyg och den termförvirring många författare noterat kan bero på att vi här rör oss i gränslandet mellan syntax och pragmatik. De flesta verktyg som utvecklats är för textanalys och det är inte alltid som vi kan använda dem i en syntaktisk analys. Det är framför allt för att undvika terminologiska sammanblandningar som detta avsnitt är längre än de avsnitt där räckvidd, tyngd och tydlighet presenteras. De termer jag kommer att använda har valts för att vara så entydiga som möjligt och varje termval diskuteras nedan i de avsnitt där termen i fråga definieras. En sammanfattning av den terminologi som kommer att användas finns i avsnitt 3.4.5 nedan för den läsare som vill hoppa över bakgrund och begreppsdiskussioner.

Nationalencyklopedin definierar i sin artikel om *informationsdynamik*, skriven av Ulf Teleman, termen på följande vis:

[...] förhållandet mellan den informativa tyngden hos en menings olika delar och meningens syntaktiska struktur [Nationalencyklopedin, uppslagsord *informationsdynamik*].

Detta motsvarar mer eller mindre det som i internationell språkvetenskap och även i svensk ofta kallas *informationsstruktur* (termen introducerades av Halliday 1967; se även t.ex. Lambrecht 1994; SAG 1:183). Denna term är definitivt vanligare och mer allmänt använd men har blivit ifrågasatt (se t.ex. Lambrecht 1994, O'Connor 2006). I ett arbete kan termen användas för ett begrepp som motsvarar Nationalencyklopedins, för relationen mellan en abstrakt informativ "tyngd" hos språkliga uttryck och den konkreta realiseringen av detta, i andra arbeten används termen bara för det senare. Här kommer jag att använda termen *informationsdynamik* för relationen mellan å ena sidan en skribents antaganden och avsikter och å andra sidan de språkliga uttryck detta tar sig i en text. När en speciell författares arbete diskuteras följer jag dock i regel författarens terminologi, vanligen *informationsstruktur*.

²¹Denna termförvirring diskuteras ingående i t.ex. Vallduví & Engdahl 1996:465. Se även O'Connor 2006.

I avsnitt 3.4.1 diskuteras det som föregår ett yttrandes tillblivelse, *informationstillstånd*. Här kommer jag att skilja mellan vad skribenten antar att den presumtiva läsaren känner till, **kognitiv status**, och vilka avsikter²² skribenten har med sin text, **informativ status**. I avsnitt 3.4.2 presenteras kortfattat några olika typer av syntaktisk och även prosodisk **informationspaketering** som talaren eller skribenten kan använda sig av för att göra sina avsikter tydliga för läsaren/lyssnaren. Till sist sammanfattar jag i avsnitt 3.4.5 vilken terminologi som används och hur den ovan nämnda informationsprincipen ska uppfattas.

I detta kapitel drar jag när jag beskriver informationsdynamik kanske onödigt skarpa skiljelinjer dels mellan informationstillstånd och informationspaketering, dels mellan kognitiv status och informativ status. Detta gör jag för att förtydliga och hålla isär komplexa och ofta sammanblandade begrepp.

3.4.1 Informationstillstånd 1: antaganden

När en talare gör ett yttrande sker detta alltid i ett sammanhang som hon kan förutsätta är åtminstone delvis känt för lyssnaren. Samma sak gäller för en skribent som har en tilltänkt läsare för den text hon skriver. Ett sådant sammanhang utgörs inte bara av den tidigare skrivna eller talade kontexten utan det kan även rymma allt ifrån gemensamma referensramar som skribenten eller talaren antar att hon har gemensamma med läsaren/lyssnaren till konkreta ting eller händelser i kommunikationssituationen. Detta gör att ett yttrande som det i exempel (53) nedan tolkas olika beroende på talsituationen.

(53) ALVA (TILL BERTA): Vem var det?

- a. SITUATION 1: Berta har just yttrat *Då kom en av mina elever in genom dörren.*
- b. SITUATION 2: Berta kommer in genom dörren efter att ha varit på blindträff.
- c. SITUATION 3: Alva hör ett öronbedövande jubel från TV-rummet där Berta tittar på en match i fotbolls-VM.
- d. SITUATION 4: Alva kommer in i ett rum och ser Berta lägga på telefonluren.

I samtliga situationer i (53 a)–(53 d) är yttrandet *Vem var det?* lyckat. I (53 a) finns en konkret kontext i det föregående yttrandet, som är känd för såväl

²²I detta arbete används begreppet 'avsikt' för informationsdynamiska avsikter som gäller alla typer av talakter och hänvisar till hur skribenten vill att läsaren ska uppfatta olika delar i yttrandet.

talaren Alva som lyssnaren Berta, men bara Berta antas känna till den omtalade elevens identitet. I (53 b) är det som frågan syftar på känt i den bemärkelsen att Alva och Berta har gemensam kunskap om att Berta varit på en träff med en för dem båda okänd person och att Berta nu antas kunna informera om vem denne någon var. I (53 c) och (53 d) är det kunskapen om världen som gör att talaren kan ställa frågan; ett jubel från Berta när hon tittar på fotbolls-VM kan antas betyda att någon gjort mål och när någon lägger på en telefonlur kan det antas att hon talat med någon i telefon. I båda dessa fall kan dessa antaganden vara felaktiga, men lyssnaren kan ändå antas ha möjlighet att tolka yttrandet *Vem var det?*

En skribent eller talare har således i tal- eller skrivögonblicket presuppositioner, **antaganden**, dels om hur tillgänglig en viss referent kan anses vara i sammanhanget, dels om vilka frågeställningar som kan anses vara uppe till diskussion. Skribentens antaganden om referenters tillgänglighet leder till val av refererande uttryck i den kommande texten. Dessutom är det skribentens antaganden om vilka frågeställningar som hon och läsaren kan tänkas vara överens om är uppe till diskussion, kombinerat med hennes avsikter att lägga ytterligare information till dessa frågeställningar, som leder till val av vilken informativ status olika delar av hennes text ska ha.

Vi ska nu gå igenom dessa båda typer av antaganden i tur och ordning.

3.4.1.1 Antaganden om referentiell tillgänglighet

Varje led i en text eller ett yttrande har således före sin tillblivelse, det vill säga före tal- eller skrivögonblicket, en kognitiv status beroende på hur tillgängligt det kan anses vara i sammanhanget (Ariel 1988; jfr Engdahl, Larsson & Ericsson 2000; Cooper m.fl. 2000). Ett led kan vara tillgängligt genom att det har en konkret antecedent och kan länkas till ett annat refererande uttryck i en direkt föregående skriftlig eller muntlig kontext. Men också led som inte finns med i ett föregående textsammanhang kan förutsättas vara tillgängliga genom att talaren gör antagandet att lyssnaren vet vad talaren menar, så som i (53) ovan, (Hellberg 1987; SAG 1:216; jfr även de Hoop 2003). Denna typ av led har enligt de Hoop så kallad presupponerad antecedens. De Hoop diskuterar förhållandet att en term som *antecedens* kan vara riskabel att använda för att ange vilken kognitiv status olika led har, eftersom termen i de flesta fall används för att ange existens av ett konkret parallellt uttryck i den föregående kontexten, och att begreppet normalt inte omfattar led med presupponerad tillgänglighet. På grund av detta väljer jag att använda termen **tillgänglighet** (Ariel 1988: *accessibility*) för att inbegripa såväl konkret som presupponerad antecedens.

Utifrån antaganden om tillgänglighet gör alltså skribenten språkliga val när det gäller vilka refererande uttryck som kan användas i den kommande texten. Gundel m.fl. (1993:275) visar att dessa val görs utifrån en **tillgänglighets-hierarki** där en i den omedelbara kontexten nämnd referent finns i den ena änden av hierarkin, anses vara *i fokus* och kan refereras till med pronomen, medan i andra änden helt otillgängliga referenter, *typidentifierbara*, representeras som indefinita nominalfraser. Denna typ av tillgänglighet kan kallas referentiell (Gundel & Fretheim 1999) och leder enbart till val gällande vilken typ av refererande uttryck som används i texten.

3.4.1.2 Antaganden om en UTD

I tal- eller skrivögonblicket har skribenten också en uppfattning om att det finns frågeställningar som kan sägas vara uppe till diskussion (UTD, se vidare nedan) och vilka de i så fall är. I ett samtal organiserar varje talare sitt yttrande utifrån vad hon antar att lyssnaren och hon är överens om är uppe till diskussion och varje ny replik lägger frågeställningar till det som redan diskuteras.

- (54) a. ALVA: – Vad ska Julia dansa imorgon?
b. BERTA: – Salsa.
c. ALVA ALT. 1: – Jaha.
d. ALVA ALT.2: – Var det inte idag hon skulle dansa salsa?

I inleder Alva med att aktualisera frågeställningen om vilken dans Julia ska ägna sig åt påföljande dag, Berta svarar med att fylla i enbart det som Alva frågade efter, och på så vis upplysa om att hennes uppfattning är att *Julia ska dansa salsa*. Alva kan sedan genom att säga till exempel *jaha*, som i (54 c), visa att hon accepterar Bertas svar och avföra frågeställningen från det som är uppe till diskussion. Alternativt kan hon, som i (54 d), fortsätta diskussionen genom att ifrågasätta Bertas svar: *Var det inte idag hon skulle dansa salsa?*

Ginzburg (u.a.) formaliserar dessa typer av antaganden i sin *Dialogue Game Board* tänkta listor med frågeställningar som är uppe till diskussion. Dessa listor kallas "Questions Under Discussion", QUD, eller här UTD, för "Uppe Till Diskussion". Såväl talaren som lyssnaren har en sådan UTD. På UTD:n läggs frågeställningar som är aktuella in som element i en ordnad mängd så att det är lätt att urskilja vilka frågeställningar som är mest aktuella i ett enskilt samtal. I UTD:n skiljs frågeställningarna åt med ett *kommer före*-tecken <, som anger ordningen och markerar att den första frågeställningen i UTD:n är den mest tillgängliga, det **senaste draget** ('Last-Move').

Vid varje nytt yttrande förändras såväl talarens som lyssnarens informationstillstånd, till exempel genom att UTD:n **uppdateras** när nya frågeställningar läggs till eller **neddateras** ('downdate') när en frågeställning avslutas, och läggs till de gemensamma **fakta** som båda är överens om (Ginzburg 1996, u.a.; se även Engdahl m.fl. 2000; Ericsson 2005:98–101).

- (55) a. ALVA: – Vad ska Julia dansa imorgon?
 UTD: $\langle ?\lambda x (imorgon (dansa (Julia, x))) \rangle$ ²³
- b. BERTA: – Salsa.
 UTD: $\langle ?(imorgon (dansa (Julia, salsa))) \neg ?\lambda x (imorgon (dansa (Julia, x))) \rangle$
- c. ALVA: – Jaha.
 NEDDATERING AV UTD: $\langle \dots \rangle$
 FAKTA: $(imorgon (dansa (Julia, salsa)))$

Det senaste draget är ”maximalt uppe till diskussion” eftersom det är den mest tillgängliga av alla frågeställningarna (Ginzburg u.a.; Ericsson 2005). En frågeställning som är maximalt uppe till diskussion kan få ett elliptiskt svar som utelämnar alla led utom den efterfrågade informationen och led som av språkinterna orsaker måste finnas med.

På samma sätt kan en skribent göra antaganden om att något är maximalt uppe till diskussion och referera till det med pronomen i en mening eller, som i exempel (56) nedan, utelämna det helt:

- (56) Han gick tillbaka till sovrummet och lyckades med viss möda klä sig.
 Grå kostym och en blå skjorta. [ABONNEMANGET]

Här ser vi att skribenten i den första meningen nämner den omtalades avsikt att *klä sig*. Detta påklädande tas upp till diskussion och ingår nu i det som är maximalt uppe till diskussion och skribenten kan i den följande meningen utelämna den information som är maximalt uppe till diskussion, nämligen *Han tog på sig...*

Frågeställningar som är UTD innehåller givetvis ofta uttryck som har hög referentiell tillgänglighet och som alltså i ett yttrande är kandidater för att bli uttryckta med pronomen eller bestämd form. Uttryck med hög referentiell tillgänglighet kan dock även ingå i satsens REMA, vilket diskuteras nedan i exempel (63) på sidan 79.

²³Här används en förenklad notation. Bland annat anges bara en UTD-lista i exemplen. Att såväl talarens som lyssnarens UTD uppdateras genom yttrandet underförstås. Jag följer dessutom Engdahl m.fl. (2000) och Engdahl (2001) och låter ett framförställt frågetecken i formeln markera frågor. I en kvesitiv fråga representeras frågeordet genom lambdaabstraktion, (λx).

Även om Dialogue Game Board utvecklats för att analysera talat språk, och framför allt då dialog, kan delar av denna modell användas även för att beskriva de antaganden som ligger till grund för den informationsdynamiska progressionen i en skriven text. I en skrivsituation gör ju sändaren, skribenten, på samma sätt som talaren i en talsituation, antaganden som gäller mottagaren. För skribentens del handlar det då förstås om antaganden om en tänkt läsare som naturligt nog inte kan bidra med uppdateringar till UTD:n. Här uppdaterar istället skribenten hela tiden UTD:n utifrån sina egna antaganden om vad som är uppe till diskussion, vad som måste påföras listan, uppdateras och vad som är redo att tas bort från listan och neddateras.

En modell där frågeställningar som är under diskussion formaliseras som en ordnad mängd och där en fråga kan vara maximalt uppe till diskussion medan andra ännu inte neddaterade frågor finns kvar på UTD:n ger oss möjlighet att få en tydlig bild av den informationsdynamiska progressionen i texten. Jag kommer i det följande att använda mig av en mycket enkel variant av UTD för att visa hur talare och skribenter utifrån antaganden om tillgänglighet gör informationsdynamiska val i olika yttranden. Detta kommer jag att göra såväl i detta avsnitt som i den kommande undersökningen som redovisas i kapitel 4.

Alla modeller av den här typen måste givetvis ses som just modeller och jag som forskare kan förstås själv bara göra antaganden utifrån det jag läser om vad skribenten avsett med sin text och vilka antaganden som ligger till bakgrund för detta. Icke desto mindre innebär en lyckad kommunikation att skribentens och läsarens uppfattning om vad som är uppe till diskussion stämmer med varandra.

Följande avsnitt tar sin utgångspunkt i de kommunikativa avsikter en skribent eller talare har och redovisar sedan vilken informativ status olika delar av ett påstående har, beroende på dessa avsikter.

3.4.2 Informationstillstånd 2: avsikter och informativ status

I en kommunikationssituation där en avsändare gör ett påstående är hennes avsikt att överföra information till en eller flera mottagare.²⁴ Det kan handla om att avsändaren har för avsikt att komplettera frågeställningar som är uppe till diskussion med ny information som tillförs UTD:n. Det kan också handla

²⁴För enkelhetens skull begränsar jag här diskussionen till påståenden och bortser från andra talhandlingar.

om att hon vill lyfta fram viss information i relation till annan information.

I avsändarens avsikter ingår givetvis också att kommunikationen ska bli lyckad, det vill säga att mottagaren ska förstå vad avsändaren vill säga och hur detta ska kopplas till det som redan är uppe till diskussion.

Utifrån dessa avsikter ges olika delar i ett påstående olika informativ status. Det som en skribent eller talare i första hand avser att tillföra det som är uppe till diskussion ingår i påståendets REMA. Delar av påståendet som finns med för att mottagaren ska kunna koppla remat till det som är uppe till diskussion utgör GRUND och det som anknyter påståendet till exempel till tid eller rum är SCEN.

Vi ska i det följande gå igenom hur informationsdynamiska avsikter påverkar vilken informativ status olika led i ett påstående kan ha. I avsnitt 3.4.2.1 presenteras REMA, i avsnitt 3.4.2.2 definieras termen GRUND och i 3.4.2.3 SCEN. I avsnitt 3.4.2.4 diskuteras vad som karakteriserar framhävd information och till sist i avsnitt 3.4.3 visas hur olika typer av syntaktisk – och även prosodisk – informationspaketering kan användas för att uttrycka olika informativ status.

3.4.2.1 Rema

Det centrala i varje kommunikationssituation är den information som skribenten avser utöka läsarens kunskap med, **remat** (se t.ex. Firbas 1966, *rheme*). Skribenten gör sitt påstående utifrån antagandet att remat fyller en informationslucka i läsarens medvetande. Vilka delar i yttrandet som kan räknas som rematiska illustreras ofta i litteraturen med hjälp av sekvenser av kvesitiva frågor med svar, eftersom minimala svar på sådana frågor utgör rematisk information, se exempel (57)–(60) nedan.

(57) a. – Vad läser du?

UTD: { ? λx (läsa (du, x)) }

b. – Kranes konditori. (Jag läser [_{REMA} Kranes konditori])

(58) a. – Vem lagar maten idag?

UTD: { ? λx (idag (laga (x, maten))) }

b. – John. ([_{REMA} John] lagar maten idag/Det gör [_{REMA} John])

I svaret (57 b) räcker bokens namn, objektet i en fullständig sats, för att fylla i den informationslucka som frågan lämnar öppen och i (58 b) gäller samma sak för informationen om matlagaren *John*, subjekt i en fullständig sats. Dessa båda typer av rema, som utgörs av ett enskilt satsled, **satsledsrema** (brukar även kallas *snävt rema* eller 'narrow focus' (jfr Lambrecht 1994:222)).

I exempel (59 b) nedan är det upplysningen om vad Petter gör, det vill säga predikatsdel/verbfras i en fullständig sats, som är rematisk, ett **verbfrasrema**²⁵ ('broad'/'wide focus' eller 'predicate focus' (jfr Lambrecht 1994:222)) och i (60 b) är hela satsen *Min undulat har dött* rema, **satsrema** ('all-focus' eller 'sentence focus' (jfr Lambrecht 1994:222)).

- (59) a. – Vad gör Petter?
 UTD:(? λP (P (Petter)))²⁶
 b. – Krattar löv. (Petter [_{REMA} krattar löv]/Han [_{REMA} krattar löv])
- (60) a. – Varför gråter du?
 UTD:(? λY (Y (gråta (du))))
 b. – Min undulat har dött.

Här gäller kunskapsluckan orsaken till att den tilltalade gråter och det är propositionen *Min undulat har dött* som talaren vill kommunicera. Ett alternativt svar hade kunnat vara *Jag gråter för att min undulat har dött*, där den underordnade satsen är rematisk.

Här har vi tittat på fråga-svar-sekvenser, men även i sammanhang där det inte finns en explicit fråga kan remat definieras utifrån en tänkt frågeställning, bland de frågeställningar som kan anses vara uppe till diskussion. I sammanhanget i (56) ovan upprepat här som (61), är den omtalades påklädande maximalt uppe till diskussion och den elliptiska meningen, *Grå kostym och en blå skjorta*, motsvarar meningens rematiska information.

- (61) Han gick tillbaka till sovrummet och lyckades med viss möda klä sig.
 [_{REMA} Grå kostym och en blå skjorta]. [ABONNEMANGET]

Precis som för nästan alla termer som gäller informationsdynamik har olika termer använts för rema. Några exempel är *fokus*, *kommentar* och *ny/okänd information* (för en mer uttömmande diskussion se Vallduví & Engdahl 1996). I detta arbete kommer jag av ett antal orsaker att använda termen *rema*. Först och främst gör jag detta därför att *rema* är en term som inte används för något annat begrepp inom språkforskning. Jag väljer av denna orsak bort till exempel termen *fokus*, eftersom den ofta används inom fonetiken för prosodisk markering av kontrasterad information (se t.ex. Bruce 1998:100, 108) och även inom tillgänglighetshierarkier (Gundel m.fl. 1993; Gundel & Fretheim 1999) för led med hög kognitiv status, det vill säga referentiell tillgänglighet, vilket

²⁵ Ett *verbfrasrema* kan vara diskontinuerligt, och måste således inte vara en sammanhållen fras.

²⁶ Versalt *P* är en variabel över predikat, närmare bestämt över verbfrasbetydelsen. Versalt *Y* används här som variabel över adverbialbetydelser. Gement *p*, som används t.ex. i exempel (5) på sidan 194, är en variabel över propositioner.

kan ge upphov till begreppsförvirring.

För det andra förutsätter termen *rema* inte, som *kommentar*, att det i själva satsen finns något som kommenteras. En term som *rema* tillåter även satsrematiska meningar.

För det tredje finns det, till skillnad från när det gäller termerna *ny/okänd information*, inget i termen *rema* som motsäger att tillgänglig information kan ingå i rematiska led. Att använda termer för informativ status som talar om känd eller gammal information kontra okänd eller ny information och på så vis koppla olika leds informativa status till tillgänglighet kan skapa felaktiga föreställningar om vilken typ av språkliga uttryck som kan utgöra olika typer av information i en sats (se diskussion i Lambrecht 1994, kap. 2). Ett exempel är pronomen som i regel har en antecedent i någon föregående sats och på grund av detta ofta antas inte kunna vara rematiska. Lambrecht illustrerar detta med exemplet *She DID it*, en mening där alla led är kända, men som ändå är informativ (Lambrecht 1994:48; jfr även O'Connor 2006:30). I satser som dessa är det enligt Lambrecht relationen mellan leden som är rematisk. För även om led med hög referentiell tillgänglighet, som till exempel pronomen, ofta utgör grund, se nedan, så kan denna typ av led utan problem lika gärna vara del av en sats rema, vilket illustreras i dialogen i (62):

- (62) a. ALVA: – Jag ska följa med David till Världskulturmuseet ikväll.
UTD:⟨?(*följa med till V-museet (Alva, David)*)⟩
- b. BERTA: – Varför det?
UTD:⟨?λY (Y (*följa med till V-museet (Alva, David)*)⟩)
- c. ALVA: – Jag [_{REMA} vill se honom dansa].

I (62 a) gör Alva handlingen att hon ska gå till Världskulturmuseet tillsammans med David samma kväll till känd information och i (62 b) följer Berta upp med att sätta frågan om orsaken på UTD:n. Så när Alva i (62 c) fyller i kunskapsluckan, innehåller verbfrasremat, *vill se honom dansa*, ett pronomen som på pronomens vis refererar till en person som redan är referentiellt tillgänglig. På samma sätt kan ett pronomen, som *jag* i exempel (63), utgöra det enda rematiska ledet i en sats.

- (63) a. BERTA: – Vem ska följa med David till Världskulturmuseet?
UTD:⟨?λx (*följa med David till V-museet(x)*)⟩
- b. ALVA: – Det ska [_{REMA} jag].

I (63) är frågeställningen om att någon ska följa med David till Världskulturmuseet uppe till diskussion. I svaret är det enda rematiska ledet pronomenet *jag*, ett satsledsrema där det rematiska ledet är pronominellt och således tillgängligt, eftersom referenten är tillgänglig i sammanhanget.

3.4.2.2 Grund

I många påståenden finns led som motsvarar frågeställningar som skribenten räknar med är uppe till diskussion, som beskrivits ovan i avsnitt 3.4.1.2. Dessa utgör påståendets GRUND och finns med för att koppla remat till något som är uppe till diskussion. En kvesitiv fråga, som de i dialogerna i (57)–(59), kan sägas skapa en sådan frågeställning i samtalsdeltagarnas UTD. I de fall den som svarar på frågan tar med mer i svaret än enbart det som efterfrågas, som i alternativsvaren till (57)–(59) ovan (upprepas här som (64)–(66)), utgörs material som inte är rematiskt av GRUND.

- (64) a. – Vad läser du?
UTD: ⟨?λx (läsa (du, x))⟩
b. – [GRUND Jag läser] [REMA Kranes konditori].
- (65) a. – Vem lagar maten idag.
UTD: ⟨?λx (laga (x, maten))⟩
b. – [GRUND Det gör] [REMA John]
- (66) a. – Vad gör Petter?
UTD: ⟨?λP (P (Petter))⟩
b. – [GRUND Han] [REMA krattar löv].

I och med att frågan i exempel (64 a) ställs, placeras frågeställningen *du läser x* på UTD. På samma sätt förs i (65 a) frågeställningen *x lagar maten idag* upp till diskussion och i (66 a) gäller samma sak för *Petter gör något*. I (64 b)–(66 b) är således respektive *Jag läser*, *Det gör* och *Han* GRUND.

I en mening med satsrema, som svaret på frågan i (60) ovan, upprepad nedan som (67 b), finns dock ingen GRUND, det vill säga inga led som representerar det som är uppe till diskussion.

- (67) a. ALVA: – Varför gråter du?
UTD: ⟨?Y(Y (gråta (du)))⟩
b. BERTA ALT. 1: – [REMA Min undulat har dött.]
c. BERTA ALT. 2: – [GRUND För att] [REMA min undulat har dött.]
d. BERTA ALT. 3: – [GRUND Jag gråter för att] [REMA min undulat har dött.]

Sammanhanget där (67) yttras kan till exempel vara att Alva kommer in i ett rum där Berta sitter och storgårter. I en sådan situation blir normalt frågeställningen Bertas gråtande tillgängligt för båda dessa personer och frågeställningen orsak till gråtandet kan läggas till den gemensamma dagordningen genom att Alva ställer frågan i (67 a). Svaret kan då lämnas med eller utan grund, som illustreras i (67 b)–(67 d).

På samma sätt kan delar av ett skrivet påstående vara GRUND. Vi återknyter än en gång till exempel (56) ovan. I (68) nedan har exemplet manipulerats så att den information som är uppe till diskussion, och alltså utgör satsens GRUND finns med.

- (68) Han gick tillbaka till sovrummet och lyckades med viss möda klä sig.
[GRUND Han tog på sig] grå kostym och en blå skjorta. [M]

Den del som skribenten vill säga något om är således en frågeställning som hon förutsätter att läsaren på ett eller annat sätt känner till; den är kognitivt tillgänglig. Därför talar man inte sällan om denna typ av information som *känd*, *gammal* eller *given* medan rematisk information, som ovan diskuterats, kallas *ny* (för en översikt se Vallduví & Engdahl 1996). Av orsaker som redovisats i avsnitt 3.4.2.1 väljer jag inte denna terminologi.

Andra benämningar för detta begrepp är *topik*, *tema*, *bakgrund* eller *grund*. Jag kommer av flera orsaker att använda termen *grund*. Främst beror detta på att jag som nämnts tidigare vill undvika begreppsförvirring.

Såväl termen *topik* som termen *tema* har i vissa teorier varit bundna till led i en satsinledande position²⁷ vilket kan verka förvirrande eftersom också ett rematiskt led kan stå satsinledande, som i exempel (58 b) ovan. Termerna *tema* och *topik* används dessutom ofta i mer textlingvistiska och samtalsanalytiska sammanhang och knyts där till större textuella tema- och topikbegrepp (se t.ex. Nyström 2001; Koskela 1996; Norrby 1996, m.fl.). Detta gör att risken för terminologisk sammanblandning kan vara avsevärd. Detta gäller dock inte i någon högre utsträckning för termen *grund* (Vallduví 1992:54). I detta arbete är begreppet GRUND begränsat till en del av en mening som knyter an till frågeställningar som finns tillgängliga och utgör det som anknyter remat till dessa frågeställningar.

3.4.2.3 Scen

Vi har hittills diskuterat en tvådelad uppdelning av informativ status i en sats, tema och rema, GRUND och fokus, topik och kommentar eller känd och ny information. Det finns dock författare som diskuterar en ytterligare kategori av informativ status, som här kallas *scen*, och som i litteraturen har benämningar som till exempel *scene setting topics* (Lambrecht 1994:118, 125; jfr Chafe 1976: 50f. och Li & Thompson 1976) eller *bakgrund* (SAG 1:156; 4:431ff.). Denna

²⁷Jämför med begreppet 'topikaliserings' som innebär att något placeras i en satsinledande position (jfr Bresnan 2001:97 som talar om att engelskans topikaliserings kan ha antingen "FOCUS or TOPIC function").

kategori skiljer sig från GRUND och REMA i det att SCEN inte representerar det talaren egentligen vill informera lyssnaren om, men inte heller något som hon anser att de är överens om är uppe till diskussion (jfr t.ex. Lambrecht 1994. För en annan typ av tredelning och en annan definition av *bakgrund*, se t.ex. Butt & King 1996; 2000).

Lambrecht diskuterar hur man bäst kategoriserar satsinledande adverbiala uttryck och ger följande exempel (1994:121, 129):

- (69) (John was very busy that morning.) After the children went to school, he had to clean the house and go shopping for the party.²⁸ (Lambrecht 1994:121)

Lambrecht menar att den initiala bisatsen *After the children went to school* förser läsaren med information om det temporala sammanhanget för informationen att den omtalade var tvungen att städa och handla inför festen, men att den inte i sig själv ingår i det som påstås i satsen (1994:219). Man skulle kunna uttrycka det som att adverbialet bygger ett slags scen som resten av satsen utspelar sig på. Lambrecht kallar följaktligen detta för *scenbyggande topik* ('scene-setting topic') och ser det som en underavdelning till sitt *topik*-begrepp. Den temporala bisatsen att *the children went to school* är här således något som talaren förutsätter att lyssnaren känner till och kan använda för att tidfästa påståendet. Genom att ange att Johns aktiviteter startade efter det att barnen gått till skolan har talaren alltså tidfäst propositionen (Lambrecht 1994:121, 125.)

SAG väljer att skilja sin kategori *bakgrund* från såväl tema som rema och definierar den som:

[...] särskilt den del av satsinnehåller som ger behövliga upplysningar om situationen (ofta tid och rum) men som inte tillhör det som talaren egentligen vill ha sagt (rema*) eller det som han främst säger det om (tema*) (SAG 1:156, *bakgrund*).

[...] vad som behöver nämnas för att få [temat + remat] sagt [...] (SAG 1:183, *informationsstruktur*).

[...] upplysningar av bakgrundskaraktär, t.ex. tid, rum och andra omständigheter som så att säga sätter scenen för vad som påstås om vad [...] (SAG 1:231, *tema*).

SAG:s definition skiljer sig från Lambrechts i det att den inte nämner något om att bakgrundsinformation förutsätts vara tillgänglig för lyssnaren. Jag kommer att följa SAG i det att jag betraktar SCEN som en kategori skiljd från

²⁸I exemplet har Lambrechts markering av betoning utelämnats.

GRUND och REMA. En orsak till detta är att GRUND definieras som frågeställningar som talaren antar finns såväl på hennes som på lyssnarens UTD, medan SCEN som den ovan definieras snarast bygger upp en scen, med saker som inte redan är aktuella, och ibland anger under vilka omständigheter propositionen i yttrandet gäller (SAG 1:156).

I exempel (70) nedan ser vi hur ett långt adverbial i initialfältet bygger upp en SCEN för att i tid och rum placera det skribenten vill uttrycka med satsen, nämligen att den omtalade ännu kände av skakningarna.

(70) Smärtan över förlusten skakar honom. Den är som en skakning ur jorden. Ett uppdrag har lagts på hans axlar – han måste förändra sig själv. Han visste det när han lämnade London. Men hur ska det kunna ske.

Denna omöjliga förbindelse med Toskia.

Denna kärlekens förtärande plåga.

/[SCEN När han skiljs från Irena, det är utanför den präktiga patriciervillan där hon, matematiklärarinnan, hyr rum på övervåningen], [REMA känner] [GRUND han] [REMA ännu av skakningen ur jordens inre]./ [LORD NEVERMORE]

Det är dock värt att notera att alla led som anger tidsliga och rumsliga omständigheter inte med nödvändighet är scen. I (71) måste *På bordet i vardagsrummet* kategoriseras som scen medan samma fras i (72 b) är satsens rema.

(71) [SCEN På bordet i vardagsrummet] ligger fullt med saker som Sara ska ha med sig till Forsa.

(72) a. – Var är Saras kamera?

UTD: { λx (*befinna-sig* (*Saras kamera*, x))}

b. – Den ligger [REMA på bordet i vardagsrummet].

3.4.2.4 Kompletterande och framhävt rema, allmän och framhävd grund

När det gäller rematiska led har det varit vanligt att skilja mellan två olika typer. Den första typen är det **kompletterande** eller presenterande **remat** som på det sätt som beskrivits i avsnitt 3.4.2.1 ger den information som en skribent avser utöka läsarens kunskaper med. Den andra typen däremot, det **framhävda remat** (kallas även *fokuserat* eller *kontrasterat*), lyfter fram ett element ur en tillgänglig jämförelsemängd och framhäver det mot de andra i denna mängd (Rooth 1992; 1996).

Exempel (57) på sidan 77 ovan upprepat nedan som (73 a), visar hur frågeställningen *du läser x* uppdaterar UTD:n och hur det kompletterande remat *Kranes konditori*, i (73 b), fyller i informationsluckan genom att identifiera *x* som *Kranes konditori*.

- (73) a. – Vad läser du?
 UPPDATERING AV UTD: $\langle ?\lambda x (\text{läsa} (du, x)) \rangle$
 b. – Jag läser [_{REMA} Kranes konditori].

I exempel (74 a) nedan uppdaterar frågan om *du har läst alla Cora Sandels böcker* UTD:n. Svaret *Kranes konditori* i (74 b) är här framhäft REMA eftersom det inte bara informerar utan också lyfter fram ett element, *Kranes konditori*, i den jämförelsemängd som finns i frågan: *alla Cora Sandels böcker*.

- (74) a. – Har du läst alla Cora Sandels böcker?
 UPPDATERING AV UTD: $\langle ?\forall x [\text{bok-av-CS} (x) \rightarrow \text{läst} (du, x)] \rangle$
 b. – Nej, jag har bara läst [_{F-REMA} Kranes konditori].

På samma sätt som rematiska led kan delas in i två kategorier argumenterar forskare (se t.ex. Vallduví 1992:57–65; Vallduví & Engdahl 1996; Choi 1999:77–80) för att det finns två olika typer av grund, en **allmän grund** (*tail*) det vill säga GRUND som finns med enbart för att remat ska vara tillräckligt tydligt kopplat till en frågeställning som är uppe till diskussion, och en **framhävvd grund** (Vallduví & Engdahl 1996: *link*, Choi 1999: *topic*) som utgörs av element som precis som det framhävda remat lyfts fram bland en mängd andra alternativ (se även Büring 1999 som gör en ännu mer finfördelad indelning av det vi här kallar framhävvd grund).

I såväl (73 b) som (74 b) ovan representerar *jag läser* satsens GRUND. *Jag läser* gäller frågeställningar som är uppe till diskussion, åtminstone sedan det föregående yttrandet och som kan kategoriseras som allmän grund. På samma sätt förs *vad dina barn ska göra i sommar* upp till diskussion i exempel (75 a) nedan och bildar GRUND i svaret i (75 b).

- (75) a. – Vad ska dina barn göra i sommar?
 UPPDATERING AV UTD: $\langle ?\lambda P (i \text{ sommar} (P (dina \text{ barn}))) \rangle$
 b. – [_{GRUND} De] ska följa med oss till Frankrike, allihopa.
 c. – [_{F-GRUND} Agnes] ska gå på intensivsimskola och [_{F-GRUND} David] ska uppträda på Frizon.

I (75 b) besvaras frågan med en upplysning som enbart ger den information som verkar efterfrågas, det vill säga upplysningar om vad barnen gemensamt

ska göra på sommaren. *De* utgör då satsens allmänna grund. I (75 c), däremot, framhävs i svaret enskilda element i mängden av *dina barn* framför de andra och dessa fungerar således som framhövd GRUND i vardera satsen.

Även i exempel (76) nedan är subjektet framhövd GRUND vilket markeras med en ledföljd där det pronominala subjektet *jag* kommer efter ett satsadverbial, *i alla fall*, i F'-domänen.

- (76) Om barnet går upp i vikt som planerat och i övrigt är friskt och mår bra, ser i alla fall inte [_{F-GRUND}jag] det som några problem om barnet äter vegetariskt, säger hon. [GP03K]

Denna markering ger upphov till att läsaren uppfattar det som att *jag* framhävs framför en mängd personer som ser det som problematiskt att låta barn äta vegetarisk kost. Såväl framhövt REMA som framhövd GRUND framkallar alltså antagandet om existens av en mängd med alternativ, medan noteringarna GRUND och REMA står för *allmän grund* respektive *kompletterande rema*.

I detta arbete kommer jag att notera framhövd GRUND och framhövt REMA med beteckningarna F-GRUND respektive F-REMA. I allmänna sammanhang kommer jag även att referera till ett led som framhävs eller en fras som innehåller ett sådant led med **framhövningsdomän**.

3.4.3 Informationspaketering

I detta avsnitt beskrivs hur ett påstående förverkligas, det vill säga vilka informationspaketerande val som görs utifrån det informationstillstånd som råder. Här handlar det om hur skribenten genom att förpacka den information hon vill överföra på olika sätt vill tydliggöra och markera för läsaren vilken informativ status olika led i ett påstående har och på så vis åstadkomma en lyckad överföring av information. I svenskan är det i första hand prosodiska och syntaktiska strategier som används för informationspaketering, men i en del andra språk, som till exempel japanska och vietnamesiska, finns även morfologiska strategier för markering av informationsdynamik (se t.ex. Lambrecht 1994:292).

Här tar jag först helt kort upp hur vi i svenskan använder prosodi för att markera dels KOMPLETTERANDE REMA, dels FRAMHÖVT REMA och FRAMHÖVD GRUND i en sats. Dessutom redovisar jag ett antal syntaktiska strategier som traditionellt i svensk grammatisk litteratur anses markera olika typer av informativ status.

Prosodisk markering presenteras här eftersom prosodi utgör en viktig informationspaketerande strategi i svenskan. Jag vill dock poängtera att denna stra-

tegi inte kan sägas vara tillgänglig i skrivet språk annat än när prosodi markeras grafematiskt med till exempel versaler eller understrykning, se vidare nedan i avsnitt 3.5.

3.4.3.1 Prosodiska strategier

Prosodi används i svenskan precis som i många av världens språk för att markera att ett led i ett yttrande är rematiskt eller framhävt. SAG uttrycker det som att rematiska led har stark betoning (SAG 4:53; se även Garlén 1988:115f., Engstrand 2004:90, 176). Enligt SAG:s definition är betoning en ”prosodisk framhävnings” som:

[...] åstadkoms genom en kombination av tryck (framhävnings med starkare ton), melodi (framhävnings genom en böjning i melodikonturen, t.ex. en topp) och tid (framhävnings genom att segmentet uttalas under relativt längre tid). (SAG 1:157)

I sammanhang som de som diskuterades inledningsvis i exempel (50), upprepade här tillsammans med några ytterligare exempel, läggs således betoning på det rematiska ledet, vilket i exemplen markerats med versaler.

- (77) a. – Vad ska Julia göra imorgon kväll?
UPPDATERING AV UTD: $\langle ?\lambda P(imorgon-kväll (P (Julia))) \rangle$
- b. – Ja, hon skulle [REMA dansa SALSA] imorgon.
- (78) a. – Kommer Julia med till mormor imorgon kväll?
UPPDATERING AV UTD: $\langle ? (imorgon-kväll (komma-med-till mormor (Julia))) \rangle$
- b. – Nej, hon skulle [F-REMA dansa SALSA] imorgon.
- (79) a. – Ska Julia dansa funkjazz imorgon kväll?
UPPDATERING AV UTD: $\langle ?(imorgon-kväll (dansa (Julia, funkjazz))) \rangle$
- b. – Nej, hon skulle dansa [F-REMA SALSA] imorgon.
- (80) a. – Är Julia och dansar salsa ikväll?
UPPDATERING AV UTD: $\langle ?(ikväll(dansa(Julia, salsa))) \rangle$
- b. – Nej, hon skulle dansa salsa [F-REMA IMORGON].

I (77 b) markeras ordet *salsa* prosodiskt, vilket är normal satsbetoning i en mening där Julias aktivitet den påföljande kvällen är uppe till diskussion och *dansa salsa* således kompletterande verbfrasrema. I stort sett samma prosodi används dock, som visas i (78 b), för att markera framhävt verbfrasrema när *dansa salsa* kontrasteras mot förslaget att Julia ska *följa med till mormor* i frågan och dessutom även för att markera snävt REMA på *salsa* när det i (79 a) kontrasteras mot frågans förslag att Julia ska *dansa funkjazz*. På samma sätt

markeras *imorgon* prosodiskt i (80 b), när det kontrasteras mot förslaget *ikväll* som i frågan relateras till frågeställningen när Julia ska dansa salsa (se vidare Engdahl 1999, 2006 om informationsdynamik i frågor).

Denna typ av prosodisk framhävnings av rematiska eller framhävda led placeras på en lång stavelse, utmärks av en tonal topp och ibland även en expansion av denna. Det är dock, som ovan visats i (77 b)–(79 b), inte alltid helt enkelt att av enbart betoningen avgöra om det handlar om brett eller snävt REMA och inte heller om remat är kompletterande eller framhävvt (se t.ex. Gårding 1989:118). I de flesta fall gör dock kontexten – i exemplen ovan frågorna – att bara en av betydelseerna blir möjlig.

I sammanhang där en jämförelsemängd inte har aktualiserats framkallar, som vi nämnde ovan i 3.4.2.4, betoning av ett led ofta en föreställning om existensen av en sådan mängd (Rooth 1992, 1996; Büring 1999).

- (81) a. – Vad irriterad du ser ut. Är det nåt särskilt?
b. – Ja, MIN hund får inte komma med på julfesten.
FRAMKALLAD PRESUPPOSITION: *någon annans hund får komma med på festen*
- (82) a. – Nåt nytt?
b. – Ja, Lina SKA ha vernissage på lördag.
FRAMKALLAD PRESUPPOSITION: *och detta har varit ifrågasatt eller osäkert*
c. – Ja, Sara kommer INTE på vernissagen på lördag.
FRAMKALLAD PRESUPPOSITION: *och detta har tidigare varit antaget*

I (81) sätts frågeställningen din irritation, orsak = x upp på den gemensamma dagordningen. Den prosodiska markeringen av *min* i (81 b) framkallar en presupposition om en jämförelsemängd där andra element, till exempel prefektens hund, får delta i festligheterna. Att det finita verbet eller negationen betonas som i (82 b), kallas *verumfokus* (Höhle 1992; se även Ramshøj Christensen 2005:122f.). En sådan betoning framkallar en presupposition om att hela propositionen varit ifrågasatt eller osäker och detta betoningsmönster är alltså bara lyckat i ett sammanhang där talaren kan förutsätta att hon och lyssnaren är överens om att hela propositionen är uppe till diskussion. På samma sätt leder betoningen på negationen i (82 c) till antagandet att det tidigare varit antaget att Sara skulle närvarat vid vernissaget.

I språk med mer satsgrammatisk ledföljd blir prosodi en viktig informationsmarkerande strategi eftersom ett led in situ med hjälp av prosodi kan markeras som rematiskt eller framhävvt. I språk med friare ledföljd kan prosodin spela mindre roll. O'Connor som undersökt serbokroatiska visar dock att detta språk inte utnyttjar sina rika möjligheter till ledföljdsvariation på samma vis när prosodin finns att tillgå. I talat språk visar sig serbokroatiskan inte

utnyttja möjligheten till ledföljdsvariation, utan markerar istället olika leds informativa status prosodiskt i större utsträckning än vad som kan förväntas för ett språk med textgrammatisk ledföljd (O'Connor 2006).

3.4.3.2 Syntaktiska strategier.

I språk där satsled definieras genom sin placering i satsen, det vill säga har satsgrammatisk ledföljd, finns mindre möjlighet till ledföljdsvariation än i språk där satsled definieras till exempel med kasus (se t.ex. SAG 1: 21ff., Ekerot 1995:74, Bolander 2001:160–165). Svenskan har dock vissa möjligheter att med ledföljdsvariation och även med alternativa syntaktiska konstruktioner markera olika leds informativa status. Förutom i inledningen diskuterar SAG informationsstruktur nästan uteslutande i samband med att de motiverar varför svenskans ledföljdsmonster ibland frångås (SAG 1:45f., 4:6, 25ff., 379ff., 390f.; jfr även t.ex. Dahl 1982:45f.). I detta avsnitt presenteras olika typer av syntaktiska strategier ordnade efter vilken typ av informativ status de kan markera. Jag tar som exempel på syntaktiska strategier upp till exempel fundamentering, presentering och olika konstruktionsbyten. Listan ska inte räknas som uttömmande. De syntaktiska strategierna för informationspaketering är givetvis särskilt viktiga i skrivet språk, där betoning inte kan avgöra vad som till exempel är framhävt.

Grund-före-remaprintipen. I språk med textgrammatisk ledföljd tenderar remat att åtminstone i skrivet språk placeras längre mot slutet av en sats än grunden (se t.ex. Ekerot 1995:100–105; SAG 1:45f.). Nordiska språk använder sig av samma strategi, dock mer som en tendens, trots att språken inte har så kallad fri ledföljd. När led som normalt skulle placeras tidigare i satsen är rematiska tillgriper talaren ibland någon av nedanstående syntaktiska strategier för att placera remat längre mot satsens slut.

Ett rematiskt subjekt kommer närmare satsens slut om det i initialfält eller mittfält ersätts med ett expletivt *det* och placeras som så kallat egentligt subjekt i slutfältet, se exempel (83) nedan.²⁹

(83) PRESENTERINGSKONSTRUKTION

En världsberömd friidrottsstjärna ska komma till skolans friluftsdag.

→Det ska komma *en världsberömd friidrottsstjärna* till skolans friluftsdag.

²⁹NRG (1997:1092) nämner även att utbrytningskonstruktioner kan användas i meningar med satsrema för att undvika att ett rematiskt subjekt kommer tidigt i satsen och ger exemplet

– *Koför er det så kaldt her?*

– *Det er Ola som har opna glaset*

dag/Till skolans friluftsdag ska det komma *en världsberömd friidrottsstjärna*.

I meningar där det inte finns något infinit verb är det möjligt att placera ett rematiskt subjekt sent i satsen utan att placera in ett expletivt *det*, se exempel (84).

- (84) I antal utlån per invånare (11,6) ligger man fortfarande klart över riksgenomsnittet. Största tappet hade lasaretsbiblioteket, minus 20 procent jämfört med 2001. Enligt kulturnämnden finns också *en stor latent lånegrupp på sjukhem och servicehus som inte kan få tag på böcker*. [GP03]

På samma sätt kan vi genom andra konstruktionsväxlingar, som de i (85), låta de språkliga uttryck som syftar på en rematisk referent komma längre till höger i satsen.

(85) ANDRA KONSTRUKTIONSVÄXLINGAR

- a. VERBVÄXLING: *En man som jag aldrig sett förut* gav mig den här lappen.
→ Jag fick den här lappen av *en man som jag aldrig sett förut*.
- b. DATIVALTERNERING: Han gav *en vilt främmande kvinna på gatan* alla sina pengar.
→ Han gav alla sina pengar till *en vilt främmande kvinna på gatan*.
- c. PASSIVERING: *En man till häst* rånade i går Handelsbanken vid Mölndalsbro.
→ Handelsbanken vid Mölndalsbro rånades i går av *en man till häst*.

I exempel (85 a) byts verbet *gav ut* mot *fick*, i exempel (85 b) syftar den första satsens indirekta objekt, *en vilt främmande kvinna på gatan*, på samma referent som den alternativa satsens bundna adverbial, *till en vilt främmande kvinna på gatan*, och i (85 c) har växling mellan aktiv och passiv diates på verbet lett till att agentadverbialets referent nämns sent i satsen.

I meningar med passiv diates kan rematiska subjekt emellanåt till och med stå i slutfältet efter ett infinit verb, som i exempel (86) och (87).

- (86) I måndags lämnade tyskan Anni Friesinger återbud på grund av en virusinfektion. I tisdags blev amerikanskan Jennifer Rodriguez skridskor stulna på Landvetter flygplats och händelsen hotade hennes medverkan. Och i går blev känt *att tyska toppåkern Claudia Pechsteins VM-start är i fara*. [GP03]

(87) Här ska spelas *det klassiska dramat Antigone*. [TV4, våren 2003]

Också en placering av ett objekt som ingår i satsens GRUND som fundament, **fundamentering**,³⁰ kan hänföras till grund-före-remå-principen:

(88) FUNDAMENTERING

Menar du att du orkade se klart hela filmen? *Det* gjorde inte jag.

I (88) ingår satsens objekt, *det*, i satsens allmänna GRUND, *gjorde det* som motsvarar föregående sats *såg hela filmen*. Placeringen av objektet som fundament gör att satsens GRUND kommer samlad först i satsen medan remat *inte jag* hamnar sist.

Att markera framhävda led. På samma sätt som ovan beskrivits att ett betonat led i ett yttrande kan framkalla föreställningen om en mängd med alternativ i lyssnarens medvetande så finns syntaktiska strategier för att uppnå samma effekt. Särskilt i fall då kontexten inte entydigt utpekar en jämförelsemängd eller om denna har presupponerad tillgänglighet kan det framhävda elementet markeras syntaktiskt. En sådan syntaktisk paketering kan vara att placera ett pronominent subjekt efter ett adverbial så som visades i exempel (49) från sidan 69, upprepat här som (89).

- (89) a. På måndagen kände Alva att hon hade fått en rejäl förkylning.
b. Ändå stannade *hon* *inte* hemma från jobbet.
c. Ändå stannade *inte* *hon* hemma från jobbet.

Att placera ett pronominent subjekt efter ett satsadverbial, som i (89 c) gör att läsaren uppfattar ledet som framhävvt. För andra bundna led, framför allt när de är icke-pronominenta, kan en fundamentering även fungera framhävande.

(90) FUNDAMENTERING

- a. Lina ska köra soffan till tippet.
b. *Till tippet* ska Lina köra soffan./*Tippet* ska Lina köra soffan till.
c. *Soffan* ska Lina köra till tippet.

I (90 b) kan initialfältplaceringen av det bundna adverbialet *till tippet* eller rektionen *tippet* framkalla föreställningen att det är just till denna plats och ingen annan i en tänkt jämförelsemängd som soffan ska köras. På samma sätt

³⁰Med termen *fundamentering* avses enbart 'att låta ett satsled utgöra fundament'. Fundament är, som nämndes i 3.1.4, ett led med satsledsstatus i initialfältet i deklarativ huvudsats med fa-ledföljd. Termen *topikalisering*, som också används för spetsställning av satsled, har däremot den implicita betydelsen 'göra till *topik*'. Denna betydelse finns inte i termen *fundamentering*.

kan fundamenteringen av *soffan* i (90 c) framkallas en presupposition att det är soffan och ingen annan möbel som ska köras till tippen. Fundamenterade bundna led, utom subjekt, fungerar ibland på detta sätt som framhävd grund, med remat placerat senare i satsen, vilket illustreras i exempel (91) nedan.

- (91) Hon ruskade hastigt av sig tankarna. Hon kunde drömma om honom när han satt på taket tills han svimmade av utmattning och föll till marken. Hon kunde tänka på hans fötter som pressades mot jorden. Men *på hans försvinnande* orkade hon bara tänka om kvällarna. [TEA-BAG]

I (91) är det bundna adverbialiet *på hans försvinnande* F-GRUND och placeringen i initialfältet gör att vi uppfattar frasen som framhävd ur en mängd med saker som Tea-Bag associerar med sin pappa: tillfället då han föll från taket, hans typiska sätt att pressa fötterna mot golvet och hans försvinnande.

Ett annat sätt att framkalla en presupposition om en jämförelsemängd är att talaren gör en utbrytning (kallas även *emfatisk utbrytning*, *klyvning* eller *klyftkonstruktion*) som i exempel (92 a) och (92 b) nedan.

(92) UTBRYTNING

- a. [F-REMA Philip] har lagat salladen.
→Det är Philip som har lagat salladen.
TÄNKBAR JÄMFÖRELSEMÄNGD: alternativa matlagare
- b. Philip har lagat [F-REMA salladen].
→Det är salladen som Philip har lagat.
TÄNKBAR JÄMFÖRELSEMÄNGD: alternativa maträtter
- c. Philip ska laga salladen [F-REMA imorgon].
→Det är imorgon som Philip ska laga salladen.
TÄNKBAR JÄMFÖRELSEMÄNGD: alternativa tidpunkter

Bundna led som placeras i en utbrytning förefaller alltid framkalla föreställningen om existens av en mängd med alternativ, där ledets referent kontrasteras eller lyfts fram, men även utbrytning av fria bestämmingar kan fungera på samma sätt vilket illustreras i (92 c). Utbrytningar kan även användas för att markera fria led som SCEN, vilket diskuteras nedan.

Förutom de ovan nämnda syntaktiska markeringarna av framhävda led är givetvis affokal placering av ett adverbial till ett framhävt led en frekvent strategi för att markera framhävnings. I (93) nedan ser vi hur ett prefokalt placerat *bara* står med ett fritt adverbial *i Schweiz* i fundamentet.

- (93) *Bara* i Schweiz har laviner den här vintern krävt tio dödsoffer. [GP03]

Rooth (1996; jfr även Rooth 1992) menar att närvaron i en sats av vad han kallar en fokusoperator, i svenskan ofta så kallade fokuserande satsadverbial som *bara, till exempel, även*, framkallar en presupposition hos lyssnaren om en mängd med alternativ till ett led i satsen. Om affokal placering av ett satsadverbial ska räknas som en syntaktisk eller möjligen en lexikal strategi för att markera framhävda led kan diskuteras. Denna strategi för framhävnings diskuteras vidare i kapitel 7 nedan.

Att markera scen. Som nämndes ovan är det en vanlig strategi i många av världens språk att placera fria adverbial som beskriver en SCEN tidigt i satsen (Chafe 1976: 50f.; Lambrecht 1994:118; SAG 3:446, 3:492f., 4:432). I exempel (69), upprepat här som (94), inleddes Lambrechts exempel med en adverbiell bisats, *after the children went to school*, som talar om under vilka omständigheter resten av propositionen gäller.

- (94) (John was very busy that morning.) After the children went to school, he had to clean the house and go shopping for the party (Lambrecht 1994:121).

I svenskan skulle en sådan satsinitial position motsvaras av en fundamentering av ett fritt adverbial, som i (95 a) och (95 b) där adverbialen i initialfälten ger ny information, men snarast får ses som en något som relaterar den rematiska informationen till ett tidsperspektiv.

(95) FUNDAMENTERING

- a. Men anställd hade han egentligen aldrig varit, förutom de första åren när gubben fått statligt bidrag för att ha honom där. *De senaste femton åren* hade Reine, själv ovetande, jobbat helt svart. [ETT OSKRIVET]
- b. *Efter år av sanktioner* fick Sydafrika än en gång tillträde till internationella sportevenemang i början av 90-talet. [GP03]

Utbrättningskonstruktioner används, som nämndes ovan, inte uteslutande för att markera att ett satsled ska betraktas som framhävt. Adverbiella led som placeras i utbrättningar kan även representera sceninformation. Denna konstruktion kan i viss mån antas vara texttypsberoende och är mycket vanlig i nyhetsframställning, som i (96 a) nedan, men förekommer även i skönlitterär text, som i (96 b) (jfr SAG 4:517f.; NRG 1997:1092f.).

(96) UTBRÄTNING

- a. Falsa 500-kronorssedlar är i omlopp i Söderhamn. Två personer greps i helgen misstänkta för bedrägeri och penningförfälskning

och nu uppmanas köpmännen i Söderhamn att vara på sin vakt. Det var *på lördagskvällen* som två unga män försökte betala drinkar med falska sedlar på en nattklubb. [GP03]

- b. Det var *under en lång tid av ont väder med storm och hård kyla* som han slutligen kom ner från fjället. [URMINNES]

I (96 a), markerar det utbrutna ledet i sista meningen, *på lördagskvällen*, scenen för det som sedan sägs i relativsatsen. I relativsatsen som följer på utbrytningar med sceninformation finns ofta nya eller fördjupade upplysningar om något som redan är tillgängligt i sammanhanget, så som *två förövare* och *betalning med falska sedlar* är uppe till diskussion, genom att de finns konkret tillgängliga i det föregående sammanhanget. I andra fall, som i (96 b), är informationen i relativsatsen rematisk.

3.4.4 Informationsdynamisk flertydighet

SAG diskuterar, som tidigare nämnts, i sitt kapitel om fokuserande satsadverbial att dessa, och även vissa konjunktionella och negerande adverbial, kan placeras affokalt till ett framhävt led. Detta innebär som sagts tidigare att de ibland placeras i direkt anslutning till det framhävda ledet eller den konstituent som innehåller ett framhävt led, före eller efter detta (SAG 4:152–159).

I exempel (97 a) ser vi hur ett fokuserande adverbial, *enbart*, är placerat i mittfältet på satsadverbialsplatsen. Här är det inte klart vilken framhävningdomän adverbialen har, utan flera olika tolkningar av vilket led som är framhävt är möjliga. När adverbialen är affokalt placerat, som i (97 b) och (97 c), är dock framhävningdomänen tydligare.

- (97) a. [...] och så detta med att alltid väljas sist, jag väljs sist, vilket i klartext innebär näst sist, för Roger och Carina och Åsa blir över och eftersom det inte kan vara tre tjejer i samma lag får Cissi Roger och Janis Carina och Åsa. /Åsa som *enbart* är med i uttagningen för att få bekräftat att hon är sist i dag också. / [UNDERDOG]
- b. Åsa som är med *enbart i uttagningen* för att få bekräftat att hon är sist i dag också. [M]
- c. Åsa som är med i uttagningen *enbart för att få bekräftat att hon är sist i dag också*. [M]

Ett fokuserande adverbial som placeras affokalt bildar en konstituent med det led som framhävs. Detta bekräftas av att denna typ av adverbial kan brytas ut tillsammans med framhävda led och även utgöra fundament tillsammans med dessa, som visas i (98) nedan.

(98) *Enbart i Västra Götaland* beräknas oredovisade skatter och avgifter uppgå till mellan 15 och 20 miljarder kronor per år. [GP03]

SAG menar att fokuserande satsadverbial kan placeras på adverbialspositionen i mittfältet när det framhävda ledet står i slutfältet, som i (97 a) ovan, eller – utom för *bara* och adverb med liknande betydelse – i initialfältet (SAG 4:157f.). Intressant nog nämner SAG inget om att ett framhåvt subjekt skulle kunna stå i subjektpositionen i mittfältet, medan det fokuserande adverbialet står på adverbialspositionen. Denna ledföljd bör vara möjlig och adverbialet skulle då få räknas som postfokalt placerat.

För ett adverbial med framhävande funktion och möjlighet till affokal placering kan en placering på adverbialsplatsen efter subjektet i mittfältet dock leda till flertydighet. I exempel (99 a) nedan står adverbialet *åtminstone* före sin framhävningdomän: *fjorton kineser från Hunanprovinsen*.

- (99) a. På grund av någon för flyktingarna okänd orsak beviljade med ens Tyskland asyl åt alla som kunde bevisa att de ursprungligen kommit från Bangladesh. Under några intensiva dygn köade svarta, bruna, ljushyade, snedögda människor i de små kontoren där uttröttade spanska tjänstemän satt bakom sina bord, och de upprepade med stor trosvisshet att de plötsligt kommit på att de var från Bangladesh. /På så sätt hade *åtminstone fjorton kineser från Hunanprovinsen* tagit sig in i Tyskland./ [TEA-BAG]
- b. På så sätt hade *fjorton kineser från Hunanprovinsen åtminstone* tagit sig in i Tyskland. [M]

En placering av adverbialet i adverbialspositionen efter subjektet, som i (99 b), skulle ha resulterat i en möjlig feltolkning av adverbialets **framhävningdomän**, det vill säga vilket/vilka led i satsen som framhävs av ett adverbial med framhävande funktion.

3.4.5 Informationsprincipen i detta arbete

Informationsprincipen definieras sammanfattningsvis på följande sätt:

INFORMATIONSPRINCIPEN

Led som representerar en sats GRUND eller SCEN kommer före led som representerar satsens REMA. Led som är informationsdynamiskt framhävda markeras syntaktiskt och/eller prosodiskt.

I tabell 3.1 nedan redovisas den terminologi som används när det gäller informationodynamik i detta arbete. Såväl led som ingår i påståendets grund som led som är rematiska kan dessutom vara framhävda.

TABELL 3.1: *Informativ status*

Term	Definition
Rema	den information i ett påstående som en skribent/talare avser att utöka en läsare/lyssnares kunskap med
Grund	led som finns med i ett påstående för att koppla remat till något som talaren räknar med är uppe till diskussion
Scen	led som finns med för att koppla propositionen till t.ex. ett tidsligt eller rumsligt sammanhang

3.5 Tyngd

SAG:s tyngdprincip, som nämndes i avsnitt 3.1.3, innebär att så kallat tunga led helst placeras sent i en sats. Med tyngd menas där att led är långa och/eller syntaktiskt komplexa eller prosodiskt markerade, men också att de kan ha en informationsdynamisk tyngd (SAG 1:233f.; 4:26f.).³¹ Det är inte helt klart vad SAG:s författare menar denna informationsdynamiska tyngd består i, men vi kan anta att det handlar om led som är rematiska eller (som SAG emellanåt skriver om led som kommer sent i satsen) mer rematiska än led som kommer tidigare. Detta är en ganska naturlig tankegång, eftersom led som är prosodiskt markerade eller syntaktiskt eller morfologiskt komplexa ofta också innehåller satsens rematiska information (se t.ex. SAG 3:444; 4:27; jfr Ward & Birner 2004).

För att kunna undersöka de olika principernas respektive inflytande på ledföljdsvariationen i F' -domänen inbegriper jag dock denna informationsdynamiska ”tyngd”, alltså principen att rematiska eller framhävda led gärna kommer sent i satsen, i informationsprincipen. Även prosodisk tyngd i form av betoning, som inte ingår i vanlig fras- eller ordbetoning, innefattas i informationsprincipen, som en prosodisk strategi för att markera ett leds informativa status i talat språk.

Att säga att ett subjekt som står efter ett satsadverbial måste ha någon typ av betoning, som SAG gör i sin paragraf om satsadverbial och nominala led i mittfältet (SAG 4:94f.), måste ses som ett annat sätt att uttrycka att ett subjekt i denna position med nödvändighet måste realiseras med betoning i talat

³¹Jämför även Ernst (2001) om Weight theory.

språk. Jag menar att denna prosodiska realisering inte kan frikopplas från ledets informativa status, utan att den är en typ av informationspaketering, som vi såg ovan i avsnitt 3.4.3.

När jag i det kommande diskuterar tyngdprincipen kommer jag således inte att innefatta informationsdynamisk eller prosodisk tyngd i denna term. Istället omfattar denna princip endast det att långa och/eller syntaktiskt komplexa led tenderar att komma efter korta eller syntaktiskt enkla led. I exempel (100) nedan visas hur ett långt och enligt definitionen i detta arbete tungt subjekt placeras efter ett ettordigt – lätt – adverbial, och i (100 b) ser vi hur den omvända ledföljden blir i stort sett oacceptabel.

- (100) a. Med honom följer *alltid ett stort och kontrollerat följ*e [...].
[GP03]
b. ?Med honom följer *ett stort och kontrollerat följ*e *alltid*. [M]

Som vi kommer att se nedan i avsnitt 6.1 har vi i detta exempel dock att göra med ett subjekt som är rematiskt och där även informationsprincipen kan sägas påverka ledföljden.

Även när det gäller pronomen kommer prosodi i detta arbete att frikopplas från begreppet tyngd. Så kallat objektsskifte har ofta definierats som att det är så kallade ”lätta”, det vill säga obetonade, pronomina objekt i svenskan som kan placeras före negationer (se t.ex. Holmberg 1986, 1999; Platzack 1998:135). Jag vill hävda att denna skillnad i distribution inte kan ha med prosodi att göra i skrivet språk eftersom skrivet språk vanligen inte markerar prosodi. I meningar som de i exempel (101) nedan räknas således subjektet *han* inte som tyngre i (101 a) där det är placerat efter *inte* än i (101 b) där det är placerat före *inte*.

- (101) a. Om vi hanterat frågan illa här så ska *inte han* behöva lida för det.
[GP03K]³²
b. Men trots sina samhällsskildringar ska *han inte* betraktas som en politisk författare. [GP03K]

I talat språk, däremot, uttalas pronomenet *han* i (101 a) vanligen med extra betoning, som en följd av att det i denna syntaktiska position tolkas som informationsdynamiskt framhävt. Samma ord placerat före *inte*, som i (101 b), kan i talat språk vara ”lätt”, det vill säga obetonat, eller ”tungt”, det vill säga markeras med betoning, beroende på vilken informativ status det har i sammanhanget.

³²Observera att fetstil används för att markera diskuterade led och inte någonstans i arbetet används för att markera betoning. Betoning markeras, som nämnts tidigare, med versaler.

Med en renodlad tyngdprincip blir det lättare att urskilja om det handlar om längd och komplexitet att led hamnar sent i en sats, eller om det är informationsdynamiska eller andra faktorer som spelar in även här.

I samband med tyngdprincipen nämner SAG:s författare också något som de kallar **balansfaktorn** eller **balansprincipen**. Denna sätter begränsningar på när led som enligt satsschemat brukar stå i slutfältet kan placeras i mittfältet. Enligt denna princip placeras inte till exempel ett adverbial eller predikativ i mittfältet om det inte finns led i slutfältet som balanserar upp detta, så som vi kan se i (102 a). Även det faktum att vi inte gärna låter satser med ett kort bundet predikativ föregås av fritt adverbial, som i (103), hänförs till balansfaktorn (SAG 3:446, 492; 4:27 not).

(102) a. Han har *för din skull* skrivit och beställt en massa intressanta böcker. [SAG 4:27NOT]

b. ?Han har *för din skull* gått. [SAG 4:27NOT]

(103) ?Kalle blev *i Italien* sjukare. [SAG 4:27NOT]

SAG presenterar några olika förslag till varför vi inte upplever satser som dessa som välformade. I avsnittet om bundna adverbial nämns att bundna adverbial bara placeras i mittfältet om ett ”minst lika starkt bundet led (objekt eller adverbial) står i slutfältet” (3:446). I avsnittet om fria adverbial diskuteras under balansfaktorn att en placering av ett fritt adverbial i mittfältet kan leda till att satsen slutar med ett infinit verb som därigenom får starkare betoning (SAG 3:492). SAG nämner här också att mekanismerna bakom denna princip för ledföljd inte är utredda.

3.5.1 Tyngdprincipen i detta arbete

Tyngdprincipen definieras sammanfattningsvis på följande sätt:

TYNGDPRINCIPEN

Led som är långa och/eller syntaktiskt komplexa placeras senare i satsen än led som är korta och/eller syntaktiskt enkla.

3.6 Tydlighet

Tydlighetsprincipen beskrivs i SAG som en strategi för att undvika flertydighet när det gäller modifieringsdomäner (SAG 4:27). En sådan flertydig sats gavs i exempel (15) på sidan 30 ovan. Exemplet upprepas här som (104 a).

- (104) a. Göteborgspolisen arresterade på onsdagskvällen en servitris *på konditori Bräutigams*.
- b. *På konditori Bräutigams* arresterade göteborgspolisen en servitris på onsdagskvällen.
- c. *En servitris på konditori Bräutigams* arresterades på onsdagskvällen av göteborgspolisen.

För att undvika flertydiga ledföljder i satser som denna kan vi tillgripa olika strategier. Ett sätt är att placera ett av leden i initialfältet, så som i (104 b) och (104 c). För att meningen ska bli välformad kan vi då behöva byta från aktiv till passiv diates, som i (104 c).

Förutom modifieringsflertydighet diskuteras i detta arbete även räckviddsflertydighet, se avsnitt 3.3.2, och en informationsdynamisk flertydighet som gäller framhåvningsdomän, se avsnitt 3.4.4. Precis som när det gäller tyngd, väljer jag att renodla tydlighetsprincipen och låta den omfatta enbart modifieringsflertydighet.

3.6.1 Tydlighetsprincipen i detta arbete

Tydlighetsprincipen definieras sammanfattningsvis på följande vis:

TYDLIGHETSPRINCIPEN

Led med modifierande funktion placeras så att deras modifieringsdomän inte blir flertydig.

3.7 Sammanfattning

I detta kapitel har vi tagit upp olika satsgrammatiska mönster som begränsar ledföljdsvariation i svenskan och hur dessa har gett upphov till beskrivningsmodeller som till exempel satsscheman. Vi har också diskuterat vilka möjligheter som finns till ledföljdsvariation och beskrivit fyra textgrammatiska principer som kan tänkas inverka på denna variation: räckvidd, informationsdynamik, tyngd och tydlighet (SAG 4:25ff.). Vi har också diskuterat hur mycket hierarki som behövs i en beskrivning av svenskans ledföljd och satsstruktur och presenterat den lagom hierarkiska modellen som beskrivs närmare i kapitel 8.

I kapitel 4 och 5 presenteras en empirisk undersökning av ledföljdsvariation i ett svenskt roman- och tidningsmaterial och kvantitativa resultat av

denna. Jag har både undersökt variation mellan nominala och adverbiala led och variation mellan adverbiala led inbördes.

Att nominala led före och efter adverbial har olika informativ status har diskuterats i litteraturen. Nilsen (1997:19) menar att nominala led före adverbial i regel är "topik" medan de som står efter adverbial i denna del av satsen är "fokus" och Jørgensen (2000b) menar att informationsdynamik är en så viktig syntaktisk drivkraft att den borde byggas in i satsschemat. Därför redovisas i kapitel 6 resultaten av en kvalitativ bedömning av i vilken mån de här presenterade textgrammatiska principerna påverkar ledföljden i de undersökta satserna. I kapitel 7 diskuteras och sammanfattas såväl kvantitativa som kvalitativa resultat inför analysen av dessa i del III.

Del II

Satsadverbial och ledföljd i skriven svenska

Kapitel 4

Om undersökningarna

För att vi ska kunna undersöka och fastställa vilka olika faktorer som påverkar ledföljden mellan adverbiala och andra led i skriven svenska behövs kvantitativa uppgifter om vilka typer av satsled som verkligen förekommer i F' -domänen och om hur ledföljdsvariationen ser ut i detta område av satsen i ett aktuellt material. Det är också väsentligt att ha tillgång till och kunna detaljundersöka satsernas sammanhang kvalitativt.

Av denna orsak har jag valt att arbeta med ett autentiskt nutida material, ett urval av press- och romantexter från åren strax efter sekelskiftet 2000, och att undersöka denna textkorpus i sin helhet.

Hela korpusen undersöktes kvantitativt med avseende på ledföljd mellan adverbiala och nominala led och mellan adverbiala led inbördes framför allt i F' -domänen. Materialet och metodiska frågor gällande korpusundersökningen redovisas i 4.1. I avsnitt 4.2 beskrivs hur ett urval gjordes bland de lexikala enheter som fungerar som adverbial i det undersökningsområde som definieras i avsnitt 4.1.3. Urvalet användes för att testa om de kriterier för de olika adverbialkategorierna *SADVL*, *SMOD* och *VPMOD* som presenterades i 2.4.1 går att använda för att knyta olika lexikala enheter till olika funktioner. En metodisk diskussion av i vilken mån och på vilket adverbialkategorierna använts i den kvalitativa undersökningen finns i 4.2.4 och i 4.3 sammanfattas kapitlet.

Kvantitativa resultat återfinns i kapitel 5. Också en kvalitativ undersökning av ledföljdsvariationen i F' -domänen utfördes för att utröna i vilken mån ledföljdsvariationen kan relateras till de olika principer för ledföljd som presenterats i avsnitt 3. Denna undersökning presenteras i kapitel 6 och såväl kvantitativa som kvalitativa resultat diskuteras i kapitel 7.

4.1 Korpusundersökningen

Innan jag går in på undersökningen som sådan vill jag helt kort diskutera vilken typ av material som behövs i en undersökning av ledföljd i skrivet språk. Skulle en motsvarande undersökning till exempel ha låtit sig göras med redan existerande annoterade korpusar, det vill säga med texter som i sin helhet redan är uppmärksatta med ordklass- eller satsledsbeteckningar?

I en ordklassstaggad korpus, som till exempel Språkbankens PAROLE eller SUC-korpusen (Språkbanken), är, som beteckningen avslöjar, varje ord uppmärkat med en sökbar ordklassstagg som även inkluderar annan morfologisk information. I en sådan korpus kan sökningar till exempel göras på ordklass eller ord, strängar av ordklassföljder eller ord och på kombinationer av dessa. Att få fram kvantitativa resultat om satsled och ledföljd i F' -domänen med hjälp av en ordklassstaggad korpus är däremot inte helt enkelt. Beijer (2005) har gjort just en sådan studie då han sökte i PAROLE-korpusen efter strängar som började med finit verb, slutade med en infinit verbform och där två eller tre adverb fanns mellan dessa båda verbformer. Detta tillvägagångssätt medför att man begränsar sin undersökning till satser med delat predikat och ettordiga adverbial, vilket skulle gå emot det som Ramat & Ricca (1998) och Malmgren (2001) konstaterar, nämligen att svenskan i hög grad använder sig av analytiska konstruktioner för att uttrycka satsadverbiell betydelse, se avsnitt 2.2.

Ett tillvägagångssätt som breddar möjligheten till träffar skulle kunna vara att använda korpusen till att söka på alla finita verb och sedan själv välja ut de träffar där det finns led i F' -domänen och märka upp dem med satsledstagggar för vidare undersökning. Detta skulle dock innebära att man fick ett stort antal träffar som inte var relevanta och dessutom att man sedan i stort sett fick göra samma arbete med satsledstaggning som vid uppmärkning av ett nytt material. Dessutom utnyttjar man med denna metod inte den ordklassstaggning och möjlighet till sökningar som finns i korpusen. Även om mer avancerade sökningar på ordklassföljder, som ger till exempel nominalfraser följda av prepositionsfraser som träffar, är möjliga och relativt lätt genomförbara så ger denna typ av undersökning i en ordklassstaggad korpus en mycket stor del irrelevanta träffar, samtidigt som man missar träffar som kunnat vara relevanta. Automatiska sökningar i en ordklassstaggad korpus skulle alltså inte räcka för att ge en bild av ledföljdsvariation i F' -domänen i skriven svenska.

En undersökning av en satsledstaggad korpus, som till exempel Skrivsyntaxmaterialet (se t.ex. Teleman 1974:254), skulle kunna ge ett mer intressant statistiskt resultat. Här hade man till exempel relativt enkelt kunnat söka fram alla satser där subjektet inte står i initialfältet och undersöka ledföljden i dessa. Detta hade varit ett alternativ till min undersökning om inte materialet varit

ungefär fyrtio år gammalt.

Fördelarna med samla in och totalundersöka ett eget material framför att använda redan tillgängliga taggade korpusar är dock flera. Att totalundersöka ett material och tagga upp det själv ger möjlighet att få med samtliga led med adverbial användning i F' -domän och få en helhetsbild av hur dessa förhåller sig till andra led i detta område av satsen, något som riktade sökningar av olika ledföljder i en ordklassstaggad korpus inte skulle kunna ge. Man undviker också feltagningar som kan förekomma framför allt i material som taggats automatiskt. Ytterligare en fördel med att samla in och undersöka ett eget material ligger i att man själv kan avgöra materialets omfång och bredd när det gäller författare och genrer och från vilken tid det skall hämtas.

I det följande redovisas i avsnitt 4.1.1 detaljer om den korpus som samlats in, i 4.1.2 definieras meningsbegrepp och satstyper, i 4.1.3 avgränsas undersökningsområdet i satserna och i 4.1.4 redovisas i hur stor andel av meningarna i materialet som taggats upp under totalundersökningen av hela materialet.

4.1.1 Korpusarna GP03 och ROM

Jag har strävat efter att få fram en korpus som är tillräckligt stor för att täcka stilistisk och genreetern variation. Två delkorpusar samlades in för totalundersökning, en med dagstidningstext och en med aktuellt romanmaterial, sammanlagt cirka 148.000 ord.

Materialet med dagstidningstext består av det totala redaktionella materialet i Göteborgs-Posten från den 6 februari 2003, en korpus om cirka 72.000 ord, i detta arbete kallad **GP03**. Materialet har tillhandahållits som en textfil av Göteborgs-Postens Birgitta Kruse, 2003-05-26 och sidhänvisningar till den tryckta tidningen anges av denna orsak inte vid exemplet.¹ Romanmaterialet är en korpus om 75.929 ord fördelade på utdrag om runt 4.000 ord från 17 böcker som samtliga är utgivna mellan 2000 och 2002.² Samtliga utdrag har

¹Orsaken till att siffran för antal ord är ungefärlig är att det i textfilen ingår en del metatextuella kommentarer som inte ingår i det redaktionella materialet, och således inte undersöks. Ett antal skiljetecken, framför allt citattecken, som förefaller vara markeringar som inte har med textinnehållet att göra finns i filen som tillhandahålls av G-P. Jag har därför valt att utsluta alla citattecken, varför citaten från dagstidningsdelen kan avvika från originalet i fråga om förekomst av skiljetecken.

²Antalet ord varierar mellan 1500 till 6000 i de olika utdragen från romanerna. Orsaken är att i insamlingsskedet ett tiotal sidor företrädesvis från böckernas inledning skannades in och att böckernas typsnitt, grad och layout därför påverkar antalet ord i textfilerna. Medianen för antal ord i filerna i romanmaterialet ligger på 4317 och tretton av de 19 filerna ligger mellan 3000 och 4500 ord. Även i **GP03** får antalet ord skrivna av olika författare anses variera kraftigt.

gjorts från bokens inledande stycken och sidhänvisningar till de olika källorna görs därför inte heller vid citat från romanmaterialet. Romankorpusen beskrivs närmare i tabell 4.1. Jag refererar till romanmaterialet som **ROM**. Böckerna är skrivna på svenska och samtliga de 17 böcker som utgör romanmaterialet är skrivna av sverigesvenska författare.

TABELL 4.1: *Romanmaterial*

Namn	Antal ord
Ekman, Kerstin (f. 1933) 2000 <i>Urminnes tecken</i>	3148
Enquist, Per Olov (f. 1934) 2001 <i>Lewis resa</i>	4261
Flygt, Torbjörn (f. 1964) 2001 <i>Underdog</i>	6229
Hermansson, Marie (f. 1956) 2001 <i>Ett oskrivet blad</i>	1541
Johansson, Elsie (f. 1931) 2001 <i>Nancy</i>	1773
Jörgensdotter, Anna (f. 1973) 2002 <i>Pappa Pralin</i>	4395
Malmsten, Bodil (f. 1944) 2001 <i>Priset på vatten i Finistère</i>	3521
Mankell, Henning (f. 1948) 2002 <i>Tea-Bag</i>	4070
Marklund, Liza (f. 1962) 2002 <i>PrimeTime</i>	3122
Nilsson, Johanna (f. 1973) 2001 <i>Rebell med frusna fötter</i>	4935
Persson, Leif G W (f. 1945) 2002 <i>Mellan sommarens längtan och vinterns köld</i>	5109
Pleijel, Agneta (f. 1940) 2000 <i>Lord Nevermore</i>	4204
Svedelid, Olov (f. 1932) 2002 <i>Strömkantring</i>	3821
Thorvall Kerstin (f. 1925) 2002 <i>Nödvändigheten i att dansa</i>	5058
Wahlberg, Karin (f. 1950) 2001 <i>Sista jouren.</i>	4317
Vallgren, Carl-Johan (f. 1964) 2002 <i>Den vidunderliga kärlekens historia</i>	4192
Westerberg, Sven (f. 1945) 2002 <i>Abonnemanget har upphört Hänvisning saknas</i>	2832

Att jag undersökt all redaktionell text i en dags utgåva av en dagstidning innebär att jag fått tillgång till ett blandat material, skrivet av olika författare och inom olika undergenrer av dagstidningstext. Samma sak gäller romanmaterialet där de svenska författarnas födelseår varierar mellan 1925 och 1973 med en median på 1945. Bland författarna finns såväl mycket väl etablerade skönlitterära författare, som akademiledamoten Kerstin Ekman och bästsäljande författare som Henning Mankell och Liza Marklund, som rena debutanter i romangenren, som Karin Wahlberg och Anna Jörgensdotter. Även genremässigt finns en viss variation inom det skönlitterära materialet eftersom deckare, som *Sista jouden* och *Mellan sommarens längtan och vinterns köld*, och böcker med närmast biografiskt och självbiografiskt innehåll, som *Lewis resa* och *Priset på vatten i Finistère*, blandas med vanliga romaner.

4.1.2 Meningsbegrepp och satstyper

I korpusen finns cirka 10.200 grafiska meningar beräknat på antalet stora skilletecken som inte förekommer i kluster om två eller flera. I denna siffra ingår dock såväl meningar som består av satser och meningar som är icke satsformade, se exempel (1) nedan (SAG 4:783).

- (1) – Du har ont.
Hon granskade hans ansikte.
– Ja.
– Var?
– Magen.
– Buksmärtor.
Hon bläddrade i passet.
– Du är skriven i Frankrike?
– Ja, är det något problem med...
– Nej. Sitt ner i väntrummet så hämtar vi dig strax. Det skall inte ta så lång tid. [ABONNEMANGET]

I utdragen i ur *Abonnemanget har upphört, hänvisning saknas* i exempel (1) ser vi att det förekommer tolv grafiska meningar varav sju är satsformade medan fem inte är det: *Ja*, *Var?*, *Magen*, *Buksmärtor* och *Nej*.

I totalundersökningen undersöktes all text i GP03 och ROM och satser och satsliknande konstruktioner³ med möjlighet till variation, enligt avsnitt 4.1.3 nedan, märktes upp med taggar för satstyp och satsledsbeteckningar. De olika satstyper som taggades är:

³Även infinitivfraser ingår under samlingsbeteckningen *satser*.

- (2) a. SATSTYPER MED FA-LEDFÖLJD
- (i) F-SATSER: Min far var inte kurd.⁴ [TEA-BAG]
 - (ii) KVESITIVA FRÅGOR: Hur var då Lewi Pethrus som kulstötare? [LEWIS RESA]
 - (iii) ROGATIVA FRÅGOR: Tröttnar du aldrig på att tänka på jämställdhet? [REBELL]
 - (iv) V1-BISATSER: /Fanns inte förträngningsförmågan/ vore hela den mänskliga rasen utplånad [...] [PRISET PÅ VATTEN]
 - (v) IMPERATIVSATSER: Lägg inte lök på laxen. [STRÖMKANTRING]
- b. SATSTYPER MED AF-LEDFÖLJD
- (i) A-SATSER: Att maten inte gör att hon går upp i vikt.⁵ [PAPPA PRALIN]
 - (ii) KANSKE-SATSER: Det där kanske lät dumt? [PAPPA PRALIN]
- c. ÖVRIGA
- (i) INFINITIVFRASER: [...] att bättre och effektivare allokera sitt fysiska kapital och humankapitalet och även – och detta är en ny grej i the new-new economy – sitt andliga kapital, som grundar sig på medarbetarnas Spiritual Quota. [REBELL]
 - (ii) UTBRYTNINGAR: Det var inte trygghet, närhet och umgänge som han hade saknat under sin uppväxt. [MELLAN SOMMARENS]

Jag har valt att utgå från SAG:s fa- och af-ledföljdsbegrepp som bygger på att ett eventuellt adverbial, *a*, placeras efter det finita verbet, *f*, fa-satser medan det i af-satser placeras före detta (SAG 4:7f.). Ett annat alternativ hade kunnat vara att i undersökningen skilja mellan huvudsatser och underordnade satser. Eftersom undersökningen i hög grad gäller led och ledföljd i F' -domänen hade detta dock varit sämre. F' -domänerna i satser med fa- och af-ledföljd skiljer sig åt även i fråga om avgränsning och i fråga om det finita verbets placering, se ovan. I och med att underordnade satser kan ha såväl fa- som af-ledföljd och samma sak gäller – om än i lägre utsträckning – för huvudsatser är således den ledföljdsdefinierade uppdelningen mer relevant för detta arbete än en uppdelning utifrån grad av underordning skulle vara.

Två lite mer okonventionella satstyper som taggades separat är *kanske*-satser och *utbrytningar*.

Som nämndes ovan i 3.1.3 kan adverbet *kanske* ge upphov till af-ledföljd i resten av satsen, vilket illustreras av att såväl *kanske* som negationen kommer före det finita verbet i (3) nedan. Satser där *kanske* framkallar denna typ av ledföljd har taggats som *kanske*-satser, en undergrupp av af-satser.

⁴Beteckningen *f-sats* står för 'deklarativ huvudsats med fa-ledföljd'.

⁵Beteckningen *a-sats* står för 'sats med af-ledföljd utom *kanske*-satser'.

- (3) a. Cecilia kanske inte tvättar sin egen bil.
 b. Kanske Cecilia inte tvättar sin egen bil.

I utbrytningar har ett led som fungerar som satsled i en underordnad sats placerats i en överordnad sats på det sätt som illustreras i (4 a).

- (4) a. Cecilia tvättar sin egen bil. → Det är *sin egen bil* som *Cecilia tvättar*.
 b. Det är *faktiskt sin egen bil* som Cecilia tvättar.

Denna satstyp är speciellt intressant eftersom ett satsadverbial kan brytas ut tillsammans med ett annat led, som i (4 b) ovan. Här har undersökningen i första hand inriktats på vilka adverbial som förekommer tillsammans med andra utbrutna led i denna typ av konstruktion och inte på ledföljdsvariation.

Kanske-sats och utbrytningar ingår i undersökningen i så måtto att de taggats upp och undersökts kvalitativt. I kvantitativa resultat ingår inte dessa satstyper annat än i de fall då detta uttrycks explicit.

4.1.3 Undersökningsområde i satserna

Målet med taggningen var att kartlägga den ledföljdsvariation som finns redovisad i 3.1.3 ovan såväl kvantitativt som kvalitativt. Jag avgränsade därför ett undersökningsområde där variation kan förekomma och taggade samtliga satsled i de satser där mer än ett led fanns i detta område. Satser med ensamt adverbial i undersökningsområdet taggades också, för att kunna undersöka vilka typer av adverbiala led som är frekventa i detta område av satsen.

I avgränsningen av undersökningsområdet utgick jag från den satsstruktur för svenskan som introducerades i avsnitt 3.1.4.1 ovan. I denna modell finns ledföljdsvariationen i den så kallade F'-domänen.

I infinitivfraser, satser med af-ledföljd och i fa-satser med delat predikat, F'-domäner med VP, förekommer möjlighet till ledföljdsvariation före verbfrasen i det område som markeras med en box i (5) nedan.⁶

- (5) UNDERSÖKNINGSOMRÅDE I SATSTYPER MED VP
 F SUBJ, ADVL *fritt* VP⁷

I (6 a) nedan ser vi hur en supinumform, *lagt*, avgränsar undersökningsom-

⁶Här räknar jag tills vidare med att verbpartiklar i svenskan räknas som en del av verbet och kan fungera som huvudord i verbfraser. Mer forskning behövs på detta område och i en mer ingående analys finns det skäl att inkludera resultat från Toivonen (2003) som analyserar verbpartiklar som oberoende ord, dock utan möjlighet att ha huvudordsstatus.

⁷Kommatecknet indikerar att ledföljden mellan subjekt och satsadverbial inte är fast.

rådet, och i (6 b) och (6 c) hur de infinita verben *se* och *illustrera* avgränsar området.

- (6) a. Dels denna hopplösa längtan, trängtan efter att få dansa efter den där svängiga låten /som Magnhild just nu *lagt* på skivtallriken./
[NÖDVÄNDIGHETEN]
- b. En dag gick han opp i ett hål invid en björkrot och /då fick han verk-
ligen *se* något som han aldrig hade sett förr./ [URMINNES]
- c. Ur cirkeln bryter sig solodansare ut /för att inne i ringen på ett mera
personligt och expressivt vis *illustrera* det aktuella temat./ [NÖDVÄN-
DIGHETEN]

I fa-satser med enkelt predikat, F'-domäner utan VP, förekommer ledföljdsvariationen i området före eventuella icke-pronominella bundna komplement som illustreras med en box i (7).

- (7) UNDERSÖKNINGSOMRÅDE I SATSTYPER UTAN VP
F SUBJ, KOMPL_{pron}, ADVL, KOMPL_{ickepron} ADVL

I (8 a) och (8 b) nedan ser vi att undersökningsområdet i en sats utan VP sträcker sig fram till de substantiviska objekten, *en motion till fullmäktige om saken* och *ett bord* och i (8 c) fram till predikativet *räddningslöst förlorad*.

- (8) a. I april förra året lämnade därför socialdemokraterna, miljöpartiet
och vänsterpartiet *en motion till kommunfullmäktige om saken*. [GP03]
- b. Kyparen anvisar honom med en sirlig handrörelse *ett bord*. [LORD
NEVERMORE]
- c. Nu kunde han känna lukten av den och /i kampen om mikrofonen som satt mellan honom och Oredsson var han givetvis *räddnings-
löst förlorad*./ [MELLAN SOMMARENS]

Nedan visas exempel på satser som inte ingår i undersökningen, nämligen sådana som saknar undersökningsområde, se (9), och sådana där enbart ett subjekt står i undersökningsområdet och där några slutsatser om ledföljdsvariation inte kunde dras, se (10).

- (9) a. Han ville □ att smärtorna skulle försvinna, utplånas, trollas bort.
[ABONNEMANGET]
- b. Dessutom struntade han helt i /att □ redovisa moms och sköta företagets bokföring./ [GP03]

- (10) a. Det svarta gick att tvätta bort /om man betalade den långe magre SSB-mannen i receptionen en summa om sisådär femtusen kronor. [REBELL]
- b. Antagligen var det ett mejl som kommit fel. [REBELL]
- c. Efter duster med min Husqvarna 98 kubik av 1937 års modell var jag medveten om viss teknisk begåvning. [GP03]⁸

Adverbiella led i undersökningsområdet markerades inledningsvis med en tagg som inte refererar till en särskild funktion eller adverbialkategori utan bara anger att leDET är ett icke valensbundet adverbial som i träffen förekommer i F'-domänen, före en eventuell VP eller ett substantiviskt objekt. Orsaken till detta var framför allt att jag ville undvika att föregripa undersökningens resultat. Dessutom markerades följande med kompletterande taggar tillsammans med satsledstagg: negationer, fundamentens valensbundenhet och subjektens materialtyp (substantiviskt eller pronominellt) och bestämdhet. När det gäller definithet markerades subjekten efter morfologiska kriterier så att substantivfraser med indefinit form på huvudordet, som i *en nalle*, räknats som indefinit utom i de fall då bestämdheten markeras med till exempel en genitivbestämning, som *hans nalle*. Fraser där indefinit form har generisk betydelse har således räknats som indefinita. En lista över vilka taggar som användes och ett exempel på taggad text finns i *Bilaga 1. Taggar och exempeltagging*, på s. 303.

Det taggade materialet samlades till en databas och sökningar på taggsträngar och enskilda ord gjordes med gränssnittet **Annot**, som dessutom ger statistik för olika ledföljder och möjlighet att se och bedöma träffar i sitt sammanhang.⁹

4.1.4 Undersökningsområden med variation

Ett utdrag ur vardera GP03 och ROM har undersökts för att ungefärligt beräkna hur stor andel av det totala materialet som taggats upp. Ungefär 200 grafiska meningar ur vardera materialet undersöktes med avseende på frekvenser av huvudsatser, bisatser och infinitivfraser, de 200 första grafiska meningarna i

⁸I det följande markeras undersökningsområdet inte med boxar.

⁹Annot är ett program för frekvenssökning av olika kombinationer av taggar i ett textmaterial samt presentation av sökresultatet som frekvens, taggad text och kontext. Programmet har huvudsakligen två delar:

1. En relationsdatabas som hanterar sökning, samt granskning och redigering av taggad text. Användaren kan dessutom söka med valfria SQL-frågor.
 2. En importfunktion som läser taggad text och skapar poster i databasen.
- Annot har utvecklats för detta arbete av Morgan Andréasson.

GP03 och de 50 första grafiska meningarna i fem av romanmaterialen. Denna beräkning visade att det är rimligt att anta att det finns ungefär 20.000 satser i materialet. Av dessa har 3.459, det vill säga ungefär 17%, undersökningsområden där något annat än bara ett ensamt subjekt – eller ingenting alls – står. Kvantitativa resultat redovisas i sin helhet i kapitel 5.

4.1.5 Kompletterande undersökningar: riktade sökningar

För att få en fullständig bild av ledföljdsvariationen är det nödvändigt att även ta hänsyn till icke-frekventa konstruktioner, se dem i ett sammanhang och utifrån detta bedöma vilka principer som kan vara inblandade i ledföljden. Att en konstruktion inte är frekvent betyder givetvis inte att den är ogrammatisk. För att just kunna ge exempel på en del konstruktioner som inte återfanns i materialet eller som inte återfanns i hög omfattning har jag kompletterat korpusundersökningen med riktade sökningar på Internet. Jag har därför kompletterat korpusundersökningen med sökningar dels i Språkbankens korpus av hela Göteborgs-Postens utgivning 2003, dels med sökmotorn Google på hela Internet. Här har det handlat om riktade sökningar av till exempel ett antal på varandra följande ord och inga kvantitativa resultat från dessa sökningar redovisas.

När det gäller sökningar med sökmotorn Google är det viktigt att notera att Internetspråk inte självklart kan bedömas på samma sätt som skriftspråk från publicerade källor. Träffar på Internet kan komma från diskussionsforum och mer eller mindre chattliknande källor. Mycket av det språk vi kan hitta på Internet är relativt talspråksnära och kan innehålla konstruktioner som är främmande för det skrivna språk som jag undersöker, se (11 a) nedan. Dessutom är en hel del material på Internet inte korrekturläst, varför många träffar som förefaller vara rena omkastningar förekommer, se till exempel (11 b) nedan.

- (11) a. PS: Jag kallade aldrig Kenneth Lay för "Kenny-boy"!!!! Om någon påstår att jag gjorde det så säg till dom att jag *ALLTID inte* kallade honom för "Kenny-boy"!!! [G]
- b. Tele8 sitter sedan länge med en licens för att bedriva GSM1800-trafik i Sverige. Men /hittills har företaget *kunnat inte* lösa finansieringen för att kunna bygga upp sitt mobiltelenät,/ vilket beräknas kosta cirka tre miljarder kronor. [G]

I (11 a) ser vi hur skribenten har en ledföljd mellan *alltid* och *inte* som är ovanlig svenskan. Skribenten vill uttrycka betydelsen att det *alltid varit så att hon inte kallat Kenneth Lay för "Kenny-boy"*. Normalt uttrycks denna betydelse med adverbet *aldrig*. För att förtydliga gör skribenten en markering av stark betoning på *alltid* genom att använda versaler. I exempel (11 b) antyder ledföljden att modaliteten i hjälpverbet ska tolkas som att den har räckvidd över negationen. Av sammanhanget är det dock uppenbart att den motsatta betydelsen avses. Här har vi troligen att göra med ett skriv- eller redigeringsfel.

Av denna orsak har jag varit varsam med vilka träffar jag citerar. Dels har jag själv gjort en introspektiv bedömning av träffens grammatikalitet, dels har jag låtit webbadressen visa om det finns något som kan tyda på att träffen inte kan anses utgöra svenskt skriftspråk. Ett exempel på detta är att en del träffar med annorlunda adverbplacering visade sig komma från domänen *.fi*, för *Finland*. Andra träffar med en ledföljd som avvek kom från riksdagens snabbprotokoll som i många fall kan jämföras med nedskrivet talspråk. Detta kan definitivt vara intressant för kommande forskning men utesluter träffarna för användning i detta arbete.

Den korpus i Språkbanken som innehåller Göteborgs-Postens utgivning för hela år 2003, här kallad GP03K (Språkbanken) har också använts för riktade sökningar. Denna korpus kan beskrivas som GP03x365 dagar och innehåller naturligtvis träffar som är skriftspråkliga och korrekturlästa. Denna korpus är dock smalare i sin genre än Googlesökningarna och det har därför varit intressant att göra riktade sökningar i såväl GP03K som på Google.

I några fall har enstaka exempel hämtats från Språkbankens PAROLE/SUC-korpus eller andra källor. I dessa fall anges källan direkt vid exemplet.

4.1.6 Kompletterande undersökningar: informantbedömningar

Här beskrivs i korthet några av de gånger då korpusundersökningen kompletterats med kvalitativa bedömningar gjorda av informanter.

PILOTUNDERSÖKNING AV INFORMATIONSDYNAMIK. Våren 2004 utfördes en mindre pilotundersökning av kontextens betydelse för placering av subjekt och satsadverbial i undersökningsområdet. I denna fick ett femtiotal informanter placera in ett satsadverbial och ett subjekt i en exempelmening med fyra olika kontexter. Kontexterna var konstruerade så att de skulle påverka informanterna att ge subjektet olika informativ status. Undersökningen och dess resultat presenteras närmare i avsnitt 6.1.2.

TENDENSUNDERSÖKNING AV OBJEKTSSKIFTE. Pronominella objekt är inte högfrekventa i undersökningsområdet i materialet. Ändå diskuteras dessa helt kort i avsnitt 6.1.4.5 nedan framför allt eftersom resultaten av den kvalitativa bedömningen av objekten visar på tendenser som kan vara intressanta för vidare forskning. Dessa och en mindre informantundersökning av objektsskifte diskuteras i kapitel 7 nedan.

ACCEPTABILITETSPRÖVNING OCH TOLKNINGSTEST. När man undersöker ledföljdsvariation där skillnaden mellan de olika varianterna inte alltid gäller om en ledföljd är grammatisk eller inte, utan om den är bättre eller sämre i ett visst sammanhang, kan man lätt bli en aning språktrött. För att inte förledas till en alltför hög eller låg grad av accepterande har jag i några fall rådfrågat en grupp informanter som inte är språkvetenskapligt skolade. Denna grupp består av ett bekvämlighetsurval om cirka tjugo män och kvinnor från olika delar av Sverige i åldrarna 20–70 år. I de fall då någon bedömning särskilt vilar på denna grupp anges detta i en fotnot.

4.2 Adverbialkategoriundersökning

Som nämndes i avsnitt 2.4.1 räknas överordningstestet tillsammans med utbrytningstestet som tillräckliga test på att en modifierare fungerar eller inte fungerar som satsadverbial. Utifrån testen urskiljdes tre olika funktionella adverbialkategorier, som upprepas här:

- SADVL: Adverbial som svarar positivt på överordningstestet och negativt på utbrytningstestet.
- SMOD: Adverbial som svarar positivt på såväl överordningstestet som utbrytningstestet.
- VPMOD: Adverbial som svarar negativt på överordningstestet men positivt på utbrytningstestet.

För att kunna dra slutsatser om vad adverbialen fungerar som bestämning till och för att eventuellt kunna dela in adverbialen i undersökningsområdet i kategorier grundade på detta gjordes ett urval av dessa för närmare undersökning. Den övergripande frågan var om olika lexikala enheter, till exempel enskilda adverb eller lexikaliserade fraser, kan kopplas till ovanstående adverbialkategorier oavsett sammanhang, eller om de har olika funktioner i olika satser. Ett urval av de lexikala enheter som i materialet fungerar som adverbial i undersökningsområdet testades således med överordningstestet och utbrytningstestet. I

avsnitt 4.2.1 beskrivs hur urvalet gick till medan resultat och diskussion av undersökningen finns i 4.2.4 nedan.

4.2.1 Urval i korpusen

Bland de 746 adverbialtyperna i materialet valdes initialt de 121 typer som har fyra eller fler träffar i materialet ut för vidare undersökning.¹⁰

En stor mängd av de adverbial som förekommer i undersökningsområdet i materialet och i svenskan i allmänhet är dock, som de markerade adverbialen i exempel (12 a) och (12 b), fraser och satser vars innehåll varierar med kontexten och därför bara förekommer med någon enstaka träff i materialet.

- (12) a. Den borgerliga minoriteten kommer *vid nästa sammanträde i kommunfullmäktige* att utnyttja en ändring i lagen. [GP03]
b. Redan i augusti förra året berättade vi om nätsajten *www.biljettnu.nu* vars affärsidé är /att *till ordentligt saltade priser* erbjuda biljetter till utsålda evenemang./ [GP03]

De adverbial som hade tre eller färre träffar i materialet var således många och för att få en helhetsbild av adverbial i F'-domänen gjordes ett urval av dessa som undersöktes tillsammans med de ovan nämnda 121 mer frekventa adverbialen. De mindre frekventa adverbialen, det vill säga de som hade tre eller färre träffar vardera i materialet, sorterades i första hand efter form och i andra hand efter andra kriterier, se nedan, och vart femte belägg ur varje grupp excerperades. I grupper med mindre än fem belägg excerperades ett belägg. Totalt undersöktes 121 frekventa och 108 mindre frekventa adverbial, det vill säga 229 stycken.

De formgrupper som användes för att göra urvalet var: Adverbfraser och t-avledda adjektiv, prepositionsfraser, nominalfraser och satser och satsliknande yttryck.

Adverbfraser och t-avledda adjektiv. Adverbena delades till formen in i lexikaliserade adverb (som *förut, här*, m.fl.), lexikaliserade/grammatikaliserade fraser (som *överhuvudtaget, utmärkt, dessvärre, fö*, m.fl.), avledningar (som *huvudsakligen, antagligen, olyckligtvis, möjligtvis*, m.fl.), t-avledda adjektiv i adverbial användning med komparationsformer (som *håpet, försiktigt, senare, effektivare*, m.fl.), participformer i adverbial användning (som *genomgående, väsende* m.fl.) och negationer (som *ej, icke* och *aldrig*).¹¹ Andelen lexikalise-

¹⁰Mer detaljer om kvantitativa resultat finns i kapitel 5 nedan.

¹¹Trots att negationer inte utgör en egen morfologisk grupp har jag valt att placera dem som en egen kategori eftersom jag vill ha med samtliga negationer i materialet i undersökningen.

rade adverb och fraser och avledningar med *-ligen* och *-vis* är stor i det första urvalet, varför jag inte tagit med några sådana som har färre än fyra belägg i det andra urvalet.

Prepositionsfraser. Prepositionsfraserna i materialet är många. Dessa sorterades efter preposition och var femte belägg excerperades. Undantag är *enligt x*-typen som finns belagd 26 gånger, men som med ett undantag i materialet, det lexikaliserade uttrycket *enligt uppgift*, har en enda funktion, nämligen hänvisande till annan källa. Här har jag valt att undersöka frasen med ett dummyargument: *enligt x*.

Nominalfraser. Även när det gäller nominalfraser delades adverbialen in grovt efter form varefter vart femte belägg excerperades för undersökning.

Satser och satsliknande uttryck. Bland de adverbial som utgjordes av satser och satsliknande uttryck undersöktes samtliga uttryck med lexikaliserad betydelse, totalt tre stycken (*ärligt talat*, *fan ta mig* och *över huvud taget*) och samtliga inskottssatser, totalt två stycken (*skriver han i Lebenslauf* och *och det erkände han utan omsvep*). Av satser inledda med *när*, *om*, *som* och *eftersom* valdes en av träffarna ur vardera kategori.

4.2.2 Kan adverbialkategorierna kopplas till lexikala enheter?

Som nämdes i 2.3.2 gör SAG en semantisk-lexikal inledning av satsadverbial och knyter funktionen som satsadverbial ganska fast till de lexikala enheterna. Detta är inte helt oproblematiskt eftersom samma enheter som modifierar hela satser i de allra flesta fall även kan modifiera fraser. Syftet med adverbialkategoriundersökningen var att undersöka om lexikala enheter som identifierats i undersökningsområdet i materialet kan kopplas till funktionerna, SADVL, SMOD och VPMOD, eller om varje leds modifieringsdomän och möjlighet att brytas ut måste testas i den aktuella träffen i materialet.

En del adverbial var enkla att kategorisera som typiska SADVL, SMOD och VPMOD på satsnivå och andra svårare. Några exempel på adverbial i materialet som var enkla att kategorisera och som i sina sammanhang kan räknas som typiska representanter för grupperna visas i (13)–(15) nedan.

I exempel (13) ser vi att adverbialet *tyvärr* svarar positivt på överordningstestet och negativt på utbrytningstestet och alltså fungerar som SADVL i satsen *sedan gick det tyvärr uppåt igen i fjol*. Det är svårt att tänka sig det värderande adverbet *tyvärr* som annat än ett satsadverbial när det fungerar som adverbial på satsnivå.

(13) SADVL

– Vi hade en nedgång år 2001 men /sedan gick det *tyvärr* uppåt igen i fjol,/ säger Rune Hegg. [GP03]

Det var *tyvärr* så att *det gick uppåt igen i fjol*

*Det var *tyvärr* som *det gick uppåt igen i fjol*

I exempel (14) står prepositionsfrasen *på kvällarna* i infinitivfrasen *att på kvällarna utdela broschyrer bland de indelta*. Frasen har testats med ett betydelse-tomt subjekt och verbet tempusböjdt och vi ser att frasen här fungerar som SMOD.

(14) SMOD

Det var Lewi som kommit på detta med att *på kvällarna* utdela broschyrer bland de indelta. [LEWIS RESA]

Det var *på kvällarna* så att *x utdelade broschyrer bland de indelta*

Det var *på kvällarna* som *x utdelade broschyrer bland de indelta*

I exempel (15) står det *t*-avledda adjektivet *planlöst* i bisatsen *som planlöst kilade hit och dit mellan regler och bestraffningar medan kroppen långsamt växte sig allt snedare och konstigare*. Även här har subjektet supplerats i testen och utfallet visar att *planlöst* här fungerar som VPADVL.

(15) VPMOD

En spindelkrabba /som *planlöst* kilade hit och dit mellan regler och bestraffningar medan kroppen långsamt växte sig allt snedare och konstigare./ [ETT OSKRIVET]

*Det var *planlöst* så att [*spindelkrabban*] *kilade hit och dit* [...]

Det var *planlöst* som [*spindelkrabban*] *kilade hit och dit mellan regler och bestraffningar* [...]

För samtliga dessa adverbial gäller att det är svårt att tänka sig sammanhang där de på satsnivå skulle svara annorlunda på testen.

Det finns dock andra adverbial som svarar på testen på olika sätt beroende på sammanhanget. I ett specifikt textsammanhang svarar de på testen på ett sätt som gör att de faller inom en adverbialkategori, i ett annat textsammanhang skulle de kategoriseras annorlunda. Det är väl känt att en del adverb som typiskt fungerar som det vi här kallar VPMOD kan utveckla en betydelse som gör det möjligt för dem att istället fungera som SADVL och modifiera satsen som helhet. Ett exempel på detta som ofta anförs är de två olika betydelserna av ordformen *säkert*.

Å ena sidan räknas *säkert* som ett *t*-avledning av ett adjektiv och kan som

sådant användas som adverbial med sättsbetydelse, 'på ett säkert sätt'. Å andra sidan räknas *säkert* som ett adverb med betydelse av 'hög sannolikhet' (se t.ex. NEO, uppslagsord *säkert*). Intressant nog svarar olika betydelser mot olika placering, vilket illustreras i exempel (16) nedan (se t.ex. Dahl 1982, Holm 1990, SAG 4:87 not 2).

- (16) a. [...] det dröjer *säkert* *inte* länge innan vi kan se alkoholannonser direkt riktade till ungdomar. [GP03]
 = Det är *säkert* så att *det dröjer länge innan vi kan se...*¹²
 ≠ Det är *säkert* som *det dröjer länge innan vi kan se [...]* .
- b. Symtom och kliniska undersökningsfynd kan *inte säkert* förutsäga eller utesluta att det föreligger en bakteriell rinosinuit. [G]
 ≠ Det är *säkert* så att *symtom eller kliniska undersökningsfynd kan förutsäga eller utesluta [...]*.
 = Det är *säkert* som *symtom eller kliniska undersökningsfynd kan förutsäga eller utesluta [...]*.

I F'-domänen placeras *säkert* med möjlighetsbetydelse före en eventuell negation, vilket illustreras i (16 a). Denna betydelsevariant av *säkert* klassificeras som SADVL, eftersom den svarar positivt på överordningstestet och negativt på utbrytningstestet. *Säkert* med sättsbetydelse placeras däremot efter en eventuell negation, som i (16 b), och svarar negativt på överordningstestet, men positivt på utbrytningstestet.

Här disambiguerar positionen i förhållande till negationen mellan de olika betydelserna, medan satsen utan negation, som den i (17) nedan, kan vara flertydiga.

- (17) Sara kör *säkert*._{VPMOD/SADVL}

Ett annat t-avlett adjektiv som svarar positivt på såväl överordningstestet som utbrytningstestet när man ser det utanför ett textsammanhang är *tydligt*:

- (18) a. Det är *tydligt* så att [...].
 = 'uppenbart', inkluderar talarens bedömning av propositionen
- b. Det är *tydligt* som [...].
 = 'på ett tydligt sätt'

I (18 a) förefaller *tydligt* dock inkludera talarens kommentar till propositionen, en betydelse som motsvarar det mer vanligt förekommande *tydligen*, medan adverbialen i (18 b) verkar vara mer neutralt beskrivande. Det är också i den

¹²Jag har valt att i båda testen utesluta negationen ur satsen för att göra betydelsen tydligare.

senare användningen som *tydligt* förekommer i materialet, vilket vi ser i (19), nedan.

- (19) a. När konventet träffas i dag kommer därför Lena Hjelm-Wallén att kräva /att jämställdhet *tydligt* får en egen plats bland unionens grundläggande värderingar./ [GP03]
b. Vi fortsätter /att *tydligt* informera våra gäster om att följa skyltar mot Frihamnen och den internationella skylten för färja./ [GP03]

Såväl i exempel (19 a) som i exempel (19 b) har *tydligt* snarast betydelsen 'på ett tydligt sätt'.

Tydligt verkar dock lättare kunna betyda 'uppenbart' då det modifieras till exempel med *helt*, som i (20 a) nedan, även om detta inte gäller alla förekomster av *helt tydligt*, se (20 b).

- (20) a. Finländarna är *helt tydligt* bättre än svenskarna på att knyta kontakter i den fransk-belgiska serievärlden [...] [G]
b. Inte heller här är det *helt tydligt* vilken information från webbplatsen som är en del av flödet. [G]

Strategin att en modifierare underlättar för ett adverb med sättsbetydelse att fungera som satsmodifierare har konstaterats även för *klart* som kan fungera som satsadverbial med ett modifierande *helt* eller – vilket länge varit lexikaliserat – med *så*, som i *helt klart* och *så klart/såklart* (Malmgren 2001:32).

I de flesta fall där den här diskuterade flertydigheten är möjlig förkommer bara en av betydelserna i materialet. Ett adverbial som är polysemt och visar sig ha olika funktion i olika träffar i materialet är *definitivt*. *Definitivt* kan ha två betydelser, där den ena är uttrycker talarens attityd till propositionen, anger ett förstärkande och motsvarar 'verkligen' och den andra har en betydelse som motsvarar 'slutgiltigt'. I exempel (21) ser vi två satser där adverbet *definitivt* fungerar som primärt satsled och i ena fallet kategoriseras som SADVL och i det andra som VPMOD.

- (21) a. Den nuvarande lösningen med Floda tennisklubb som hyresgäst i hallen är enligt Henrik Ripa inte politiskt sanktionerad och /ska därmed *definitivt* ses som tillfällig./ [GP03]
'det är *definitivt* så att den nuvarande lösningen med Floda tennisklubb ska ses som tillfällig'
≠'det är (alltså) *definitivt* som den nuvarande lösningen med Floda tennisklubb ska ses som tillfällig'

- b. Om några år kommer kanske Göteborgskravallerna att framstå som händelsen /som *definitivt* fick synen på polisens organisation och resursbehov att ändras till det bättre./ [GP03]
 ≠'det var *definitivt* så att Göteborgskravallerna fick synen på [...].'
 'det var alltså *definitivt* som Göteborgskravallerna fick synen på [...].'

I (21 a) fungerar *definitivt* som SADVL med förstärkande betydelse. Även det faktum att adverbet förekommer tillsammans med utsagan *ses som tillfällig* visar att en tolkning där *definitivt* har en betydelse av 'slutgiltig' är mindre lyckad. I (21 b) är en slutgiltighetsbetydelse en mer rimlig tolkning och med den betydelsen faller överordningstestet ut negativt och utbrytningstestet positivt. Även i denna mening kan dock 'verkligen'-betydelsen vara möjlig och då fungerar adverbialen som SADVL precis som i (21 a).

Det är dock inte bara adverbial som modifierar satsens predikatsdel som kan vara polysema. I exempel (22 a), nedan, har *nu* inte den temporala betydelse av tidfästning som krävs för att utbrytningstestet ska falla ut positivt och som finns i (22 b).

- (22) a. Jag skulle läsa färdigt min korrespondenskurs och så småningom verkligen göra ett försök att tentera för realexamen, hur *nu* det skulle gå till? [NANCY]
 b. Vore det ett kärlekspar vi skulle bli, skulle det *redan nu* vara klart vem som ska bädda och vem som ska tvätta bilen – jag. [PRISET PÅ VATTEN]

Inte minst blir flertydigheten uppenbar när man ser att det är möjligt att lägga till ett tidfästande *nu* i exempel (22 a): *Hur nu det skulle gå till nu?*

Om man alltså testar de lexikala enheterna utanför sitt sammanhang måste man med nödvändighet se de olika grupperna som mängder som går in i varandra där atypiska adverbial – eller adverbial som till exempel är inne i en förändringsprocess – finns i snittet mellan olika kategorier och tillhör båda kategorierna samtidigt. När man däremot tittar på adverbialen i sina sammanhang – vilket jag gjort när jag sett på hur adverbialkategorierna fördelar sig före och efter nominala led och negationer i materialet – får man i de allra flesta fall tydliga utfall för de olika kategorierna. Det är bara i ett fåtal exempel i materialet som två olika kategorier är möjliga, så som i exempel (21 b) ovan.

Detta tyder på att de olika adverbialkategorierna inte bör knytas till enskilda lexikala enheter eller konstruktioner, utan att varje adverbial måste bedömas utifrån den funktion det har i det specifika sammanhanget. Det är också vad jag gjort när jag i det kommande refererar till adverbialkategorierna och deras

distribution före eller efter negationer eller nominala led i materialet. Jag ger dock inga kvantitativa uppgifter om dessa i resultat redovisningen, eftersom bedömningen är kvalitativ till sin natur. Istället redovisas om det finns eller inte finns träffar för kategorin i en viss position.

Om inget av de adverbial som står före substantiviska subjekt kan kategoriseras som till exempel VPMOD anger jag att jag inte hittat några sådana exempel i materialet. I dessa fall testas även, så som visas i (23), om det är möjligt för andra adverbial av samma kategori att stå i denna position.

- (23) a. Enligt chefsåklagare Bill Henriksson har mannen *med berått mod* överträtt näringsförbudet, som gick ut först i juli 1999. [GP03]
b. *Enligt chefsåklagare Bill Henriksson har *med berått mod* mannen överträtt näringsförbudet, som gick ut först i juli 1999. [M]

Omvänt leder en enstaka träff av en kategori i samma position till antagandet att positionen är möjlig för denna kategori.

4.2.3 Adverbialkategorierna i F'-domänen

I detta avsnitt redovisas vilka adverbial i urvalet som svarar mot de olika adverbialkategorierna SADVL, SMOD och VPMOD.

4.2.3.1 Typiska SADVL i urvalet

Adverbial som bedöms svara positivt på överordningstestet men negativt på utbrytningstestet kallas, som diskuterades i 2.4.1.4, SADVL. I denna grupp finner vi i urvalet till största delen ord, fraser och satser som prototypiskt fungerar som satsadverbial och samtliga av SAG:s semantiska undergrupper är representerade. Här finns till exempel negationerna *inte*, *icke* och *ej*, adverb och fraser med sannolikhetsbetydelse som *kanske*, *förmodligen* och *med säkerhet*, talarattitydsadverbial som *olyckligtvis*, fraser som kommenterar språkhandlingen, som *på pappret* och *ännu en gång*, konjunktionella adverb som *alltså* och *däremot* och även fokuserande adverb och fraser som *bara* och *till exempel*.

Den största delen av de adverbial som bedömts vara SADVL är adverb och lexikaliserade fraser och satser som *i alla/varje/vart fall*, *helt enkelt* och *fån ta mig*. Ett par av de adverbial som hamnat i denna grupp har dock formen av icke lexikaliserade fraser och inskjutna bisatser. Uttryck som hänvisar till en utomstående källa innehåller till exempel ofta material som varierar med sammanhanget vilket vi ser i (24) och (25) nedan.

- (24) a. De båda danska planen var *enligt flygvapnets presstalesman* ute på ett rutinmässigt patrulluppdrag när de anropades av den amerikanska stridsledningscentralen i Afghanistan. [GP03]
- b. Den som slog bad om ursäkt men fick *enligt vad som framkommit i förhöret* bara svaret: Vi ses i rätten! [GP03]

I uttryck som *enligt x* är det snarare konstruktionen i sig än hela frasen som är lexikaliserad. Konstruktionen hänvisar till en källa och kompletteras efter sammanhanget med till exempel en nominalfras, som *flygvapnets presstalesman* i (24 a), eller en bisats, som *vad som framkommit i förhöret* i (24 b).

Även hela satsen med hänvisande betydelse förekommer i F¹-domänen och bedöms vara SADVL (se diskussion om inskottsadverbial ovan i samband med exempel (23 b) på sidan 49):

- (25) a. För att råda bot på den svenska motorsporttorkan kommer, *som GP skrivit tidigare*, Svenska bilsportförbundet (SBF) i dag att presentera Swedish motorsport challenge-projektet (SMSC),[...]. [GP03]
- b. Efraim hade, *skriver han i Lebenslauf*, träffat Lewi första gången vintern 1901 [...] [LEWIS RESA]

Den inskjutna satsen i (25 a) är egentligen inte en hänvisning till en källa utan en textuell upplysning om att det som sägs är en repetition av tidigare fakta. I (25 b) kan inskottssatsen *skriver han i Lebenslauf* alternativt analyseras som ett slags anföringssats.

4.2.3.2 Typiska SMOD i urvalet

De adverbial i urvalet som bedömts svara positivt på såväl överordningstestet som utbrytningstestet kallas SMOD, se 2.4.1.4.

I denna grupp finner vi typiskt adverbial som betydelsemässigt stämmer väl överens med det SAG kallar *minst verbnära*. Enligt SAG har dessa ofta betydelse av tidfästning, som i (26 a), giltighet för aktionen, som i (26 b), och kausalitet, som i (26 c) (SAG 3:482).

- (26) a. För varghonan /*som mittpå den ljusa men mulna majdagen* var tillbaka under granen/ var ljudet av fåglarna ett matfras. [URMINNES]
- b. Och eftersom USA har sagt /att man *oavsett inspektörernas fram- eller motgångar* tänker avsätta den irakiske ledaren Saddam Hussein,/ kan Saddam svårligen motiveras att samarbeta för att rädda sin egen maktställning. [GP03]

- c. Vi log båda åt denna vår typiska presentation: a. för- och efternamn. b. termin. c. rabblandet av samhörighet med ett eller flera kårutskott, exempelvis programutskottet, näringslivsutskottet, børsrummet eller jämställdhetsgruppen. d. extrajobben och de tusen projekten. e. de eventuellt gemensamma vännerna på skolan som man gemensamt letade sig fram till. f. /sedan hade man, *om personkemin stämde*, och/eller om personen ifråga var en tillräckligt värdefull kontakt, bildat ytterligare en länk i sitt personliga nätverk./ [REBELL]

I (26 a) placerar frasen *mittpå den ljusa men mulna majdagen* in den omgivande propositionen om varghonans placering i ett tidsligt sammanhang. *Oavsett inspektörernas fram- eller motgångar* i (26 b) anger på liknande sätt som villkoret *om personkemin stämde* i (26 c) den följande propositionens giltighet.

SMOD är mycket ofta prepositionsfraser, som exemplen i (26) ovan, men också kortare sådana med mer lexikaliserad betydelse, som *i går* och *i höstas*. Även enstaka adverb som *därför* och nominalfraser som *varje dag* här till de typiska SMOD:en.

4.2.3.3 Typiska VPMOD i urvalet

Adverbial som bedömts svara negativt på överordningstestet, men som går bra att bryta ut med utbrytningstestet är VPMOD, se 2.4.1.4. De flesta av de led i urvalet som klassas som typiska VPMOD motsvarar väl det SAG kallar *ganska verbnära adverbial* (SAG 3:481f.). Dessa har i urvalet precis som SAG förutsäger ofta betydelse av sätt, som *långsamt* och *in i detalj* och medel, som *med sin dunkla blick*. Dock saknas andra betydelse typer av verbnära adverbial, adverbial som uttrycker sträcka och varaktighet, i denna kategori i urvalet. Något enstaka belägg med adverbial som uttrycker befintlighet, en grupp som SAG kallar *mindre verbnära*, finns också, som *inne i ringen*.

- (27) a. Sedan vände han mig *mycket långsamt* ryggen och började gå bortåt genom den långa korridoren vars gulvita ljus alltid fick mig att tänka på en psykiatrisk anstalt eller ett fängelse. [REBELL]
- b. Den bär sitt namn efter den runda och bottenlösa sjö /som *med sin dunkla blick* får Zakopaneborna att tro att de äger hemliga och underjordiska havsförbindelser./ [LORD NEVERMORE]
- c. Ur cirkeln bryter sig solodansare ut för att *inne i ringen* på ett mera personligt och expressivt vis illustrera det aktuella temat. [NÖDVÄNDIGHETEN]

I exempel (27 a) beskriver adverbialet *mycket långsamt* på vilket sätt som den omtalade personen vände talaren ryggen och i (27 b) är *med sin dunkla blick* det medel som gör att Morskie Oko, sjön vid Zakopane, får invånarna att tro att de äger *hemliga och underjordiska havsförbindelser*. Adverbfrasen *inne i ringen* i exempel (27 c) placerar in den proposition som uttrycks med infinitivfrasen i ett rumsligt sammanhang.

I denna kategori, precis som när det gäller SMOD, är många av uttrycken prepositionsfraser och deras betydelse är generellt inte lexikaliserad. Det förekommer adverb och adverbfraser, som *gärna* och *tillsammans med x*, men i denna kategori är de avledda adjektiven vanligare, till exempel *surt*, *tydligt* och *lyckligt*.

4.2.3.4 Adverbial som inte svarar positivt på något av testerna

Det finns också adverbiala led i urvalet som inte svarar positivt på någotdera av testen. Framför allt utgjordes dessa av så kallade negationsberoende uttryck (SAG 4:187–191) som de i (28 a), men också en del andra ingick i denna grupp till exempel svordomar, se (28 b), och fraser som innehåller referentiella uttryck, som i (28 c).

- (28) a. NEGATIONSBEROENDE UTTRYCK: t.ex. *alls*, *ens*, *heller*, *längre* och *än*.
 b. SVORDOMAR: t.ex. *för helsike*
 c. FRASER MED REFERENTIELLA UTTRYCK: *i sig*, *i sin tur* och *liksom jag*.

När det gäller de negationsberoende uttrycken så fungerar de inte i deklarativa kontexter om det inte finns ett negerande uttryck på samma syntaktiska nivå. Att placera det negationsberoende uttrycket i en matrissats, så som görs i överordnings- och utbrytningstesten gör alltså satserna ogrammatiska, eftersom dessa test placerar det undersökta adverbialet i en matrissats, på en högre syntaktisk nivå än resten av satsen, se (29) nedan.

- (29) Det fanns plötsligt *inget avstånd alls* mellan honom och kyrkogården.
 [ABONNEMANGET]
 *Det var *alls* så att *det fanns inget avstånd* [...].
 *Det var *alls* som *det fanns inget avstånd* [...].

Om vi istället prövar att testa negationsberoende uttryck med en icke-affirmativ kontext, som den manipulerade varianten av (29) i (30 b), finner får vi ett tydligare utslag för en del av de negationsberoende uttrycken, som här *alls*, vilket tyder på att de bör kategoriseras som SADVL.

- (30) a. Var det *alls* så att *det inte fanns något avstånd [...]*. [M]
 b. *Var det *alls* som *det inte fanns något avstånd [...]*. [M]

Detta fungerar dock bara för en del av de negationsberoende uttrycken och inte för till exempel *heller*. Uttryck som *heller* kan dock precis som andra negationsberoende uttryck testas tillsammans med sin negation, som i (31) nedan. Utfallet av detta bekräftar att de negationsberoende uttrycken snarast bör räknas bland SADVL:en.

- (31) Han syftar *inte heller* på Irena. [LORD NEVERMORE]
 Det är *inte heller* så att han syftar på Irena.
 *Det är *inte heller* som han syftar på Irena.

Av de adverbiala led i urvalet som inte svarar på något av testerna fungerar svordomar som ett slags kommentarer till satsinnehållet. SAG räknar dem därför till satsadverbialen och de anses då i regel ha en förstärkande betydelse (SAG 4:96; 106–108). De svarar dåligt på båda testen, men inte lika illa på överordningstestet som på utbrytningstestet, vilket visas i (32) nedan.

- (32) Jamen, nu är det ingen patient som dött, utan jouden, fortsatte Lundin.
 /Annars skulle jag väl *för helsike* inte ha ringt./ [SISTA JOUREN]
 ??Det var *för helsike* så att *jag väl inte skulle ha ringt annars*.
 *Det var *för helsike* som *jag väl inte skulle ha ringt annars*.

När det gäller adverbial som innehåller reflexiva uttryck, som i (33) nedan, fungerar en placering i en matrissats dåligt. Reflexiva uttryck har som regel någon typ av syftning inom satsen och ofta har de samma referens som subjektet. I en matrissats med ickereferentiellt subjekt, som i överordnings- och utbrytningstesten, blir referensen otydlig och testerna ger inte något utslag.

- (33) Dessa huvudentreprenörer har *i sin tur* ett närmast oändligt antal underentreprenörer. [GP03]
 *Det är *i sin tur* så att *dessa huvudleverantörer har ett närmast oändligt antal underentreprenörer*.
 *Det är *i sin tur* som *dessa huvudleverantörer har ett närmast oändligt antal underentreprenörer*.

Negationsberoende uttryck och svordomar har räknats som SADVL i de meningar där de förekommer på satsnivå. Adverbial med refererande uttryck som inte svarat på testen har utelämnats från undersökningen.

4.2.4 Diskussion av testningen

En av orsakerna till att det ibland kan vara svårt att få tydliga utfall med omskrivningar av de slag som överordnings- och utbrytningstesten representerar är att i stort sett alla omskrivningar påverkar satsens betydelse.¹³ Detta kunde vi märka ovan, inte minst när det gäller adverbiala led som föreföll varken svara positivt på överordnings- eller utbrytningstestet. Tester av detta slag fungerar dessutom oftast bäst med enkla konstruerade meningar som de som presenterades i 2.4.1. I komplexa naturliga exempel, som de jag undersökt, kan man ibland vara tvungen att manipulera meningens tempus för att åstadkomma en rimlig tempusföljd eller alternera mellan *är/var* och *blir/blev* i matrissatsen beroende på aspekt hos verbet i utbrytningskomplementet, se (34) nedan upprepat från (26 c) (se SAG 4:515).

- (34) Vi log båda åt denna vår typiska presentation: a. för- och efternamn. b. termin. c. rabblandet av samhörighet med ett eller flera kårutskott, exempelvis programutskottet, näringslivsutskottet, börsrummet eller jämställdhetsgruppen. d. extrajobben och de tusen projekten. e. de eventuellt gemensamma vännerna på skolan som man gemensamt letade sig fram till. f. /sedan hade man, *om personkemin stämde*, och/eller om personen ifråga var en tillräckligt värdefull kontakt, bildat ytterligare en länk i sitt personliga nätverk./ [REBELL]
- ÖVERORDNINGSTEST: Det blev *om personkemin stämde* så att man bildade ytterligare en länk [...].
 - UTBRYTNINGSTEST: Det var *om personkemin stämde* som man bildade ytterligare en länk [...].

I (34 a) har verbet *blev* valts i matrissatsen, för att överensstämma med aspekten i verbet *bilda* och ursprungsmeningens tempus har såväl i denna mening som i (34 b) ändrats från pluskvamperfekt till preteritum för att meningarna ska bli välformade. Frågan är om utfallet av testet ogiltiggörs av dessa manipuleringar.

Svaret på den frågan får vi när vi analyserar vad de olika testen egentligen representerar. I överordningstestet placeras en modifierare i en överordnad sats, en matrissats. Resten av satsen representeras i denna matrissats av två saker: ett innehållsfattigt verb och ett framåtsyftande *så*. Detta framåtsyftande *så* representerar den underordnade satsens samlade utsaga (predikation) och av denna orsak kan till exempel inte ett bundet komplement, satsens subjekt eller verbet brytas ut med överordningstestet.

¹³För en liknande diskussion av test, se Nikula (1986:32, 66ff.).

Hur kommer det då sig att det finns icke-valensbundna modifierare som inte svarar på överordningstestet? Orsaken till detta måste vara att dessa led just modifierar verbet och dess komplement och att subjektet inte ingår i det som modifieras, se vidare 8.1.3.2. På samma sätt som andra modifierare i fraser, ändrar de betydelsen av frasens huvudord tillsammans med dess valensbundna bestämmningar och bildar en ny, modifierad fras.

Med utbrytningstestet omskrivs satsen till en konstruktion med en informationsdynamisk funktion som vi inte helt kan bortse från när vi använder testet: Utbrytningar används för att signalera att det utbrutna ledet är framhävt eller representerar SCEN-information (se avsnitt 3.4.3 ovan).

Troligen är det därför som utbrytning ibland bara fungerar när ett led bryts ut tillsammans med ett SADVL. I exempel (11 b) på sidan 29, upprepat här som (35), visas att adverbial med sättsbetydelse i regel svarar på utbrytningstestet. I (36 a) nedan visas att utbrytningstestet inte ger lika välformade meningar med alla typer av adverbial med sättsbetydelse, medan samma mening med en stark betoning på det utbrutna adverbialet eller med ett affokalt placerat SADVL fungerar bättre.

(35) Anders joggade *frivilligt*.

'det var *frivilligt* som Anders joggade'.

(36) Anders joggade *snabbt*.

a. ?'det var *snabbt* som Anders joggade'.

b. 'det var *SNABBT* som Anders joggade'.

c. 'det var alltså *snabbt* som Anders joggade'.

I utbrytningstestet manipulerar vi betydelsen av satsen och när vi gör detta test måste vi alltså vara medvetna om de semantiska förändringar följer av detta. Utbrytningstestet medför att satsens informationsdynamik förändras och att – om vi tillåter oss att inkludera detta i testet – ett adverbial som inte hör till den ursprungliga satsen placeras prefokalt till det utbrutna ledet för att förstärka framhävningfunktionen.

I exempel (37) nedan upprepat från sidan 30, ser vi att utbrytningstestet tillsammans med ett affokalt placerat SADVL ger samma utfall som tidigare när det gäller SADVL och SMOD

(37) a. Anders joggade *faktiskt*.

*'det var alltså *faktiskt* som Anders joggade'

b. Anders joggade *frivilligt*.

'det var alltså *frivilligt* som Anders joggade'

- c. Anders joggade *ibland*.
'det var alltså *ibland* som Anders joggade'
- d. Anders joggade *i går*.
'det var alltså *i går* som Anders joggade'

Det som testas med utbrytningstestet är således om ett led kan framhävas eller inte och utfallet kan tolkas som att den kategori som vi kallat SADVL inte kan ha framhävd informativ status (se t.ex. NRG 1997:808f., Sundman 2005).

Jag har sammanfattningsvis valt att tillåta mig att justera tempus under testandet, där så varit nödvändigt, och att ändra matrisverb i överordningstestet så att det stämmer bättre med det undersökta verbets aspekt enligt ovan. Jag har använt mig av det konjunktionella adverbet *alltså* prefokalt till det led som bryts ut i utbrytningstestet. Såväl tempusmanipulationen som utbrytningstestet som sådant, med eller utan *alltså*, påverkar satsernas betydelse, men inte så ett sådant sätt att det egentligen påverkar resultaten av de båda testen. Överordningstestet visar fortfarande att det undersökta leDET modifierar hela satsinnehållet och utbrytningstestet visar med *alltså*, kanske ännu mer tydligt än utan, att det utbrutna leDET är möjligt att framhäva.

En följd av resonemanget kring utbrytningstestet är att vi kan notera att det bara verkar vara led som traditionellt klassificeras som satsadverbial som kan placeras prefokalt till ett utbrutet framhävt led. Detta verkar vara något som är typiskt för den grupp som med de andra testen visade sig vara SADVL, medan detta fungerar sämre för till exempel SMOD som *i går*.

- (38) a. Anders joggade *faktiskt*.
*det var i går *faktiskt* som Anders joggade'
- b. Anders joggade *frivilligt*.
*det var i går *frivilligt* som Anders joggade'
- c. Anders joggade *ibland*.
*det var i går *ibland* som Anders joggade'
- d. Anders joggade *i går*.
*det var ibland *i går* som Anders joggade'

I exempel (39) nedan står adverbet *alltid* i en utbrytningsskonstruktion tillsammans med ett led som fungerar som subjekt i en underordnad sats. *Alltid* kategoriseras vanligen inte som ett satsadverbial men kvantifierar som nämndes ovan över fall, se 2.4.1.2.

- (39) Vad jag minns var det *alltid en flicka* som stod där och blev pekad finger åt. [NÖDVÄNDIGHETEN]
'Det var *alltid* så att det var en flicka som stod där [...].'
??'Det var *alltid* som det var en flicka som stod där [...].'

Som vi ser i exemplet ovan svarar *alltid* dock inte särskilt bra på utbrytnings-testet. Detta, kombinerat med det faktum att *alltid* kan brytas ut tillsammans med andra led, en egenskap som verkar vara förbehållen kategorin SADVL, gör att vi kan anta att *alltid* i den undersökta satsen fungerar som just SADVL.

Vilka adverbiala led i materialet som förekommer tillsammans med andra led i utbrytningar redovisas nedan i avsnitt 5.4 och vad detta kan sägas ha för konsekvenser för definitionen av termen *satsadverbial* diskuteras i kapitel 7 och 9.

4.3 Sammanfattning

I detta kapitel har korpusarna ROM och GP03 som ligger till grund för den empiriska undersökningen presenterats. Vi har även definierat det undersökningsområde som vi kartlägger ledföljdsvariationen i. 3.459 sådana undersökningsområden har mer än ett led eller ett ensamt adverbial. Dessa har taggats och ledföljden har undersökts och givit de kvantitativa resultat som redovisas i kapitel 5.

Vi har också redovisat en adverbialkategoriundersökning som gjordes på ett urval av de adverbial som taggats. Målet med denna undersökning var att se om man kunde kategorisera olika lexikala enheter med hjälp av adverbialkategorier som avgränsats med överordnings- och utbrytningstestet i avsnitt 2.4.1.4 ovan.

Utfallet av undersökningen visade att ett och samma adverbial kan ha olika funktion beroende på sammanhang. De flesta adverbial som undersökts är visserligen inte flertydiga i materialet, men det är ändå viktigt att notera att adverbiala led på satsnivå måste bedömas utifrån sitt sammanhang och adverbialkategorierna bör inte knytas till lexikala enheter. I det följande görs alltså bedömningar av adverbialkategori utifrån det exempel som adverbialet förekommer i.

Vi har också här diskuterat testning med överordnings- och utbrytningstestet och funnit att testen är olika till sin karaktär. Överordningstestet är ett test på modifieringsdomän, medan utbrytningstestet prövar informationsdynamiska egenskaper. Som en restprodukt av testandet kunde vi konstatera att det enbart verkar vara kategorin SADVL som kan stå tillsammans med ett utbrutet led och bidra till att detta uppfattas som framhävt. Vi återkommer till detta bland annat i avsnitt 5.4 och 7.1.1.2 nedan.

Kapitel 5

Kvantitativa resultat

I detta kapitel presenteras i första hand kvantitativa resultat av korpusundersökningen. I 5.1 redovisas allmänna siffror, medan övriga avsnitt framför allt presenterar kvantitativa resultat gällande ledföljdsvariation i undersökningsområdet. I avsnitt 5.2 redovisas hur adverbiala och nominala led fördelar sig, dels utifrån satstyp, dels utifrån subjektens definitet. Även pronominala objekts placering i förhållande till adverbiala led och adverbialkategoriernas placering i förhållande till nominala led redovisas. I 5.5 beskrivs ledföljden mellan adverbiala led i undersökningsområdet och i 5.6 diskuteras de tendenser som de kvantitativa resultaten visar inför den kvalitativa undersökningen som redovisas i kapitel 6.

5.1 Materialet i siffror

Som nämndes i 4.1.3 har ungefär 17% av satserna i korpusarna ett undersökningsområde som inte är tomt eller innehåller ett ensamt subjekt. Dessa satser har alltså taggats för att ingå i undersökningen. Antalet taggade satser fördelat på satstyper redovisas i tabell 5.1 på nästa sida.

TABELL 5.1: *Satstyper i materialet*

SATSTYP	ANTAL
f-satser	2220
a-satser	945
infinitivfraser	105
V1-satser: imperativsatser	25
V1-satser: rogativa frågor	47
V1-bisatser	16
kvesitiva frågor	25
<i>kanske</i> -satser	27
utbrytningar	49
SUMMA	3459
SUMMA exkl. <i>kanske</i> -satser och utbrytningar	3383

I tabellen visas att knappt 2/3 av de taggade satserna i materialet är f-satser och knappt 1/3 är a-satser,¹ medan infinitivfraserna ligger på mindre än 1/20. Antalet frågor och imperativsatser är ännu lägre, vilket kanske inte är så förvånande, med tanke på att materialet till hälften är hämtat från en dagstidning.²

Av de 3383 taggade satser i materialet som inte är *kanske*-satser eller utbrytningar samförekommer subjekt och adverbiala led i 1375 satser, se tabell 5.3 nedan. I övriga finns antingen fria adverbial utan nominala led eller adverbial med pronominala objekt, reflexiva led eller fria predikativ. I satserna finns 746 distinkta adverbialtyper fördelade på 3.383 adverbialförekomster.

5.2 Adverbial och nominala led i siffror

I materialet förekommer adverbiala led före, efter och mellan subjekt, fria predikativ, reflexiva och pronominala objekt i undersökningsområdet i de taggade satserna.³ I Tabell 5.2 nedan redovisas hur många förekomster av substantiviska subjekt, **SSt**, pronominala subjekt, **SPro**, pronominala objekt, **OPro**, reflexiva objekt och reflexiva partiklar, **Rfl**, och fria predikativ, **FPv**, som finns i materialet.

¹Om f-satser och a-satser, se avsnitt 4.1.2 ovan.

²I en undersökning av dagstidningstext är andelen frågor och uppmaningar vardera runt 3% (Westman 1974:116).

³I fortsättningen avses ledföljd och förekomster i undersökningsområdet i de taggade satserna, då inget annat anges.

TABELL 5.2: *Nominala led i materialet*

Nominalt led	Med adverbial	Utan adverbial
SSt	484	(25)
SPro	870	(19)
OPro	39	1
Rfl	42	17
FPv	10	35
SUMMA	1445	97

I tabellen ser vi att subjekt, inte oväntat, är det nominala led som förekommer oftast tillsammans med adverbiella led i undersökningsområdet i materialet. Jag fokuserar i det följande på ledföljdsvariation som är frekvent, det vill säga på variation mellan framför allt subjekt och adverbial. Ledföljdsvariation mellan adverbiella led och objekt tas dock också upp, framför allt på grund av att objektsskifte är ett omskrivet fenomen och på grund av att undersökningen visar på vissa tendenser som kan vara intressanta för vidare forskning.

I 466 satser i materialet finns mer än ett adverbiellt led i undersökningsområdet och i 21 fall av dessa finns ett nominalt led mellan två adverbiella led. Det förekommer dock inte i materialet att två eller fler nominala led, till exempel ett subjekt och ett pronominent objekt, förekommer mellan adverbiella led. I de 21 fall där adverbial förekommer såväl före som efter subjekt är 13 av de adverbial som följer subjektet sådana som inte kan stå efter en VP i en sats med delat predikat och 8 sådana som kan stå efter en VP. Dessa 21 satser medräknas inte i tabeller som gäller ledföljd mellan subjekt och adverbial i undersökningsområdet eftersom det i dem förekommer adverbial såväl före som efter subjektet.

I tabell 5.3 nedan redovisas den relativa ordningen mellan subjekt och adverbial i de satser i materialet där dessa båda led förekommer samtidigt i undersökningsområdet.⁴

⁴Procentangivelser i tabeller kan vid sammanräkning bli mindre än 100% vilket beror på att decimalerna är avrundade.

TABELL 5.3: *Andel subjekt före och efter adverbial i undersökningsområdet*

	Subj<Advl	Advl<Subj<Advl	Advl<Subj	SUMMA
f-satser	500 81,2%	16 2,6%	100 16,2%	616
a-satser	636 94,5%	3 0,4%	34 5,1%	673
q-satser	16 69,6%	1 4,3%	6 26,1%	23
v1-satser	53 84,1%	1 1,6%	9 14,3%	63
SUMMA	1205 87,6%	21 1,5%	149 10,8%	1375

Här kan vi se att subjekt kommer före adverbial i cirka 88% av de satser i materialet där dessa båda led förekommer tillsammans i undersökningsområdet, och där subjektet inte både föregås och efterföljs av ett adverbial. Detta innebär satsschemats generaliseringar om att subjekt i allmänhet kommer före adverbial i undersökningsområdet stämmer väl om vi inte gör skillnad mellan pronominella och substantiviska subjekt. Gör vi det blir bilden en annan, vilket redovisas i tabell 5.4 nedan.

Det är fler pronominella än substantiviska subjekt som förekommer tillsammans med adverbiala led i materialet. I de 1354 satser där subjekt står före eller efter ett eller flera adverbial i undersökningsområdet är 64% (870 st.) av subjekten pronominella och 36% (484 st) substantiviska. När det gäller fördelning före och efter ett adverbialt led kan vi dock se en markant skillnad i distribution. Av de 1205 subjekt som står före ett eller flera adverbial i undersökningsområdet, Subj<Advl, är 29% SSt, medan 71% är SPro. Av de 149 subjekt som står efter ett eller flera adverbial i undersökningsområdet, Advl<Subj är förhållandet dock det omvända: 87% är SSt medan 13% är SPro. Att subjekt kommer efter adverbial är således avsevärt vanligare i satser där subjektet är substantiviskt.

TABELL 5.4: *Relativ ordning subjekt-adverbial fördelat på SSt och SPro*

	SSt>Advl	Advl>SSt	SUMMA SSt	SPro>Advl	Advl>SPro	SUMMA SPro
f-satser	124 58%	91 42%	215	376 98%	9 2%	385
a-satser	223 89%	28 11%	251	413 99%	6 1%	419
q-satser	1 17%	5 83%	6	15 94%	1 6%	16
v1-satser	7 58%	5 42%	12	46 92%	4 8%	50
SUMMA	355 73%	129 27%	484	850 98%	20 2%	870

I tabell 5.4 visas den relativa ordningen mellan substantiviska respektive pronominella subjekt och adverbial i undersökningsområdet. Om vi ser på ledföljden mellan SPro och adverbial så stämmer fortfarande satsschemats generalisering: SPro kommer före adverbial i över 90% av fallen, och detta gäller för samtliga satstyper.

För substantiviska subjekt är andelen subjekt före adverbial lägre, 73% totalt, och här skiljer sig procentandelarna radikalt för de olika satstyperna. För a-satser är andelen SSt<Advl i undersökningsområdet nästan lika hög som för SPro>Advl, 89%. För f-satser är siffran däremot mer jämn, med 58% före och 42% efter adverbialen. I V1-satser är det fler Advl<SSt än SSt<Advl och de fåtaliga kvesitiva frågor med substantiviska subjekt som finns i materialet uppvisar en ännu större andel Advl<SSt. Antalet träffar är här dock lågt, så några slutsatser kan knappast dras utifrån de två sistnämnda satstyperna.

Såväl subjektens position i samtliga taggade satser som deras definithet har undersökts. I a-satser med subjekt befinner sig samtliga dessa i undersökningsområdet. I f-satserna är cirka 74% av subjekten fundament och 26% befinner sig i undersökningsområdet.⁵ Westman (1974:155) anger att procentandelen subjekt som fundament i bruksprosa där alla satser märkts upp är omkring 64% medan Teleman & Wieselgren (1970:119) anger att fiktionstexter har 69,7% subjekt som fundament.

Av de 653 subjekt i mitt material som utgör fundament i f-satser är cirka 14% indefinita, 53% definitiva, 30% egennamn och 3% satsvärdiga, det vill säga består av infinitivfraser eller satser. Definithet hos subjekt i undersökningsom-

⁵Läsaren får här erinra sig att undersökningsområden med enbart subjekt inte har taggats och alltså inte ingår i undersökningen.

rådet visas i tabell 5.5 nedan. Där visas den procentuella fördelningen mellan subjekt med olika definithet före och efter adverbial i undersökningsområdet i f-satser.

TABELL 5.5: *Definithet hos subjekt i undersökningsområdet, f-satser*

	SSt<Advl	Advl<SSt	SUMMA
indefinita	22 40%	33 60%	55
definita	65 62,5%	39 37,5%	104
egennamn	37 66%	19 34%	56
satsvärdiga	0	0	0
SUMMA	124 58%	91 42%	215

Här ser vi att indefinita substantiviska subjekt kommer efter adverbial i undersökningsområdet i 60% av fallen, medan såväl definitiva substantiviska subjekt som egennamn och egennamn uppvisar en motsatt fördelning, med mer än 60% före adverbial. De indefinita subjekten utgör ungefär en fjärdedel av samtliga subjekt i undersökningsområdet i f-satserna.

Samtliga subjekt som är satsvärdiga står som fundament, med undantag för ett subjekt som står efter ett bundet predikativ i en position där subjekt sällan förekommer med mindre än att det också finns ett platshållande expletivt *det* före predikativet, se (1).

- (1) Och i går blev känt *att tyska toppåkerskan Claudia Pechsteins VM-start är i fara.* [GP03]

I tabell 5.6 nedan visas den procentuella fördelningen mellan subjekt med olika definithet före och efter adverbial i undersökningsområdet i a-satser. I a-satser utgör de indefinita subjekten ungefär en femtedel av alla subjekt. I denna satstyp står dock såväl indefinita som definitiva subjekt före adverbial i 89–100% av satserna.

TABELL 5.6: *Definitet hos subjekt i undersökningsområdet, a-satser*

	SSt<Advl	Advl<SSt	SUMMA
indefinita	45 86,5%	7 13,5%	52
definita	177 89%	21 11%	198
egennamn	1 100%	0	1
satsvärdiga	0	0	0
SUMMA	223 89%	28 11%	251

Även pronominella objekt förekommer tillsammans med adverbial i undersökningsområdet. Detta förekommer som nämndes ovan i avsnitt 3.1.3.2 bara i satser med enkelt predikat. I tabell 5.7 visas pronominella objekts och adverbials relativa placering i satser utan VP.

TABELL 5.7: *Adverbial i förhållande till pronominella objekt*

	Obj<Advl	Advl<Obj	SUMMA
f-satser	20 64,5%	11 35,5%	31
q-satser	0	1 100%	1
v1-satser	5 71,4%	2 28,6%	7
SUMMA	25 64,1%	14 35,9%	39

Här ser vi att 2/3 av de pronominella objekt som samförekommer med adverbial i satser utan VP står före adverbialen och att 1/3 kommer efter adverbialen. I materialet finns alltså en klar övervikt för pronominella objekt före adverbial. Antalet träffar med pronominella objekt tillsammans med adverbial i undersökningsområdet är dock lågt, 39 stycken, varav 25 före och 14 efter adverbial.

För att få en indikation på i vilken mån pronominella objekt i ett större material placeras före eller efter adverbial i undersökningsområdet har en tendensundersökning i GP03K utförts. Antalet träffar med ledföljden *honom inte*, där *honom* är objekt och *inte* satsadverbial, är 62. En sökning på den omvända ledföljden ger enbart sex träffar. Samma sökning på *dem inte* och *inte dem* ger

56 träffar för pronominellt objekt före adverbial och 10 träffar för adverbial före objekt. Detta förefaller peka på att vi i de fall då det är möjligt hellre placerar referentiellt syftande pronominella objekt före adverbial i undersökningsområdet än efter dem (jfr dock Josefsson 2003 som bemöter tanken att objektsskifte skulle vara obligatoriskt).

5.3 Adverbialkategorierna i förhållande till nominala led

När det gäller de adverbialkategorier som presenterades i 2.4.1.4 ovan framträder ett tydligt mönster för placering före och/eller efter nominala led i undersökningsområdet, vilket illustreras i tabell 5.8.

TABELL 5.8: *Adverbialkategorier i förhållande till nominala led i F'-domänen*

	Verbfras- modifierare VPMOD	Sats- modifierare SMOD	Sats- adverbial SADVL
efter nominala led	ja	ja	ja
före substantiviska led	nej	ja	ja
före pronominella led	nej	nej	ja

Efter alla typer av nominala led i undersökningsområdet – substantiviska och pronominella subjekt och pronominella objekt – kan det komma adverbial från samtliga kategorier. För positionen före nominala led skiljer sig dock distributionen för de olika adverbialtyperna. SADVL förekommer före alla typer av nominala led medan SMOD förekommer före substantiviska subjekt, men inte före pronominella subjekt eller objekt i undersökningsområdet. När det gäller VPMOD, så har denna adverbialkategori den mest begränsade distributionen. Den förekommer nämligen inte före några typer av nominala led i undersökningsområdet i materialet. Vi återkommer till detta mönster i 6.5 nedan.

5.4 Adverbialkategorierna i utbrytningar

I de utbrytningskonstruktioner som taggats i materialet är det, som nämndes ovan i 4.2.4, bara adverbial som i sina sammanhang kategoriserats som SADVL

som bryts ut tillsammans med andra led i materialet. Några exempel på detta finns i (2) nedan.

- (2) a. Jaha... /det är *väl på lasarett* man brukar dö nu för tiden,/ svarade han motvilligt och tog en klunk av kaffet. [SISTA JOUREN]
b. Vad jag minns var det *alltid en flicka* som stod där och blev pekad finger åt. [NÖDVÄNDIGHETEN]
c. Det var *inte trygghet, närhet och umgänge* som han hade saknat under sin uppväxt. [MELLAN SOMMARENS]
d. [...] men det var *nu inte av själva galenskapen* han dog [...] [NÖDVÄNDIGHETEN]

I (2 a) är står *väl* tillsammans med det fria adverbial *på lasarett*, i (2 c) är det objektet *trygghet, närhet och umgänge* som är utbrutet tillsammans med negationen och i (2 d) är det ett *nu* som här fungerar som SADVL, som tillsammans med *inte* och orsakadverbial *av själva galenskapen* är utbrutna ur sin sats.

De adverbial som förekommer ensamma eller i kombinationer tillsammans med ett utbrutet led redovisas i (3), nedan.

- (3) *alltid, alltså, bara, bland annat, dock, huvudsakligen, i stället, inte, ju, kanske, nog, nu, också, verkligen, väl, ändå* och *återigen*.

Här ser vi att det i stort sett bara är adverbial som traditionellt kategoriseras som satsadverbial som förekommer tillsammans med ett annat utbrutet led i utbrytningskonstruktionerna. Ett undantag är *alltid* som ibland inte förekommer i denna grupp. *Alltid* svarar dock dåligt på utbrytningstestet när det bryts ut ensamt, och kategoriseras här som SADVL, se avsnitt 4.2.4 ovan.

5.5 Ledföljd mellan adverbiella led

Det finns 3326 satser i materialet där det förekommer adverbiella led i undersökningsområdet.⁶ 2860 av dessa innehåller bara ett adverbiellt led och i 962 av dessa är detta enda adverbiella led en negation. Det finns alltså, som nämnades tidigare, 466 satser som innehåller mer än ett adverbial i undersökningsområdet. I 77 av dessa satser är ett eller flera av adverbialen ett fritt adverbial av typerna VP_{MOD} eller SM_{OD}, placerat sist i en sats utan VP och/eller substantiviska komplement. Det finns endast 33 satser där tre eller fler adverbiella led

⁶Övriga taggade satser är sådana där pronomina objekt, reflexiva led och/eller fria predikativer förekommer tillsammans med subjekt, utan att något adverbial finns i undersökningsområdet.

finns i undersökningsområdet och i en enda sats i materialet finns fyra adverbialled i undersökningsområdet. I de 466 satser där mer än ett adverbial finns i undersökningsområdet bryter ett subjekt adverbialföljden i 21 fall; i övrigt står adverbialen samlat.

I avsnitt 5.5.1 redovisas hur adverbial av de olika adverbialkategorierna förhåller sig ledföljdmässigt till varandra, i 5.5.2 diskuteras i vilken mån den ledföljd mellan satsadverbial som presenteras av SAG respektive Cinque ([1997] 1999), se avsnitt 3.1.2.1, stämmer för materialet i denna undersökning och i 5.5.3, till sist, redovisas hur såväl adverbialkategorier som olika satsadverbialled förhåller sig till negationer i materialet.

5.5.1 Ledföljd för adverbialkategorierna

Av adverbialkategorierna är det SMOD som uppvisar den största distributionella friheten gentemot andra adverbialled: SMOD kan förekomma före och efter SADVL i undersökningsområdet, vilket illustreras i exempel (4), nedan.

- (4) a. Stölderna började *förmodligen* *för en månad sedan*. [GP03]
b. Elsam åker dock ut då han enligt Veijo Heiskanen är sämre med skor, /som han *nu förmodligen* tvingas ha./ [GP03]

I (4 a) står SADVL:et *förmodligen* före SMOD:en *för en månad sedan* och i (4 b) står ett tidsfästade *nu* före *förmodligen*.

Även när det gäller placering i förhållande till VPMOD har SMOD stor distributionell frihet. Till skillnad från SADVL kan SMOD förekomma såväl före som efter VPMOD, vilket visas i (5), nedan.

- (5) Hon har turkosa gröna gula kläder, och /jeans som en gång satt åt fladdrar *nu bekvämt på promenaderna*./ [PAPPA PRALIN]

I exempel (5) ser vi hur VPMOD:en *bekvämt* står mellan två satsmodifierande adverbial, det tidsfästade *nu* och *på promenaderna*, som snarast är situationsdefinierande eftersom det kopplar satsens predikation till en situation. Denna frihet i distribution gäller dock enbart i undersökningsområden i satser utan VP. I satser där det finns en VP finns inga undersökningsområden där ett VPMOD står före ett SMOD. Detta illustreras i exempel (6) nedan där vi kan se att ledföljden VPMOD<SMOD inte är lyckad i en sats med delat predikat.

- (6) Efraim hade *då häpet* frågat: – Skulle vi två tända... en präriebrand? – Vi två, hade Lewi svarat. [LEWIS RESA]
? Efraim hade *häpet då* frågat:[...]

Det är väl känt att VPMOD gärna står i anslutning till verbfrasen i satser där det finns en sådan (se t.ex. SAG 3:481f.; jfr Ernst 2002:443f.). När fria adverbial kommer efter verbfrasen bör alltså VPMOD stå först av dessa och SMOD komma efter. Även om detta inte har undersökts i hela materialet, stämmer detta antagande till största delen för de taggade satser där mer än ett fritt adverbial står efter verbfrasen. Ett exempel på detta finns i (7) nedan.

- (7) På biblioteken minskade utlåningen med 1,4 procent, men /då har den också ökat *kraftigt åren dessförinnan.* [GP03]

Ledföljden i (7) där ett VPMOD, *kraftigt*, kommer före ett SMOD, *åren dessförinnan*, efter verbfrasen är vanligast bland de taggade satserna i materialet. Det finns dock ett undantag, som visas i (8) nedan, där ett SMOD, *under februari månad*, står före ett VPMOD, *tillsammans med [...]*.

- (8) Det sista av dem kommer antagligen att avgöras *under februari månad, tillsammans med ett likalydande ärende från barnläkaren Leif Elinder.* [GP03]

I detta exempel är dock det verbfrasmodifierande adverbialt avskilt från resten av satsen med ett kommatecken vilket tyder på att skribenten velat markera att adverbialt ska ses som parentetiskt, placerat utanför den inre satsen.

Vi såg ovan att VPMOD inte förekommer före SMOD i undersökningsområdet i taggade satser med VP. Det finns inte heller några satser i materialet där VPMOD förekommer före SADVL.

VPMOD förekommer alltså bara efter SADVL i materialet. Ett exempel på detta finns i (9) där SADVL:et *också* står före det verbfrasmodifierande adverbialt *en smula hädiskt*.

- (9) Kanske leker han *också en smula hädiskt* med likheten mellan franska ”sonate” och ”sourate”, det vill säga ”sura”, vilket är vad man kallar ett kapitel i Koranen. [GP03]

Vi kan sammanfatta placeringsmöjligheterna för de olika adverbialkategorier som visas i exempel (10).

- (10) a. SATSER MED VP:
V_{fin}<SMOD<SADVL<SMOD<VPMOD<*V_{infin}*<VPMOD<SMOD
 b. SATSER UTAN VP:
V_{fin}<SMOD<SADVL<SMOD<VPMOD<SMOD

5.5.2 Satsadverbialföljd

I avsnitt 3.1.2.1 visades att det finns regelbundenheter i hur adverbiala led placeras i förhållande till varandra. SAG (4:90, 98) illustrerar detta förhållande med två adverbialscheman som sammanfattas med typiska exempel i (11) nedan.

- (11) a. MODALA 1 *ju* < KONJUNKTIONELLA *alltså* < MODALA 2 *tyvärr* < FOKUSERANDE *bara* < NEGERANDE *inte*
- b. MODALA 2:
SPRÅKHANDLINGSKOMMENTAR *ärligt talat* < HÄNVISNING *enligt Per* < FÖRSTÄRKNING *faktiskt* < EVALUERING *tyvärr* < SANNOLIKHET *antagligen*

På basis av de drygt 3000 satser som ingår i denna undersökning går det inte att uttala sig generellt om denna ledföljd mellan adverbial, och inte heller om den universella ordning för adverb som antas av bland andra Cinque ([1997] 1999; 2004). En sådan undersökning för enstaka adverb är, som nämndes i avsnitt 3.1.2, gjord av Beijer (2005) och han menar att Cinques förutsägelser om en universell adverbialföljd bekräftas av hans undersökning för svenskan. Jag ska dock nedan i korthet diskutera några av de fåtaliga instanser i mitt material där SAG:s och/eller Cinques generaliseringar om adverbialföljd inte stämmer. Först diskuteras affokal placering och sedan positionen för konjunktionella satsadverbial.

Att affokalt placerade satsadverbial bryter generaliseringar om adverbialföljd är inte oväntat eftersom en affokal placering av ett adverbial som nämndes ovan i avsnitt 2.3.2 betyder att adverbialet uppträder i kanten på en fras som utgör eller innehåller satsens framhåvningsdomän. Vi ser exempel på detta i (12 a) och (12 b).

- (12) a. NEG < FOK
Dödssynden var *icke endast* att besöka den heliga nattvarden utan tro, att falskeligen mottaga Hans Heliga Lekamen och Blod med tvivel i hjärtat. [LEWIS RESA]
- b. FOK < MOD₂
Det grundläggande problemet är dock att *endast* 5–8 procent av dem som tar droger *verkligen* förstör sina liv med dem, medan resten klarar sig relativt väl. [GP03]

I (12 a) är det negationen som är prefokalt placerad till det fokuserande satsadverbialet *endast* och i (12 b) är *endast* prefokalt placerat till nominalfrasen *5–8 procent av dem som tar droger* och föregår alltså även det modala *verkli-*

gen. I båda fallen får man anta att adverbialets placering är avhängig av det framhävda elementets position. Vi återkommer till fokuserande satsadverbials placering i förhållande till negation i avsnitt 5.5.3 nedan.

Det konjunktionella adverbet *också* används ofta för att markera framhäving (se t.ex. SAG 4:127) och placeras då affokalt. I (13) ser vi att hänvisningsadverbialet *enligt Powell* bryter satsadverbialföljden när det kommer före *också*.

(13) MOD₂ < KONJ

USA:s kartläggning av Irak har *enligt Powell också* visat att det finns minst 18 specialbyggda lastbilar som åker runt med biologiska vapen.

[GP03]

#[...] har *också enligt Powell* visat [...]

I denna sats förefaller *också* dock knappast vara affokalt placerat eftersom varken det led som står före eller det som står efter *också* kan uppfattas som framhävt. Ett framhävt led skulle möjligen kunna finnas i *att*-satsen som utgör objekt, men det handlar då inte om affokal placering av *också*. Det är istället i den ledföljd som föreslås i SAG, KONJ < MOD₂, som *också* tolkas affokalt och då framhäver *enligt Powell*. Här kan det alltså handla om att det konjunktionella *också* placeras efter *enligt Powell* för att vi ska undvika en felaktig framhävingstolkning. Vi återkommer till detta nedan i avsnitt 6.4.

I (14 a) ser vi samma mönster, MOD₂ < KONJ, när ett annat modalt adverbial, *dessvärre*, kommer före *också*. Inte heller här verkar *också* vara affokalt placerat.

(14) a. MOD₂ < KONJ

Messings återbud kan *dessvärre också* ses som uttryck för det nedtrappade intresse som regeringen visar de västsvenska vägfrågorna.

[GP03]

b. KONJ < MOD₂

Men vi har *också dessvärre* sett att en del av rollspelen har ett destruktivt innehåll. [G]

En sökning i GP03K och på Google visar att ledföljden *dessvärre också* verkar vara den föredragna medan *också dessvärre* inte förekommer alls i GP03K, är mycket ovanlig också på Google, och förefaller inte idiomatisk när den förekommer, se (14 b).

Sammanfattningsvis kan vi i materialet se en antydning till att *också* verkar ha en friare placering än satsadverbialföljden från SAG förutsäger, även när adverbet inte fungerar framhävande. Beijer (2005:130–134, 146f.) ser samma ten-

dens i sitt material när han konstaterar att just konjunktionella adverb kommer in på flera olika ställen mellan de fasta funktionella projektioner som Cinque ([1997] 1999) menar är universella. Cinque tar, som Beijer också påpekar, inte upp konjunktionella adverb bland projektionerna, varför detta egentligen inte ska ses som motexempel till Cinques analys (Beijer 2005:130).

5.5.3 Adverbiella led och negationer

I detta avsnitt redovisas negationers placering i förhållande till andra adverbiella led i materialet. I 262 av de 466 satser som har mer än ett adverbial i undersökningsområdet är ett av adverbialen en negation. 140 av dessa har ett eller flera andra adverbial före negation, 111 har adverbiella led efter negationen och 11 har andra adverbiella led såväl före som efter negationen. Exempel (15) nedan är det enda exemplet i materialet där fyra adverbiella led förekommer tillsammans i undersökningsområdet i en sats med VP. I denna sats är ett av leden en negation och två av de andra leden är negationsberoende uttryck, *ännu* och (*alls*) (SAG 4:187–191), något som är vanligt bland de satser som har fler än två adverbial i undersökningsområdet i materialet; i fem satser med negationsberoende uttryck står detta före det negerande ledet och i 57 står det efter det negerande ledet i undersökningsområdet.

- (15) Matglada föräldrar med breda rumpor står där med sina barn /som kanske inte ännu (*alls*) avancerat på bredden./ [GP03]

Negationsberoende uttryck förekommer i materialet direkt efter negationen i undersökningsområdet, som i (15), men också direkt före negationen som i (16 a) eller sist i satsen efter ett SMOD som i (16 b). De negationsberoende uttryck som förekommer efter negation i materialet är: *alls*, *det minsta*, *ens*, *heller*, *längre*, *någonsin*, *riktigt*, *mer* och *ännu*. Av dessa kan *alls*, *ens*, *heller* och *ännu* stå före negation utan ändrad betydelse, men bara *heller* och *ännu* förekommer i denna position i materialet.

- (16) a. – Den djäveln har aldrig tid. Inte sant?
Hon teg ett ögonblick innan hon svarade.
– Skall du säga. Du har ju *heller aldrig* tid. [ABONNEMANGET]
- b. Vi får faktiskt *inga sura miner* från våra underleverantörer *heller*.
[GP03]

Bland adverbialtyper som förekommer efter negation finns några som har lexikaliserad betydelse tillsammans med negation, till exempel *inte direkt* och *inte*

precis. Vidare finns i denna position adverbialtyper som inte kan förekomma före negation, som till exempel *alltid*, se (17). Betydelsen 'alltid inte' uttrycks istället vanligen med det negerande adverbet *aldrig*.

- (17) Och i andra änden av telefonlinjen sitter en larmoperatör /som *inte alltid* förstår deras språk./ [GP03]

En undersökning av i vilken mån adverbiala led före och efter negationer svarar på överordnings- och utbrytningstesten visar att inga av de adverbial som förekommer före negation i materialet kan anses fungera som VPMOD. Efter negation, däremot, finns ett fåtal förekomster av VPMOD, som *i efterhand* i (18 a) och *i direkta ordalag* i (18 b). VPMOD förekommer i materialet givetvis också utanför undersökningsområdet efter VP:n i negerade satser, som i (18 c)

- (18) a. Åklagarna är med från första dagen av en utredning och /behöver *inte i efterhand* läsa in sig på fallet./ [GP03]
b. I rättegången har båda föräldrarna nekat till att ha misshandlat sitt barn. /De har *inte heller i direkta ordalag* sagt att det är den andra parten som utfört misshandeln./ [GP03]
c. [...] en merit Micke lutar sig mot om nån *inte kommer på plats snabbt nog*, [...] [UNDERDOG]

Satser där till exempel *snabbt*, ett adverbial som ofta fungerar som VPMOD, kommer före en negation kan dock hittas med riktade sökningar i Google, vilket visas i (19) nedan. Sådana exempel visar sig dock vara av några särskilda konstruktionstyper.

- (19) a. Detta visade sig *snabbt inte* fungera särskilt bra. [G]
b. Den data som *inte finns på minst två ställen kan snabbt inte* finnas alls. [G]

I båda fallen handlar det om vilken modifieringsdomän *snabbt* respektive *inte* har. I (19 a) modifierar *snabbt* lyftnings verbet *visade sig*, medan negationen modifierar komplementets verbfras *fungera särskilt bra*. I (19 b) modifierar *snabbt* hela verbfrasen *inte finnas alls* vilket gör att negationen, placerad efter *snabbt*, inte har räckvidd över hjälpverbets modalitet. Vi återkommer till detta i avsnitt 7.1.3.2 nedan.⁷

SMOD förekommer såväl före som efter negationer i materialet, som vi ser i (20).

⁷Ett mer idiomatiskt alternativ till meningen i (19 b) skulle kunna vara att använda ett negerande verb, som i *Den data som inte finns på minst två ställen kan snabbt upphöra att existera*.

- (20) a. Alltmedan alkoholpolitiken monteras ned under jubelrop från Sprit- och vinleverantörernas förening och Svenska bryggareföreningen spirar önskedrömmen /att en konsumtionsökning *denna gång till skillnad från andra tillfällen under de senaste 100 åren inte* skall medföra det mest förutsägbara, fler skador./ [GP03]
- b. Kommunstyrelsens ordförande Göran Johansson (s) ville *i går inte* lägga några synpunkter på sakfrågan. [GP03]
- c. En annan berömd brittisk trädgårdsdam hette Gertrude Jekyll. /Om hon förvandlades till Gertrude Hyde på nätterna och planterade svart, sägs *inte i den brittiska trädgårdsboken.* / [PRISET PÅ VATTEN]
- d. Enligt tingsrätten förekommer den dömda under 28 olika avsnitt i belastningsregistret men /han har *inte tidigare* dömts för våldsbrott./ [GP03]

I exempel (20 a) och (7 a) står de tidfästade adverbialen *denna gång till skillnad från andra tillfällen under de senaste 100 åren* och *i går* före negationen *inte* medan rumsbestämningen *i den brittiska trädgårdsboken* kommer efter negationen i exempel (20 c) och tidsbestämningen *tidigare* efter negationen i (20 d). Såväl *i går* som *tidigare* verkar kunna stå såväl före som efter negationen, utan att betydelsen av satsen förändras nämnvärt, vilket visas i exempel (21).

- (21) a. Kommunstyrelsens ordförande Göran Johansson (s) ville *inte i går* lägga några synpunkter på sakfrågan. [M]
- b. Enligt tingsrätten förekommer den dömda under 28 olika avsnitt i belastningsregistret men /han har *tidigare inte* dömts för våldsbrott./ [M]

Merparten av de SMOD som förekommer efter negation i materialet står i satser med enkelt predikat, som den i (20 c) ovan. Dessa adverbial är mindre lyckade efter negationen i satser där predikatet är delat, vilket illustreras i (22) nedan.

- (22) a. ??Det har *inte i den brittiska trädgårdsboken* sagts om hon förvandlades till Gertrude Hyde på nätterna och planterade svart,. [M]
- b. Det har *i den brittiska trädgårdsboken inte* sagts om hon förvandlades till Gertrude Hyde på nätterna och planterade svart,. [M]

De flesta SADVL förekommer före negationer i materialet. I exempel (23) ser vi till exempel att ett SADVL som *tyvärr* inte fungerar efter negation.

- (23) a. Nya vetenskapliga upptäckter och teorier kan komma att förändra vår syn på teknologi och universum inom det kommande århundradet, men /det kommer *tyvärr inte* att se ut som i Star Trek./ [GP03]
- b. *Det kommer *inte tyvärr* att se ut som i Star Trek. [M]

En del adverb som typiskt fungerar som satsadverbial förekommer dock enbart efter negation eller i satser utan negation i materialet. Detta gäller till exempel det SAG kallar fokuserande adverbial, som *bara* i (24) nedan.

- (24) NEG<FOK
/Att Ströms slott har varit svårsålt beror *inte bara* på förfallet./ Två försvunna pantbrev har blockerat en affärsuppgörelse. [GP03]

I exempel (24) är såväl *inte* som *bara* framhävande till sin funktion. Framhävningens domänen är prepositionsfrasen *på förfallet* som ställs i kontrast mot den andra orsaken till att slottet varit svårsålt, nämligen de två försvunna pantbrev. Adverbialen kan här ses som affokalt placerade till prepositionsfrasen, men en hjälpverbsinsättning i satsen visar att båda adverbialen eller enbart negationen kan stå skilda från framhävningens domänen.

- (25) a. Att Ströms slott har varit svårsålt har *inte bara* berott på förfallet. [M]
- b. Att Ströms slott har varit svårsålt har *inte* berott *bara* på förfallet. [M]

När *inte* fungerar framhävande framkallar ordet en föreställning om en jämförelsemängd för vilken den negerade propositionen är giltig. Betydelsen av ett framhävande *inte* kan uttryckas som att 'inte *x*' ger upphov till föreställningen om 'utan *y*'. När *inte* modifierar en sats där också *bara* fungerar framhävande, som den i (24) ovan, ingår *bara* i negationens modifieringsdomän. För en sats med *inte bara* framkallar 'inte bara *x*' således föreställningen om 'utan även *y*', det vill säga 'både *x* och *y*' (SAG 4:181 not 2). I exempel (26) nedan uttrycks en sådan jämförelsemängd explicit.

- (26) [...] och att hon vid köksbordet *inte bara* lät oss hålla på, *utan till och med* såg ut som om hon log litet. Nästan skrattade. [NÖDVÄNDIGHETEN]

I undersökningsområdet förefaller det dock vara enbart när *bara* står efter *inte* eller när det står utan negation som adverbialen kan ha denna framhävande funktion (SAG 4:161ff.; Nilsson 2005:126f.). När *bara* står före en negation har det istället till exempel en 'helt enkelt'-betydelse, som i (27 a) och (27 b) nedan (jfr Nilsson 2005:127).

- (27) a. /Så betar man sig *bara inte*,/ anser de upprörda skribenterna. [GP03K]
b. [...] och ibland förstår jag *bara inte* varför självklara saker inte fungerar. [GP03K]

SAG noterar att det de kallar fokuserande adverbial kan komma före eller efter negationer i undersökningsområdet, men diskuterar inte någon betydelskillnad när de står före och efter negation. Det är alltså intressant att notera att ett av de adverbial som oftast förknippas med framhävande funktion, nämligen *bara*, endast förekommer efter negation i materialet, trots att det i satsadverbialföljden har sin placering före dessa. Före negation har samma adverbial inte en framhävande funktion.⁸

5.6 Sammanfattning och diskussion

I den kvantitativa delen av undersökningen har vi kunnat konstatera att ledföljdmönstret SUBJEKT < ADVERBIAL inte är dominant för satser med fa-ledföljd och substantiviska subjekt. Den övervägande delen av de indefinita subjekt som förekommer i undersökningsområdet i f-satserna i materialet kommer efter adverbial, men också en hel del definitiva substantiviska subjekt och egenamn står i denna position. Av pronominella subjekt däremot förekommer bara en handfull efter adverbial i undersökningsområdet och samma sak gäller för a-satser. Även pronominella objekt i satser med enkelt predikat tenderar att komma före adverbial i undersökningsområdet.

Eftersom pronomen och ofta också definitiva nominalfraser används för att denotera referenter som är tillgängliga kan siffror som dessa vara ett tecken på att informationsprincipen påverkar ledföljden mellan subjekt och adverbial, så att led som är GRUND står tidigare i undersökningsområdet och led som är REMA senare. Även det faktum att detta mönster är frekvent i f-satser, medan det tycks vara i stort sett frånvarande i a-satser pekar på samma sak. Att subjekt efter satsadverbial har en annan informativ status än de som står före är något som föreslagits i litteraturen (se t.ex. Heltoft 2005:15, Jørgensen 2000b) och

⁸Den nära semantiska relationen mellan *inte* och *bara* som uppstår när *inte* har *bara* i sin modifieringsdomän kan ge upphov till att man uppfattar adverbialen som en enhet. Frasstrukturellt kan det dock inte anses vara så eftersom de inte tillsammans svarar på konstituenttest och eftersom de, som illustrerades i (25), kan separeras såväl från varandra som från framhåvningsdomänen utan att betydelsen av satsen förändras. Funktionellt modifierar dessa adverbial hela satsen, medan de informationsdynamiskt framhäver en del av denna. De har alltså på samma sätt som ett ensamt framhävande *inte* satsen som modifieringsdomän samtidigt som de har en del av denna som framhåvningsdomän.

den kvalitativa undersökningen i kapitel 6 ska ge svar på om detta stämmer för ett större svenskt material.

I nederländskan kan även substantiviska objekt under vissa förutsättningar stå före satsadverbial och en undersökning av definitiva substantiviska objekt före och efter satsadverbial i nederländskan pekar på att sammanhanget har betydelse för placering av nominala led före eller efter adverbial (de Hoop 2003). Av undersökningen framgår att det är vanligare att definitiva objekt som har konkret tillgänglighet i sammanhanget står före satsadverbial, medan indefinita objekt och definitiva objekt utan konkret tillgänglighet står efter adverbial.

Också när det gäller adverbiala leds placering inbördes i undersökningsområdet framträder mönster i materialet. Framförallt kategorin SMOD har en relativt fri placering i förhållande till de andra adverbialkategorierna. Denna typ av adverbial förekommer före, efter och mellan SADVL och även före och efter negationer. I förhållande till nominala led visar sig dock begränsningar, eftersom SMOD i materialet inte förekommer före några typer av pronominala led i undersökningsområdet.

VPMOD är den adverbialkategori som är mest positionellt begränsad såväl i förhållande till andra adverbiala led som till nominala led i materialet. VPMOD förekommer inte före SMOD eller SADVL, inklusive negation, i undersökningsområdet. Inte heller förekommer VPMOD här före nominala led. SAG kallar som nämntes tidigare denna typ av adverbial för ”ganska verbnära” (SAG 3:481f.). I avsnitt 6.5 diskuteras om det finns ett strukturellt mönster som avgör var denna typ av modifierare placeras i svenskan.

SADVL förekommer före och efter SMOD och dessutom före och efter alla typer av nominala led i undersökningsområdet. När det gäller SADVL finns dock en intern ledföljd som är relativt stark. Oftast följer SADVL i undersökningsområdet satsadverbialföljden i SAG; inte minst tendensen för negationer att stå sist bland satsadverbialen är stark. I några fall frångås satsadverbialföljden dock. Det handlar då i flera fall om så kallad affokal placering av adverbial med framhävande funktion i satsen, som placeras intill en fras som utgör eller ingår i satsens framhävningdomän. I något enstaka fall frångås satsadverbialföljden trots att inget led är framhävt, för att undvika att en framhävande betydelse framkallas. Konjunktionella adverbial som *också* och *dessutom* har en friare distribution i materialet, något som också konstaterats av Beijer (2005).

I följande kapitel undersöks hur den ledföljdsvariation som kunnat konstateras här kan relateras till de olika ledföljdmönster och principer för ledföljdsvariation som diskuterades i kapitel 3. Undersökningen är kvalitativ och gäller framför allt satser med frekventa mönster, men också mindre frekventa mönster diskuteras vid behov.

Kapitel 6

Ledföljdsprinciperna i materialet

Svenskans positioner för subjekt, objekt och adverbial följer, som diskuterades tidigare i 3.1, till stor del satsgrammatiska ledföljdsmonster. Som vi såg i tabell 5.4 ovan stämmer delar av resultatet av den kvantitativa undersökningen med dessa mönster, om man räknar ihop alla typer av nominala led, såväl substantiviska som pronominella, i detta område av satsen. Så snart man väljer att göra skillnad mellan substantiviska och pronominella subjekt och objekt syns dock en skillnad i distribution mellan dessa båda kategorier. Substantiviska subjekt kommer lika ofta före som efter adverbial i undersökningsområdet i deklarativa fa-satser, f-satser, i materialet och för pronominella objekt i satser med enkelt predikat finns en klar övervikt för placering före adverbial (jfr Diderichsen 1946:193f.). Dessa siffror ger oss en fingervisning om att det inte alltid är satsledstillhörighet som helt och hållet avgör ledföljden i undersökningsområden där nominala och adverbiella led förekommer tillsammans.

I det följande redovisar jag kvalitativa bedömningar av i vilken mån de olika principer för ledföljdsvariation som presenterats i kapitel 3 kan förklara den ledföljdsvariation som finns framför allt i undersökningsområdet i F'-domänen.

Märk väl att de strukturella faktorer som togs upp i 3.1.1 verkar begränsande på all ledföljdsvariation i svenskan. I satser med delat predikat begränsas till exempel placeringsmöjligheterna för objekt till en position i VP:n eller som fundament, utom i de fall då objektet är negerat. Placeringen av de finita och infinita verben är också fast. Det som undersökningen koncentreras på är alltså de områden där textgrammatiska och andra principer har möjlighet att påverka ledföljden utan att hindras av strukturella faktorer.

Samtliga 215 f-satser i materialet som har substantiviska subjekt före eller efter adverbial i undersökningsområdet, de 9 satser som har pronominella

subjekt efter adverbial och de 39 satser som har objektspronomen före och efter adverbial i undersökningsområdet har detaljundersökts i sitt sammanhang. Antalet satser där subjektspronomen föregår adverbial är stort, 376, och här har antalet undersökta satser begränsats. I denna grupp excerperades och undersöktes inledningsvis knappt var tionde träff, inalles 36 träffar. Resultatet av denna delundersökning visade ett så enhetligt resultat att övriga träffar med pronomina subjekt före adverbial inte undersöktes i detalj, se nedan 6.1.4.4.

I avsnitt 6.1 redovisas i vilken mån informationsprincipen påverkar subjekts och objekts placering i förhållande till adverbial i F' -domänen. Avsnitt 6.2 tar upp F' -domäner där språkliga uttryck som motsvarar räckviddsoperatorer finns med och påverkar ledföljden. I avsnitt 6.3 diskuteras i vilken mån icke-informationsdynamisk tyngd är en faktor för ledföljdsvariation och i 6.4 diskuteras hur tydlighetsprincipen påverkar ledföljden i F' -domänen. I avsnitt 6.5 tar jag till sist upp strukturella restriktioner på adverbials placering.

Det är viktigt att vi redan här slår fast att det som diskuteras i det här kapitlet inte handlar om grammatikalitet. I stort sett alla de ledföljdsvarianter som undersöks och diskuteras i det här avsnittet är grammatiska. Några undantag finns och de diskuteras i 6.5. I de flesta fall är alltså flera olika varianter på ledföljd inte bara grammatiska utan också möjliga att tolka med hjälp av betoning i talat språk eller i ett tydligt skrivet sammanhang. Ändå använder vi oss tydligen på ett systematiskt sätt av denna möjlighet till variation i ledföljd, vilket vi ska se i detta kapitel.

6.1 Informationsprincipen i materialet

Informationsprincipen handlar, som nämnts tidigare i 3.4, om att led som representerar satsens GRUND eller SCEN ofta står tidigare i satsen än led som är rematiska. Informationsprincipen påverkar den ledföljdsvariation som inte är begränsad av satsgrammatiska principer i svenskan. I detta avsnitt diskuteras i vilken mån denna princip kan antas påverka ledföljden i F' -domänen. Jag tar också hänsyn till informativ status hos övriga led i satsen, men detta görs med utgångspunkt från analysen av ledföljdsvariation mellan nominala och adverbiella led i undersökningsområdet. Informationsdynamiken hos satsen som helhet lyfts alltså bara fram där den bedöms vara relevant för ledföljden i undersökningsområdet.

Att avgöra vilka led som har vilken informativ status är en uppgift som måste inbegripa personliga bedömningar. Ibland kan det vara svårt att fälla ett avgörande. Olika språkhandlingar, och därmed också de satsstyper som typiskt

uttrycker dessa, är dessutom olika svåra att analysera.

I deklarativa huvudsatser, som i (1) nedan, är informationsöverföring normalt ett huvudsyfte och det är ofta enklare att avgöra vilka informativ statusolika led har. Därför har jag i den kvalitativa undersökningen valt att undersöka enbart deklarativa huvudsatser med fa-ledföljd, det vill säga den kategori som här kallas f-satser.

(1) Krabborna har *helt enkelt* flugit västerut. [GP03]

Andra satstyper utesluts för att göra materialet för den kvalitativa undersökningen mer enhetligt. I en expressiv kvesitiv huvudsats, som den i (2) (SAG 4:753, 761 anm, 768) är placeringen av *inte* karakteristisk för satstypen. Frågesatser, som de i (3), lämpar sig visserligen väl för en UTD-analys, se avsnitt 3.4.1.2, men undersöks inte närmare här.¹

(2) Man undrar vilka de kvinnor är som vill föda en genetisk kopia av sig själv? Hur kan man tycka att man själv är så förträfflig att man tillverkar en till, hellre än att ta hand om ett redan existerande barn? För att inte tala om den bisarra önskan att föda en kopia av sin make. *Vilka fantastiska incestuösa förvecklingar ska inte framtidens terapeuter få att sätta tänderna i?* [GP03]

- (3) a. – Det här blir inte lätt, alla reportrar utspridda över halva jordklotet. Jävla tur att Wennergren var på plats.
Hon sträckte sig ner mot papperna, bältet som hon precis satt på sig hindrade henne från att nå dem, irriterat knäppte hon upp det igen.
– Jaha, sa hon. Och vad menar du med det? *Är jag alldeles genomskinlig här i framsätet?* [PRIMETIME]
- b. Stackars Betty! Tjugotvå år bara och redan tre ungar oppi varann. Visst förstod jag att hon var missnöjd med tillvaron, men var det mitt fel? *Varför skulle hon alltid ge sig på mig?* [NANCY]

Frågor och expressiva huvudsatser ingår därför inte i den kvalitativa undersökningen av informationsdynamik.

Bisatser ingår inte heller i undersökningen av informationsdynamik. Satser av denna typ har i allmänhet en informativ status som helhet i den matrixsats de ingår i. Bisatser som uttrycker kausala förhållanden, som till exempel orsak och villkor, se exempel (4), och anförda meningar, som den i (5) anses dessutom ibland vara separata informationsenheter (SAG 3: 482; 4:859 not).

¹Informationsdynamik i frågor diskuteras bl.a. i Cooper m.fl. (2000), Engdahl (2006). Även Mycock (u.a.) tar upp frågors informationsdynamik i sin LFG-analys av frågesatser.

- (4) Och *eftersom USA har sagt att man oavsett inspektörernas fram- eller motgångar tänker avsätta den irakiske ledaren Saddam Hussein*, kan Saddam svårligen motiveras att samarbeta för att rädda sin egen maktställning. [GP03]

Anförda satser räknas ofta som syntaktiskt underordnade anföringssatsen (SAG 4:853–872), och borde alltså i enlighet med detta räknas till bisatserna och inte ingå i undersökningen. Det är dock snarare den anförda meningen än dess matrissats, anföringssatsen, som bär den största informationstyngden (SAG 4:859 not, ANM 3).² Av denna orsak har de anförda meningar som är deklarativa huvudsatser, som *Fromma socialister [...] behöver nog döpas till tron på kroppens lust och kärlekens makt* i (5) nedan, tagits med i undersökningen, lika väl som de anföringssatser som innehåller adverbial i undersökningsområdet. I (5) finns även exempel på en sådan.

- (5) *Fromma socialister*, hade reservofficeren till sist sagt, *behöver nog döpas till tron på kroppens lust och kärlekens makt*. [LEWIS RESA]

I denna analys av hur olika leds informationsdynamik eventuellt inverkar på ledföljden i de undersökta satserna görs således följande begränsning: Resultaten av mina bedömningar avser enbart informationsdynamiken i f-satser som inte har expressiv eller interrogativ funktion.

Inledningsvis diskuteras i 6.1.1 och 6.1.2 två bakgrundsförhållanden som pekar på att informationsdynamik verkligen är en faktor som påverkar den relativa ledföljden mellan adverbial och nominala led i undersökningsområdet: att obetonade pronominella subjekt inte placeras efter adverbial i undersökningsområdet och att rematiska substantiviska subjekt placeras efter satsadverbial av informanter i en enkätstudie. I avsnitt 6.1.4 redovisas i vilken mån informationsprincipen kan sägas påverka ledföljden i de undersökta F'-domänerna i materialet.

6.1.1 Interaktion med lätta pronomen

En av de saker som nämns i samband med att subjekt kan placeras efter satsadverbial i mittfältet är att subjekten då måste ha någon typ av betoning (SAG 4:19, 94f.; Diderichsen [1946] 1957:191). Ett substantiv har alltid åtminsto-

²Som alternativ till att betrakta den anförda satsen som en bisats nämner SAG (4:859 not, anm 3) att det finns möjlighet att se satserna som sidoordnade trots att anföringssatsen då är syntaktiskt ofullständig, utan sitt objekt. Ett annat alternativ som förs fram är att se anföringssatsen som ett kommenterande inskott.

ne ordbetoning medan enstaviga pronomen kan vara helt obetonade (se t.ex. Engstrand 2004:174f.). En följd av detta är att man ofta gör antagandet att så kallade ”lätta” eller obetonade pronomen inte kan komma efter satsadverbial i mittfältet.³

- (6) a. *Det* snöar inte på sommaren.
b. På sommaren snöar *det inte*.
c. *På sommaren snöar *inte det*.⁴
- (7) Anders ringde och sa att Leah var sjuk.
a. Alltså kommer *han inte* till spelningen.
b. Alltså kommer *inte HAN/ *han* till spelningen. Däremot kommer [...].

Det expletiva pronomenet *det* är alltid obetonat och är mindre lyckat att placera efter ett satsadverbial i satser med enkelt predikat, vilket illustreras i (6 c). Ett pronomen som *han* i exempel (7) kan däremot betonas och fungerar således bättre efter ett satsadverbial, vilket illustreras i (7 b). Ett obetonat *han* i samma position är dock ogrammatiskt i standardsvenska. Såväl placeringen efter satsadverbialen i den skrivna meningen som den betoning pronomenet uppbär i talad svenska förefaller dock, som nämdes i avsnitt 3.4.2, ge läsaren/lyssnaren en föreställning om att det finns en jämförelsemängd, en eller flera andra personer som kommer att infinna sig till spelningen. Negationen gäller dock hela propositionen *Anders kommer till spelningen* oavsett ledföljd mellan subjektspronomen och negation.

6.1.2 Informantundersökning av informationsdynamik

För att ta reda på vilken betydelse kontexten har för den relativa ledföljden mellan subjekt och satsadverbial i F^1 -domänen i f -satser gjorde jag våren 2004 en enkätundersökning gällande informationsdynamik. I denna fick ett femtiotal infödda svenskar utan språkvetenskaplig skolning placera ett subjekt, *Lisa*, och ett satsadverbial, *faktiskt*, i en och samma mening som följde på de fyra olika sammanhang, som återges i (8).⁵ I två av sammanhangen, (8 a) och (8 b), är subjektet känt och ingår i den följande satsens GRUND och i de båda andra

³Obetonade pronomen efter satsadverbial godtas ibland av talare av väst- och sydsvenska dialekter (jfr SAG 4:95 not 1).

⁴Möjligen kan en ledföljd med obetonade satsadverbial som *ju före* låtta pronomen förekomma, som i *På sommaren snöar ju det inte*.

⁵Resultaten från denna studie har tidigare redovisats i Andréasson (2005).

är subjektet framhävt, som i (8 c), eller helt okänt i kontexten, som i (8 d), och alltså rematiskt.

- (8) a. Lisa är sannerligen en hygglig typ. Och hon brukar alltid ställa upp med både det ena och det andra när det behövs hjälp. Så i år ska köpa institutionens julgran.
- b. Hur är det med Lisa då? Vad ska hon hitta på nu inför jul? Jo i år ska köpa institutionens julgran.
- c. Lisa och Asta vill alltid båda vara den som går och köper gran, och vi vet ju vem som är bäst lämpad. Men i år ska köpa institutionens julgran.
- d. I år har vi en nyhet på graninköparfronten. Och vi tror att många kommer att bli nöjda med årets köp, för i år ska köpa institutionens julgran.

De 54 informanterna söktes upp utomhus i Göteborgs innerstad under två eftermiddagar våren 2004. För att minska risken för inläring presenterades de fyra sammanhangen i olika ordningsföljd och informanterna informerades om att fördelningen mellan *Lisa faktiskt* och *faktiskt Lisa* kunde vara 4/0, 3/1 eller 2/2. Informanterna fick även tillfälle att läsa igenom och revidera sina svar och det är de reviderade svaren som ligger till grund för det resultat som presenteras i tabell 6.1.

TABELL 6.1: *Resultat av informantundersökning*

		<i>Lisa faktiskt</i>	<i>faktiskt Lisa</i>
Ex. (8 a)	Lisa = GRUND	40	14
Ex. (8 b)	Lisa = F-GRUND	43	11
Ex. (8 c)	Lisa = F-REMA	6	48
Ex. (8 d)	Lisa = REMA	16	38

Resultatet av studien visar att informanterna i hög grad placerade satsadverbial-et *faktiskt* efter subjektet *Lisa* i (8 a) och (8 b), då subjektet utgjorde GRUND respektive F-GRUND. I sammanhanget till (8 c), där *Lisa* kontrasterades mot en annan person och i sammanhanget till (8 d), där *Lisa* var helt okänd, placerade informanterna oftast satsadverbial-et före subjektet. Starkast var tendensen för det sammanhang där subjektet var kontrasterat, (8 c).

Trots att vissa faktorer eliminerats i undersökningen finns det andra omständigheter som kunnat påverka resultatet. Stress vid undersökningstillfället är en sådan faktor, önskan att få två var av vardera ledföljden en annan. Det faktum att subjektet *Lisa* nämns i tre av kontexterna kan göra att hon upplevs som känd även i den mening där *Lisa* enligt kontexten representerar helt ny

information. Ändå måste resultatet av pilotundersökningen ses som en stark indikation på att informationsdynamik påverkar den relativa ledföljden mellan subjekt och satsadverbial.

6.1.3 Bedömning av informationsdynamik: utgångspunkter

Det finns alltså flera observationer som tyder på att åtminstone en del av ledföljdsvariationen i undersökningsområdet kan bero på vilken informativ status de olika leden har. Dels tyder placering av pronominella led på detta, som visades i 6.1.1, dels tyder utfallet i informantundersökningen i avsnitt 6.1.2 på samma sak. De kvantitativa resultat som redovisades i 5.2 utgör ytterligare en indikation på att informativ status kan inverka, eftersom substantiviska subjekt, och särskilt indefinita sådana, är frekventa efter adverbial i undersökningsområdet och dessa kan i högre utsträckning än pronominella och definitiva subjekt antas vara rematiska. Enda sättet att avgöra om så verkligen är fallet är dock att göra en kvalitativ undersökning av vilken informativ status de led som förekommer i undersökningsområdet har.

På samma sätt som definithet hos nominala led kan tyda på en viss informativ status kan man anta att fria adverbiala led som syftar på eller kopplar satsens proposition till något tidigare nämnt i sammanhanget – som till exempel *där, då, därför, alltså, dessutom* – oftast kan antas ingå i satsens GRUND. Satsmodifierande adverbial som till exempel tidfäster propositionen kan på samma sätt antas vara goda kandidater till kategorin SCEN. Negationer och sannolikhetsgraderande adverbial, som typiskt representerar ny information, kan antas i hög grad ingå i satsens rema. Som nämndes tidigare går det dock inte att dra några generella slutsatser vare sig om nominala eller adverbiala led enbart på grundval av definithet hos ett nominalt led eller semantiska drag hos adverbial.

Grundhypotesen för undersökningen av informativ status hos adverbial och subjekt i undersökningsområdet är alltså informationsprincipen: att led som är GRUND, och som har grammatisk möjlighet att stå i olika positioner, kommer före led som är REMA och att framhävande adverbial placeras så att deras framhåvningsdomän blir tydlig.

Informationsprincipen säger dock ingenting om placeringen av led som utgör SCEN i undersökningsområdet. Det vi vet när det gäller placeringen av led med denna informativa status är att så kallade *scene-setting adverbials* och SAG:s kategori *bakgrund* ofta står först i satsen (Lambrecht 1994:118; SAG 3:446, 3:492f., 4:432). Här får alltså undersökningen visa hur led med denna

status tenderar att placeras i förhållande till led med annan informativ status undersökningsområdet.

I det följande kommer jag att redovisa informativ status för subjekt och adverbial i undersökningsområdet. I avsnitt 6.1.4.1 presenteras resultat för substantiviska subjekt efter adverbial, i 6.1.4.2 substantiviska subjekt före adverbial. Dessa avsnitt sammanfattas i 6.1.4.3. I 6.1.4.4 presenteras resultat för pronominella subjekt. I avsnitt 6.1.4.5 finns en kort analys av objekt som förekommer tillsammans med adverbial. I avsnitt 6.1.5 sammanfattas resultaten av bedömningen av satsernas informationsdynamik och här redovisas också i vilken mån man kan säga att informationsprincipen följs i materialet. Vid undersökningen har jag i samtliga fall tittat på satsen och de enskilda leden i deras sammanhang.

6.1.4 Bedömning av informationsdynamik: resultat

Placeringen av subjekt i undersökningsområdet tenderar att följa informationsprincipen. I tre fjärdedelar av de 191 analyserade satserna med substantiviska subjekt bedöms subjekten som står efter adverbial vara rematiska och de som står före adverbial bedöms vara GRUND. Adverbial som är rematiska placeras efter subjekt som representerar satsens GRUND. Av de återstående satserna är hälften träffar där någon annan av de undersökta principerna eller mönstren påverkar ledföljden. Vi återkommer till dessa senare i detta kapitel. I ett fåtal träffar har det varit svårt att bedöma vilken informativ status de olika leden har; några sådana träffar diskuteras i exempel (25) och (33), nedan.

6.1.4.1 Substantiviska subjekt efter adverbial, Advl < SSt

Av de satser där ett substantiviskt subjekt kommer efter ett eller flera adverbial i undersökningsområdet gör jag bedömningen att subjekten i 8/10 av satserna utgör eller ingår i satsens REMA och/eller är framhävda. Tre exempel på detta diskuteras i exempel (9)–(16) nedan. Jag kommer att gå igenom dessa inledande exempel noggrant för att demonstrera hur jag arbetat. Senare exempel redovisas mer kortfattat, i de fall då en noggrannare analys inte är nödvändig för diskussionen.

I en sats som den i (9) begränsar satsgrammatiska faktorer möjligheten för två av satsleden att stå i olika positioner. Prepositionsfrasen *på hög* får anses vara ett partikeladverbial – eller möjligen ett bundet adverbial – och en placering av detta led före *soppåsar* eller *alltid*, som i (9 a)–(9 b), är ogrammatisk. Även en fundamentering av *på hög* tycks vara olämplig, se (9 c). Här finns alltså,

precis som för det finita verbet *samlades*, som i denna satstyp måste stå som andra led i satsen, strukturella begränsningar för ledföljdsvariation.

- (9) [...] där samlades alltid soppsåsar på hög [...] [REBELL]
- a. *Där samlades på hög alltid soppsåsar. [M]
 - b. *Där samlades alltid på hög soppsåsar. [M]
 - c. ?På hög samlades alltid soppsåsar där. [M]

I satser som denna är det alltså framför allt adverbialiet i initialfältet, *där*, och adverbialiet och subjektet i undersökningsområdet *alltid soppsåsar* som är kandidater för ledföljdsvariation. För att vi ska kunna avgöra vilken informativ status dessa har i satsen visas i (10) det som är uppe till diskussion (jfr avsnitt 3.4.2). Den undersökta satsen ingår i den första meningen i ett nytt stycke i *Rebell med frusna fötter*:

- (10) Luften i trappuppgången var mycket underlig, /där samlades alltid soppsåsar på hög/ [...] [REBELL]

I första satsen i det nya stycket ingår *trappuppgången* i det som tas upp till diskussion och i den undersökta satsen utgör det anaforiskt syftande adverbialiet *där* i initialfältet satsens GRUND. Adverbialiet *alltid* har en generell tidsreferens som tillsammans med verbet *samlades* ger en iterativ betydelse. Antingen kan *alltid* anses utgöra en SCEN för resten av satsen eller också kan det ingå i satsens GRUND i och med att verbet *var* i den föregående satsen kan anses ha samma generella betydelse. Resten av meningen är rematisk, och således utgör subjektet *soppsåsar* och det finita verbet *samlades* [...] *på hög* satsens REMA:⁶

- (11) [GRUND där] [REMA1 samlades] [GRUND / SCEN alltid] [REMA2 soppsåsar på hög] [REBELL]

Även i (12) nedan är rumsbestämningen i initialfältet satsens GRUND. Här anger prepositionsfrasen *på basen* det satsen handlar om och *Guantanamo-basen* ingår i det som tas upp till diskussion i satsen som direkt föregår den undersökta.

- (12) Det var i december i fjol som den nu 23-årige svensken greps i Pakistan misstänkt för samröre med terrorister i Afghanistan. Han har sedan dess suttit inspärrad på Guantanamo-basen utan att formellt anklagas för något brott. /På basen pågår enligt uppgifter **förhör och inhämtning av underrättelseuppgifter.**/ [GP03]

⁶Här kan vi konstatera att remat inte nödvändigtvis utgör en sammanhängande konstituent. Indexen anger de olika delarna av remat, inte olika reman.

Adverbialiet *enligt uppgifter* i (12) är en hänvisning till en utomstående källa och relaterar här den återstående propositionen till något utanför textsammanhanget, på samma sätt som ett tidfästade adverbial kan göra. I denna sats är således *enligt uppgifter* snarast SCEN. Subjektet *förhör och inhämtning av underrättelseuppgifter* och det finita verbet *pågår* – vars placering avgörs av satsgrammatiska faktorer – är helt ny information i sammanhanget. Dessa båda led utgör satsens REMA:

- (13) [_{GRUND} På basen] [_{REMA1} pågår] [_{SCEN} enligt uppgifter] [_{REMA2} förhör och inhämtning av underrättelseuppgifter.]

Även subjekt som utgör satsens F-REMA står efter adverbial i undersökningsområdet, vilket illustreras i (14), där subjektet *Mikael Franzén* är satsens rematiska led:

- (14) Magnus Wislander fick en hård smäll i ansiktet under första halvleken med en präktig svullnad under ögat som följd. I den andra halvleken åkte Anders Franzén i golvet och slog i ryggen rejält. /Inne på linjen fick *också Mikael Franzén* ta emot mycket stryk/ [...] [GP03]

I exempel (14) kontrasteras subjektsreferenten mot den tidigare nämnde Anders Franzén – lillebror till Mikael Franzén – som i föregående mening ingår i det som är uppe till diskussion i samband med ett konstaterande om att flera spelare fått ta emot smällar i den refererade handbollsmatchen. Adverbialiet *Inne på linjen* är SCEN medan adverbialiet *också*:s informationsdynamiska roll är att framhäva subjektet. Det är alltså här prefokalt placerat till det framhävda ledet:

- (15) [_{SCEN} Inne på linjen] [_{GRUND} fick] [_{F-REMA} också Mikael Franzén] [_{GRUND} ta emot mycket stryk] [...] [GP03]

I samtliga satser i (9)–(15) ovan är subjekten rematiska medan de led som står i initialfält och före subjektet i undersökningsområdet är SCEN eller GRUND. Som jag skrev inledningsvis i detta avsnitt är den omvända ledföljden dock inte ogrammatisk. Låt oss se på meningarna i sitt sammanhang med subjektet före adverbialiet:

- (16) a. Luften i trappuppgången var mycket underlig, där samlades *soppåsar alltid* på hög/ och det hände titt som tätt att man snubblade över någon gammal alkis, knarkare eller psykiskt störd som påstod att de bodde där. [M]

- b. Det var i december i fjol som den nu 23-årige svensken greps i Pakistan misstänkt för samröre med terrorister i Afghanistan. Han har sedan dess suttit inspärrad på Guantanamo basen utan att formellt anklagas för något brott. /På basen pågår **förhör och inhämtning av underrättelseuppgifter enligt uppgifter**. [M]
- c. I den andra halvleken åkte Anders Franzén i golvet och slog i ryggen rejält. /Inne på linjen fick **Mikael Franzén också** ta emot mycket stryk/ [...] [M]

Som syns i (16) är de undersökta meningarna fullt grammatiska med omvänd ledföljd. Den enda skillnad som märks när man ser dem med kontext är att de förefaller vara något sämre i sitt sammanhang. I (16 a) får läsaren en känsla av att *soppåsar* är något som är uppe till diskussion, vilket gör satsen mindre lyckad, eftersom *soppåsar* inte nämns och inte heller kan impliceras av sammanhanget när meningen, som nämndes tidigare är den första i ett nytt stycke. I (16 b) blir upprepningen av ordet *uppgifter* störande, men även om man bortser från detta verkar ledföljden med subjekt före adverbial även i denna sats fungera sämre. I (16 c) uppfattar läsaren inte lika tydligt att *Mikael Franzén* kontrasteras mot brodern i den föregående satsen. Snarare verkar *ta emot mycket stryk* eller en del av detta vara kontrasterat, något som sammanhanget inte ger någon ledtråd om.

De substantiviska subjekt som står efter adverbial i undersökningsområdet är alltså i åtta fall av tio rematiska och/eller framhävda. Vilken informativ status har då de adverbial som föregår dessa rematiska subjekt?

Tre fjärdedelar av de adverbial som står före rematiska substantiviska subjekt i f-satserna i materialet är satsadverbial, med samtliga av SAG:s semantiska undergrupper representerade. Vi har sett exempel på att modalt kommenterande satsadverbial som *enligt uppgifter*, kan vara SCEN i (12), och i (14) såg vi ett affokalt placerat konjunktionellt satsadverbial, *också*, i framhävande funktion. Satsadverbial som står före rematiska subjekt kan också ingå i satsens REMA tillsammans med subjektet. Ett exempel på detta ser vi i (17) nedan.

- (17) JätteSmal är nämligen Förträngare och fattar inte att hon kan dö. /[_GRUND
Det fattar] [_REMA kanske Andrea]./ [PAPPA PRALIN]

Pronomen *Det* i inledarfältet (17) syftar på *att hon kan dö*, som ingår i det som är uppe till diskussion i den föregående satsen. Tillsammans med det finita verbet *fattar* ingår detta led i satsens GRUND. Såväl det sannolikhetsgraderande *kanske* som subjektet *Andrea* ingår i satsens rematiska del.

Även SMOD och några få bundna adverbial förekommer före substantivis-

ka subjekt. De representerar i några fall GRUND och i övriga fall SCEN. Den handfull pronominala adverbial som står före subjekt är GRUND, se (18).

- (18) a. Ännu en dag hade börjat. Tea-Bag gick bort mot en av barackerna som innehöll de duschar som användes av kvinnorna i lägret. Som vanligt var *där en lång kö*. [TEA-BAG]
- b. – Den borgerliga majoriteten ville att pengarna till de här produkterna skulle ingå i tekniska nämndens resurser. Men det budskapet gick aldrig fram och den ekologiskt producerade mjölken försvann helt och utrymmet för att köpa andra ekologiska produkter krympte avsevärt, berättar hon. 200 000 har avsatts i budgeten. /I april förra året lämnade *därför socialdemokraterna, miljöpartiet och vänsterpartiet* en motion till kommunfullmäktige om saken./ [GP03]

I exempel (18 a) är adverbialen *där* valensbundet och kan inte uteslutas. Samtidigt syftar det tillbaka på en plats som presenteras i den föregående satsen och kan alltså anses ingå i satsens GRUND. Det fria adverbialen *därför* i (18 b) pekar ut ett förhållande i den tidigare kontexten som orsak till satsens proposition. Orsaksförhållandet får här anses vara GRUND och propositionen om motionen och vilka som lämnade in den REMA.

De adverbial som har tidsbetydelse är av olika typer, till exempel tidfästande, som i (19 a), (19 b) och (19 c) eller kvantifierande över tid, som i (19 d)

- (19) a. På Åbro bryggeri fattades *i höstas beslutet att lägga ned produktionen med läsk i returglas*, dock inte på vatten och öl. [GP03]
- b. På Dagens Nyheters debattsida gick *för ett par veckor sedan sex namnkunniga forskare* ut till Gillbergs försvar mot det de kallade Kärfves destruktiva och rättshaveristiska kampanj. [GP03]
- c. Som hjälptränare fungerar *numera tidigare juniortränaren Ulf Nagel*. [GP03]
- d. Med honom följer *alltid ett stort och kontrollerat följe: rådgivare, militärer, läkare, säkerhetsvakter, upppassare och gäster, ofta viktiga ledamöter av den amerikanska kongressen*. [GP03]

Adverbialen med tidsbetydelse tillhör samtliga kategorin satsmodifierare. I de satser där de står före rematiska subjekt i undersökningsområdet utgör de eller ingår i satsens SCEN.

Det kan vara värt att notera att så gott som samtliga f-satser med rematiska substantiviska subjekt har led i initialfältet som är antingen GRUND, som i (19 d) och (19 c) ovan och (20 a) nedan, eller SCEN, som i (19 a) och (19 b) ovan och (20 b) nedan.

- (20) a. Den mest generösa försäkringen av denna typ finns i Sverige. Också i Norge, Finland och Danmark betalas en stor del av ersättningen ut på detta sätt.
/[GRUND – I länder med denna föräldraförsäkring] finns oftast också en väl fungerande barnomsorg och en stor offentlig sektor, där kvinnor ofta arbetar./ [GP03]
- b. [SCEN Inför FN:s säkerhetsråd] försökte i går den amerikanske utrikesministern Colin Powell bevisa att Irak har massförstörelsevapen, ett hemligt kärnvapenprogram, stora lager biologiska och kemiska vapen, gömmer terrorgrupper och lurar vapeninspektörer. [GP03]

I (20 a) är det i sammanhanget uppe till diskussion vilka länder som har samma typ av föräldraförsäkring som Sverige. Prepositionsfrasen *I länder med denna föräldraförsäkring* syftar på såväl Sverige som de övriga länderna och ledet får anses utgöra satsens GRUND, medan resten av satsen är rematisk. I (20 b) placeras prepositionsfrasen *Inför FN:s säkerhetsråd* in satsens proposition i ett sammanhang och frasen får alltså anses utgöra satsens SCEN.

I de tre satser där det första ledet i satsen inte är GRUND eller SCEN står en anförd sats i initialfältet, se exempel (21) nedan. Dessa anförda satser utgör som nämndes ovan en egen informationsenhet.

- (21) – *Med anledning av den senaste utvecklingen kommer vi att vända oss till parlamentet i morgon och be om ett klartecken*, sade i går premiärminister Abdullah Gül till reportrar. [GP03]

Bland satserna med klart rematiska substantiviska subjekt efter adverbial finns således inga där fundamentet ingår i satsens REMA. Det är dock givetvis möjligt att rematiska led står som fundament, som till exempel i satsen i (22) nedan, där subjektet är pronominellt och står före satsadverbialet. I detta exempel är saker som Nancy och hennes mor inte diskuterade, *aldrig rörde vid*, uppe till diskussion i sammanhanget. Här representerar fundamentet *vid våldsamma känslor som kärlek, sorg och skuld* satsens REMA.

- (22) Spiselden knastrar, kattan ligger hoprullad på hällen och mycket finns att säga men det är för tidigt än. Om framtiden är det för tidigt att tala och [REMA *vid våldsamma känslor som kärlek, sorg och skuld*] [GRUND *rörde vi aldrig.*] [NANCY]

Det finns även satser där subjekt som följer adverbial i undersökningsområdet är GRUND. I sju av dessa ingår även adverbialet som kommer före subjektet i det som är uppe till diskussion. Två exempel på detta finns i (23) nedan.

- (23) a. Vodafone har tidigare lagt bud på aktier i sina börsnoterade dotterbolag i Portugal och Nederländerna, Libertel respektive Telecel. Affärer värda cirka 18 miljarder kronor. / För en dryg vecka sedan accepterade *dessutom Vodafone* att köpa också de resterande 6,2 procent man inte redan äger av aktierna i spanska Airtel Movil./ [GP03]
- b. I vissa områden blir dock höjningen högre: i Gärdås höjs hyran med 3,5 procent och ytterligare 3,5 procent vid nästa årsskifte, på Mercuriusgatan 1–73 blir höjningen drygt 3 procent. /I ombyggda fastigheter på Kalendervägen 44–54 i Kortedala höjs *dessutom hyran* med upp till 9 procent för nya hyresgäster./ [GP03]

I exempel (23 a) är subjektet *Vodafone* tillgängligt och ingår i det som är uppe till diskussion i det föregående sammanhanget på samma sätt som en höjning av *hyran* diskuteras i sammanhanget till exempel (23 b). Det är också fullt möjligt i dessa satser att byta ordning på adverbialen och subjektet, utan att meningarna blir pragmatiskt sämre, vilket illustreras i (24) nedan.

- (24) a. Vodafone har tidigare lagt bud på aktier i sina börsnoterade dotterbolag i Portugal och Nederländerna, Libertel respektive Telecel. Affärer värda cirka 18 miljarder kronor. / För en dryg vecka sedan accepterade *Vodafone dessutom* att köpa också de resterande 6,2 procent man inte redan äger av aktierna i spanska Airtel Movil./ [M]
- b. I vissa områden blir dock höjningen högre: i Gärdås höjs hyran med 3,5 procent och ytterligare 3,5 procent vid nästa årsskifte, på Mercuriusgatan 1–73 blir höjningen drygt 3 procent. /I ombyggda fastigheter på Kalendervägen 44–54 i Kortedala höjs *hyran dessutom* med upp till 9 procent för nya hyresgäster./ [M]

I båda fallen har jag bedömt att subjekten utgör eller ingår i satsens GRUND. Här kan dock adverbialen *dessutom* även det anses ingå i satsens GRUND eftersom det länkar satsinnehållet till det som är uppe till diskussion i kontexten.

Det finns några enstaka exempel där subjekt som är tillgängliga i kontexten och inte utan vidare kan anses vara tematiska eller framhävda kommer efter adverbial som måste anses ingå i satsens rema. Tre exempel på detta visas i (25) nedan.

- (25) a. Bulgaren Ivan Slavkov är beredd att slåss för Saddam Hussein om USA anfaller Irak. Slavkov har anmält sig som frivillig vid Iraks ambassad i Sofia. Nu är *inte denne Slavkov* vem som helst. [GP03]

- b. I den motion, som ligger till grund för arbetet och som påbörjas nu, fanns även förslag om att kommunen skulle ställa sig bakom regionens mål om att öka andelen ekologiskt odlade och närproducerade livsmedel med fem procent per år.
Men den delen biföll *inte majoriteten av fullmäktige*. [GP03]
- c. I siffran ingår dock *inte all FoU* som svenska företag bedriver i utlandet. [GP03]

I exempel (25 a) är referenten till subjektet *denne Slavkov* maximalt uppe till diskussion i meningen som föregår den undersökta. Möjligen kan subjektet tolkas som framhävt, men detta är inte helt klart, varför jag måste se detta som ett exempel där informationsprincipen inte följs. I exempel (25 b) är kommunfullmäktige och beslut om ekologisk mat uppe till diskussion i sammanhanget. Detta exempel är inte helt enkelt att analysera. Jag har valt att inte räkna med det bland de exempel som bedöms följa informationsprincipen. Exemplet diskuteras i avsnittet om tyngdprincipen nedan. I (25 c) är forskning och utbildning i utlandet uppe till diskussion i kontexten. Här följer dock ledföljden mellan adverbial och subjekt räckviddsprincipen och man kan även anse att *inte* är affokalt placerat, eftersom *all* utgör dess framhåvningsdomän. Exemplet diskuteras vidare i 6.2 nedan.

6.1.4.2 Substantiviska subjekt före adverbial, SSt < Advl

Drygt 2/3 av alla substantiviska subjekt som står före adverbial i undersökningsområdet bedöms utgöra eller ingå i satsens GRUND, som i (26) nedan.

- (26) De största snömängderna i Alperna på flera år skapar ovanligt stor lavinfara i Alperna. /Bara i Schweiz har *laviner den här vintern* krävt tio dödsoffer./ [GP03]

I exempel (26) nämns lavinfaran i Alperna i meningen som föregår den undersökta. Laviner diskuteras alltså och utgör den GRUND som relaterar remat till det som är uppe till diskussion.

Bland de satser där ett rematiskt subjekt står före ett adverbial i undersökningsområdet finns satser där adverbialen som följer subjektet är affokalt placerat, som *bara* i (27) nedan. Satser som dessa är informationsdynamiskt tydliga och följer alltså denna del av informationsprincipen eftersom adverbialen placerats så att dess framhåvningsdomän är tydlig.

- (27) Hon hade flyttat till utkanten av lilla idylliska Trosa och hon tyckte om den stilla lunken i småstaden och saknade inte den hektiska livssti-

len i Stockholm. /Dessutom var *arbetsplatsen* bara några mil bort mot Nyköping./ [STRÖMKANTRING]

Det finns också fyra träffar där såväl subjekt som adverbial ingår i satsens rematiska del. En av dessa träffar är en sats som inleder sin artikel i GP03 och som alltså är rematisk i sin helhet, se (28 a) nedan.

- (28) a. Ännu är *hoppet* *inte* ute att rädda Kriscentrum för kvinnor i Ale.
[GP03]
b. Ännu är *inte hoppet* ute att rädda Kriscentrum för kvinnor i Ale.
[M]

I tre av dessa fyra satser är adverbialen som följer rematiska subjekt av kategorin SADVL och omvänd ledföljd mellan adverbial och subjekt är möjlig, vilket illustreras i (28 b) ovan. I den fjärde står ett VPMOD efter det rematiska subjektet och omvänd ledföljd är inte möjlig. Dessa satser diskuteras vidare i avsnitt 6.5 nedan.

Låt oss nu titta på adverbialen i de satser som har substantiviska subjekt som är GRUND. Ungefär hälften av de adverbial som står efter dessa subjekt är SADVL. I (29) ser vi ett exempel med negerande adverb och ett med ett sannolikhetsgraderande adverbial efter substantiviskt subjekt i undersökningsområdet.

- (29) a. Ingen utanför sjukhuset visste att han var där. Bara taxiföraren, och /honom hade *Sigurd Berntsson* *aldrig* sett tidigare./ [ABONNEMANG-ET]
b. Ännu är hoppet inte ute att rädda Kriscentrum för kvinnor i Ale.
– Men det är inte alldeles enkelt, suckar vård- och omsorgschefen Sven-Olof Frisk.
Egentligen skulle beslutet ha fattats nu i dagarna. /Då skulle *centret* *troligen* ha fått stänga./ [GP03]

I (29 a) är subjektets referent tillgänglig i texten och ingår i det som är uppe till diskussion i sammanhanget. Negerandet av propositionen (*sett (x)*) är en del av den nya informationen i satsen och det negerande adverbet *aldrig* är således en del av REMAT. I sammanhanget till (29 b) – fortsättningen på det satsrematiska exemplet i (28 a) ovan – diskuteras ett beslut som inte blivit av om att stänga *Kriscentrum för kvinnor i Ale*. Om ett sådant beslut hade fattats skulle en stängning troligen blivit verklighet. Satsadverbialet *troligen* ingår således i den rematiska informationen i den undersökta satsen.

Bland de övriga fria adverbial som står efter substantiviska subjekt i undersökningsområdet är variationen större än bland de adverbial som står före subjekt. Efter subjekt som representerar GRUND finns satsmodifierande adverbial med tidsbetydelse, som de i (30), men även typiska VPMOD, se exempel (31).

- (30) a. Trefaldiga olympiska mästarrinnan Marion Jones bryter samarbetet med Ben Johnsons gamle tränare Charlie Francis. Det uppger den engelska tidningen The Guardian. /Enligt Guardian har *Jones den senaste tiden* satts under hård press av sponsorn Nike, som betalar Jones runt 70 miljoner kronor för att hon marknadsför företagets produkter./ [GP03]
- b. Anki Elken med flera företrädare för Svensk kvinnolobby skriver i gårdagens GP att vi först i elfte timmen lyft jämställdhetsfrågorna i Europeiska konventets diskussioner om EU:s framtid. Vi tycker att det är ett märkligt resonemang.
För det första har *Sverige under en lång följd av år* varit pådrivande för att stärka jämställdhetsfrågorna i EU. [GP03]

I (30 a) utgör adverbialen *den senaste tiden* en inplacering av satsinnehållet i ett tidligt sammanhang och adverbialen får anses utgöra SCEN. Denna informationsföljd, med subjekt som representerar GRUND före adverbial som utgör SCEN är mycket vanlig i undersökningsområdet. I (30 b), är det däremot inte lika tydligt att adverbialen *under en lång följd av år* är SCEN. Här verkar adverbialen snarare ingå i det talaren vill säga, och alltså ingå i satsens REMA i och med att det ger ny information jämfört med påståendet att Sverige *först i elfte timmen* intresserat sig för jämställdhetsfrågor.

De flesta VPMOD i de undersökta satserna står efter subjekt som representerar satsens GRUND och är rematiska. I (31) finns två exempel på detta.

- (31) a. Ur cirkeln bryter sig solodansare ut för att inne i ringen på ett mera personligt och expressivt vis illustrera det aktuella temat. Modellen är kopierad från Västafrika där danserna är uppbyggda på samma vis, med den skillnaden att /där kommer *den som är inne i ringen* fort i trance/ och gör de märkligaste rörelser och utspel. [NÖDVÄNDIGHETEN]
- b. Mannen anhölls i sin frånvaro i maj 2000 och greps en månad senare. /Enligt chefsåklagare Bill Henriksson har *mannen med berätt mod* överträtt näringsförbudet, som gick ut först i juli 1999./ [GP03]

I (31 a) utgör subjektet *den som är inne i ringen* satsens GRUND medan *fort*, som bestämmer den rematiska verbhandlingen *kommer i trance*, ingår tillsammans med detta i satsens REMA. Även i (31 b) är subjektet GRUND och det verbfrasmodifierande *med berätt mod* anger att överträdandet av näringsförbudet skett avsiktligt. I sammanhanget har det några meningar tidigare nämnts att mannen överträtt ett näringsförbud. Detta är inte maximalt uppe till diskussion och i den undersökta satsen är det den modifierande verbhandlingen *att med berätt mod överträda ett näringsförbud* som tillsammans med den närmare tidsbestämningen av näringsförbudet som gör att verbfrasen, inklusive VPMOD, uppfattas som satsens REMA. I (31 a) utgör adverbialiet i satsens initialfält, *där*, en del av satsens GRUND medan *Enligt chefsåklagare Bill Henriksson* i initialfältet till (31 b) snarare representerar satsens SCEN.

Det är inte ovanligt att det finita verbet ingår i satsens REMA och att efterföljande subjekt är GRUND. Denna ledföljd avviker alltså från informationsprincipen på grund av att det satsgrammatiska V2-mönstret är starkare. I många satser blir således REMAT delat, som i (31 a) ovan och till exempel i (32) nedan.

- (32) [_{GRUND} Förutom arbetet med Järnvägshotellet] [_{REMA1} har] [_{GRUND} Hans Rosenfeldt] [_{SCEN} de senaste åren] [_{REMA2} också manusbearbetat Bella bland kryddor och kriminella, författat kommande thrillerserien De drabbade och suttit som programledare i Parlamentet.] [GP03]

Det finns något enstaka exempel i materialet där ett VPMOD förefaller representera satsens GRUND trots att det står efter ett klart rematiskt subjekt. Vi återkommer till denna typ av exempel i avsnitt 7.3 där vi även diskuterar andra exempel där olika principer för ledföljd kommer i konflikt med varandra.

Också bland satserna med substantiviska subjekt före adverbial i undersökningsområdet finns några där subjektens informativa status kan diskuteras, se (33) nedan.

- (33) De flesta tätorter i Skaraborg är så små att de saknar vanlig tätortstrafik med bussar. Men många invånare har ändå behov av att kunna åka kollektivt. Till exempel pensionärer, småbarnsföräldrar, skolungdom och personer med lättare funktionshinder, resonerar kommunledningen i Skara. /Och därför köper **tekniska nämnden** sedan drygt tio år tillbaka så kallad mjuka linjen-trafik av länstrafikbolaget. [GP03]
- a. Och därför köper sedan drygt tio år tillbaka **tekniska nämnden** så kallad mjuka linjen-trafik av länstrafikbolaget. [M]
 - b. Och sedan drygt tio år tillbaka köper därför **tekniska nämnden** så kallad mjuka linjen-trafik av länstrafikbolaget. [M]

I (33) kan subjektet *tekniska nämnden* ses som nytt i sammanhanget och är rematiskt. Ett alternativ skulle kunna vara att anse att *tekniska nämnden* har en indirekt tillgänglighet och går att härleda ur den tidigare omtalade *kommunledningen i Skara*. Denna koppling är dock inte tillräckligt tydlig för att jag tveklöst ska kunna bedöma subjektet som GRUND. I just detta fallet kan även adverbialets informativa status diskuteras. Adverbialet *sedan tio år tillbaka* anger en utsträckning i tid och kan vara SCEN. Vid omkastad ledföljd mellan subjektet och predikatet, som i (33 a) blir denna tolkning mer trolig och med en placering av adverbialet i initialfältet, som i (33 b), blir rollen som SCEN ännu mer tydlig. Placerat efter subjektet i originalsatsen (33) skulle adverbialet dock kunna ingå i satsens REMA.

Även i (34 a) nedan kan subjektet räknas som nytt i sammanhanget. I detta exempel skulle det kunna anses finnas en implicit anaforicitet mellan landet Zimbabwe och dess president, men denna är inte så tydlig att jag kunnat bedöma subjektet som GRUND. Här är dock även en ledföljd där subjektet föregår adverbialet möjlig och gör inte satsen mindre idiomatisk, se (34 b).

- (34) a. Matchen ska spelas i Zimbabwes huvudstad Harare och demonstrationer, bevakade av en nervös kravallpolis, är väntade. /Och skulle England väl vinna över Zimbabwe – då kommer **Zimbabwes president Robert Mugabe med all säkerhet** kalla segern en kolonial plott. [GP03]
- b. Och skulle England väl vinna över Zimbabwe – då kommer *med all säkerhet* **Zimbabwes president Robert Mugabe** kalla segern en kolonial plott. [M]

6.1.4.3 Sammanfattning: informativ status hos adverbial och substantiviska subjekt

Om vi sammanfattar resultaten av undersökningen av informativ status hos de 191 satserna med substantiviska subjekt och adverbial i undersökningsområdet framträder för drygt åtta tiondelar av de undersökta satserna ett mönster som redovisas i tabell 6.2 nedan. I kolumnen till höger hänvisar jag till ett exempel för varje kombination av informativ status.

TABELL 6.2: *Informativ status och ledföljd hos substantiviska subjekt och adverbial*

	GRUND	SCEN	REMA	ex.
I.	Advl		SSt	ex. (18)
II.		Advl	SSt	ex. (19)
III.			Advl SSt	ex. (17)
IV.	Advl SSt			ex. (23)
V.	SSt	Advl		ex. (30 a)
VI.	SSt		Advl	ex. (30 b)
VII.			SSt Advl	ex. (28 a)

Det första som konstaterades i detta avsnitt är att det är mycket vanligt att subjekt som är rematiska kommer efter adverbial i undersökningsområdet, som i I–III i tabellen. De adverbial som står före dessa rematiska subjekt ingår i några fall i satsens GRUND, som i I, i övrigt utgör de SCEN, som i II, eller ingår tillsammans med subjektet i satsens REMA, som i III. I sju satser är såväl subjekt som adverbial GRUND, som i IV. Adverbialen i dessa sju satser relaterar satsinnehållet till sammanhanget.

Substantiviska subjekt som kommer före adverbial utgör eller ingår vanligen i satsens GRUND, som i V och VI i tabellen. Adverbialen som kommer efter dessa subjekt utgör eller ingår i satsens SCEN eller i dess rematiska del. Det finns även fyra exempel där såväl subjekt som ett efterföljande adverbial är rematiska, VII.

Mönstret visar att GRUND i regel kommer före REMA i undersökningsområdet och att informationsprincipen alltså följs. Vi har också kunnat se att det finns en stark benägenhet i materialet för led som ingår i eller representerar satsens SCEN att komma efter GRUND men före REMA i undersökningsområdet. Detta är ett mönster som inte konstaterats förut.

Åtta tiondelar av satserna med substantiviska subjekt och adverbial i undersökningsområdet följer alltså det ovanstående mönstret. Av de resterande två tiondelarna är drygt en tiondel sådana där en annan ledföljd är olämplig eller ogrammatisk. I ungefär hälften av dessa är adverbialet affokalt placerat antingen till subjektet eller till ett annat led. Dessa är alltså informationsdynamiskt tydliga och följer informationsprincipen. I resten blir omvänd ledföljd mellan subjekt och adverbial ogrammatisk, vilket diskuteras i avsnitt 7.1.3 nedan. Den resterande tiondelen består av satser där informationsdynamiken inte varit tydlig och satser som verkar avvika från ovanstående mönster utan att något annat mönster eller någon annan princip är inblandad.

6.1.4.4 Pronominella subjekt och adverbial

Pronominella subjekt som i materialet står före adverbial i undersökningsområdet representerar i samtliga 36 undersökta fall information som utgör eller ingår i satsens GRUND. Ett exempel på detta ges i exempel (35) nedan.

- (35) På första bandspelaren spelade hon som tioåring in låtar från radiojazzmagasinet *Smoke Rings*. /Då hade **hon** *nog* lämnat sina tidigaste idoler Charles Aznavour och Shirley Bassey./ [GP03]

I exempel (35) är frågan om sångerskan Jeanette Lindströms förhållande till jazz uppe till diskussion. Här är referenten för pronomenet *hon* tillgänglig i texten och kontrasteras inte mot något i sammanhanget. Om vi däremot byter ledföljd mellan det pronominella ledet och adverbialet, som i det ändrade exemplet (36) nedan, uppfattas subjektspronomenet som framhävt och om någon person som kontrasteras mot subjektet inte finns med i sammanhanget eller kan impliceras blir ledföljden informationsdynamiskt mindre lyckad.

- (36) På första bandspelaren spelade hon som tioåring in låtar från radiojazzmagasinet *Smoke Rings*. /Då hade *nog* **hon** lämnat sina tidigaste idoler Charles Aznavour och Shirley Bassey./ [M]

De adverbial som följer subjektspronomen i de undersökta satserna representerar SCEN eller REMA och som nämndes tidigare i 5.3 är samtliga adverbialskategorier representerade bland de adverbial som i de undersökta satserna står efter pronominella led i undersökningsområdet. I (37 a) nedan ser vi ett SADVL, det negerande adverbet *aldrig* i (37 b), ett SMOD, *när jag var barn* och i (37 c) ett VPMOD, *tålmodigt*, och samtliga dessa utgör eller ingår i satsernas rematiska del.

- (37) a. Henrik var den person som Berta trodde sig känna mest av alla, som hon litade mest på, och /_[SCEN till dags dato] _[REMA hade] _[GRUND **han**] _{[REMA *heller aldrig* svikit henne].} / _[SISTA JOUREN]
- b. I vägdikena blommade tusentals olika orkideer, den ena mer sällsam och fridlyst än den andra. Jungfru Marie nycklar, fjällbrud, brudsporrar, Natt och dag, /_[GRUND så] _[REMA var] det _{[REMA *när jag var barn*].} / Sedan började man spruta med DDT, och nu är Vägverket där och hotar att hyvla bort dem. _[PRISET PÅ VATTEN]
- c. Hon har också spelat in en massa miljöljud, och bett sina medmusiker att spela in improvisationer. /_[GRUND Ur allt detta, en hel cd-skiva,] _[REMA har] _[GRUND **hon**] _{[REMA *tålmodigt* vaskat fram partier som hon tycker passar i skarvarna mellan låtarna, ett slags mellanspel].} / [GP03]

I (37 a) syftar subjektet *han* på samma referent som *Henrik*, som är uppe till diskussion i den föregående satsen. Adverbialiet *till dags dato* i initialfältet placerar in påståendet i tiden och representerar SCEN-information, medan remat utgörs av det som utsågs om Henrik. I exempel (37 b) representerar adverbialiet i inledarfältet satsens GRUND, eftersom det refererar tillbaka till förhållandet att en mängd olika blommor fanns i vägkanterna, ett faktum som är uppe i diskussion i meningen innan. I detta exempel är tidfästandet den enda nya informationen som tas upp till diskussion för att sedan kontrasteras mot ett *sedan* i följande mening. Och i (37 c), till sist, ingår VPMOD:en *tålmodigt* i den rematiska informationen om *framvaskandet av låtpartier*.

I (38 a) nedan ser vi ett exempel där ett adverbialt led efter ett expletivt subjektspronomen i undersökningsområdet representerar SCEN-information.

- (38) a. På något mirakulöst sätt skulle *det en dag* stå någon framför var och en av dem med ett papper i handen och ett leende på läpparna och säga: Välkommen. [TEA-BAG]
- b. Den 53-åriga kvinnan från Onsala var höggradigt berusad. /Ändå satte *hon sig den 2 januari i år* bakom ratten på sin bil/ och började backa ut på Gottskärsvägen. [GP03]

I exempel (38 a) placerar det satsmodifierande *en dag* propositionen i en obestämd framtid och i exempel (38 b) tidsbestämmer *den 2 januari i år* det rematiska i satsen, nämligen att den i sammanhanget diskuterade kvinnan satte sig *bakom ratten i sin bil och började backa ut på Gottskärsvägen*.

Låt oss nu se på de pronominella subjekt som kommer efter adverbial i undersökningsområdet. Bara nio f-satser har subjektspronomen efter adverbiala led i undersökningsområdet. Enligt SAG (4:94f.) måste ett subjekt som står i denna position som nämndes tidigare ha någon typ av betoning och eftersom personliga pronomen vanligen är obetonade (SAG 2:299ff.) pekar detta på att pronomen i denna position är kandidater till att vara framhävda.

Några exempel där rematiska pronomen kommer efter adverbial i undersökningsområdet ges i (39) och (40) nedan:

- (39) När man gör såna där idiotgrejer så förändras *ju ändå nåt*. [PAPPA PRALIN]

När subjektet utgörs av ett indefinit pronomen är detta ofta rematiskt, som i exempel (39), där *nåt* inte syftar på något som är känt i kontexten utan ingår i satsens REMA. I de flesta andra fall är rematiska pronominella subjekt som står efter adverbial i undersökningsområdet framhävda, vilket illustreras i exempel (40) nedan.

- (40) Tea-Bag slog upp ögonen och såg på tältduken. Utifrån kunde hon höra ljud av människor som hostade, eller växlade några ord på språk hon inte förstod. Hon kunde höra att de rörde sig långsamt, precis som hon själv skulle göra när hon steg upp, rörelser som bara kunde tillhöra människor utan förhoppningar. Tunga, motvilliga steg, eftersom de alldeles saknade mål. Till en början hade hon räknat dagarna i lägret, markerat dem med en rad små vita stenar som hon plockade på stranden, just intill stängslet. /Men sedan hade *också det* förlorat sin mening./ [TEA- BAG]

I sammanhanget i exempel (40) ovan är meningslösheten i lägret uppe till diskussion i sammanhanget. Tea-Bags räknande av dagarna framförs som ett motexempel till de andra lägerinvånarnas rörelsemönster, som helt saknade mål. I den undersökta meningen består den informativa delen i att också detta räknande nu blev meningslöst.

Som nämndes ovan i 5.3 är det av adverbialkategorierna endast SADVL som står före pronominella led i undersökningsområdet.

Det finns tre satser med subjektspronomen efter adverbial där subjekten inte förefaller vara framhävda och inte kan sägas vara rematiska och som alltså bryter mot informationsprincipen. I samtliga fall syftar dessa pronomen tillbaka på en villkorssats som utgör satsens fundament. I exempel (41) har denna samreferentialitet markerats med indexet *i*.

- (41) [Vill kommunen rationalisera hanteringen av mat och matvaror]_{*i*} så är *väl det_i* bra. [GP03]

I dessa exempel står en frågeformad konditionalsats som fundament med ett anaforiskt syftande pronominellt *det* som subjekt. Intressant nog är ledföljden SADVL<SUBJ, där subjektet står efter satsadverbialen, olämplig om villkoret placeras sist i satsen formulerat som en *om*-sats, se (42 a). I detta fall är ledföljden *det väl* den enda lyckade, se (42 b).

- (42) a. ?Då är *väl det_i* bra [om kommunen vill rationalisera hanteringen av mat och matvaror]_{*i*}. [M]
b. Då är *det_i väl* bra [om kommunen vill rationalisera hanteringen av mat och matvaror]_{*i*}. [M]

För pronominella subjekt förefaller det framför allt vara informationsdynamisk framhävningsroll som spelar roll för var de placeras i förhållande till adverbial i undersökningsområdet, något som stämmer väl med SAG:s påpekande om att subjekt kan stå efter adverbial i mittfältet bara om de har någon typ av betoning (SAG 4:94f.). De subjektspronomen som står före adverbial i un-

dersökningsområdet representerar satsens GRUND medan adverbialen är SCEN eller rematiska. Subjektspronomen efter adverbial är i de flesta fall framhävda och/eller rematiska och står endast efter adverbial av kategorin SADVL.

Satserna med subjektspronomen följer alltså informationsprincipen i så måtto att GRUND kommer före REMA. Även när det gäller placeringen av adverbial som representerar satsens SCEN uppvisar satserna med pronominellt subjekt i undersökningsområdet samma mönster som de som har substantiviskt subjekt. Pronominella subjekt som inte är framhävda kommer före såväl SCEN som REMA.

6.1.4.5 Pronominella objekt och adverbial

När det gäller objektspronomen före och efter adverbiella led är antalet träffar i materialet så lågt, 31 st i fa-satser, att resultaten som redovisas här inte kan bli annat än tentativa. Det finns dock mönster i materialet som kan vara intressanta att presentera som underlag för vidare forskning.

Pronominella objekt som står före adverbial ingår i de flesta fall i satsens rematiska del, på samma sätt som *det* i exempel (63) på sidan 79 ovan, utan att vara framhävda. Ett exempel på detta från materialet finns i (43 a) nedan. I något enstaka fall ingår ett objektspronomen i satsens GRUND, som i (43 b) nedan.

- (43) a. Han hade en syster som var äldre än han och bodde hos en fosterfamilj i Dalsland. [GRUND Han] [REMA träffade *henne* *aldrig* som barn], [...] [ETT OSKRIVET]
- b. Persgård läser föreskrifterna för oss, och [GRUND han gör *det*] [F-REMA *inte* för att det angår honom eller för att han egentligen far illa av att vi spelar,] *det är fascisten i honom som fått för sig att det ska vara på ett visst sätt*, [...] [UNDERDOG]

I (43 a) presenteras och diskuteras den omtalades syster i den tidigare kontexten och det pronominella objektet *henne* i den undersökta satsen syftar på en referent som är tillgänglig men inte framhävvd. Pronomenet ingår i den rematiska delen att den omtalade *aldrig träffade någon som barn*. I (43 b) utgör subjekt, finit verb och objekt, *han gör det*, satsens grund, medan negationen är affokalt placerad och är tillsammans med det som följer den framhävvt rema. Frasen *för att det angår honom eller för att han egentligen far illa av att vi spelar* kontrasteras mot det följande *det är fascisten i honom som fått för sig att det ska vara på ett visst sätt*.

Om vi vänder på ledföljden och placerar objektspronomenet efter adverbi-

alet uppfattas ett personligt pronomen med NP-syftning, som *henne* i (44 a), som framhävt, medan pronomen med syftning på propositionella enheter, som *det* i (44 b) kan stå efter adverbial utan att läsaren uppfattar ledet som framhävt.⁷

- (44) a. Han hade en syster som var äldre än han och bodde hos en fosterfamilj i Dalsland. /Han träffade *aldrig henne* som barn,/ [...] [M]
- b. Persgård läser föreskrifterna för oss, /och han gör *inte det* för att det angår honom eller för att han egentligen far illa av att vi spelar,/ det är fascisten i honom som fått för sig att det ska vara på ett visst sätt, [...] [M]

Det finns bara fem satser i materialet där ett personligt pronomen i funktion som objekt står efter ett adverbial i undersökningsområdet. Två av de tre objektspronomen som står i denna position och syftar på en referent uppfattas som kontrasterade, *mej* och *henne* i (45 a) och (45 b) nedan. För de objektspronomen som syftar på en proposition, se exemplen i (47) nedan, förefaller positionen dock inte ge upphov till någon föreställning om en jämförelsemängd.

- (45) a. Ge tillbaka bollen, gubbjävél. Vad sa du? Jag sa att du ska ge tillbaka bollen, gubbjävél. [...] /Du tilltalar *inte mej* så./ Du ska passa dej.⁸
[UNDERDOG]
#Du tilltalar *mej* *inte* så.
- b. Han hällde upp sin tredje snaps och det var som det skulle. Tre brukade han ta hos henne och /om han fortsatte sedan angick *inte det henne*./ [STRÖMKANTRING]
#om han fortsatte sedan angick *det henne* *inte*.

Sammanhanget till exempel (45 a) är att några barn spelat fotboll där det inte är tillåtet. En granne till dem har kommit och tagit bollen ifrån dem och en av pojkarna motsätter sig detta. Här det själva placeringen av adverbial före pronomenet *mej* i den undersökta satsen som ger upphov till presuppositionen att talaren föreställer sig en alternativ mängd med personer som pojken möjligen kan tänkas få tilltala med *gubbjävél*, men att han själv inte ingår i denna mängd.

⁷Satsen i (44 b) blir något sämre i sitt sammanhang med ledföljden *inte det*. Detta har att göra med att subjekt, verb och objekt utgör satsens GRUND och *inte* ingår i och står i den ursprungliga satsen i anslutning till satsens övriga REMA, se (43 b) på sidan 174 ovan.

⁸Märk väl att anföring och talarbyte inte markeras grafematiskt med anföringstecken och/eller radbrytning i Underdog.

I exempel (45 b) står ett subjektspronomen med satssyftning tillsammans med objektspronomenet *henne* efter negationen.⁹ Referenten till objektspronomenet *henne* bjuder i sammanhanget sin före detta make på snaps vid den traditionella midsommarlunchen. Placeringen av *henne* sist i satsen, efter negationen, framkallar presuppositionen att det var makens ensak, inte hennes, hur många snapsar han tog under resten av dagen. En placering av pronomenet före negationen fungerar inte heller lika bra, som vi ser i den manipulerade satsen.

Ett enda objektspronomen med NP-syftning kommer tillsammans med ett substantiviskt subjekt efter ett adverbial, se (46 a) nedan. I detta exempel verkar pronomenet inte vara framhävt och en placering av *äntligen* efter subjektet och objektet fungerar här utmärkt.

- (46) a. Han får inte fatt i sina egna händer, hennes är ständigt i vägen. Till slut lyckas han. Han håller glasögonen utom räckhåll för fru Wicz medan han letar efter sin näsduk i bröstfickan.
/Då släpper *äntligen fru Wicz honom*/ och ler vänligt. [LORD NEVER-MORE]
Då släpper *fru Wicz honom äntligen* och ler vänligt.

Som nämndes ovan verkar inte det personliga pronomenet *det* med syftning på en proposition tolkas som framhävt. I exempel (47) ser vi materialets enda exempel på detta.

- (47) Att bara sitta ett tag, /hon kan *inte det*,/ går förbi. [PAPPA PRALIN]
#[...] hon kan *det inte*.

I (47) finns inget i sammanhanget som kontrasterar mot den handling som uttrycks av objektspronomenets korrelat. Inte heller verkar placeringen av pronomenet efter negationen ge upphov till en föreställning om en alternativ mängd som korrelatet kontrasterar mot. En placering av pronomenet före adverbialet fungerar också dåligt i sammanhanget. Det finns dock exempel i materialet där ett satssyftande personligt pronomen står före ett adverbial i undersökningsområdet, se (48 a)–(48 c).

- (48) a. – Det vet du ju hur det är på akuten. Det står ju om det i tidningarna varenda dag.
– Jag fattar *det inte*. [ABONNEMANGET]

⁹Placeringen av subjektspronomenet kan jämföras med exempel (41) ovan.

- b. Jag försökte plugga, försökte tycka om det, och tentorna kom närmare, och /jag fixade **det inte**,/ kände mej bara så misslyckad...
[PAPPA PRALIN]
- c. Alla visste vi, men medgav **det sällan**. [LEWIS RESA]

I vart och ett av exemplen i (48 a)–(48 c) uppfattas verbet inte bara som re-matiskt utan dessutom som framhävt och det finns också led i sammanhangen som de enskilda verben kontrasteras mot. I (48 a), som är det av exemplen som har den svagaste kontrasten, kan *fattar* sägas vara kontraterat mot *vet* i den tidigare kontexten. I de båda andra exemplen är kontrasten tydligare och i (48 b) kontrasteras *fixade* mot det som talaren *försökte* och i (48 c) kontrasteras *medgivandet* mot det omtalade *vetandet*.

Samma betydelse, med framhävnin g på verbet, verkar uppstå om vi, som vi gjorde i manipuleringen av (47) ovan, kastar om ledföljden i en sats med adverbial före satssyftande objektspronomen.

I sats er där ett annat framhävt led står efter SADVL, som i (49 a) nedan, framkallas inte denna kontrastbetydelse hos verbet.

- (49) a. Sigurd Berntsson stirrade ner i golvet och tänkte åter på sin våning i Paris. Han hörde deras ord som blev alltmer häftiga, men han lyssnade inte längre.
– Sigurd Berntsson.
/Han hörde **det inte första gången** och rösten upprepade:
– Sigurd Berntsson./ [ABONNEMANGET]

I (49 a) är ledet *första gången* placerat efter negationen och vi får ingen kontrastbetydelse på verbet.

Det finns också några pronomi nella led som står efter adverbial i undersök-ningsområdet och inte kan stå före adverbial et om de ska tolkas som objekt. Vi ser exempel på detta i (50 a)–(50 d), nedan.

- (50) a. /Jag klarar **inte det här**,/ tänkte Annika. Jag dör. [PRIME TIME]
*Jag klarar **det här inte**, tänkte Annika.
- b. – Det var en holländsk tränare där och han kom fram till vår tränare och sa Glöm den gubben, /det blir **aldrig nå't** av den./ [GP03]
*[...] det blir **nåt aldrig** av den.
- c. Dock blåser socialdemokraterna **även sig själva**. [GP03]
*Dock blåser socialdemokraterna **sig själva även** .
- d. Jag lever, men /jag vet **inte varför**,/ och jag vet inte heller hur det är att vara död. [TEA-BAG]
≠ [...] jag vet **varför inte** [...]

I (50 a) ser vi att ett demonstrativt pronomen som *det här* inte fungerar före SADVL i undersökningsområdet. Samma sak gäller för indefnita pronomen, som *nå't* i (50 b), reflexiva pronomen med bestämningen *självla*, som i (50 c) och interrogativa pronomina adverb, som *varför* i (50 d).¹⁰ För dessa pronomen och pronomenliknande led finns inte en särskild objektsform, utan samma lexem används för såväl subjektsfunktionen som objektsfunktionen. Här kan alltså finnas ett satsgrammatiskt mönster som gör att vi tolkar ett omarkerat pronomen före satsadverbial som subjekt. Satserna ovan får då två möjliga subjekt och blir ogrammatiska (jfr Platzack 1998:138 not och Josefsson 1992 om långt objektsskifte).

Samma sak skulle kunna sägas om de satssyftande *det* som diskuterades ovan och som förekommer såväl före som efter adverbiala led i undersökningsområdet. Här har dock verbet, med sina selektionsrestriktioner, i de allra flesta fall en disambigerande roll (se Rahkonen 2000:146 om disambiguering av satsledsfunktion hos nominala led som fundament). Pronomen med morfologisk objektsmarkering kan, som vi sett ovan, däremot stå före SADVL.

Ett exempel med reciprokt pronomen efter adverbial i undersökningsområdet finns i materialet. Detta pronomen kan lika gärna placeras före som efter adverbiala, vilket illustreras i exempel (51).

- (51) [...] och madame Schall bad mig att ta släden till doktorn, för /ni känner *ju varann* sen gammalt,/[...]. [DEN VIDUNDERLIGA]
 [...] ni känner *varann ju* sen gammalt [...]

6.1.4.6 Sammanfattning av informationsdynamik hos personliga pronomen i undersökningsområdet

Sammanfattningsvis kan vi säga att det bara är SADVL som förekommer före personliga pronomen med NP-syftning i undersökningsområdet och dessa pronomen som kommer efter SADVL uppfattas vanligen som framhävda oavsett om de utgör subjekt eller objekt. Placerade före adverbial utgör personliga subjektspronomen med NP-syftning GRUND i de undersökta satserna i materialet och objektspronomen har samma informativa status som sitt verb. Om vi räknar positionen efter SADVL som en syntaktiskt markerad position där framhävda pronomina led ska stå (jfr Platzack 1998:138), följer placeringen av personliga pronomen med NP-syftning i undersökningsområdet informationsprincipen.

¹⁰I exempel (50 d) är den omvända ledföljden grammatisk men ger en betydelse där negationen har en underförstådd frågesats som modifieringsdomän. Samma sats med t.ex. *hur* eller *vad* är ogrammatisk: **Jag vet hur/vad inte*.

När det gäller pronomina objekt, och särskilt när de är personliga pronomen med satssyftning, har vi sett att mer och riktad forskning behövs för att analysera hur deras position i undersökningsområdet påverkar satsens informationsdynamik. Tendensen i materialet är dock att satssyftande pronomen efter SADVL inte ger upphov till någon framhävande betydelse och att det framför allt för satssyftande objektspronomen istället uppstår en kontrastbetydelse på verbet i satsen där denna typ av pronomen står före ett SADVL som avslutar satsen.

6.1.5 Sammanfattning av informationsdynamik i undersökningsområdet

Såväl när det gäller substantiviska som pronomina subjekt och adverbial i undersökningsområdet har vi kunnat konstatera att informativ status hos de olika leden påverkar deras relativa placering. Mönstret GRUND < SCEN < REMA är mycket starkt i undersökningsområdet och frångås oftast bara när ett subjekt är framhävd GRUND eller när någon annan princip påverkar ledföljden. När det gäller substantiviska subjekt finns dock ett mindre antal exempel där ledens informativa status inte gått att bedöma.

Vi definierar i det följande om informationsprincipen som GRUND < SCEN < REMA, utifrån det ovanstående mönstret inklusive de observationer som gjorts för kategorin SCEN. Detta mönster, och alltså informationsprincipen, påverkar ledföljden i en mycket stor del av satserna i materialet. Det tycks dock vara så att till exempel räckviddsprincipen i de få satsen där denna inverkar på ledföljdsvariationen är mer dominerande, vilket vi återkommer till i avsnitt 7.3.2.3 nedan.

6.2 Räckviddsprincipen i undersökningsområdet

Räckviddsprincipen innebär, som nämndes tidigare i avsnitt 3.3, att olika leds placering i förhållande till varandra helst ska avspeglar deras räckviddsförhållanden, som i (52 a) nedan. I materialet finns inte så många undersökningsområden där räckviddsprincipen är i funktion. Detta är kanske inte så förvånande, eftersom det krävs dels att det finns två räckviddsuttryck närvarande i området för att denna princip ska påverka ledföljden, dels att det finns en grammatisk

möjlighet för dessa led att variera. I undersökningsområdet är så fallet mellan kvantifierande nominala led och negationer och mellan kvantifierande eller modala adverbiala led och negationer.

När det gäller nominala led och negationer följs räckviddsprincipen i de tio fall då kvantifierande fraser och negationer finns tillsammans i undersökningsområdet. I (52 a) presenteras ett exempel där *någon*, ett nominalt uttryck som motsvarar existenskvantorn, \exists , står före negationen *inte* och i (52 b) (upprepat från exempel (25 c) ovan) presenteras ett exempel där ledföljden mellan negation och ett subjekt som innehåller ett uttryck som motsvarar allkvantorn, \forall .

- (52) a. – Jag har förstått att det som man har som yrke inte är allt. Det är inte hela världen /om *något inte* blir perfekt./ Himlen finns ändå kvar och hunden viftar fortfarande på svansen när man kommer hem. [GP03]
 $\exists x \neg [p]$
- b. I siffran ingår dock *inte all FoU som svenska företag bedriver i utlandet*. [GP03]
 $\neg \forall x [p]$

I samtliga fall där nominala led med denna typ av räckviddsuttryck förekommer tillsammans med negationer i undersökningsområdet stämmer ledföljden med räckviddsprincipen.

När det gäller satsadverbial som uttrycker sannolikhet och nödvändighet följs också räckviddsprincipen i materialet. Adverbial som uttrycker sannolikhet kommer före negationen i samtliga fall, vilket illustreras i (53 a) nedan, och tolkningen stämmer i samtliga fall med denna ledföljd och alltså med räckviddsprincipen. En betydelse där negationen har räckvidd över modaliteten uttrycks med modalt hjälpverb, se (53 b) nedan.¹¹

- (53) a. – Vi behöver *kanske inte* ta handuppräckning? [LEWIS RESA]
 $\diamond \neg [p]$
- b. – Du kan inte mena allvar, sa Thomas. Du *kan inte* lämna mig med allt det här. [PRIME TIME]
 $\neg \diamond [p]$

Ett satsadverbial i materialet som uttrycker nödvändighet är *alltid*, som inte bara kvantifierar över tid, 'all tid', utan också över fall, 'i samtliga fall'. När *alltid* samförekommer med negation i undersökningsområdet placeras det efter negationen, som i (54 a).

¹¹I denna sats bryts därmed räckviddsprincipen. Vi återkommer till detta i diskussionen av exempel (58) nedan.

- (54) a. Det dansbehov som drivit iväg mig litet hit och dit och *inte alltid* till helt rumsrena sammanhang har oavbrutet setts på med misstro.
[NÖDVÄNDIGHETEN]
 $\neg\forall[p]$
- b. *Det dansbehov som drivit iväg mig litet hit och dit och *alltid inte* till helt rumsrena sammanhang har oavbrutet setts på med misstro.
[M]

Negationen har i dessa fall räckvidd över adverbets kvantifierande betydelse och även denna ledföljd följer alltså räckviddsprincipen. Betydelsen som skulle motsvara ledföljden *alltid inte*, det vill säga $\forall\neg$, har istället lexikaliserats i det negerande adverbet *aldrig*. Sökningar på Internet visar att det finns belägg för ledföljden *alltid inte*. De flesta förefaller dock vara uppenbara felskrivningar där *inte* trots ledföljden har räckvidd över *alltid*, som i (55) nedan.

- (55) Kemiska gaser kan *alltid inte* mätas med dagens använda mätmetoder
[...] [G]
 $\neg\forall[p]$

I andra fall där *alltid* står före negation är *alltid* modifierat, som i (56 a) och (56 b) nedan.

- (56) a. Det som *nästintill alltid inte* kommer fram i kortfattade kommentarer utbyttas individer emellan är det mest relevanta – tyvärr. [G]
- b. [...] så kan den ofta hantera problemen, som *nästan alltid inte* är av dialysteknisk natur. [G]

När *alltid* på detta vis modifieras med *nästintill*, *nästan* och liknande modifierare förlorar ordet sin totalitetsbetydelse och således också sin nödvändighetsbetydelse, och får istället en betydelse av 'hög sannolikhet'. Och som övriga adverbial för möjlighet placeras följaktligen *nästintill alltid* och *nästan alltid* före negationen.

Adverbial som kvantifierar över tid eller händelser, som *tidigare* och *ofta*, följer räckviddsprincipen när de förekommer tillsammans med negation i materialet, se exemplen i (57) nedan.

- (57) a. En värld i miniatyr öppnade sig för hans blick: sandkorn, dammpartiklar, mikroskopiska luftbubblor, och en insektslarv så liten att han *tidigare inte* kunnat upptäcka den med ögat. [Den vidunderliga]
- b. Enligt tingsrätten förekommer den dömda under 28 olika avsnitt i belastningsregistret men /han har *inte tidigare* dömts för våldsbrott./ [GP03]

- c. Förresten är det becksvalt framför mörkläggningsgardinen och /jag tänker *oftast inte* på pappa alls./ [NANCY]
- d. /Det var *inte ofta* det blev kollision,/ men ibland hände det. [SISTA JOUREN]

Betydelsen som motsvarar ledföljden *inte ofta*, som förekommer en enda gång i materialet, uttrycks vanligen med adverbet *sällan*.

En typ av satser där räckviddsprincipen ofta bryts i svenskan är dock frekventa i materialet, nämligen sådana där satsens modalitet uttrycks med ett hjälpverb och där negationen har större räckvidd än denna. I avsnitt 3.3 nämndes även modaliteten i modala hjälpverb, som *kan* och *måste* i regel står inom negationens räckvidd. En mängd sådana satser finns i materialet, se (58) nedan.

- (58) a. Polisen *kan inte* spara pengar på att stänga närpolisstationen i Henån. [GP03]
- b. [...] och jag undrar hur Monika tänker och funkar och vad hon har för sig i sin världsdel, men det är som morsan brukar säga, att /man *måste inte* begripa sig på henne för att gilla henne/ [...] [UNDERDOG]

I exempel (58 a) ser vi att hjälpverbet *kan* helt enligt det så kallade V2-mönstret står först i F'-domänen, före undersökningsområdet. Samma sak gäller för hjälpverbet *måste* i (58 b). I satser som dessa är det alltså satsgrammatiska mönster som avgör ledföljden och det finns inte någon grammatisk möjlighet att följa räckviddsprincipen. I en enda sats i materialet kan modaliteten i ett hjälpverb möjligen anses ha räckvidd över en negation, se (59) nedan.

- (59) Ronnie Hellström Två sätter genast bollen i spel, fram till Ralf Edström, som ställt upp laget som han lärt sig i pojklagsträningen, slår en breddside till Cruyff, mig, som fått en defensiv roll och vet att /man *måste* passera Beckenbauer på avstånd och *absolut inte* slå tunnlår,/ för Beckenbauer är en otäck ångvältstyp som inte drar sig för att slänga ut ett ben, trycka till i en tackling, [...] [Underdog]

Här kan modaliteten i hjälpverbet *måste* anses ha räckvidd över negationen som negerar verbfrasen *inte slå tunnlår*. Räckviddstolkningen skulle i så fall underlättas dels av det faktum att negationen står i det andra av två samordningsled dels av att *måstes* modalitetsbetydelse av nödvändighet förstärks av adverbialen *absolut* före negationen.¹² Denna typ av räckvidd diskuteras in-

¹²Den litterära stilen i Underdog är dock mycket talspråksnära och *absolut inte slå tunnlår* skulle även kunna också tolkas som att det är hjälpverbet *får* som är elliptiskt utelämnat.

te vidare i detta avsnitt, men vi återkommer till hur räckviddsprincipen och huvudordsmönstret fungerar tillsammans i avsnitt 8.4.2 nedan.

6.3 Tyngdprincipen i undersökningsområdet

SAG nämner att långa och mer komplexa led ofta placeras efter lättare led (4:26f.), och detta stämmer också väl med ledföljdsvariationen i undersökningsområdet i materialet, se till exempel (60).

- (60) a. På basen pågår *enligt uppgifter förhör och inhämtning av under- rättelseuppgifter*. [GP03]
b. Vid Bourg-Saint-Maurice söder om Mont Blanc saknas *dessutom fyra snowboardåkare i 20-årsåldern* sedan i måndags. [GP03]

Här ser vi hur tunga, syntaktiskt mer komplexa subjekt står efter lättare, syntaktiskt enklare adverbial i undersökningsområdet. I båda dessa meningar ingår dock subjekten, men inte adverbialen, i meningens REMA, vilket gör att subjekten också enligt informationsprincipen bör stå så sent som möjligt i satsen. Som nämndes tidigare i 3.5 räknas enbart syntaktiskt komplexa och/eller lexikalt långa led som tunga. I (60) skulle därför tyngden i subjektens informativa status kunna vara orsak till deras placering.

Ett starkare bevis för att tyngdprincipen påverkar ledföljdsvariationen i undersökningsområdet skulle vara om vi hittade satser där till exempel mer komplexa substantiviska subjekt placerats efter kortare och mindre syntaktiskt komplexa adverbial trots att subjekten informationsdynamiskt representerar satsens GRUND eller satser där tunga adverbial som representerar SCEN placerats efter pronomen som ingår i satsens REMA.

När det gäller pronomina subjekt finns det, som tidigare redovisats i avsnitt 6.1.4.4, inga rematiska sådana före adverbial i undersökningsområdet. Här kan alltså inte placeringen av ett kort pronomina led före ett längre adverbialt hänföras uteslutande till tyngd. När det gäller substantiviska subjekt, å andra sidan, så finns det ett fåtal subjekt som är GRUND och ändå står sent i undersökningsområdet, efter adverbial som till exempel representerar SCEN eller är rematiska. Här skulle det således potentiellt kunna vara en tyngdprincip som påverkar deras position i förhållande till adverbialen.

Vid en undersökning av den syntaktiska komplexiteten hos dessa adverbial och subjekt visar det sig dock att så inte är fallet. Av de substantiviska subjekt som står efter adverbial och inte är rematiska är alla utom sju ett- eller tvåordiga

substantivfraser eller egennamn och de adverbial som föregår dessa är i bara två fall obetonade adverb av typen *ju* och *väl* och subjekten är i dessa båda fall ettordiga och korta: *E6* i (61 a) respektive *sömmen* i (61 b) nedan:

- (61) a. Norrmännen hade från början perspektivet 2011–2013 för ett slutförande av utbyggnaden. Det var den svenska regeringen inte nöjd med. /På den svenska sidan skulle *ju E6* vara fullt utbyggd redan år 2007./ [GP03]
- b. – Go'natt då, Nancy! Och sov gott! Du ska opp tidigt i morron du, din stackare, hoppas du kan sova nu bara ...
/Nog kommer *väl sömmen*,/ men inte med detsamma. [NANCY]

I exempel (61 a) står det korta adverbet *ju* före ett subjekt som refererar till något som är uppe till diskussion i hela den tidigare artikeln, som handlar om E6:ans utbyggnad i Bohuslän och i (61 b) står *väl* före *sömmen* som också kan anses vara uppe till diskussion i den tidigare kontexten.

De sju mer komplexa subjekt som kommer efter adverbial och representerar satsens GRUND består av tre ord eller fler och/eller substantiv med efterföljande fraskomplement. Inte heller dessa ger dock något bevis för att en renodlad tyngdprincip skulle vara i verksamhet i undersökningsområdet. I sex av de åtta presumtiva fallen är en ledföljd med adverbial efter subjektet sämre på grund av att detta skulle bryta mot principen om informationsdynamisk tydlighet, eftersom subjektetsreferenten är framhävd i sammanhanget, se avsnitt 6.4 nedan.

Exempel (62) nedan är således det enda i materialet som skulle kunna vara ett bevis för att tyngdprincipen inte helt och hållet skulle kunna ingå som en underavdelning i informationsprincipen, så som skisserats ovan.

- (62) I den motion, som ligger till grund för arbetet och som påbörjas nu, fanns även förslag om att kommunen skulle ställa sig bakom regionens mål om att öka andelen ekologiskt odlade och närproducerade livsmedel med fem procent per år.
Men den delen biföll *inte majoriteten av fullmäktige*. [GP03]
?? Men den delen biföll majoriteten av fullmäktige inte.

I sammanhanget till (62) nämns att kommunfullmäktige biföll en annan del av motionen och en utläggning om hur detta skulle genomföras presenteras. I sammanhanget är fullmäktiges godkännande av en del av förslaget uppe till diskussion, om än något avlägset, och författaren återknyter till detta och ger den nya informationen att detta inte skedde med denna andra del av motionen. Här är alltså subjektet GRUND medan adverbial ingår i satsens REMA och

borde i enlighet med informationsprincipen stå senare i satsen, en ledföljd som är sämre, vilket vi kan se i det manipulerade exemplet.

I hela det undersökta materialet finns alltså endast en sats där tyngdprincipen kan vara det som påverkar ledföljden mellan adverbialt och ett icke-pronominellt nominalt led i undersökningsområdet. Tyngdprincipen – frikopplad från informationsdynamisk tyngd – spelar således mycket liten roll i materialet.

6.4 Tydlighetsprincipen i undersökningsområdet

Som nämndes tidigare under 3.6 handlar tydlighetsprincipen framför allt om tydlighet när det gäller modifieringsdomän, det vill säga att vi helst placerar olika typer av modifierare så att deras modifieringsdomän blir tydlig. Dessutom ingår i tydlighetsprincipen här en informationsdynamisk tydlighet, nämligen att adverbial med framhävande funktion bidrar till en större grad av tydlighet då de är affokalt placerade än när de placeras separerade från sin framhävningdomän.

Två exempel på hur modifieringstydlighetsprincipen påverkar adverbials placering i materialet visas i (63) nedan.

- (63) a. Strax före årsskiftet talade en ledande tjänsteman på socialdepartementet *i tv* om att uppgången i alkoholkonsumtionen inte lett till några märkbart ökade skador. [GP03]
#Strax före årsskiftet talade en ledande tjänsteman på socialdepartementet om att uppgången i alkoholkonsumtionen inte lett till några märkbart ökade skador *i tv*.
- b. I antal utlån per invånare (11,6) ligger man fortfarande klart över riksgenomsnittet. Största tappet hade lasaretsbiblioteket, minus 20 procent jämfört med 2001. /Enligt kulturnämnden finns också en stor latent lånegrupp *på sjukhem och servicehus* som inte kan få tag på böcker. [GP03]
#Enligt kulturnämnden finns också en stor latent lånegrupp som inte kan få tag på böcker *på sjukhem och servicehus*

I (63 a) är adverbialt *i tv* placerat före det bundna adverbialt *om att uppgången i alkoholkonsumtionen inte lett till några märkbart ökade skador*. En placering sist i satsen skulle ha kunnat tolkas som att adverbialt modifierade

nominalfrasen *några märkbart ökade skador*. Av samma orsak står det bundna adverbialiet *på sjukhem och servicehus* i (63 b) i en position där det separerar nominalfrasens huvudord, *lånegrupp*, och relativsatsen *som inte kan få tag på böcker*.

När det gäller informationsdynamisk tydlighet finns det gott om exempel i materialet. Ett sådant exempel visas i (64) nedan där adverbet *bara* kombinerat med subjektet avgränsar en frisör från en större mängd av frisörer i Stockholm och subjektet är således F-GRUND. Här ser vi alltså ett exempel där ledföljden mellan adverbial och subjekt gör att adverbialets framhävningdomän blir tydlig.

- (64) Med ljust flygigt hår som föll aningen snett över pannan och /som *bara en enda frisör i Stockholm* fick klippa./ [REBELL]
≠ [...] som *en enda frisör i Stockholm bara* fick klippa.

Den omvända ledföljden där *bara* kommer efter subjektet är mindre lämplig i sammanhanget, eftersom den skulle kunna tolkas som att frisören endast fick klippa och inte till exempel färga den omtalades hår. Samma sak gäller för ledföljden mellan olika adverbiala led i undersökningsområdet. I (65) visas hur *bland annat* placeras sist i undersökningsområdet i en sats med delat predikat, där framhävningdomänen utgörs av verbfrasen. Omvänd ledföljd mellan adverbialen leder till tolkningen att något i tidsadverbialiet *under sin tid i Göteborg* eller detta som helhet framhävs.

- (65) Han kommer ursprungligen från Barbados och har *under sin tid i Göteborg bland annat* ordnat reggaefestivaler och spelat tillsammans med The All Star Drummers. [GP03]
≠ [...] *bland annat under sin tid i Göteborg* [...]

Det finns exempel i materialet där ledföljden mellan adverbial avviker från den satsadverbialföljd som föreslagits av SAG, se 3.1.2.1 ovan, och orsaken verkar vara att den föreslagna ledföljden framkallar en felaktig framhävningstolkning. Ett sådant exempel togs upp i (13) på sidan 143 ovan och upprepas här som (66).

- (66) MOD₂ < KONJ
USA:s kartläggning av Irak har *enligt Powell också* visat att det finns minst 18 specialbyggda lastbilar som åker runt med biologiska vapen. [GP03]
≠ [...] *också enligt Powell* [...]

I (66) har adverbialen *också* inte en framhävande funktion utan relaterar snarare hela satsinnehållet till sammanhanget. En placering av det konjunktionella *också* före det modala *enligt Powell* så som satsadverbialföljden förutspår skulle däremot framkalla en tolkning där det modala adverbialen utgjorde en framhävningensdomän. Placeringen av *också* före det infinitiva verbet gör dock inte att vi uppfattar det verbet eller verbfrasen som framhävd.

Som vi såg i avsnitt 5.5.2 är det just konjunktionella adverbial som har en friare distribution i följderna av satsadverbial, något som också bekräftas av Beijer (2005). Här kan vi alltså anta att ledföljden mellan *enligt Powell* och *också* valts för att skribenten vill undvika en felaktig framhävningstolkning.

Sammanfattningsvis har vi här sett att tydlighetsprincipen förefaller inverka på ledföljden i undersökningsområdet i materialet, inte minst när det gäller informationsdynamisk tydlighet i framhävningensdomän.

6.5 Strukturella restriktioner på adverbialens placering

I några fall finns verkar det finnas andra principer än informations-, räckvidds- och tydlighetsprincipen som påverkar ledföljden i undersökningsområdena i materialet.

Vi har på flera ställen i det föregående berört att strukturella mönster, som till exempel V2-mönstret, interagerar med de textgrammatiska principerna och påverkar ledföljden F' -domänen. Undersökningsområdet har dock, som vi såg i 4.1.3, definierats som ett område där grammatisk variation är möjlig och de strukturella mönster som diskuterades i 3.1.1, som vid ledföljdsvariation ger upphov till ogrammatiska satser eller till exempel ändrad språkhandlingsfunktion, har lämnats utanför undersökningen.

Vid undersökningen har dock ett mer strukturellt mönster för adverbialplacering kunnat utskiljas, där variation inte leder till mer eller mindre pragmatiskt lyckade utan till ogrammatiska satser.

I tabell 5.8 i avsnitt 5.2 såg vi att adverbial som kategoriserats som *vpmOD* inte förekommer före subjekt i undersökningsområdet i materialet. Om vi placerar adverbial av denna kategori före subjekt blir satsen ogrammatisk, vilket illustreras med adverbialen *fritt* och *olagligt* i (67) nedan:

- (67) a. Innan taken infördes kunde *riksdagen fritt* besluta om ofinansierade utgifter. [GP03]

*Innan taken infördes kunde *fritt riksdagen* besluta om ofinansierade utgifter.

- b. Det visade sig att *hyresgästen olagligt* hade hyrt ut lägenheten i tredje hand till socialtjänsten i Bergsjön för mer än dubbla hyran.

[GP03]

*Det visade sig att *olagligt hyresgästen* hade hyrt ut lägenheten i tredje hand till socialtjänsten i Bergsjön för mer än dubbla hyran.

I exempel (67 a) ser vi att adverbialiet *fritt* inte kan stå före subjektet *riksdagen* precis som *olagligt* i (67 b) inte kan placeras före subjektet *hyresgästen* utan att meningarna blir ogrammatiska. Detta tyder på att vi för adverbial av kategorin *vPMOD* inte har att göra med en textgrammatisk princip, utan snarare med ett satsgrammatiskt mönster för var denna typ av ”ganska verbnära adverbial” kan placeras. Detta stämmer väl med SAG:s konstaterande att denna adverbialtyp gärna placeras ”närmare verbet” än andra fria adverbial (SAG 3:481f.). Frasstrukturellt skulle detta kunna uttryckas som att *vPMOD* ansluter till verbfrasen ovan. Vi återkommer till detta i nästa kapitel i avsnitt 7.1.3.

6.6 Sammanfattning

Att subjekt som står efter adverbial har en annan informativ status än de som står före adverbial i det område som undersökts i detta arbete är, som vi nämnde i avsnitt 3.7, något som föreslagits i litteraturen och vi har här sett evidens för detta i ett svenskt material.

Vi har också sett att den kategori som här kallas *vPMOD* och som i mångt och mycket motsvarar SAG:s ”ganska verbnära” adverbial verkar vara strukturellt mycket närmare knuten till verbfrasen än de andra kategorier av fria adverbial som vi diskuterar här. Vi kunde konstatera att om vi placerar ett *vPMOD* före ett subjekt ger detta upphov till ogrammatiska satser. Här verkar vi alltså ha ett mer okänt strukturellt mönster, liknande dem som vi kallade *V2-mönstret* och *negationsmönstret* i avsnitt 3.1.1 ovan.

I nästa kapitel sammanfattas och diskuteras, som en utgångspunkt för analysen i kapitel 8, de kvantitativa och kvalitativa resultat som presenterats i kapitel 5 och 6.

Kapitel 7

Diskussion

I detta kapitel diskuteras resultaten från den empiriska undersökningen, som redovisats i kapitel 5 och 6. I avsnitt 7.1 diskuteras de olika adverbialkategorierna och hur de definieras mot bakgrund av resultaten i denna studie. Informationsdynamiken i undersökningsområdet och satsadverbialens informationsstrukturerande egenskaper tas upp i avsnitt 7.2 och i avsnitt 7.3 redovisas styrkeförhållanden mellan satsgrammatiska mönster och textgrammatiska principer, som en utgångspunkt för den analys som presenteras i kapitel 8.

7.1 Satsadverbial och andra adverbial i F'-domänen

Här återvänder vi inledningsvis i avsnitt 7.1.1 till hur olika adverbialkategorier kategoriseras och diskuterar var gränserna går mellan olika adverbialtyper. I avsnitt 7.1.2 diskuteras vad som påverkar adverbialens ledföljd i undersökningsområdet och i 7.1.3 vad de skillnader i distribution mellan VP_{MOD} och andra led i undersökningsområdet har för konsekvens för bilden av svenskans satsstruktur.

7.1.1 Adverbialkategorierna och deras definitioner

I avsnitt 2.4.1.4 ovan avgränsades de olika adverbialkategorierna SADVL, SMOD och VP_{MOD} med hjälp av två test, överordningstestet och utbrytningstestet. Som SADVL kategoriserades adverbial som svarar positivt på överordningstestet

och negativt på utbrytningstestet, som SMOD kategoriserades adverbial som svarade positivt på båda testen och som VPMOD adverbial som svarade negativt på överordningstestet och positivt på utbrytningstestet.

De båda testen är, som diskuterades i avsnitt 4.2.4, av olika art. Överordningstestet är ett semantiskt-funktionellt test som visar om ett adverbial modifierar en hel sats, medan utbrytningstestet snarare är pragmatiskt till sin natur, eftersom det bara utfaller positivt om ledet som provas kan ha en viss informativ status, det vill säga vara framhävt eller utgöra SCEN, se avsnitt 3.4.3 ovan.

7.1.1.1 Satsmodifierande och verbfrasmodifierande adverbial

När det gäller modifiering står SADVL och SMOD i samma relation till satsen. De modifierar denna som helhet och kan alltså något förenklat sägas ha samma modifieringsdomän. Här dras alltså gränsen mellan olika adverbial på satsnivå snarare mellan verbfrasmodifierande adverbial, VPMOD, och satsmodifierande adverbial, SMOD och SADVL, än mellan SADVL och övriga fria adverbial, se tabell 7.1 nedan. Inte minst den skillnad i distribution mellan VPMOD och de satsmodifierande adverbialen som konstaterats ovan i avsnitt 5.3 och som diskuteras senare i detta kapitel, i avsnitt 7.1.3, gör denna indelning tilltalande.

TABELL 7.1: *Adverbialkategoriernas modifieringsdomän*

modifieringsdomän		
SADVL	SMOD	VPMOD
satsen		verbfrasen

Den uppdelning vi ser i tabellen stämmer dock inte med en av de vanligaste definitionerna av termen *satsadverbial* i grammatisk litteratur, nämligen att det är denna adverbialtyp som ”bestämmer eller modifierar en hel sats”, se ovan avsnitt 2.3. En sådan definition är alltså något för vid. Detta leder till att till exempel SAG tar med även utbrytningstestet när termen *satsadverbial* definieras och anger att det är ett syntaktiskt kännetecken för satsadverbial att inte kunna brytas ut ur sin sats (4:85).¹

7.1.1.2 Satsadverbialen som informationsdynamisk operator

Utbrytningstestet är egentligen inte något syntaktiskt test trots att man kan använda det för att göra konstateranden om placeringsmöjligheter, så som

¹Som nämndes i avsnitt 2.3 finns det dock författare som nämner att även andra adverbial kan bestämma en hel sats, se t.ex. Dahl (1982:55).

SAG gjort för satsadverbial. Snarare är utbrytningstestet som vi nämnde ovan ett test på informativ status. Testet är kanske inte riktigt så starkt att det kan avgöra vad som kan framhävas eller inte (Sundman 2005; se även NRG 1997:808;1088ff.), eftersom SADVL under vissa förutsättningar kan framhävas, trots att det inte kan brytas ut (se *verumfokus*, avsnitt 3.4.3.1 ovan).

Däremot kan utbrytningstestet ge oss svar på vad som kan fungera framhävande, eftersom det bara är SADVL som kan brytas ut tillsammans med ett annat led och markera detta som framhävt i utbrytningskonstruktionen, se avsnitt 4.2.4 och 5.4 ovan. Vi återvänder till exempel (67 a) på sidan 187 ovan, här upprepat som exempel (1), för att illustrera detta.²

I exempel (1 a) ser vi att det fungerar dåligt att bryta ut ett VPMOD tillsammans med ett annat led i satsen³ och i exempel (1 b) ser vi att samma sak gäller för ett SMOD. Ett SMOD är inte ogrammatiskt tillsammans med subjektet i en utbrytningskonstruktion, men subjektet uppfattas inte som framhävt, vilket det däremot gör i exempel (1 c) där ett SADVL brutits ut tillsammans med subjektet.

- (1) Innan taken infördes kunde riksdagen fritt besluta om ofinansierade utgifter. [GP03]
- *Det var *fritt riksdagen* som beslutade om ofinansierade utgifter innan taken infördes. [M]
 - ?Det var *innan taken infördes riksdagen* som fritt beslutade om ofinansierade utgifter. [M]
 - Det var *faktiskt riksdagen* som fritt beslutade om ofinansierade utgifter innan taken infördes. [M]

SADVL har alltså en informationsstrukturerande funktion och det led som bryts ut tillsammans med ett SADVL uppfattas utan undantag som framhävt. I konstruktioner av denna typ finns alltså inte möjlighet till den SCEN-tolkning av det utbrutna ledet som diskuterades i avsnitt 3.4.3.2 ovan. Detta korresponderar även väl med att det endast är SADVL som förekommer före pronomina subjekt och objekt i undersökningsområdet i materialet. Den informationsstrukturerande funktion som vi diskuterar här tyder på att SADVL, men inte de båda övriga kategorierna, fungerar som **informationsdynamiska operatörer**.

²I utbrytningarna har jag manipulerat exempelmeningen genom att utelämna modalverbet och genom att lägga till ett SADVL i exempel (1 c), eftersom något sådant inte fanns i den ursprungliga meningen.

³Det enda led som VPMOD kan brytas ut med är VP:n, men adverbialen har då inte en framhävande funktion, utan ingår i det som framhävs och bryts ut eftersom det adjungerar till verbfrasen och bildar en ny fras tillsammans med denna: *Det var fritt besluta om ofinansierade utgifter som riksdagen kunde göra innan taken infördes*.

Ytterligare en indikation på att satsadverbial har en informationsstrukturerande funktion är, som SAG nämner, att negationer kan ha ett särskilt förhållande till såväl framhävda som rematiska led.⁴ Negationen modifierar visserligen hela satsen, men det som korrigeras eller specificeras är satsens rematiska del i förhållande till det som redan är förutsatt, nämligen satsens GRUND (SAG 4:194f.). Negationerna modifierar alltså hela satsen, men befinner sig informationsdynamiskt som gränssidare mellan GRUND och REMA.

Jag menar att detta inte bara gäller för negationer, utan att också andra satsadverbial fungerar på samma sätt. Såväl utfallet av utbrytningstestet som det faktum att SADVL i regel står före rematiska subjekt i undersökningsområdet, se avsnitt 6.1.4.3 ovan, tyder på att satsadverbial i allmänhet står i samma relation till satsens rematiska del som negationerna. Detta stämmer dessutom väl med att de flesta satsadverbial, precis som negationer, är språkliga uttryck för logiska operatörer, se avsnitt 2.3.2 ovan. Modala satsadverbial ger en bedömning av satsens sannolikhet och motsvarar operatörer för möjlighet och nödvändighet, konjunktionella satsadverbial motsvarar satslogikens operatörer för konjunktion, disjunktion och implikation och fokuserande motsvarar mängdläras operatörer för differens, identitet och inklusion (SAG 4:84f.; 122f.; jfr Lyons 1977a:165; Dahllöf 97ff.).

Även när ett satsadverbial med förstärkande, evaluerande och kommenterande karaktär används relaterar talaren satsens REMA till det i satsen som representerar ett förutsatt sakförhållande, grunden. I exempel (2) nedan upprepat från (23 a) på sidan 147, finns adverbialen *tyvärr*, som har betydelsen 'och detta tycker jag är tråkigt'.

- (2) Nya vetenskapliga upptäckter och teorier kan komma att förändra vår syn på teknologi och universum inom det kommande århundradet, /men det kommer *tyvärr* inte att se ut som i Star Trek./ [GP03]

I exemplet ser vi att det som beklagas med *tyvärr* är satsens övriga REMA: *kommer [...] inte att se ut som i Star Trek*.

Utfallet av utbrytningstestet visar att SADVL men inte de två övriga adverbialkategorierna fungerar som informationsdynamisk operator med informationsstrukturerande funktion. Detta test drar således gränsen mellan SADVL och övriga fria adverbial på satsnivå, vilket illustreras i tabell 7.2 nedan.

⁴SAG använder i denna paragraf termerna *fokus* för icke presupponerade led i satsen och *bakgrund* för led som kan antas vara presupponerade. Samtidigt förefaller gränsen mellan *fokus* med betydelsen 'den del av satsen som korrigerar ett antaget sakförhållande' och *fokus* med betydelsen 'framhävnings' växla i paragrafen. Jag väljer att referera SAG:s diskussion i termerna GRUND, REMA och FRAMHÄVNING för att framställningen inte ska bli otydlig.

TABELL 7.2: *Adverbialkategorier och informationsdynamik*

informationsdynamisk operator		
SADVL	SMOD	VPMOD
ja	nej	

Med utgångspunkt i ovanstående resonemang är det alltså snarare utbryningstestet än överordningstestet som är ett test på vad som är ett satsadverbial, eftersom det är funktionen som informationsdynamisk operator som skiljer SADVL från de övriga adverbialkategorierna.

Som nämndes i inledningen till detta avsnitt kan ett utbryningstest i något förändrad form användas för att visa vad som kan fungera framhävande. I ett sådant test bryts ett adverbial ut tillsammans med ett annat led, så som visas i (3) nedan. Det led som bryts ut med satsadverbial på detta vis får en framhövd tolkning.

(3) Det är [satsadverbial] [framhövt satsled] som [resten av satsen].

Detta är ett test som gör skäl för att kallas **satsadverbialstest** eftersom det testar den egenskap som är karakteristisk för just satsadverbial och eftersom det har visat sig kunna skilja denna kategori från de andra adverbialkategorierna. Testet i (3) är alltså lämpligare än överordningstestet eller utbryningstestet, eller en kombination av dessa, för att skilja satsadverbial från andra adverbial på satsnivå.

I avsnitt 7.2.1 nedan diskuteras satsadverbialens framhävande funktion och i avsnitt 7.3.2.2 hur framhövdning påverkar ledföljden i undersökningsområdet.

7.1.2 De satsmodifierande adverbialens inbördes ledföljd

Som nämndes i avsnitt 3.1.2.1 har ledföljd mellan adverbial undersökts inom transformationell grammatik (Cinque [1997] 1999; Nilsen 1997, Beijer 2005) och även SAG konstaterar att ledföljden mellan satsadverbial är tämligen fast (SAG 4:90, 98). I avsnitt 5.5.2 visades att ledföljden mellan adverbialen i materialet stämmer väl med dessa arbeten, förutom att det precis som i Beijers analys finns exempel på konjunktionella adverbial med friare placering.

Placeringen av adverbialen sinsemellan kan hänföras till att ledföljden återspeglar deras modifieringsförhållanden (SAG 4:92; Svenonius 2002a). Adverbial som står tidigare i undersökningsområdet har i regel adverbial som står senare i sin modifieringsdomän. Detta gör att ledföljden mellan vissa

adverbial inte går att ändra, medan andra kan byta plats. Exempel på satsadverbialtyper som inte kan variera är modala adverbial med sannolikhetsbetydelse, som *kanske*, och negationen *inte* (och även andra negerande adverbial). För dessa finns det semantiska hinder för omvänd ledföljd, eftersom en proposition som ifrågasätts med *kanske* knappast kan negeras, se (4) nedan.

- (4) a. – Vi behöver *kanske inte* ta handuppräckning? [LEWIS RESA]
 b. *– Vi behöver *inte kanske* ta handuppräckning? [M]

Exempel (4 a) kan parafraseras *det är kanske så att vi inte behöver ta handuppräckning*. Motsvarande exempel där *kanske* är placerat efter *inte*, i (4 b), blir ogrammatiskt. Adverbialet *bara* i framhävande funktion tycks också vara positionellt begränsat. Som vi kunde konstatera ovan i avsnitt 5.5.3 placeras *bara* i framhävande funktion efter negationen i undersökningsområdet.

Det finns dock adverbialtyper som inte kan sägas ha en fast position i satsadverbialföljden. Detta gäller till exempel, som nämndes ovan, för adverbial med konjunktionell funktion. Men det gäller också fokuserande adverbial, för även om *bara* verkar ha begränsade placeringsmöjligheter så finns det andra fokuserande adverbial som kan ha negationen inom sin modifieringsdomän. SAG använder exemplet i (5) nedan där ledföljden mellan *framför allt* och *inte* ger olika betydelser beroende på vilken adverbial som är inom det andras modifieringsdomän.

- (5) a. Du bör *framför allt inte* ägna dig åt lyriken. [SAG 4:158]
 'framför allt (*inte* [p])'⁵
 b. Du bör *inte framför allt* ägna dig åt lyriken. [SAG 4:158]
 'inte (*framför allt* [p])'

I (5 a) ger ledföljden där *framför allt* står före *inte* en betydelse där den tilltalade ombeds att 'framför allt avhålla sig från att ägna sig åt lyriken', medan den ledföljd där *inte* kommer före *framför allt* betyder att den tilltalade 'inte uteslutande ska ägna sig åt lyriken'. I det ena fallet är det alltså 'ingen lyrik' som avses, medan det i det andra fallet är tillåtet med lite lyrik, bara det inte blir för mycket.

Även när det gäller placering av andra satsmodifierande adverbial tillsammans med satsadverbial får man förutsätta att samma relation råder, nämligen att ett adverbial som står tidigare i modifieringsdomänen modifierar ett som står senare. I exempel (6) ser vi en sats där ett SMOD och ett SADVL förekommer tillsammans.

⁵Gement *p* är, som tidigare nämnts, en variabel över propositioner. Notationen används här för att olikheterna i betydelse ska framträda tydligare.

(6) Stölderna började *förmodligen för en månad sedan*. [GP03]

'*förmodligen (för en månad sedan [p])*'

'? *för en månad sedan (förmodligen [p])*'

I (6) modifierar såväl *förmodligen* som *för en månad sedan* betydelsen av satsen *stölderna började*. *Förmodligen* har dock både satsen och det andra satsmodifierande adverbialiet i sin modifieringsdomän eftersom *för en månad sedan* tidfäster handlingen men inte förmodandet. I detta exempel är modifieringsförhållandena tydliga, vilket troligen beror på att *för en månad sedan* också ingår i satsens rematiska del. Ibland kan det dock vara svårt att se någon egentlig betydelseskilnad. Särskilt gäller detta när adverbialiet representerar satsens GRUND eller SCEN. I exempel (7) nedan där de tidfästade adverbialen *i går* och *i dag* representerar satsens SCEN ser vi exempel på detta.

(7) a. Kommunstyrelsens ordförande Göran Johansson (s) ville *i går inte* lägga några synpunkter på sakfrågan. [GP03]

'*det var inte så att Göran Johansson i går [...]*'

'*det var i går så att Göran Johansson inte [...]*'

b. Gruppen har vidareutvecklat slagverksrepertoaren /så att den *i dag också* innefattar teater och dramatik./ [GP03]

'*det är också så att gruppen i dag [...]*'

'*det är i dag så att gruppen också [...]*'

I exempel (7 a) där *i går* står före *inte* är betydelseskilnaden mellan '*det var inte så att Göran Johansson i går [...]*' och '*det var i går så att Göran Johansson inte [...]*' är mycket liten. Samma sak gäller för de två betydelsena i (7 b). Här är det alltså inte modifieringsförhållanden, utan istället snarast informativ status som avgör ledföljden mellan adverbialen. När ett SMOD kommer före ett SADVL tolkas det snarast som SCEN medan det efter ett SADVL kan ingå i remat och/eller vara framhävt.

Här har vi tagit upp de satsmodifierande adverbialens inbördes ledföljd. I nästa avsnitt diskuteras verbfrasmodifierande adverbial och deras relation till verbfrasen i satser med delat predikat.

7.1.3 VPMOD och deras relation till verbfrasen

I kapitel 4 och 5 konstaterades att det finns distributionella skillnader mellan de olika adverbialkategorierna. För adverbial som modifierar verbfrasen, VPMOD, verkar detta bero på frasstrukturella mönster liknande de som avgör positionen för finita och infinita verb. Det är alltså frasstrukturen som lägger

begränsningar på var VPMOD kan placeras utan att satsen blir ogrammatisk.

SAG (3:481f.) kallar som nämnts tidigare denna kategori av adverbial ”gån-ska verbnära” och nämner att de även då de står efter en verbfras placeras närmast denna. I satser med delat predikat förefaller VPMOD enbart kunna placeras i positionen närmast det infinita verbet i mittfältet, men inte skiljas från detta av ett nominalt led eller av ett adverbialt led av någon annan kategori. Denna begränsning i placeringsmöjligheter i mittfältet korresponderar med det faktum att VPMOD i slutfältet placeras först bland de fria adverbialen, det vill säga direkt efter det infinita verbet och eventuella bundna komplement (SAG 3:481). Frasstrukturellt kan man se det som att VPMOD, men inte SMOD och SADVL, adjungerar, det vill säga ansluter strukturellt, till verbfrasen om det finns en sådan i satsen, och bildar en fras tillsammans denna.⁶

Jag antar i analysdelen av detta arbete, se kapitel 8, att orsaken till att VPMOD inte kan placeras före subjekt i satser med delat predikat är att denna adverbialkategori adjungerar till verbfrasen. Jag antar även att satsmodifierande adverbial inte gör detta. Förutom att de distributionella skillnaderna mellan VPMOD och de satsmodifierande adverbialen pekar på att verbfrasmodifierande adverbial ansluter strukturellt till verbfrasen, finns ytterligare tre saker som indikerar att denna analys är trolig.

För det första är VPMOD semantiskt mycket starkt knutet till verbhandlingen eftersom de modifierar denna och därigenom preciserar till exempel hur verbhandlingen utförs. Vi återkommer till detta i 8.1.3.2 nedan. För det andra skiljer sig VPMOD från de andra adverbialkategorierna i hur de tillsammans med en verbfras svarar på olika konstituenttest och för det tredje kan närvaron av ett verbfrasmodifierande adverbial i satser med modalt hjälpverb och negation disambiguera mellan olika räckviddstolkningar. Nedan diskuteras det andra och tredje argumentet för att verbfrasadverbial anknyter strukturellt till verbfrasen i satser med delat predikat.

7.1.3.1 VPMOD och konstituenttest

På samma sätt som fundamenttestet och substitutionstestet användes i avsnitt 3.1.4.1 för att motivera att det finns en strukturell verbfras i satser med delat predikat ska samma test användas här för att stödja antagandet att VPMOD ansluter strukturellt till verbfrasen. Vi utgår från exemplet i (8 a) nedan.

- (8) a. Årets vinnare, svenska CMT, har *skickligt* utnyttjat materialens egenskaper i containrarna. [G]

⁶De frasstrukturella detaljerna gällande hur VPMOD adjungeras till verbfrasen diskuteras vidare i avsnitt 8.2.1 nedan.

- b. Årets vinnare, svenska CMT, har utnyttjat materialens egenskaper i containrarna *skickligt*. [M]

I (8 a) står adverbialiet *skickligt* före verbfrasen *utnyttjat materialens egenskaper i containrarna* och i (8 b) ser vi att det också går bra att placera adverbialiet efter verbfrasen *utnyttjat materialens egenskaper i containrarna*.

I (9) nedan ser vi att det vid fundamentering av verbfrasen fungerar bra att låta *skickligt* såväl före som efter verbfrasen i fundamentet. Detta innebär att *skickligt* tillsammans med verbfrasen svarar positivt på fundamenttestet.

- (9) a. *Skickligt* utnyttjat materialens egenskaper i containrarna har Årets vinnare, svenska CMT.
b. Utnyttjat materialens egenskaper i containrarna *skickligt* har Årets vinnare, svenska CMT.

I substitutionstestet prövas om något kan ersättas med ett pronomen. I (10), nedan ser vi att verbfrasen tillsammans med *skickligt* kan vara korrelerat till *det*. Här visar indexet att det är verbfrasen inklusive sättet som utnyttjandet skedde på som befrågas.

- (10) – Årets vinnare, svenska CMT, har [*skickligt* utnyttjat materialens egenskaper i containrarna]_i.
– Har dom verkligen [det]_i?

Utfallen av båda de ovanstående testen tyder alltså på att adverbialiet *skickligt* bildar en fras tillsammans med verbfrasen *utnyttjat materialens egenskaper i containrarna*.

Adverbialiet *i dag* kan också stå såväl före som efter en verbfras i en sats med delat predikat. Det kan dock även stå före subjekt i satser med delat predikat, vilket tyder på att det inte är adjungerat till verbfrasen och alltså inte bildar en konstituent med denna. I (11) nedan ser vi mycket riktigt att det inte fungerar lika bra för detta adverbial att stå tillsammans med verbfrasen som fundament.

- (11) a. **I dag* utnyttjat materialens egenskaper i containrarna har årets vinnare, svenska CMT.
b. ?Utnyttjat materialens egenskaper i containrarna *i dag* har årets vinnare, svenska CMT.
c. ?Utnyttjat materialens egenskaper *i dag* har årets vinnare, svenska CMT.

Placerat före verbfrasen i fundamentet gör *i dag* satsen ogrammatisk och när adverbialiet är placerat efter verbfrasen verkar tolkningen snarast bli att adverbial-

alet fungerar tidsbestämmande till *materialens egenskaper*. Inte ens om vi, som i (11 c) kortar ner verbfrasen något blir det lika bra med *i dag* tillsammans med verbfrasen som fundament.

Att pröva om *i dag* kan ingå i det som ersätts i ett substitutionstest, som i (12) nedan, ger till skillnad från (10) ovan inget tydligt utfall. *I dag* kan men måste inte ingå i det som befrågas.

- (12) – Årets vinnare, svenska CMT, har [*i dag* [utnyttjat materialens egenskaper i containrarna]_i]_j.
– Har dom verkligen [det]_{i,j}?

Inte heller för adverbial av kategorin SADVL fungerar det att stå tillsammans med verbfrasen som fundament, se (13), och SADVL som *troligen* ingår heller inte i det som befrågas i ett substitutionstest som det i (14).

- (13) a. **Troligen* utnyttjat materialens egenskaper i containrarna har årets vinnare, svenska CMT.
b. *Utnyttjat materialens egenskaper i containrarna *troligen* har årets vinnare, svenska CMT.

- (14) – Årets vinnare, svenska CMT, har *troligen* [utnyttjat materialens egenskaper i containrarna]_i.
– Har dom verkligen [det]_i?

Utfallet av konstituenttesten bekräftar alltså att enbart VP_{MOD} är en god kandidat till att bilda en fras tillsammans med verbfrasen i satser med delat predikat.

7.1.3.2 VP_{MOD} och räckviddstolkningar

Det tredje skälet att anta att VP_{MOD} bildar en fras tillsammans med verbfrasen i satser med delat predikat kommer från fakta om räckviddstolkningar. I avsnitt 3.3.2 ovan nämndes att satser där en modal betydelse uttrycks med hjälpverb och en negerande betydelse med negation, som den i (15) nedan, i teorin är flertydiga. I 6.2 konstaterades dock att räckviddsprincipen vanligen bryts i sådana satser och att negationens betydelse då har räckvidd över modaliteten i hjälp verbet, som i (15 a), trots att det modala hjälp verbet står före negationen i satsen. Det är alltså mycket ovanligt att man använder sig av en sats som *Alva kan inte gifta sig* för att uttrycka betydelsen i (15 b).

- (15) Alva kan inte gifta sig.
a. Alva kan inte [VP gifta sig].
–◇[gifta-sig (Alva)]

- b. Alva *kan* [_{VP}*inte* gifta sig].
 $\diamond\neg[\textit{gifta-sig}(\textit{Alva})]$

Intressant nog kan närvaron av ett *v*PMOD i satsen dock disambiguera mellan de två tolkningarna i (15 a) och (15 b) och göra satsen helt entydig. I (16) nedan visas hur ett *v*PMOD, *snabbt* gör att bara betydelsen som följer räckviddsprincipen är möjlig, det vill säga den där modaliteten hos hjälpverbet har räckvidd över negationen, $\diamond\neg$.

(16) Alva kan [_{VP} *snabbt* *inte* gifta sig].

- a. $*\neg\diamond[\textit{gifta-sig}(\textit{Alva})]$
 b. $\diamond\neg[\textit{gifta-sig}(\textit{Alva})]$

Den konstruerade och kontextlösa meningen i (16) kan tyckas onaturlig. I exempel (17), upprepat från (19 b) på sidan 145, presenteras därför ett autentiskt exempel där *snabbt* gör en sats med *kan* och *inte* entydig.

(17) Den data som inte finns på minst två ställen *kan snabbt inte finnas alls*.
 [G]

- a. $*\neg\diamond[p]$
 b. $\diamond\neg[p]$

I exempel (17) visas en sats där ett verbfrasmodifierande *snabbt* står före *inte* i undersökningsområdet. Närvaron av *snabbt* i meningen disambiguerar här mellan de två räckviddstolkningarna och bara den ena av tolkningarna är möjlig, nämligen den där hjälpverbets modalitet har räckvidd över negationen och räckviddsprincipen följs. Samma mening utan *snabbt*, som i det manipulerade exemplet i (18) nedan, får precis som (15) ovan snarast motsatt räckviddstolkning.

(18) Den data som inte finns på minst två ställen *kan inte finnas alls*. [M]

- a. $\neg\diamond[p]$
 b. $?\diamond\neg[p]$

Om *snabbt* ansluter till verbfrasen och bildar en fras tillsammans med denna i exemplet i (17) ovan får man anta att även *inte* ingår i denna fras. Detta förklarar i så fall varför räckviddstolkningen där modalverbets modalitet har räckvidd över negationen är den enda möjliga. Närvaron av *snabbt* före *inte* indikerar då att det modala hjälpverbet står i en överordnad sats medan adverbialen står i verbfrasen, som markeras med hakparenteser i (19) nedan.

(19) Den data som inte finns på minst två ställen *kan* [*snabbt inte finnas alls*].
 [G]

Vi återkommer till hur detta formaliseras i den lagom hierarkiska modellen i avsnitt 8.2.1 nedan.

7.1.3.3 VPMOD i satser med enkelt predikat

Intressant nog verkar VPMOD ha något större distributionell frihet i satser med enkelt predikat. Vid sökning i GP03K återfinns nämligen enstaka belägg med VPMOD före subjekt i satser utan verbfras som i (20) nedan.

(20) Där bildas *långsamt* istappar som lätt släpper när det blir mildväder.
[GP03K]

*Det är/blir *långsamt* så att *istappar som lätt släpper bildas* [...].

I exempel (20) modifierar adverbialet *långsamt* bildandet av istappar och står före subjektet i denna sats med passiv diates. Om man, som den lagom hierarkiska modellen, gör antagandet att det inte finns någon verbfras i satser med enkelt predikat kan detta förklara varför VPMOD:en kan stå före subjektet. I denna sats är det alltså snarast tydlighetsprincipen som påverkar ledföljden mellan adverbialet och subjektet. Om *långsamt* placeras efter subjektet, inklusive relativsats, skulle meningen kunna vara flertydig vad gäller adverbialets modifieringsdomän.

På Google kan man finna satser där adverb som *snabbt* och *hastigt*, som ofta fungerar som VPMOD, förekommer före subjekt även i satser med delat predikat. Adverben har då en betydelse som kan tolkas tidsbeskrivande och de svarar i sina sammanhang positivt på överordningstestet. Några exempel på dessa finns i (21):

(21) a. Efter den dagen har *snabbt* en artrik, praktisk anläggning vuxit fram. [G]

Det var/blev *snabbt* så att *en artrik, praktisk anläggning växte fram*.

b. [...] men nu hade *hastigt* stämningen ändrats [...] [G]

Det var/blev *hastigt* så att *stämningen hade ändrats* [...].

I exempel (21 a) och (21 b) ser vi att adverbialen *snabbt* och *hastigt* svarar positivt på överordningstestet och således snarare är satsmodifierande än verbfrasmodifierande i dessa meningar.

I avsnitt 8.2.1 nedan diskuteras hur ovanstående fakta om placering av VPMOD påverkar den lagom hierarkiska modellen för svensk frasstruktur från avsnitt 3.1.4.1 ovan.

7.2 Informationsdynamik i F'-domänen

Resultatet av den empiriska undersökningen visar att informativ status hos de olika leden ligger bakom mycket av ledföljdsvariationen mellan subjekt och adverbial i undersökningsområdet. I avsnitt 6.1.4.3 ovan redovisades att materialet uppvisar ett mönster för hur led med olika informativ status fördelar sig i undersökningsområdet. Att led som informationsdynamiskt ingår i satsens REMA har en benägenhet att komma sent i satsen och framför allt efter led som ingår i eller utgör satsens GRUND är väl känt i litteraturen, se kapitel 3.4 ovan. Var led som representerar SCEN-information placeras i förhållande till GRUND och REMA i undersökningsområdet har mig veterligt inte undersökts tidigare.

I materialet ser vi att led som är GRUND i allmänhet kommer före led som är SCEN eller REMA och led som är SCEN kommer före rematiska led. Det kunde också konstateras att det vanligaste ledföljdsmonstret i satser där såväl subjekt som adverbial i undersökningsområdet är av samma informativa status – då vanligen REMA – är att adverbial kommer före subjektet.

7.2.1 Framhävnings

När det gäller informationsdynamik är det inte alltid bara informativ status som GRUND, SCEN eller REMA som påverkar ledföljden mellan subjekt och satsadverbial. Även framhävnings påverkar ledföljden eftersom syntaktisk markering av framhävda led förekommer och är vanligt i undersökningsområdet. En av de saker som vi kunnat konstatera här är att det är möjligt att se SADVL som en informationsdynamisk operator. Här ska vi diskutera hur SADVL fungerar som markör för framhävnings.

I avsnitt 3.4.3.2 ovan kunde vi se att placering av ett pronomen med NP-syftning efter satsadverbial fungerar som en syntaktisk strategi för framhävnings. Frågan är i vilken strukturell relation dessa båda led står till varandra.

Ett alternativ skulle kunna vara att se själva positionen efter satsadverbial som informationsdynamiskt markerad (jfr Nilsen 1997:19; Jørgensen 1998; Heltoft 2005:15). Det finns dock flera skäl till att detta inte är så lyckat. Först och främst är inte allt som står i en position efter ett satsadverbial med nödvändighet framhävnt. Som vi diskuterade ovan står subjekt som är av samma informativa status som ett adverbial i undersökningsområdet ofta efter detta. Inte heller är det infinita verbet framhävnt i satser med delat predikat där ett satsadverbial står ensamt i undersökningsområdet. Dessutom är det kontraintuitivt att anta en fast position i ett område där det finns så mycket variation som i F'-domänen. Inte minst om man dessutom ofta får anta att positionen är tom.

Det alternativ jag kommer att anta är att satsadverbial är prefokalt placerade i förhållande till sin framhävningssdomän i undersökningsområdet. Något som talar för detta är att satsadverbial med fokuserande betydelse inte sällan står affokalt tillsammans med sin framhävningssdomän även på andra platser i satsen, till exempel som fundament. Om det finns möjlighet till ledföljdsvariation paketeras informationen alltså så att operatoren, satsadverbialet, placeras direkt före det led som ska uppfattas som framhävt.

Vi verkar också undvika en otydlig informationspaketering eftersom vi inte gärna placerar satsadverbial med starkt framhävande betydelse före led som inte ska uppfattas som framhävda och/eller rematiska, se exempel (66) ovan. Ett undantag till det senare är led som av andra skäl, till exempel strukturella, placeras efter adverbialet, som till exempel infinit verb i satser med delat predikat.

Den fråga som återstår är hur vi ska se på denna affokala placering. Vi har sett att affokalt placerade adverbial kan utgöra fundament tillsammans med sina framhävningssdomäner, som i exempel (22 a) nedan, upprepat från inledningens exempel (4 a) på sidan 3. De kan även stå tillsammans med sin framhävningssdomän efter det infinita verbet i satser med delat predikat, som i (22 b) nedan.

- (22) a. [...] ty *inte heller dessa djur* ”hör” inom ramen för våra definitioner. [DEN VIDUNDERLIGA]
b. Det är möjligt att missköta *även dessa djur* [...] [GP03]

När adverbial som *inte heller* och *även* står affokalt placerade tillsammans med till exempel ett subjekt eller objekt, som i exempel (22), kan man göra antagandet att de bildar en fras tillsammans med sin framhävningssdomän. Frågan är då om satsadverbial i framhävande funktion bildar en fras tillsammans med ett framhävt led även i undersökningsområdet? För att vi ska kunna ge ett svar på detta behöver vi börja med frågan om vad ett satsadverbial i framhävande funktion modifierar.

En uppfattning som inte är helt ovanlig är att framhävande satsadverbial bara modifierar den framhävda delen av satsen, men inte satsen som helhet. I SAG uttrycks detta som att fokuserande satsadverbial ”avser en fokuserad del av en sats” och ställs i motsats till satsadverbial som ”avser en hel sats” (SAG 4:85 anm 2).

Placeringen av *inte heller* i (22 a) ovan bidrar till att läsaren får en föreställning om existensen av en annan, större mängd med icke-hörande djur i vilken *dessa djur* inkluderas. Det är alltså här inte fråga om en frasnegation, eftersom det inte är djuren som sådana eller existensen av dessa djur som negeras. Det

som modifieras är propositionen, det vill säga relationen mellan subjektet och den övriga satsen, vilket bekräftas av att *inte heller* svarar på överordningstestet, se (23 a) nedan.

- (23) a. [...] ty *inte heller dessa djur* ”hör” inom ramen för våra definitioner. [DEN VIDUNDERLIGA]
'det är inte heller så att dessa djur ”hör” inom ramen för våra definitioner.'
- b. Det är möjligt att missköta *även dessa djur* [...] [GP03]
'det är även så att det är möjligt att missköta dessa djur'

Samma sak gäller *även* i (23 b). Den inkluderade betydelsen i detta adverbial gäller *dessa djur* i relation till andra djur som kan misskötas. Samtidigt som satsadverbialen i dessa satser informationsdynamiskt bidrar till att ett led uppfattas som framhävt fungerar de också som satsmodifierare, eftersom de ställer det modifierade ledet i relation till den del av satsen som uppfattas som förutsatt.

Det är just här som skillnaden mellan de båda typerna av satsmodifierande adverbial är särskilt viktig. Även SMOD modifierar, som vi diskuterat tidigare, satsen som helhet och placerar propositionen i till exempel ett tidligt sammanhang. Skillnaden mellan SMOD och SADVL är att de senare dessutom har en informationsstrukturerande funktion som informationsdynamisk operator, se avsnitt 7.1.1.2 ovan. På samma sätt som SMOD modifierar de satsen som helhet, men de anger också vilken relation satsens REMA har till redan tillgänglig information, det som i satsen kan finnas med som GRUND.

Det finns alltså skäl att dra tydliga gränser mellan de båda olika funktionerna, den modifierande och den informationsstrukturerande. Vi kan se det som att alla satsadverbial modifierar satsen som helhet, men har en informationsdynamisk relation till rematiska och/eller framhävda delar.

Bildar då satsadverbial i framhävande funktion en fras tillsammans med det framhävda ledet i undersökningsområdet? Vi har sett i (22) att fokuserande satsadverbial kan placeras affokalt, i direkt anslutning till sin framhävningdomän. Men vi har också sett att ett satsadverbial i F'-domänen kan ha ett led i VP:n som sin framhävningdomän. Vi återvänder här till exempel (24) och (25) från sidan 147, där vi visade att ett eller båda av adverbialen i en sats med delat predikat kan stå skilda från det framhävda ledet utan att betydelsen förändras, se (24) nedan.

- (24) /Att Ströms slott har varit svårsält beror *inte bara* på förfallet./ Två försvunna pantbrev har blockerat en affärsuppköp. [GP03]

- a. Att Ströms slott har varit svårsålt har *inte bara* berott på förfallet.
[M]
- b. Att Ströms slott har varit svårsålt har *inte* berott *bara* på förfallet.
[M]

I (24) ser vi att adverbialen och det framhävda ledet inte bildar någon syntaktisk fras. Framhävning är alltså inte beroende av syntaktisk närhet (SAG 4:157). När det gäller affokalt placerade adverbial i F' -domänen är det alltså möjligt att adverbialen bildar en fras med det framhävda ledet, men det är inte nödvändigt. I denna del av satsen antas det finnas mycket lite hierarki och jag kommer här för enkelhets skull att göra antagandet att ett satsadverbial är en fras som står som syster till den fras som utgör eller dominerar det framhävda ledet.

I nästa avsnitt diskuteras hur ledföljden blir i undersökningsområdet när olika satsgrammatiska mönster och textgrammatiska principer för ledföljd kommer i konflikt med varandra.

7.3 Ledföljd i F' -domänen: när flera faktorer inverkar

Som nämndes i avsnitt 3.1.1 och 3.1.3.2 ovan är satsgrammatiska mönster och de textgrammatiska principer för ledföljdsvariation som undersökts i detta arbete olika dominerande. I en del exempel i materialet förefaller flera principer och mönster komma i konflikt med varandra. I 7.3.1 visas styrkeförhållanden mellan de satsgrammatiska mönstren inbördes och i 7.3.2 redovisas vilka styrkeförhållanden som råder för de textgrammatiska principernas inbördes och gentemot satsgrammatiska mönster i materialet, inklusive det strukturella mönster som gäller placering av verbfrasmodifierande adverbial i satser med delat predikat och som föreslogs ovan i 7.1.3. Varken tydlighetsprincipen för modifieringsdomäner eller tyngdprincipen har visat sig komma i konflikt med någon av de övriga principerna i någon större utsträckning i materialet. På grund av detta diskuteras dessa inte vidare här.

7.3.1 Satsgrammatiska mönster i konkurrens

De satsgrammatiska mönster som nämndes ovan i avsnitt 3.1.1 är *V2-mönstret*, som gäller positionen för finita verb i påståendesatser, *negationsmönstret*, som

handlar om att negationer gärna står före huvud verbet i sin modifieringsdomän, *huvudordsmönstret*, som fångar tendensen för huvudord att stå till vänster om sina komplement och *argumentföljdsmonstret*, som avspeglar den typologiska tendensen för argument att uppträda i en viss ordning. I samma avsnitt nämndes i korthet att det så kallade V2-mönstret verkar vara starkare än negationsmönstret. Exempel (10) på sidan 39 ovan upprepat här som (25) illustrerar att negationer kommer före satsens huvudverb i satser med delat predikat, se (25 a) nedan, medan de i satser med enkelt predikat kommer efter huvud verbet, för att inte avvika från V2-mönstret, se (25 b).

- (25) a. [...] Maria hade *inte ångrat* sig. [STRÖMKANTRING]
 b. Bronislaw *svarar inte*. [LORD NEVERMORE]

Ledföljden i dessa exempel indikerar att V2-mönstret är starkare än negationsmönstret i satser, som (25 b), där dessa båda mönster råkar i konflikt med varandra. I satser med delat predikat, där huvud verbet inte är finit, som i (25 a) uppstår däremot ingen konflikt.

Exempel (25) visar alltså att V2-mönstret är mer dominerande än negationsmönstret. Detta sammanfattas schematiskt i (26) nedan.

- (26) *v2-mönstret » negationsmönstret*⁷

Negationsmönstret är alltså svagare än V2-mönstret, men redan i avsnitt 3.1.3.2 visades att negationsmönstret är mer dominant än ett annat satsgrammatiskt mönster, nämligen huvudordsmönstret. I exempel (17 a) på sidan 47, upprepat här som (27), står det negerade objektet *inget socker* före sitt huvudverb *äter* och satsen är grammatisk trots att huvudordsmönstret inte slår igenom.

- (27) För att lära min stövare att inte vara skotträdd bjöd jag honom på socker och smällde samtidigt av ett skott. Resultatet blev bara /att han nu *inget socker äter*./ [SALON GAHLIN]

I exemplet konkurrerar alltså de båda satsgrammatiska mönstren negationsmönstret och huvudordsmönstret med varandra eftersom nominalfrasen *inget socker* både är negerad och fungerar som komplement till verbet *äter*. Här är det negationsmönstret som är dominerande och orsakar att huvudordsmönstret frångås. Styrkeförhållandena mellan de båda mönstren kan rangordnas som i (28) nedan.

- (28) *negationsmönstret » huvudordsmönstret*

⁷Notationen ”»” betyder ’dominerar’ och innebär att det mönster som står till vänster konkurrerar ut det eller de mönster som står till höger, se avsnitt 8.3.

I svenskan är det alltså viktigare att ett negerat element kommer före verbet, än att objektet kommer efter sitt verb.

Även argumentföljdsmonstret kan frångås, dels när till exempel objekt står som fundament, som i (29 a) nedan, dels vid långt objektsskifte, som i (29 b) nedan, upprepat från (15) på sidan 46.

- (29) a. Men *den delen* biföll inte majoriteten av fullmäktige. [GP03]
b. När [...] pastor Gideon Johansson gick in genom kyrkdörrarna mötte *honom en stark lukt av såpa*. [G]

Argumentföljdsmonstret kommer inte i direkt konflikt med något av de andra mönster som diskuterats här, eftersom de andra satsgrammatiska mönstren inte berör argumentens inbördes ordningsföljd. I avsnitt 8.4.3 nedan diskuteras dock fall där textgrammatiska principer kommer i konflikt med argumentföljdsmonstret.

Det finns, som nämndes ovan i avsnitt 3.1.3.2, restriktioner på när långt objektsskifte är möjligt. Objektet måste vara pronominellt och ha objektsform, som *honom* i (29 b). Såväl ett substantiviskt objekt, som *pastorn* i (30 a), som ett pronomen som inte har objektsform, som *dom* i (30 b) nedan, tolkas enligt argumentföljdsmonstret, det vill säga som subjekt.

- (30) a. När han gick in genom kyrkdörrarna mötte *pastorn* en stark lukt av såpa. [M]
b. När *dom* gick in genom kyrkdörrarna mötte *dom* en stark lukt av såpa. [M]

Satserna i (30) blir alltså inte ogrammatiska, när objektet, som i (29 b), inte är markerat morfologiskt som objekt. Istället får de en något ändrad betydelse och läsaren tolkar *pastorn* respektive *dom* som subjekt istället för objekt. Läsaren tenderar alltså så snart det är möjligt att tolka argument i enlighet med argumentföljdsmonstret.⁸ Vi återkommer till detta i avsnitt 8.4.3 nedan.

⁸I långt objektsskifte förefaller möjligheten för objektet att stå före subjektet att vara starkt förknippat med verbetydelsen (se Josefsson 1992:66). Dels förekommer det vid verb som *möta*, som har en stark reciprok betydelse. Dels verkar de vara något bättre när verben har en överförd betydelse, som *gav* i *Därför gav honom Tutanchamons hemska förbannelse ingen ro* från Josefsson (1992) jämfört med den mer konkreta betydelsen i *Därför gav honom Tutanchamon en örfil*. Långt objektsskifte förekommer dock som ovan nämnts inte i materialet och mekanismerna bakom detta undersöks därför inte.

7.3.2 Textgrammatiska principer i konkurrens

De övriga principerna för ledföljdsvariation verkar konkurrera med varandra på betydligt mer jämbördiga villkor. Här handlar det, som nämndes i inledningen till kapitel 5, inte om grammatikalitet utan om ledföljder som blir mer eller mindre lyckade i sitt sammanhang.

Det måste dock nämnas att ytterligare andra principer än de som undersökts här kan inverka. Ett exempel är den benägenhet till friare ledföljd som finns i talat språk på grund av att talaren där med hjälp av betoning kan tydliggöra informationsdynamiska faktorer, räckviddsförhållanden och även modifierares modifieringsdomän. Detta kan i skrivet språk möjligen räknas som en stilfaktor, nämligen att skribenten kan välja att skriva talspråksnära, och då ibland använda en ledföljd som inte följer samma principer som när hon skriver i en mer skriftspråklig genre.

I det följande redovisas de olika textgrammatiska principernas styrkeförhållanden inbördes. De satsgrammatiska mönster som tagits upp ovan är generellt starkare än de textgrammatiska principerna. De senare kan dessutom som nämndes ovan frångås utan att de ger upphov till ogrammatiska satser.

7.3.2.1 Placering av VPMOD kontra informationsprincipen

Vi har i detta arbete gjort observationen att VPMOD före negationer eller nominala led ger upphov till ogrammatiska satser. Detta är ett strukturellt mönster som, precis som andra strukturella mönster, verkar vara starkt i förhållande till de principer för ledföljdsvariation som diskuterats här.

I exempel (31 a) visas ett exempel ur materialet där ett VPMOD som bedöms representera satsens GRUND kommer efter ett rematiskt subjekt.⁹

- (31) a. Det var känt att **en ung man i Klutmark** på detta sätt hade er-tappats, och efteråt blivit så förtvivlad att han gått och hängt sig i tömmern i fuset utan att få nåden. [LEWIS RESA]
- b. *Det var känt att på detta sätt **en ung man i Klutmark** hade er-tappats, och efteråt blivit så förtvivlad att han gått och hängt sig i tömmern i fuset utan att få nåden. [M]

I (31 a) anknyter ett VPMOD, *på detta sätt*, propositionen till det som är maximalt uppe till diskussion i den tidigare kontexten. Detta led utgör alltså precis

⁹I avsnitt 6.1 ovan avgränsas undersökningen av informationsdynamik i materialet till deklarativa satser med fa-ledföljd. Exemplet i (31) är en sats med af-ledföljd och ingår alltså inte i undersökningen. I detta fall är dock matrissatsen relativt betydelsesvag och propositionen i af-satsen kan anses innehålla det som påstås i satsen som helhet.

som *därför* i exempel (18 b) på sidan 162 satsens GRUND. Ändå är adverbialiet placerat efter subjektet *en ung man i Klutmark* som tillsammans med verbet *ertappats* utgör satsens REMA. Som visas i (31 b) är den omvända ledföljden – som skulle stämma bättre med informationsprincipen – ogrammatisk.

Här ser vi alltså att mönstret att VPMOD bildar en fras tillsammans med verbfrasen är mer dominant än informationsprincipen, se (32) nedan.

(32) VPMOD *adjungerar till VP » informationsprincipen*

7.3.2.2 Informationsdynamisk tydlighet kontra informationsprincipen

I samband med diskussionen i 6.4 nämndes att tendensen är stark för adverbiala led med fokuserande funktion att stå affokalt eller i en position före sin framhåvningsdomän. Det finns i materialet ett antal träffar där informationsdynamisk tydlighet förefaller vara starkare än informationsprincipen. Ett exempel på detta visas i (33 a) där subjektet är framhävd GRUND.

- (33) a. Med den omfattande turismen och båtlivet behövs *också polisen* på plats, framförallt på sommaren, påpekar politikerna. [GP03]
b. Med den omfattande turismen och båtlivet behövs *polisen också* på plats, framförallt på sommaren, påpekar politikerna. [M]

I sammanhanget till exempel (33 a) diskuteras en stängning av närpolisstationen i Henån. I satsen är subjekten *polisen* alltså uppe till diskussion och det är konstaterandet att de *behövs* [...] *på plats* som utgör satsens REMA. Subjektet är dock framhävt eftersom det kontrasteras den turistinvasion som impliceras i fundamentets *den omfattande turismen och båtlivet*. Här är adverbialiet *också* prefokalt placerat och ledföljden följer alltså principen om informationsdynamisk tydlighet även om informationsprincipen bryts. Ett adverbial som framhäver ett nominalt led på detta vis kan utan att satsen blir ogrammatisk placeras efter subjektet, men det blir tydligare vilket led som framhävs om adverbialiet placeras prefokalt, vilket illustreras med det något sämre manipulerade exemplet i (33 b).

(34) *informationsdynamisk tydlighet » informationsprincipen*

7.3.2.3 Informationsprincipen kontra räckviddsprincipen

Även informationsprincipen och räckviddsprincipen kommer ibland i konflikt i materialet och i dessa fall är räckviddsprincipen mest dominant. Ett exempel på detta visas i (35) nedan.

- (35) Det är nästan en fördubbling sedan 1999 och beror framför allt på att svenska företag satsar mer på utländska FoU-projekt. Ökningen är från 11 miljarder 1999 till 24 miljarder kronor 2001. /I siffran ingår *dock inte all FoU som svenska företag bedriver i utlandet.*/ [GP03]

Som nämndes i avsnitt 3.3.1 placeras språkliga uttryck som motsvarar allkvantorn, \forall , i förhållande till negationer i undersökningsområdet så att deras räckviddsförhållande återspeglas i ledföljden. I exempel (35) representerar subjektet *all FoU som svenska företag bedriver i utlandet* känd information som är uppe till diskussion och denna skulle enligt informationsprincipen helst komma så tidigt i undersökningsområdet som möjligt. Detta skulle dock i och med att nominalfrasen innehåller ett kvantifierande led, *all*, ge en ledföljd som bryter mot räckviddsprincipen. Därför blir ledföljden i exemplet att föredra, eftersom den i enlighet med räckviddsprincipen motsvarar räckviddstolkningen $\rightarrow\forall$.

Nominalfraser som uttrycker existens, \exists , får däremot olika räckviddstolkning beroende på om de står före eller efter en negation i undersökningsområdet. Här finns inget exempel från materialet där räckviddsprincipen kommer i konflikt med informationsprincipen, men i exempel (36) visas en sådan sats, som stärker antagandet att räckviddsprincipen är mer dominant än informationsprincipen.

- (36) Det är också stor variation mellan räddningstjänstkommunerna. Samtliga 414 beslut om förelägganden eller förbud har utfärdats hos 66 räddningstjänstkommuner. /Alltså har *inte några förbud eller förelägganden* utfärdats hos 72% av landets räddningstjänstkommuner./ [G]

I exempel (36) är *beslut om förelägganden eller förbud* uppe till diskussion i sammanhanget och *några beslut eller förelägganden* ingår i satsens GRUND. För att räckviddstolkningen inte ska bli felaktig placeras subjektet dock efter negationen och satsen följer räckviddsprincipen på bekostnad av ett brott mot informationsprincipen, vilket kan sammanfattas som i (37) nedan.

- (37) *räckviddsprincipen » informationsprincipen*

7.4 Sammanfattning

I detta kapitel har vi sammanfattat resultaten av den empiriska undersökningen. I avsnitt 7.1 sammanfattades resultat som gäller de olika adverbialkategorier vi valt att använda oss av vid undersökningen och vi kunde konstatera att det finns två typer av indelningsgrunder för fria adverbial. Dels kan man utgå från vilken modifieringsdomän adverbialet har, dels kan man utgå från i vilken mån adverbialet kan användas som informationsdynamisk operator. Kategorierna *SADVL* och *SMOD* är båda satsmodifierande, medan *VPMOD* modifierar verbfrasen. Detta kan testas med överordningstestet, men ytterligare evidens får vi av det faktum att *VPMOD* inte har samma möjlighet till ledföljdsvariation som de andra kategorierna. Istället har vi kunnat konstatera att *VPMOD* verkar vara strukturellt anknutet till verbfrasen, något som vi återkommer till i avsnitt 8.2.1 nedan.

I undersökningen såg vi att *SADVL* men inga andra adverbialkategorier förekom tillsammans med andra led i utbrytningskonstruktioner och i avsnitt 7.2 diskuterades satsadverbialens roll som informationsdynamiska operatörer.

I avsnitt 7.3 visades att de olika textgrammatiska ledföljdsprinciper som undersökts i detta arbete är olika dominerande i förhållande till varandra. Vi har hittat exempel i materialet och i andra sökningar där räckviddsprincipen kommit i konflikt med informationsprincipen och är starkare än denna. Även informationsdynamisk tydlighet är en starkare princip än den rena informationsprincipen. Varken tydlighetsprincipen eller tyngdprincipen har varit så dominerande i materialet att de kommit i konflikt med någon av de andra textgrammatiska principerna.

I följande kapitel presenteras en analys av de resultat som presenterats här. I analysen används den lagom hierarkiska modellen inom det teoretiska ramverket Lexikal-funktionell grammatik för att visa hur *VPMOD* ansluter till verbfrasen i avsnitt 8.1. De olika principernas respektive styrkeförhållanden ställs sedan mot varandra i en optimalitetsteoretisk analys i avsnitt 8.3.

Del III

Satsadverbial och villkor för ledföljd i skriven svenska

Kapitel 8

Beskrivnings- och förklaringsmodeller

Resultaten av den empiriska undersökningen visar att olika principer för ledföljd är olika starka i svenskan och att de har olika genomslagskraft, så att en starkare princip kan konkurrera ut en svagare, se kapitel 7 ovan. Denna typ av styrkeförhållanden illustreras och utvärderas med hjälp av Optimalitetsteori, OT. I OT kan de olika principerna för ledföljd formaliseras som mjuka, brytbara, villkor som sedan rangordnas, rankas, i förhållande till varandra så att det starkaste villkoret rankas högst. OT är dock en grammatisk metateori som förutsätter till exempel syntaktiska eller fonologiska iakttagelser i en explicit språk teori (se t.ex. Lyngfelt 2002). Jag har valt att i det följande använda mig av av Lexikal-funktionell grammatik, LFG, en av de två icke-transformationella språk teorier som oftast används i OT-analyser av syntax.¹

En orsak till detta val är att LFG är en grammatisk teori med ett mer formaliserat grammatiskt uttryckssätt än den traditionella grammatiken erbjuder. De fenomen som undersökts i detta arbete involverar flera olika delar av grammatiken. Räckviddsprincipen relaterar operatorers räckviddsförhållanden till ledföljdsförhållanden och informationsprincipen kopplar kognitiv tillgänglighet och en skribents avsikter till en konkret informationspaketering. LFG är en teori som antar alla dessa dimensioner av grammatiken som separata representationer som antas existera simultant. Jag får dessutom i LFG tillgång till ett formellt grammatiskt språk som gör det lättare att beskriva och formalisera till exempel de distributionella skillnader mellan VP_{MOD} och SM_{OD} som

¹Den andra icke-transformationella teori som hade kunnat komma i fråga är HPSG. (För en OT-analys inom HPSG, se Ericsson (2005). Se även Engdahl & Vallduví (1996) om informationspaketering i HPSG.)

kunnat konstateras i undersökningen i detta arbete.

En av de transformationella grammatiska teorier som hade kunnat komma i fråga är minimalistprogrammet. Av orsaker som redovisats i avsnitt 3.1.4 är denna teori mindre lämpad för en beskrivning där man måste räkna med att informationsdynamik och semantik ligger bakom stora delar av variationen.

Lexikal-funktionell grammatik presenteras i avsnitt 8.1 och i avsnitt 8.2 diskuteras hur skillnaden i distribution mellan olika modifierare på satsnivå kan formaliseras i den lagom hierarkiska modellen och hur olika adverbial-funktioner kan skiljas från varandra. Optimalitetsteori introduceras i avsnitt 8.3 och i avsnitt 8.4 ställs de olika grammatiska mönster och principer som diskuterats här mot varandra i en optimalitetsteoretisk analys.

8.1 Lexikal-funktionell grammatik

Lexikal-funktionell grammatik (LFG) är en generativ, icke-transformationell grammatisk teori, som introducerades av Joan Bresnan och Ron Kaplan (Kaplan & Bresnan 1982) i *Lexical-functional grammar: a formal system for grammatical representation*. Att den är generativ betyder att den avgör vilka typer av satser som kan genereras i ett visst språk. Den är icke-transformationell eftersom den inte innehåller några antaganden om att olika led eller delar i en sats byter plats genom att de flyttar. LFG representerar olika dimensioner av språklig information i separata parallella strukturer. Det finns en struktur för semantik, en för frasstruktur, en för argumentstruktur, en för grammatiska funktioner och så vidare. Dessa strukturer existerar samtidigt och en struktur härleds inte ur en annan. Istället är de relaterade till varandra genom ett mappningsförhållande. En närmare beskrivning av de strukturer som är relevanta här finns nedan i avsnitt 8.1.1.3.

LFG är en "lexikal" teori i den bemärkelsen att man i denna teori gör antagandet att varje ordform bär med sig sin funktionella information (Sells 2001b:7; Bresnan 2001:14). En ordform som adjektivet *lille* finns i vårt mentala lexikon kopplad till en stor mängd information som gör att att lyssnaren, så fort hon hör ordformen, vet till exempel vilka andra typer av ord den kan kombineras med. Den bär lexikalt med sig informationen att den är ett adjektiv, som kan kombineras med ett definit maskulint substantiv i singular. En transitiv verbform som *läser* har i sin lexikala ingång sin valensram och information om vilken typ av led det kombineras med, nämligen ett subjekt och ett direkt objekt. I LFG formaliseras detta som så kallade lexikala ingångar och exempel på sådana ges i (1) och (2) nedan.

(1) *lille*, Adj

PRED	'liten'
DEF	+
GEN	m
NUM	sing

(2) *läser*, V

PRED	'läsa <SUBJ,OBJ>'
TEMP	presens
DIAT	aktiv

Lexikala ingångar visas i LFG som så kallade särdragsmatriser med attributvärdepar där attributen för varje lexikal ingång är de grammatiska särdrag som förknippas med ordet.² Nominala ordformer har särdrag för till exempel numerus, NUM, och definithet, DEF, medan ett verb har särdrag för till exempel tempus, TEMP, och diates, DIAT. Ett PRED-särdrag visar ordets semantiska innehåll och möjligheter att kombinera med andra ord, fraser och satser (se t.ex. Sells 2001b:7).

LFG är en funktionell teori i det avseendet att den gör antagandet att grammatiska funktioner som SUBJEKT och OBJEKT är primitiver och alltså inte härledda ur semantiska eller strukturella kriterier.

[...] grammatical functions are like features, and the elements that have specific functions are like values of these feature-like functions (Falk 2001:11).

SUBJEKT i LFG kopplas alltså varken till att någon konstituent representerar den semantiska rollen AGENT eller till att en konstituent står i en viss position i ett frasstrukturträd (Dalrymple 2001:3; Lødrup u.a.).³ På grund av detta har LFG två syntaktiska strukturer. Dels finns det en konstituentstruktur, **c-struktur**, där det enskilda språkets ledföljd och frasstrukturella uppbyggnad visas. Dels finns en funktionell struktur, **f-struktur**, som liksom de lexikala ingångarna är en särdragsmatris, där grammatiska funktioner, argumentstruktur, strukturella relationer mellan huvudord och modifierare och lexikala särdrag visas. F-strukturen är mer eller mindre likadan för olika språk (Butt m.fl. 1999:12). Lite förenklat skulle man kunna säga att c-strukturen motsvarar den

²Lexikala ingångar visas i detta arbete med enbart de attributvärdepar som är relevanta för framställningen. De lexikala ingångar som visas här är dessutom förenklade med avseende på villkorande ekvationer. För en mer detaljerad genomgång av detta se t.ex. Bresnan (2001) och Dalrymple (2001).

³Det kan däremot finnas skäl att anta att grammatiska funktioner i vissa språk kopplas till strukturella positioner. engelskan är ett sådant språk.

traditionella grammatikens ordföljd och att f-strukturen motsvarar en satsledsanlys. Det är dock värt att notera att det i LFG inte finns något ett-till-ett-förhållande mellan c-struktur och f-struktur. Den funktionella strukturen för till exempel ett subjekt kan mappas till flera olika noder i en c-struktur och en enda nod i c-strukturen kan mappas till flera olika funktionella strukturer i f-strukturen. Detta kan liknas vid hur traditionell satsanalys av en svensk påståendesats med delat predikat ofta anger predikatsfunktionen på två olika ställen med till exempel subjekt och adverbial mellan.

I 8.1.1, 8.1.2 och 8.1.3 kommer jag utifrån svenska exempel att ge en kort introduktion till det utsnitt av Lexikal Funktionell Grammatik som är relevant för analysen av resultaten i detta arbete. Informationsdynamik i LFG tas upp i 8.1.3.1 och i 8.1.3.2 diskuteras tidigare LFG-analyser av adverbiala led. I avsnitt 8.2 redovisas hur resultaten av denna undersökning kan presenteras i detta teoretiska ramverk.

Några grundläggande introduktioner till LFG som räknas till standardverken är Bresnan (2001) och Dalrymple (2001), som är heltäckande och grundläggande beskrivningar av teorin, och Falk (2001), som är en lärobok i LFG. Den – mig veterligt – enda utgivna introduktionen till LFG skriven på svenska är Ahrenberg (1986) *Lexikalisk-Funktionell Grammatik på svenska*, en 15-sidig forskningsrapport från Linköpings universitet. En OT-LFG-anlys av svenska skriven på engelska finns, Peter Sells' (2001b) *Structure, Alignment and Optionality in Swedish*, och det finns även flera avhandlingar inom LFG som berör nordiska språk, se till exempel Lødrup (1989), Toivonen (2003) och Asudeh (2004).

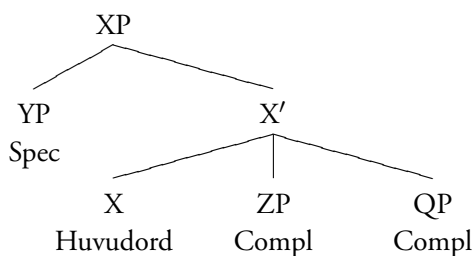
8.1.1 Maskineriet: c-strukturen

Den syntaktiska beskrivningen i LFG utgörs som nämndes ovan av en c-struktur och en f-struktur. **C-strukturen** (där *c* står för *constituent*, 'konstituent', eller *categorial*, 'kategorisk') representerar satsens yttre syntaktiska information och visar i första hand ordföljd och frasstruktur. Förutom i lexikala ingångar så är det framför allt i c-strukturen, det vill säga i ledföljd och frasstruktur, som det finns skillnader mellan världens olika språk (se t.ex. Bresnan 2001:19, 44f.).⁴

⁴Fonologiska skillnader finns givetvis också och formaliseras i LFG i en p-struktur (för en formalisering av denna se O'Connor 2006).

8.1.1.1 X'-teorin

När det gäller konstituentstruktur använder sig LFG av en modifierad version av X'-teori (se Jackendorff 1977). Jag kommer här att gå igenom standardantaganden med kommentarer där LFG varierar på ett intressant sätt. I denna teori om hur fraser är uppbyggda är den grundläggande tanken att huvudord av en kategori X, där X kan stå för vilken kategori som helst, projicerar fraser enligt ett visst mönster, se figur 8.1 nedan.⁵

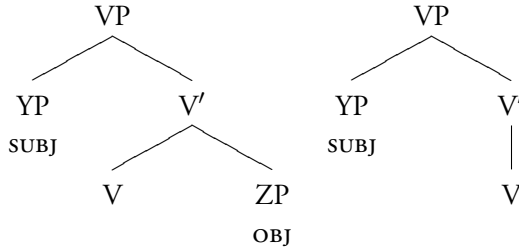

FIGUR 8.1: *Frasstruktur i X'-systemet*

Enligt X'-teorin kan ett huvudord ta ett eller flera så kallade komplement, **Compl** som realiseras som systrar till huvudordet. Huvudordet projicerar X'- och X''-nivåerna. X' innehåller huvudordet och dess eventuella Compl. En eventuell systrar till X' som också är dotter till X'' kallas **Spec**, för *specificerare*, och finns tillsammans med X' i den maximala projektionen, X'', eller som den vanligen kallas: *XP*. I LFG finns ingen strikt begränsning på hur noder förgrenar sig, som i senare versioner av transformationell grammatik, där bara binär förgrening är tillåten. Detta gör att den svenska F'-domänen kan beskrivas som den visas i figur 3.8 i avsnitt 3.1.4.1 ovan och man kan göra antagandet att ledföljden avgörs av de språkliga principer som diskuterades i avsnitt 3.1.1 och 3.3–3.6 (Börjars m.fl. 2003; 2004; se även t.ex. Sells 2001b:57, 60; jfr Platzack 1998:46f.).

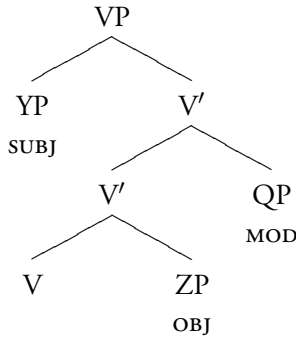
⁵LFG använder förutom X'-teorin även **den exocentriska kategorin S**, för 'sats'. Denna frasstrukturkategori har inte något huvudord och används framför allt i icke-konfigurationella språk med textgrammatisk ledföljd (Falk 2001:49f.).

Tvåställiga verb antas i X' -teorin vanligen ta ett yttre argument, subjektet, som antas finnas i Spec-VP-positionen och ett inre argument som finns i V' och utgör Compl, se till vänster i 8.2 nedan. Ett enställigt verb, däremot, tar bara ett yttre argument, se till höger i 8.2 nedan.

FIGUR 8.2: *Tvåställigt verb (t.v.) och enställigt verb (t.h.) i X' -teorin*

Modifierare är inte valensbundna och kopplas i X' -systemet till andra strukturer genom så kallad **adjunktion**. I X' -systemet sker adjunktion genom att modifieraren läggs till på en nivå i strukturen och skapar då en kopia av denna nivå med modifieraren som syster till den ursprungliga nivån. Detta illustreras i 8.3 nedan där en ytterligare V' -nivå adjungerats och rymmer modifieraren QP.

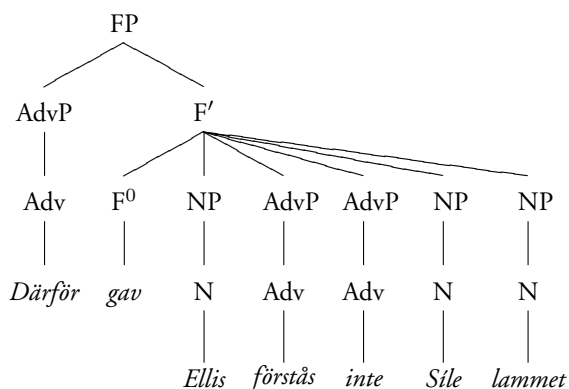
FIGUR 8.3: *Adjungering i X' -teorin*

8.1.1.2 Funktionella projektioner

Alla huvudord antas projicera fraser enligt det här mönstret, med fakultativa specificerare och komplement. Förutom lexikala kategorier antar man att det finns ett antal icke-lexikala frasstrukturella kategorier som fungerar som huvudord och projicerar fraser på samma sätt. De är icke-lexikala i den bemärkelsen att deras huvudord inte motsvarar de traditionella ordklasserna (jfr Bresnan 2001:98ff. och Platzack 1998:34f.). Istället är huvudorden i denna frastyg så kallade funktionella kategorier och av den anledningen kallas fraser-na **funktionella projektioner**.⁶

Två funktionella projektioner som är grundläggande såväl i LFG som andra teoretiska ramverk är CP, för *complementizer phrase*, och IP, för *inflection phrase*. Huvudorden i dessa fraser är alltså inte lexikala utan funktionella kategorier och används inom LFG när funktionella särdrag är knutna till en viss strukturell position, så kallade *lexicalised functions*. Det är till exempel vanligt att lexikala ingångar som representerar en sats finithet realiseras i I⁰.

Jag antar, som nämndes i avsnitt 3.1.4.1 ovan, den frasstruktur för svenskan som visas i figur 8.5 nedan (Börjars m.fl. 2003; 2004). Denna analys av svensk satsstruktur bygger på antagandet att det inte finns bevis för lika mycket hierarki i svensk satsstruktur som i mer konfigurativa språk som till exempel engelska (se även Dalrymple 2001:52 för en liknande analys för isländska). Svenskans satsstruktur antas här tills vidare således bara ha en enda funktionell projektion, nämligen FP, där F kan stå för *finithet* eller "lexikaliserad" funktion.

FIGUR 8.4: C-struktur utan VP

⁶Det kan vara värt att poängtera att dessa funktionella projektioner är c-strukturella och att de inte är relaterade till f-strukturen. Se Dalrymple (2001:53) för en kort diskussion av detta.

Huvudordet i FP antas här vara det element som representerar satsens finithet och alltså knyter satsinnehållet till talarens här och nu. Lexikala enheter som placeras i F^0 är alltså samma enheter som placeras i typplatsen i Platzacks satsschema som diskuterades tidigare under 3.1.4 (Platzack 1987; 1998:93).⁷

Valet att kalla projektionen FP istället för till exempel IP eller CP som också antas härbärgera så kallade ”lexikaliserade” funktioner, som finithet, beror på att det i den lagom hierarkiska modellen inte finns skäl att anta två funktionella projektioner i svenskan (jfr Börjars m.fl. 2003; 2004; se även Sells 2001b för en analys med CP och IP). Jag antar istället tills vidare att det finns någon typ av funktionell projektion i denna position i den svenska c-strukturen, kallar denna FP och fokuserar analysen på ledföljdsvariation och struktur i F' -området (jfr Bresnan 2001:100 om F).

8.1.1.3 Annoterade c-strukturregler

C-strukturens uppbyggnad avgörs av språkspecifika frasstrukturregler, **c-strukturregler**. I språk där struktur ger ledtrådarna till funktionell information är varje fras annoterad med information om vilken satsledsfunktion den har. Trädet i figur 8.5 ovan är uppbyggt utifrån c-strukturreglerna i (3) nedan. Mer generella c-strukturregler anges i (4) nedan.⁸

(3) Därför gav Ellis förstås inte Síle lammet.

- a. $FP \rightarrow AdvP \quad F'$
 $\quad \quad \quad \downarrow \in (\uparrow_{ADJ}) \quad \uparrow = \downarrow$
- b. $F' \rightarrow F \quad NP \quad AdvP \quad AdvP \quad NP \quad NP$
 $\quad \quad \quad \uparrow = \downarrow \quad (\uparrow_{SUBJ}) = \downarrow \quad \downarrow \in (\uparrow_{ADJ}) \quad \downarrow \in (\uparrow_{ADJ}) \quad (\uparrow_{OBJ_{ind}}) = \downarrow \quad (\uparrow_{OBJ_{dir}}) = \downarrow$

I (3 a) visas hur FP expanderar i AdvP och F' och i (3 b) hur F' i sin tur expanderar i NP, AdvP, AdvP, NP och NP.

Under varje frasstrukturbeteckning finns så kallade **funktionella annotationer** som kopplar funktionell information till de olika frasstrukturella noderna i c-strukturen (se t.ex. Bresnan 2001:56–60). Pilarna i de funktionella

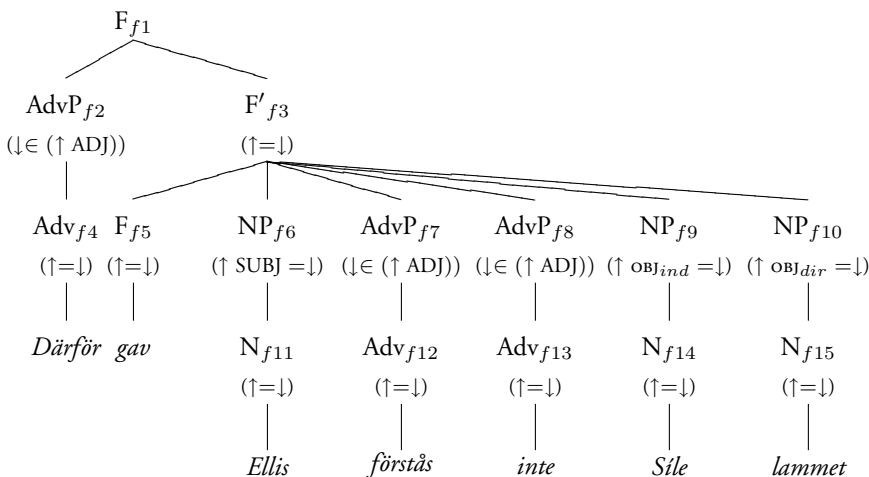
⁷Att det finita verbet står i F^0 möjliggör för subjektet att stå efter detta och variera med andra satsled i detta område av satsen. Denna möjlighet till inversion mellan finit verb och subjekt leder till att ett finit lexikalt verb bara antas vara huvudord i en fras om något annat element representerar satsens finithet, som till exempel i satser med subjunktion eller när ett proverb ersätter det finita verbet i satser som *Gav Síle lammet gjorde förstås inte Ellis*.

⁸Inom LFG används normalt OBJ för det objekt som står närmast verbet, d.v.s. objektet till ett monotransitivt verb. Det andra objektet i en ditransitiv konstruktion återges med OBJ_{θ} . Eftersom det är oklart om det endast är detta objekt som är begränsat till en viss θ -roll har jag valt att använda mer traditionella termer.

annotationerna hänvisar dels till den *f*-struktur som är associerad med moder-noden i trädet, med en uppåtpil, ↑, dels till den *f*-struktur som är associerad med den egna noden, med en nedåtpil, ↓. ⁹ En annotering som (↑SUBJ)=↓ utläses: ”Min modernods subjekt hittar du här”.

Annoteringen ↑=↓ anger att moder- och dotternoden bidrar till samma *f*-struktur (”Min modernod och jag är samma sak”) och denna annotering används vid projektion. Detta kan vi se i frasstrukturreglerna i (3 a) och (3 b), där huvudet *F* kopplas till *F'* och *FP* genom annoteringen ↑=↓. Annoteringen ↓∈ (↑ADJ) som står under de olika adverbfraserna ska utläsas ”Denna nod är ett element i mängden av modernodens ADJUNKTER”. Vi återkommer till adjunktfunktionen i LFG i avsnitt 8.1.2.1 nedan.

Pilarna i *c*-strukturreglerna är också det som kopplar *c*-strukturen till den andra syntaktiska strukturen i LFG, *f*-strukturen. För att tydliggöra vilken nod i *c*-strukturen som relateras till vilken *f*-struktur markeras vanligen varje nod i trädet med en nedsänkt *f*-numrering.¹⁰ Vi kommer att se hur *c*-strukturnoderna relateras till *f*-strukturer i 8.1.2 nedan.

FIGUR 8.5: *C*-struktur utan *VP*

I (4) nedan visas ett urval av generella frasstrukturregler för svensk satsstruktur. Kommatecknen indikerar att ledföljden är möjlig att variera. Frånvaron av

⁹I samband med diskussioner om pilar används i det följande för enkelhets skull *nod/moder/dotter* etc. för ’den *f*-struktur som är associerad med noden/modern/dottern’.

¹⁰Denna *f*-numrering kommer att utelämnas såväl från *f*-strukturer som från *c*-strukturer när den inte behövs för diskussionen.

kommatecken i VP:n visar alltså att det inte förekommer någon ledföljdsvariation mellan verbet och dess komplement.

- (4) a. $FP \rightarrow XP \quad F'$
 $(\uparrow_{GDF})=\downarrow \quad \uparrow=\downarrow$
- b. $F' \rightarrow F, \quad NP, \quad NP, \quad NP, \quad VP, \quad XP^*$
 $\uparrow=\downarrow \quad (\uparrow_{SUBJ})=\downarrow \quad (\uparrow_{OBJ_{ind}})=\downarrow \quad (\uparrow_{OBJ_{dir}})=\downarrow \quad \uparrow=\downarrow \quad \downarrow \in (\uparrow_{ADJ})$
- c. $VP \rightarrow V \quad NP \quad NP \quad XP^*$
 $\uparrow=\downarrow \quad (\uparrow_{OBJ_{ind}})=\downarrow \quad (\uparrow_{OBJ_{dir}})=\downarrow \quad \downarrow \in (\uparrow_{ADJ})$

Noderna i c-strukturreglerna är fakultativa. En sats kan till exempel realiseras som bara ett finit verb: *Skriv!* och då kan samtliga fraser utom FP vara frånvarande. Objekt förekommer vanligen inte samtidigt som VP på F'-nivån, men i satser där ett negerat objekt föregår verbfrasen, som i (17 a) på sidan 47 ovan, realiseras objektet på denna frasstrukturella nivå. En så kallad Kleene-stjärna (*) efter frاسبeteckningen anger att frasen kan ha noll eller flera förekomster (se t.ex. Falk 2001:47). Beteckningen \uparrow_{GDF} förklaras nedan i avsnitt 8.1.3.1.

8.1.2 Maskineriet: f-strukturen

De funktionella annotationerna i frasstruktureglerna kopplar som nämndes ovan funktionell information till de olika frasstrukturella noderna i c-strukturen och visar mappningen mellan c-strukturen och satsens funktionella struktur, **f-strukturen**. Genom att F med alla sina projektioner annoteras med $\uparrow=\downarrow$ ("Min modernod och jag hänvisar till samma f-struktur"), kopplas samtliga dessa noder, $f1$, $f3$ och $f5$, automatiskt till en och samma f-struktur, nämligen den som visas i (5).

- (5)
$$\left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'ge \langle (\uparrow_{SUBJ}), (\uparrow_{OBJ_{ind}}), (\uparrow_{OBJ_{dir}}) \rangle' \\ \text{TEMPUS} \quad \text{preteritum} \end{array} \right]_{f1, f3, f5}$$

NP-noden för *Ellis* i c-strukturen ger den funktionella informationen att frasens modernod, F'_{f3} , har ett subjekt ("Min modernods subjekt...") och även var i trädet vi kan hitta den lexikala ingång som representerar subjektet ("...hittar du här"): *Ellis*. På samma sätt ger de funktionella ekvationerna $(\uparrow_{OBJ_{ind}})=\downarrow$ och $(\uparrow_{OBJ_{dir}})=\downarrow$ information om var de objekt som *ge* kräver för att satsen ska bli fullständig står att finna. Alla dessa funktioner mappas till egna f-strukturer inuti den struktur som står för verbet, se exempel (6) nedan.

$$(6) \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'ge \langle (\uparrow \text{SUBJ}), (\uparrow \text{OBJ}_{ind}), (\uparrow \text{OBJ}_{dir}) \rangle' \\ \text{TEMPUS} \quad \text{preteritum} \\ \text{SUBJ} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'Ellis' \\ \text{GEN} \quad \text{fem} \\ \text{NUM} \quad \text{sing} \end{array} \right]_{f6, f11} \\ \text{OBJ}_{ind} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'lamm' \\ \text{DEF} \quad + \\ \text{NUM} \quad \text{sing} \end{array} \right]_{f9, f14} \\ \text{OBJ}_{dir} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'Sîle' \\ \text{GEN} \quad \text{fem} \\ \text{NUM} \quad \text{sing} \end{array} \right]_{f10, f15} \end{array} \right]_{f1, f3, f5}$$

Till sist visas hur de fria adverbialen *därför* och *förstås* och negationen *inte* hamnar i f-strukturen. Den funktionella annotationen för ADJ-funktionen anger, som nämndes ovan, att frasen ingår i en mängd med presumtivt flera element. Detta markeras i f-strukturen med klammerparenteser för att särskilja dessa fria led från de valensbundna. Den fullständiga f-strukturen för satsen visas i (7) nedan.

$$(7) \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'ge \langle (\uparrow \text{SUBJ}), (\uparrow \text{OBJ}_{ind}), (\uparrow \text{OBJ}_{dir}) \rangle' \\ \text{TEMPUS} \quad \text{preteritum} \\ \text{SUBJ} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'Ellis' \\ \text{GEN} \quad \text{fem} \\ \text{NUM} \quad \text{sing} \end{array} \right]_{f6, f11} \\ \text{OBJ}_{ind} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'lamm' \\ \text{DEF} \quad + \\ \text{NUM} \quad \text{sing} \end{array} \right]_{f9, f14} \\ \text{OBJ}_{dir} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'Sîle' \\ \text{GEN} \quad \text{fem} \\ \text{NUM} \quad \text{sing} \end{array} \right]_{f10, f15} \\ \text{ADJ} \quad \left\{ \begin{array}{l} \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'därför' \\ \dots \quad \dots \end{array} \right]_{f2, f4} \\ \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'förstås' \\ \dots \quad \dots \end{array} \right]_{f7, f12} \\ \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad 'inte' \\ \dots \quad \dots \end{array} \right]_{f8, f13} \end{array} \right\} \end{array} \right]_{f1, f3, f5}$$

I f-strukturen finns dels attribut som är så kallade **särdrag**, dels sådana som är **grammatiska funktioner**.

De grammatiska **särdragen**, som TEMPUS och DEF för definitheit, tar symboler som värden, till exempel *preteritum* för TEMPUS eller + för DEF (se t.ex. Bresnan 2001:47). Negation analyseras inom LFG oftast som ett särdrag i f-strukturen, NEG, som kan ha värdet + eller -. Orsaken till detta är framför allt att negation realiseras på olika sätt i världens språk (se t.ex. Payne 1985; jfr Butt m.fl. 1999:135f.), till exempel med adverb eller negerande affix. Jag väljer dock att här låta negationer, som *inte*, *aldrig* med flera, ha den grammatiska funktionen ADJ, se nedan, och representeras av egna f-strukturer.

PRED intar en särställning bland särdragen eftersom det tar en semantisk form som värde, som visas i f-strukturen i (7) ovan. Denna semantiska form representeras vanligen av ordet och dess eventuella valensbundna argument, omgivna av enkla citattecken, som en representation för ordets lexikala semantik, 'ge $\langle (\uparrow\text{SUBJ}), (\uparrow\text{OBJ}_{ind}), (\uparrow\text{OBJ}_{dir}) \rangle$ ' (Bresnan 2001:47; Falk 2001:13).¹¹

Två viktiga principer i LFG för att meningar ska vara välformade är **fullständighet** (completeness) och **koherens** (coherence). Fullständighetsprincipen säkerställer att alla valensbundna led som anges av PRED finns med i satsen och har ett eget PRED-värde medan koherensprincipen ser till att det inte smyger sig in några extra argument som inte introduceras av ett predikats PRED-särdrag (Dalrymple 2001:35:ff., se även t.ex. Bresnan 2001:63).¹²

8.1.2.1 Grammatiska funktioner

De grammatiska funktionerna tar f-strukturer som värden så som vi till exempel ser att SUBJ tar f-strukturen f_6, f_{11} som värde. Grammatiska funktioner delas upp i argumentfunktioner och icke-argumentfunktioner. Argumentfunktioner representerar, som namnet antyder, funktioner som finns representerade i till exempel verbs eller adjektivs valens. Till argumentfunktionerna hör, förutom subjekt, SUBJ, indirekt objekt, OBJ_{ind} , och direkt objekt OBJ_{dir} , även den så kallade **oblikfunktionen**, OBL_θ . Denna funktion är reserverad för det SAG kallar bundna adverbial (se t.ex. SAG 3:409f.), det vill säga icke nominala valensbundna led, som i svenskan ofta realiseras som prepositionsfraser, som *på speciellt många överraskningar* i (8) nedan.

- (8) Men intervjuerna som kilats in mellan numren bjöd inte *på speciellt många överraskningar*. [GP03]

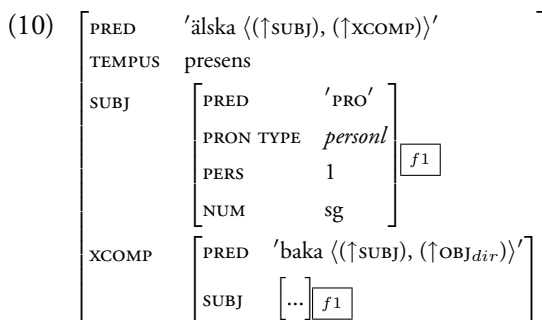
¹¹ Expletiva element saknar PRED-värde och pronomen, som får sin referens någon annanstans, har värdet PRO, som inom LFG står för 'pronomen' (Falk 2001:13).

¹² Jag bortser här från möjligheten att utelämna icke-obligatoriska valensbundna led.

Valensbundna satser och verbfraser räknas däremot inte som OBL_{θ} , och inte heller som objekt. Istället räknas även dessa som egna grammatiska funktioner: **COMP** och **XCOMP**, se (9) nedan.

- (9) a. Vi tycker ändå *att reklamförbudet har en viss verkan*, säger hon. [GP03]
 b. – /Jag älskar *att baka*,/ helst lussekatter, men har inget speciellt recept.. [GP03K]

COMP står för valensbundna satser, som *att reklamförbudet har en viss verkan* i (9 a) och XCOMP står till exempel för för valensbundna verbfraser, som *att baka* i (9 b). X:et i XCOMP anger att det finns en subjektfunktion som inte uttrycks i c-strukturen. Denna subjektfunktion kontrolleras funktionellt till exempel av matrissatsens subjektfunktion i en relation som ibland kallas strukturdelning eftersom matrissatsens subjekts f-struktur och verbfrasens subjekts f-struktur mappas till samma c-strukturella nod, här kallad f_1 , se (10) nedan (Bresnan 2001:270 ff.; Dalrymple 2001:314ff.).¹³

I tidig LFG ansågs alla hjälpverb representeras av ett PRED-värde i f-strukturen. Detta PRED-värde tog en XCOMP som komplement. Butt m. fl. visar i *A Grammar Writer's Cookbook* (1999:62ff.) att detta är en analys som fungerar dåligt till exempel för språk med morfologiskt futurum, som franskan. Istället föreslår författarna att temporala och aspektuella hjälpverb ska analyseras som särdrag medan modala hjälpverb antas ha ett PRED värde och ta komplement, XCOMP. Jag har här ingen anledning att närmare gå in på och utreda hjälpverbens status i svenskan. Det finns dock skäl att anta att svenskan och norskan liknar varandra i detta avseende och jag följer därför Dyvik (1999; se även Dalrymple 2001:178; Falk 2003; Lødrup 2004) och antar tills vidare att modala hjälpverb i svenskan har ett PRED-värde och tar en XCOMP i sin valens. Tempo-

¹³Strukturdelningen markeras här med boxar runt de strukturer som mappas till samma nod: f_1 . I annan LFG-litteratur kan strukturdelning markeras med en förenande linje.

rala hjälpverb analyseras som funktionella särdrag, så som föreslås i Butt m. fl. (1999:63f).¹⁴

Till icke-argumentfunktionerna hör modifierarfunktionerna ADJ och XADJ, för 'adjunkt', som diskuteras nedan och i vissa analyser diskursfunktionerna TOPIK och FOKUS, se 8.1.3.1.

ADJ-funktionen motsvarar alla typer av fria modifierare i traditionell grammatik, det vill säga led som kan uteslutas utan att satsen blir ofullständig och läggas till i mer eller mindre oändligt antal utan att satsen blir inkoherent. Dessa modifierare formaliseras i f-strukturen som mängder, just för att hur många och hur få ADJ som helst ska kunna ingå i en f-struktur.

ADJ kan utgöras av många olika frasstrukturella kategorier, som till exempel adverbfraser, prepositionsfraser eller satser. Om en infinitivfras utgör en ADJ kallas denna XADJ och delar subjekt med matrissatsen på motsvarande sätt som XCOMP gör. ADJ ska befinna sig i den f-struktur som representerar dess modifieringsdomän. Som Bresnan (2001) formulerar det:

[...] an ADJ satisfies completeness and coherence [...] by occurring in the same f-structure as the PRED it modifies (Bresnan 2001:97).

8.1.3 Maskineriet: andra representationer

I LFG antas även ett antal ytterligare representationer förutom de båda syntaktiska c- och f-strukturerna. Det finns till exempel en **a-struktur** som visar ett ords argumentstruktur och länkas till dess PRED-värde med hjälp av teorin om lexikal mappning (*Lexical Mapping Theory, LMT*) som redogör för relationen mellan argumentroller och grammatiska funktioner (Bresnan 2001: 302–320; se även Dalrymple 2001: 202–215; Falk 2001:100f.). Givetvis representeras även satsers semantiska struktur i en separat så kallad **s-struktur**.

O'Connor (2006) är ett av de senare arbeten inom LFG som inte bara antar en separat prosodisk struktur, en **p-struktur**, utan också föreslår en mer specifik formalism för denna, ett så kallat prosodiskt träd (2006:149–155). O'Connor har också, precis som flera andra, föreslagit en separat struktur där en sats informationsdynamik visas, en **i-struktur**.

Bara två av dessa representationer är dock relevanta för detta arbete, nämligen i-strukturen och s-strukturen, och jag kommer bara att beröra de tekniska detaljerna när det gäller dessa ytligt, för att kunna hänvisa till dem i

¹⁴Att även modala hjälpverb kan formaliseras som ett funktionellt särdrag i f-strukturen har diskuterats inom LFG (se diskussionen i bl.a. Butt m.fl. 1999; Dyvik 1999, 2000; Falk 1994; 2003; Lødrup 2004). I en sådan analys visas räckviddsförhållanden enbart i den semantiska strukturen.

OT-analysen. I-strukturen behandlas i 8.1.3.1 medan en förenklad version av s-strukturen presenteras i 8.1.3.2

8.1.3.1 I-struktur

De LFG-analyser som mer allmänt tar upp informationsdynamik gör det ur en syntaktisk synvinkel för att analysera syntaktisk informationspaketering. Till exempel har man analyserat informationsdynamiskt definierade positioner satsinitialt i bantuspråk som chichewa (Bresnan & Mchombo 1987) eller i olika positioner i verbfinala språk som turkiska och urdu (Butt & King 1996; 2000).

Två rena diskursfunktioner antas i dessa analyser finnas i f-strukturen: TOPIK och FOKUS och dessutom räknas SUBJEKT som en kombinerad grammatisk funktion och diskursfunktion, eftersom subjekt i många språk anses representera ett slags förvald ”topik” (se t.ex. Bresnan 2001:97.; jfr Falk 2001:59). C-strukturreglernas funktionella annotationer kan hänvisa till dessa **grammatikaliserade diskursfunktioner**, GDF:er, och då ange att en viss c-strukturell position – vanligen en SPEC-position till en funktionell projektion – är reserverad för sådana.

De flesta analyser som mer ingående diskuterar informationsdynamik föreslår att den bör representeras av en separat struktur motsvarande f-struktur, c-struktur, s-struktur och a-struktur (se till exempel Butt & King 1996, 2000; Choi 1997, 1999; O’Connor 2006). Detta ställningstagande grundas framför allt på att informationsdynamiska enheter inte alltid sammanfaller med c-strukturella eller f-strukturella enheter; en sats REMA måste inte utgöras av en c-strukturell fras och inte heller sammanfalla med en grammatisk funktion och representeras av en egen f-struktur (se t.ex. Butt & King 1996; King 1997).

I avsnitt 6.1 kunde vi konstatera att till exempel satsens REMA ofta är diskontinuerligt, inte minst i satser med delat predikat. Inte heller finns det i svenskan positioner som är vikta för led med särskild informativ status. Initialfältet kan rymma led som är GRUND, SCEN eller framhävda, och i avsnitt 7.2.1 avvisades tanken om en informationsdynamisk position till höger om satsadverbial. Jag kommer för analysen i detta arbete att anta att en så kallad *i-struktur* existerar, skild från f-strukturen och antar tillsammans med (se t.ex. King 1997; Choi 1999; Butt & King 2000; Dalrymple 2001:182–185; O’Connor 2006) att denna kan formaliseras som en särdragsmatris. I (15) på sidan 160 ovan upprepat här som (11) finns ett exempel med SCEN, FRAMHÄVT REMA och diskontinuerligt GRUND och i (12) visas hur en enkel i-struktur för denna sats kan se ut. Arkitekturen för i-strukturen bygger på King (1997; jfr

även Butt & King 2000; O'Connor 2006:85f.).

(11) [_{SCEN} Inne på linjen] [_{GRUND} fick] [_{F-REMA} också Mikael Franzén] [_{GRUND} ta emot mycket stryk] [...] [GP03]

(12) I-struktur:
$$\left[\begin{array}{l} \text{GRUND} \\ \text{REMA} \\ \text{SCEN} \\ \text{FRAMHÄVNING} \end{array} \left[\begin{array}{l} \left\{ \textit{fick ta emot mycket stryk} \right\} \\ \left\{ \begin{array}{l} \textit{ocks\aa}_i \\ \textit{Mikael Franz\en}_j \end{array} \right\} \\ \left\{ \textit{inne p\aa linjen} \right\} \\ \left[\begin{array}{l} \text{OPERATOR} \quad i \\ \text{FRAMHÄVD} \quad j \end{array} \right] \end{array} \right. \right]$$

I (12) representeras informativ status som informationsdynamiska särdrag vars värden här för enkelhets skull motsvaras av fraser. Dessa värden är organiserade i mängder liknande dem som särdraget ADJ tar som värde, jämför med f-strukturen ovan i (7). Samindexeringen av *i* med *också* och *j* med *Mikael Franzén* visar att *också* fungerar som framhävande operator och att *Mikael Franzén* är framhävd.

Framhävning representeras som en egen attribut-värde-matris där de informationsdynamiska särdragen OPERATOR och FRAMHÄVD kan ta egna värden. Här visar indexen vilket led som eventuellt fungerar som operator och vilket eller vilka led som är framhävda. Fördelen med att markera framhävning med index *i* stället för att använda till exempel F-REMA och F-GRUND som särdrag är att representationen hålls enkel och att funktionen som framhävningsoperator får en egen plats. I en mer utvecklad struktur skulle operatorsfunktionen kunna mappas till satsens prosodiska struktur, en c-strukturell position eller ett morfem, beroende på språk.

Mappningen mellan i-struktur och c-struktur kan visas på två sätt. För språk som har syntaktiska positioner som är reserverade för vissa informationsdynamiska funktioner kan annoteringar i frasstrukturreglerna användas. Att en sådan annotering hänvisar till *i-strukturen* och inte till f-strukturen kan markeras med indexet *i* och se ut såhär $\downarrow = \in (\uparrow \text{GRUND}_i)$, med uttydningen ”Jag är ett element i min modernods GRUND” (jfr Butt & King 2000; Dalrymple 2001:).

Det pågår inom LFG en diskussion om hur denna del av grammatiken ska formaliseras och vilka benämningar som ska användas för vilka begrepp (se t.ex. Butt & King 1996, 2000; King 1997; Choi 1999; King och Zaenen 2005; O'Connor 2006). De flesta är dock överens om att kategorier för informativ status motsvarande REMA och GRUND och även framhävning ska formaliseras.

För vissa språk, som till exempel urdu, kan det motiveras att motsvarigheten till kategorin GRUND delas upp i GRUND och bakgrund (se Butt & King 1996; 2000), även om jag här inte gör denna distinktion för svenskan.¹⁵ Den nya kategori som jag införlivar är SCEN som definieras som led som finns med för att koppla propositionen till ett sammanhang som till exempel kan vara tidsligt eller rumsligt, se avsnitt 3.4.2.3 och 3.4.5.

8.1.3.2 S-struktur och modifiering i LFG

Den semantiska strukturen inom LFG involverar så kallad **GLUE semantics**, 'klistersemanantik', där härledning av slutsatser ur logiska premisser fungerar som instruktioner för hur betydelse ska kombineras. Orsaken till att teorin kallas GLUE är att den linjära semantiken fungerar som ett slags lim som kopplar betydelsen hos ett yttrandes olika delar till betydelsen för yttrandet i sin helhet. Man kan se det som ett slags omvänd kompositionalitet (Dalrymple 2001:229ff.).

I GLUE antar man att det i den lexikala ingången för ett enskilt ord finns dels en semantisk representation av betydelsen hos ordet, PRED-värdet, dels en så kallad betydelsekonstruktor (*meaning constructor*) som visar hur ordet kan kombineras med andra lexikala enheter.

Meaning constructors are pairs, with the left-hand side (the *meaning side*) representing a meaning and the right-hand side (the *glue side*) representing a logical formula over semantic structures corresponding to that meaning (Dalrymple 2001:231).

Det är här inte nödvändigt att gå in på hur GLUE-semantik fungerar. Istället kommer jag att representera GLUE-sidan av betydelsekonstruktorerna med enklare typteoretiska formler. Den som söker en grundlig introduktion till GLUE-semantik finner detta i Dalrymple (2001). Vi ska här istället helt kort och utan att gå in på allt för mycket teknikaliteter först översiktligt beskriva den del av typteori som är relevant för diskussionen i det följande och även visa hur betydelsekonstruktörer i några lexikala ingångar kan se ut.

Grundläggande för typteorin är att den klassificerar uttryck med hjälp av de logiska kategorierna *t* för propositioner, uttryck som kan ha ett sanningsvärde, och *e* för individuella konstanter (för en introduktion till typteori, se t.ex.

¹⁵Till kategorin *background* i urdu (Butt & King 1996; 2000) hör information som har en särskild syntaktisk position, efter verbkomplexet i urdu, som annars är ett verbfinalt språk. Efter verbkomplexet, men inte prosodiskt avskild, placeras enligt Butt & King (1996) bakgrundsmaterial som "only provides more detailed information as to how the new information provided fits in with the already known information [...]" (jfr kategorin *tail* hos Vallduví 1992; se även Choi 1999).

Cann 1993:82–111).¹⁶ Dessa enkla kategorier kan kombineras för att bilda en binärt uppbyggd betydelsestruktur som har fördelen att kunna illustrera komplicerade semantiska relationer på ett transparent sätt. Ett intransitivt, enställt, verb beskrivs i typteori som en komplex typ, nämligen $\langle e, t \rangle$, vilket kan utläsas som att det intransitiva verbet vill kombineras med ett e (subjektet) och ”konsumerar” detta när ett t (propositionen) bildas.

Den lexikala ingången för ett substantiv, som egennamnet *Anna*, ser ut som i (13 a) nedan medan ett enställt verb ser ut som i (13 b) nedan.¹⁷

- (13) a. Anna, N
 $(\uparrow \text{PRED}) = \text{'Anna'}$
Anna : $\langle e \rangle$
- b. vakna, V
 $(\uparrow \text{PRED}) = \text{'vakna } \langle (\uparrow \text{SUBJ}) \rangle \text{'}$
 $\lambda x[\text{vakna}(x)] : \langle e, t \rangle$

Betydelsekonstruktorerna *Anna* : $\langle e \rangle$ och $\lambda x[\text{vakna}(x)] : \langle e, t \rangle$ består av två delar. Till vänster om kolontecknet finns betydelsesidan och till höger finns den förenklade GLUE-sidan. I (14) nedan visas hur betydelsen (*vakna* (*Anna*)) kan härledas ur betydelsekonstruktorerna för dessa lexikala ingångar.

- (14) Anna vaknar.
<i>Anna</i>	:	$\langle e \rangle$
$\lambda x[\text{vakna}(x)]$	:	$\langle e, t \rangle$
<i>vakna</i> (<i>Anna</i>)	:	$\langle t \rangle$

Betydelsekonstruktorn för *vakna* visar att verbet behöver en resurs, e , för att kunna bilda en proposition, t . Egennamnet *Anna* utgör en sådan resurs, konsumeras av verbet och en proposition med betydelsen *vakna* (*Anna*) kan bildas.

I typteorin beskriver man alltså semantisk struktur med hjälp av komplexa, det vill säga sammansatta, typer som till exempel $\langle e, t \rangle$. Dessa är ordnade par av enkla typer där den vänstra är en **eftersökt typ** (input type) och den högra är en **resultattyp** (output type), se exempel (15) (Cann 1994:84; Dalrymple 2001:225f.).

¹⁶Notationen t kommer från t :et i *truth value* medan e kommer från *entity*.

¹⁷Precis som tidigare visas bara relevanta delar i de lexikala ingångarna.

- (15) KOMPLEX TYP:
 ⟨eftersökt typ, resultattyp⟩

I typ teori ses betydelser som ett slags resurser och komplexa typer som den i (15) ovan kan utläsas: ”Om du hittar en betydelse som kan fungera som resurs för den eftersökta typen så bilda resultattypen”. När man sedan funnit en eftersökt typ ”konsumeras” denna i och med att resultattypen bildas.

Med hjälp av betydelsekonstruktörer kan vi skilja mellan verbfrasmodifierare och satsmodifierare eftersom dessa är av skilda typer. Negationer och andra adverb med typisk satsmodifierande funktion är av typen $\langle t, t \rangle$, det vill säga något som eftersöker och konsumerar en proposition för att bilda en ny modifierad proposition. En lexikal ingång för ett adverb som typiskt fungerar satsmodifierande antas se ut som (16) nedan och i (17) visas hur *faktiskt* kombineras med betydelsen (*jogga* (*Anders*)).

- (16) faktiskt, ADV
 (\uparrow PRED) = '*faktiskt*'
 $\lambda p[\textit{faktiskt} (p)] : \langle t, t \rangle$

- (17) Anders joggade faktiskt.
$\lambda p[\textit{faktiskt} (p)]$	:	$\langle t, t \rangle$
$\lambda x[\textit{jogga} (x)]$	:	$\langle e, t \rangle$
<i>Anders</i>	:	$\langle e \rangle$
$(\textit{faktiskt} (\textit{jogga} (\textit{Anders})))$	:	$\langle t \rangle$

Verbfrasmodifierare är av den något mer komplexa typen $\langle \langle e, t \rangle, \langle e, t \rangle \rangle$, det vill säga av en typ som söker efter en verbfras, $\langle e, t \rangle$, och kombinerar med denna för att bilda en ny verbfras, $\langle e, t \rangle$ (Cann 1994:90, 107f.). En lexikal ingång för ett adverb med verbfrasmodifierande funktion antas inom LFG se ut som (18) nedan där GLUE-sidan av betydelsekonstruktorn är förenklad enligt ovan.

- (18) frivilligt, ADV
 (\uparrow PRED) = '*frivilligt*'
 $\lambda P[\lambda x[\textit{frivilligt} (x, P)]] : \langle \langle e, t \rangle, \langle e, t \rangle \rangle$

Vi kan ta satsen *Anders joggade frivilligt* från 2.4.1.1 ovan som exempel på hur en verbfrasmodifierare kombinerar med en verbfras. I denna sats, upprepad nedan som (19), utgör *jogga* en resurs för adverbet *frivilligt*. När resursen konsumeras produceras en betydelse som denoterar alla som 'joggar frivilligt' ur en mängd med springande individer. Denna betydelse är av typen $\langle e, t \rangle$ och söker efter och konsumerar egennamnet *Anders* och en sats bildas som pekar ut Anders som en individ som joggade frivilligt.

(19) Anders joggade frivilligt.

$\lambda P[\lambda x[\text{frivilligt}(x, P)]]$:	$\langle \langle e, t \rangle, \langle e, t \rangle \rangle$
$\lambda x[\text{jogga}(x)]$:	$\langle e, t \rangle$
Anders	:	$\langle e \rangle$
$(\text{frivilligt}(Anders, \lambda x[\text{jogga}(x)]))$:	$\langle t \rangle$

De analyser av fria adverbiala element som föreslås i läroböcker i LFG bygger i regel på tanken att modifierare på satsnivå – i traditionell grammatik funktionen adverbial som primärt satsled – kan länkas till den morfologiska kategorin adverb. Funktionella olikheter mellan olika typer av modifierare på denna nivå förklaras med att de olika adverbena har till exempel betydelsekonstruktörer eller funktionella särdrag i sina lexikala ingångar och att dessa gör att adverbena mappas till olika funktioner.

Butt m.fl. (1999) föreslår att adverb kan ha ett av tre olika värden för särdraget ADVTYP i sin lexikala ingång: *adjadvmod* för adverb som modifierar adjektiv och adverb, *vpmod* för adverb som modifierar enbart satsens predikatsled och *smod* för adverbial som modifierar hela satsen. Negationen räknas av Butt m.fl. inte som en undertyp till adverb utan är en egen frasstrukturkategori (Butt m.fl. 1999:134f.).

Dalrymple (2001) tar upp satsadverb med exemplet *obviously*, och sättsadverb med exemplet *skillfully*. Hon gör antagandet att betydelsekonstruktörer liknande dem vi visade ovan för *frivilligt* och *faktiskt* finns i de lexikala ingångarna för *skillfully*, *obviously* och andra element som fungerar som modifierare på satsnivå.

Vi återkommer till en diskussion om hur adverbiala betydelser formaliseras i LFG i avsnitt 8.2.2 nedan.

8.2 Resultat: svenskan och LFG

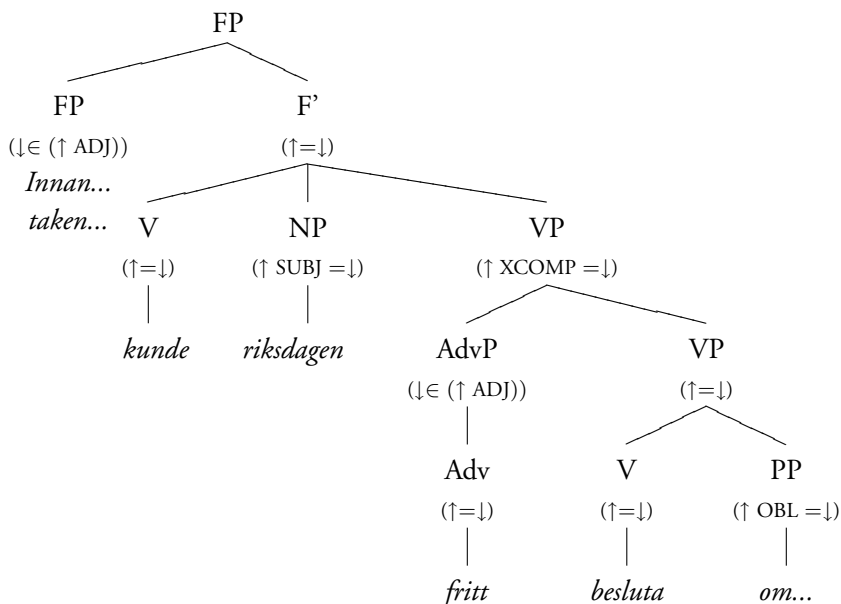
I avsnitt 5.5.1 ovan konstaterades att undersökningen visat att adverbialkategorin *vpmod*, adverbial som modifierar verbfrasen men inte satsen som helhet, har en annan distribution i F' -domänen än adverbial med satsmodifierande funktion. Här diskuteras vad detta faktum har för konsekvenser för svenskans *c*-struktur och hur skillnaden mellan å ena sidan *vpmod* och å andra sidan satsmodifierande adverbialkategorier, *smod* och *sadvl*, kan formaliseras inom LFG.

8.2.1 Svenskans c-struktur och lexikala modifierare

I avsnitt 5.5.1 och 6.5 konstaterades att det finns en skillnad i distribution mellan å ena sidan adverbial som modifierar en hel sats, SADVL och SMOD och å andra sidan adverbial som modifierar verbfrasen, VPMOD. Adverbial som fungerar som modifierare till verbfrasen är ogrammatiska före subjekt i F'-domänen, medan satsmodifierande adverbial kan placeras såväl före som efter subjekt i detta område av satsen. Exempel (67 a) och (67 b) från avsnitt 6.5 upprepas nedan i (20).

- (20) a. Innan taken infördes kunde *riksdagen fritt* besluta om ofinansierade utgifter. [GP03]
*Innan taken infördes kunde *fritt riksdagen* besluta om ofinansierade utgifter.
- b. Det visade sig att *hyresgästen olagligt* hade hyrt ut lägenheten i tredje hand till socialtjänsten i Bergsjön för mer än dubbla hyran. [GP03]
*Det visade sig att *olagligt hyresgästen* hade hyrt ut lägenheten i tredje hand till socialtjänsten i Bergsjön för mer än dubbla hyran.

I diskussionen i avsnitt 7.1.3 konstaterades att de verbfrasmodifierande adverbialen förefaller anknyta strukturellt till verbfrasen och bilda en fras tillsammans med denna. I figur 8.6 nedan visas hur en c-struktur för exempel (20 a) ovan ser ut.

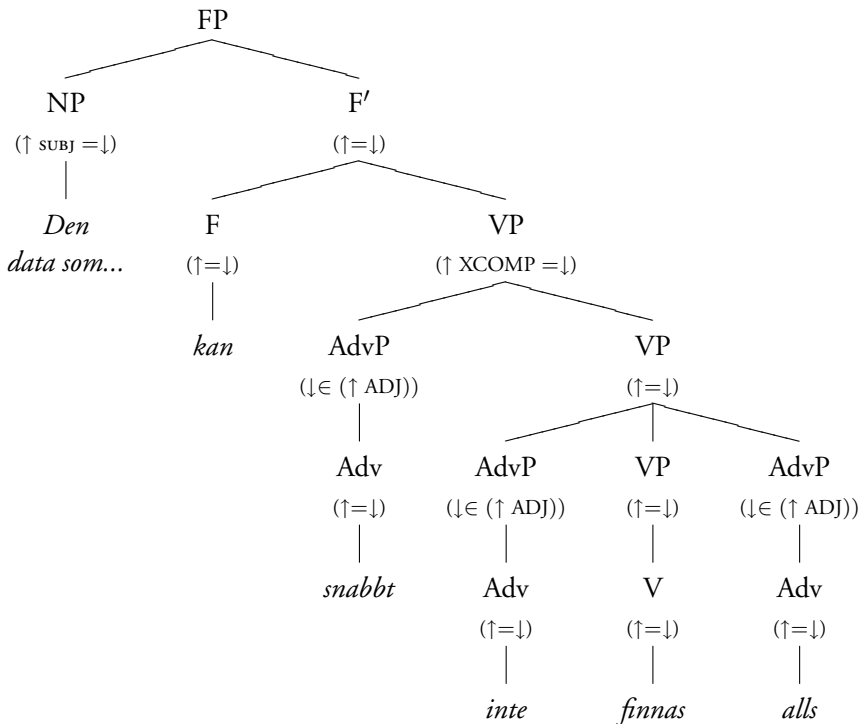

FIGUR 8.6: C-struktur med adjungerad VP_{MOD}

I c-strukturen visas hur det verbfrasmodifierande adverbialet *fritt* adjungerar till verbfrasen och bildar en ny verbfras.

I avsnitt 7.1.3.2 såg vi att ett VP_{MOD} före en negation i en sats med modalt hjälpverb kan disambiguera mellan räckviddstolkningar. Även detta kan ses som en indikation på att verbfrasmodifierande adverbial adjungerar till verbfrasen i satser med delat predikat. Exempel (17) på sidan 199, fick exemplifiera detta och upprepas här som (21). I denna sats ser vi att närvaron av *snabbt* före *inte* får som konsekvens att enbart den tolkning där negationen har VP:n som modifieringsdomän blir möjlig. C-strukturen för denna sats visas i 8.7 nedan.

- (21) Den data som inte finns på minst två ställen kan *snabbt inte* finnas alls.
[G]

FIGUR 8.7: C-struktur där *inte* modifierar verbfrasen I.

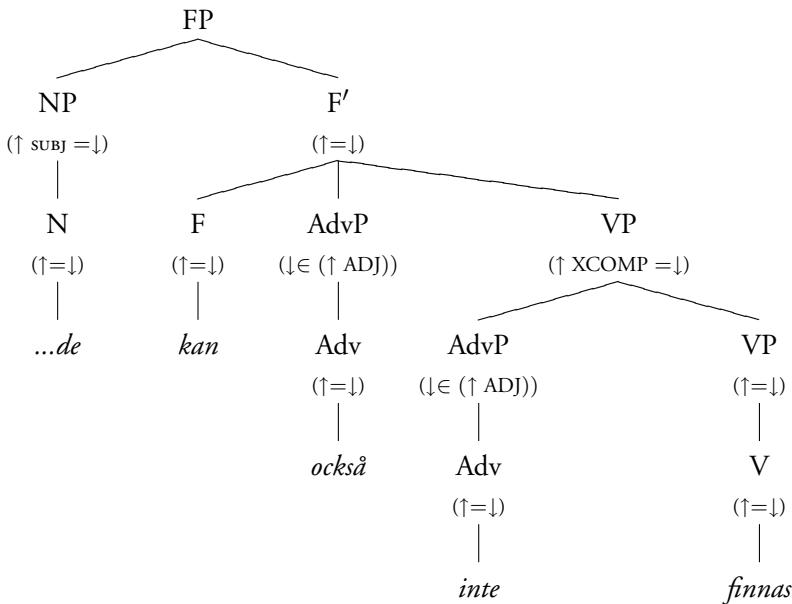
I denna c-struktur visas att närvaron av ett verbfrasmodifierande adverbial, *snabbt*, adjungerat till verbfrasen ger en struktur där negationen *inte* inte befinner sig i F'-domänen och därmed inte modifierar satsen som helhet. Den funktionella notationen säger att *inte* är en del av xCOMP:ets modifierare och mappas till verbfrasens f-struktur. I detta exempel har hjälpverbet *kan*:s modalitet således räckvidd över negationen. Samma sak gäller för satser med modalt hjälpverb där *också* kommer före en negation i F'-domänen, som i (22) nedan.

- (22) [...] nya kärntekniska lösningar kan fungera, men de kan *också inte* fungera. [G]
- *¬◇[*p*]
 - ◇¬[*p*]

När det gäller *också* är orsaken en annan till att detta ord före *inte* gör mening- en i (22) entydig. Placerat före negationen, som i mening- en i (22), har *också*

hela satsen, inklusive det finita hjälpverbet och negationen, i sin modifieringsdomän. Frågan är då varför ett *också* i F'-domänen påverkar räckviddsförhållandena mellan negationen och modalverbet och blockerar betydelsen i (22 a) där negationen har räckvidd över modalverbets modalitet.

Svaret på detta måste vara att *också* har så kallad positiv polaritet (Szabolcsi 2004; Nilsen 2004), det vill säga ogärna förekommer i syntaktiska positioner där negativa polaritetsuttryck, som till exempel *beller* eller *ens* kan finnas (om negationsberoende uttryck, se avsnitt 4.2.3.4 ovan). Om *också* är ett positivt polaritetsuttryck kan det alltså inte förekomma på samma syntaktiska nivå som en negation. Ledföljden *också inte* i F'-domänen tyder således på att negationen är på en annan syntaktisk nivå än *också* och det kan c-strukturellt uttryckas som att negationen i detta fall, precis som i 8.7 ovan, är adjungerad till verbfrasen, se c-strukturen i 8.8 nedan.

FIGUR 8.8: C-struktur där *inte* modifierar verbfrasen II.

8.2.2 Kan modifieringsdomän anges i lexikala ingångar?

Den skillnad i modifieringsdomän som finns mellan adverbial som modifierar hela satsen och adverbial som modifierar verbfrasen är alltså tydlig i satsens semantiska struktur och för svenskan även i frasstrukturen i satser med delat predikat. I f-strukturen syns dock inte denna skillnad, utan olika typer av modifierare på satsnivå ingår i en och samma mängd. De olika adverbiala led på satsnivå som finns i meningen (23) nedan upprepad från exempel (5) på sidan 140, anses alltså utgöra en och samma mängd i f-strukturen, vilket illustreras i (24).

(23) Hon har turkosa gröna gula kläder, och /jeans som en gång satt åt fladdrar *nu bekvämt på promenaderna.* [PAPPA PRALIN]

(24)
$$\left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad \text{'fladdra(SUBJ)'} \\ \text{SUBJ} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad \text{'jeans'} \\ \dots \quad \dots \end{array} \right] \\ \text{ADJ} \quad \left(\left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad \text{'nu'} \\ \text{PRED} \quad \text{'bekvämt'} \\ \text{PRED} \quad \text{'på(OBJ)'} \\ \text{OBJ} \quad \left[\begin{array}{l} \text{PRED} \quad \text{'promenad'} \\ \dots \quad \dots \end{array} \right] \end{array} \right] \right) \end{array} \right]$$

Dalrymple tar, som nämnts ovan i avsnitt 8.1.3.2, upp skillnaden mellan modifierare som kombinerar med en sats och bildar en ny modifierad sats, $\langle t, t \rangle$, och modifierare som kombinerar med en verbfras och bildar en ny modifierad verbfras, $\langle \langle e, t \rangle, \langle e, t \rangle \rangle$. De betydelsekonstruktörer som Dalrymple föreslår i de lexikala ingångarna för olika typer av adverb är, som nämnts ovan, ett slags instruktioner för hur ordet ska kombinera med sin modifieringsdomän och klargör även vad denna modifieringsdomän kan utgöras av (Dalrymple 2001:231, 271). Det nämnts även att Butt m.fl. föreslår en liknande lösning där särdraget *ADV*TYP i den lexikala ingången kan ha olika värden beroende på modifierarens modifieringsdomän. Båda analyserna kopplar information om kombinationsmöjligheter till de lexikala ingångarna, även om Butt m.fl. (1999:134ff.) nämner att detta kan vara problematiskt eftersom såväl satser som andra fraskategorier än adverbfraser fungerar som ADJ.

Även i detta arbete har vi i 4.2.2 konstaterat att det är svårt att koppla samman den här typen av semantisk/funktionell distinktion med enskilda adverb

eftersom ett och samma lexem kan ha olika modifieringsdomän. Adverbet *säkert* togs som exempel eftersom det kan fungera såväl satsmodifierande som verbfrasmodifierande, exempel (17) från sidan 118 upprepas här som (25) nedan. Samma sak gäller givetvis för adverb som kan modifiera andra adverb eller satsen som helhet, som *förmodligen* i (26 a) och (26 b) nedan.

(25) Sara kör *säkert*._{VPMOD/ SADVL}

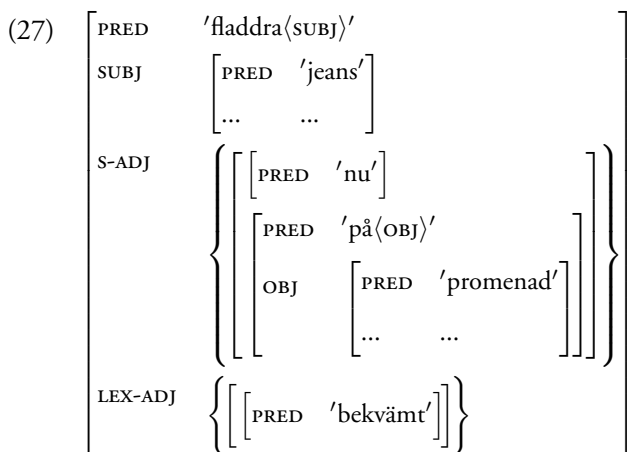
(26) a. En *förmodligen* ganska dum fråga [...] [G]

b. *Förmodligen* var hon fortfarande kvar någonstans på Slottet. [PRIME-TIME]

För enskilda adverb skapar flertydighet inte så stora problem, eftersom de kan representeras med separata lexikala ingångar, en för varje betydelsevariant. Detta alternativ skulle kunna fungera bra för *säkert* där betydelsen av det satsmodifierande och det verbfrasmodifierande adverbet skiljer sig även på andra områden än när det gäller modifieringsdomän. Ett annat alternativ är att låta de lexikala ingångarna vara underspecifiserade för kombinationsmöjlighet i sina lexikala ingångar. I exempel (26 a) kunde *förmodligen* då mappa till en betydelsekonstruktor som gör att adverbet kan kombinera med ett adverb, medan samma adverb i (26 b) har en betydelsekonstruktor som kombinerar adverbets betydelse med en hel sats.

Detta hjälper oss dock inte när det gäller satser och andra typer av fraskategorier som fungerar som modifierare. Dessa har ingen egen lexikal ingång och kan alltså inte vara av en viss ADVTYP (Butt m.fl. 1999) eller bära med sig en betydelsekonstruktor som ger instruktioner om hur de kombinerar med andra uttryck (Dalrymple 2001). Ändå fungerar dessa fraser och satser precis som enskilda adverb och skulle alltså behöva ett alternativt sätt att få tillgång till en betydelsekonstruktor av ovanstående typ.

En lösning är att se skillnaden mellan olika typer av modifierare som funktionell och låta de olika varianterna av kombinationsmöjligheter för modifierare formaliseras som varianter av modifierarfunktionen ADJ (Andréasson 2006). Med separata funktionella särdrag, ett för **satsadjunkter** och ett annat för **lexikala adjunkter**, skulle det bli tydligt i f-strukturen att relationen mellan ett VPMOD och satsen är annorlunda än relationen mellan de satsmodifierande kategorierna SMOD och SADVL och satsen. Vi ser ett exempel på hur en sådan f-struktur skulle kunna se ut i (27) nedan.

Här ser vi att de två satsmodifierande adverbialen *nu* och *på promenaderna* finns i mängden med s-ADJ medan adverbialet *bekvämt* som modifierar verbfrasen finns i mängden med satsens LEX-ADJ.

Som vi såg i avsnitt 8.1.2.1 ska en ADJ finna sig i den f-struktur som utgör dess modifieringsdomän (Bresnan 2001:97). Såväl s-ADJ som LEX-ADJ uppfyller detta eftersom den c-struktur som motsvarar en eventuell verbfras i en sats med delat predikat och den som representerar satsen alltid mappas till samma f-struktur. Med en tvådelad ADJ-funktion kan man dock lägga en restriktion på s-ADJ att det måste finnas en SUBJ-funktion i den f-struktur som utgör modifieringsdomänen för att närvaron av denna ADJ-funktion ska vara legitim.

Med en tvådelad indelning av ADJ-funktionen innefattas inte bara vPMOD i funktionen LEX-ADJ utan även andra modifierare till fraser med lexikalt huvudord kan ingå i denna kategori. Detta stämmer väl med det vi kunnat konstatera i detta arbete nämligen att verbfrasmodifierande adverbial ansluter genom adjunktion till sin modifieringsdomän, något som de har gemensamt med andra typer av frasmodifierare. S-ADJ däremot har, som vi sett, en friare distribution.

Att avgöra ADJ:s status som grammatisk funktion inom LFG är en uppgift som kräver ett mer ingående studium. Jag vill poängtera att jag här bara nuddar vid ämnet och att den förändring som skisseras och används här inte ska ses som något slutgiltigt, utan snarare som ett steg i en riktning mot en mer definierad ADJ-funktion (för en mer detaljerad diskussion, se Andréasson 2006).

8.3 Optimalitetsteori

I avsnitt 7.3 ovan konstaterades dels att satsgrammatiska mönster konkurrerar med varandra, dels att de textgrammatiska principer som undersökts här verkar vara olika starka, såväl i förhållande till varandra som i förhållande till de satsgrammatiska mönsten. Optimalitetsteori (OT) inom språkvetenskap bygger på just denna intuition att grammatiska mönster ibland kommer i konflikt med varann, och att det inte gör så mycket om ett svagare mönster frångås om detta innebär att ett mer dominerande mönster kan följas.

Inom optimalitetsteori formuleras språkliga mönster som dessa som villkor, som det är tillåtet att bryta mot om de råkar i konflikt med varandra, och styrkeförhållandena mellan dessa villkor illustreras av en hierarkiskt uppbyggd så kallad rankning. Kärnan i OT är just denna rankning där villkor som motsvarar starkare mönster dominerar villkor som motsvarar svagare mönster. Möjliga språkliga strängar är i OT kandidater som tävlar med varandra om att uttrycka en betydelse och bara den optimala kandidaten är grammatisk (Börjars 1999; Sells 2001a, 2001b; Vikner 2001). Inledningsvis kommer jag här att kortfattat gå igenom grundbegreppen i OT med hjälp av exempel från avsnitt 7.3.1 ovan.

För att illustrera hur optimalitetsteori fungerar återkommer vi alltså än en gång till att det i satser där objektet är negerat, som i exempel (28 a) nedan från avsnitt 3.1.3.2, går att avvika från det satsgrammatiska mönster som kräver att objekt ska komma efter sina verb.

- (28) a. För att lära min stövare att inte vara skotträdd bjöd jag honom på socker och smällde samtidigt av ett skott. Resultatet blev bara /att han nu *inget socker äter*./ [SALON GAHLIN]
b. *[...] /att han nu *äter inget socker*./ [M]

I exempel (28) visas att en ledföljd där det negerade objektet *inget socker* kommer före verbet *äter* är grammatisk, medan en ledföljd med samma fras efter verbet är ogrammatisk, se (28 b). Detta illustrerar, som också visades i avsnitt 7.3.1, att det är viktigare att följa negationsmönstret än huvudordsmönstret i svenskan.

Huvudordsmönstret kan tillfälligtvis formuleras som villkoret $v < \text{KOMPL}$ i (29 a) nedan och negationsmönstret som det temporära villkoret IKON-NEG-MOD^{18} i (29 b) och i (30) visas hur dessa båda villkor är rankade gentemot varandra i svenskan.

¹⁸Vi återkommer till en mer definitiv version av villkoren nedan i (43) och (47).

- (29) a. V<KOMPL
Verb ska stå före sina komplement.
b. IKON-NEG-MOD(tillfällig formulering)
Negerade lexikala enheter placeras före det verb som ingår i negationens modifieringsdomän.
- (30) IKON-NEG-MOD » V<KOMPL

I svenskan är negationsmönstret alltså starkare än huvudordsmönstret, eftersom det tycks vara viktigare att ett negerat element kommer före verbet, än att objektet står efter verbet. Detta framgår också av att det är (28 a) ovan och inte (28 b) som är den grammatiska ledföljden.

OT-villkor antas vanligen vara universella, så att samtliga villkor som postuleras – åtminstone teoretiskt – ingår i alla världens språks grammatik. I andra språk kan alltså rankningen mellan de båda villkor som just diskuterats vara den omvända. I engelska till exempel verkar huvudordsmönstret vara starkare än negationsmönstret eftersom satser där negerade objekt kommer efter verbet, som den i (31 b) nedan, är grammatiska.¹⁹

- (31) a. *I have *no sugar eaten* today, besides natural fruit sugar. [M]
b. I have *eaten no sugar* today, besides natural fruit sugar. [G]

- (32) *Rankning för engelska:*
V<KOMPL » IKON-NEG-MOD

En viktig del av förklaringen till skillnader i ordföljd mellan olika språk är alltså i OT att villkor rankas olika, som vi såg i (30) och (32).

En OT-analys består av fyra komponenter: en INPUT som är utgångspunkten för analysen, GEN som är generering av kandidater, en utvärdering eller evaluering av kandidaterna för att få fram en vinnare: EVAL, och slutligen en OUTPUT, det vill säga den ensamma vinnaren, den grammatiska kandidaten. Mekanismen i OT kan beskrivas schematiskt som flödesschemat i (33) nedan efter McCarthy (2002:10).

- (33) *input* → GEN → *kandidater* → EVAL → *output*

I OT skiljer man vanligen mellan så kallad **produktionsorienterad** optimering (*uttrycksoptimering* i Lyngfelt 2002) och **tolkningsorienterad** optimering (*tolkningsoptimering* i Lyngfelt 2002). En produktionsorienterad optimering utgår från en betydelse, tar denna som INPUT, genererar olika språkliga uttryck

¹⁹Ett annat alternativ är att det finns ett annat högre rankat villkor som gör (31 b) till vinnare i engelskan.

som kandidater, evaluerar dessa och får en optimal eller ”grammatisk” språklig sträng som vinnare. I tolkningsorienterad optimering utgår man istället från en given språklig sträng, till exempel en viss ledföljd, som INPUT. I detta fall är det olika tolkningar som genereras som kandidater och en av dessa blir vinnaren, en optimal tolkning. Som exempel visas här en produktionsorienterad optimering. I den sådana utgår analysen från, tar som INPUT, vad det är skribenten vill uttrycka och vilka språkliga enheter hon vill använda. För en förenklad version av satsen i exempel (28 a) ovan kan en enkel INPUT uttryckas som i (34) nedan.²⁰

- (34) INPUT: [...] att hunden inget socker äter.
- a. Betydelse: '¬(äta (x, y))', x = 'hund', y = 'socker'
 - b. Lexikala enheter: äta, hund, inget socker

Vi ska nu för enkelhets skull fokusera på ledföljden mellan verbet *äter* och objektet *inget socker*.²¹ Givet att skribenten vill uttrycka den betydelse som visas i (34 a) och väljer att använda sig av just frasen *inget socker* för att uttrycka den negerande betydelsen har hon alltså två alternativ till ledföljd mellan verbet och objektet att välja mellan. Dessa två kandidater ställs mot varandra i en **OT-tablå** som den i 8.1 nedan.

I OT-tablåer är INPUT:en placerad i fältet längst upp till vänster, medan de olika kandidaterna står i radrubrikerna. I den preliminära tablåen i 8.1 nedan visas av utrymmesskäl enbart betydelsedelen i detta fält, medan resten av INPUT:en i (34) underförstås.

EXEMPEL 8.1: OT-tablå, preliminär

INPUT: '¬(äta (x, y))', x = 'hund', y = 'socker'	IKON-NEG-MOD	V<KOMPL
I. (att) hunden äter inget socker	*	
II. (att) hunden inget socker äter		*

De olika villkoren står i kolumnrubrikerna, med det högst rankade villkoret längst till vänster, precis som i rankningen i (30) ovan. Varje villkor **dominerar** alla villkor som står längre till höger. I tablåen ser vi alltså att villkoret IKON-NEG-MOD som gäller placering av negerande element i förhållande till verb dominerar villkoret V<KOMPL som gäller placering av objekt i förhållande till verb.

²⁰Vi bortser här för enkelhets skull från tempus, numerus m.m. och även från subjunktionen *att*.

²¹Jag återkommer nedan i tablå 8.3 till villkoret HO-V och vilken rankning som gör att ledföljden *äter inget socker* är den vinnande kandidaten i påståendesatser.

I OT-tablåer markeras brott mot villkor med stjärnor. När en kandidat bryter mot ett villkor placeras en **stjärna** på kandidatens rad i villkorets kolumn. I tablån ser vi att ledföljd I, där det negerade ledet *inget socker* kommer efter verbet, är markerad med en stjärna i kolumnen för villkoret IKON-NEG-MOD. Det finns däremot ingen stjärna i kolumnen för V<KOMPL, eftersom kandidaten uppfyller detta villkor. Ledföljd II, där objektet *inget socker* kommer före verbet är däremot markerad med en stjärna i kolumnen för V<KOMPL eftersom ledföljden innebär ett brott mot villkoret.

I **evalueringen** utvärderas vilken kandidat som är den optimala, vinnaren, och vilka kandidater som är suboptimala, förlorarna. I en optimering kan det mycket väl vara så att alla kandidater för med sig brott mot ett eller flera av de rankade villkoren och det är just här som rankningen av villkoren kommer in. Rankningen visar vilka villkor som är väsentligare och vilken kandidat som är bäst. Den optimala kandidaten är den som uppfyller det högst rankade villkor som någon annan kandidat bryter mot.

EXEMPEL 8.2: OT-tablå

INPUT: '¬(äta (x, y))', x = 'hund', y = 'socker'	IKON-NEG-MOD	V<KOMPL
I. (att) hunden äter inget socker	!*	
☞ II. (att) hunden inget socker äter		*

I tablån i 8.2 ser vi att vinnaren (*att*) *han inget socker äter* markeras i radrubriken med **den pekande handen**, ☞, som blivit något av ett kännemärke för OT. Suboptimala kandidater har också en markering; **utropstecknet** markerar vilket villkorsbrott som var fatalt, vilket betyder att det var detta villkor som fick kandidaten att förlora tävlingen.

Som nämndes i inledningen till detta kapitel är OT en grammatisk metateori och den realiserar därför på något skilda sätt för olika grammatiska teoribildningar och grammatiska underdiscipliner. I det följande använder jag den formella begreppsapparaten i LFG för att göra en optimalitetsteoretisk analys som gäller syntax och pragmatik i svenskan. Jag gör i första hand produktionsorienterade optimeringar och utgår alltså från en given betydelse för att se varför vi väljer en viss ledföljd som den optimala för att uttrycka just den betydelsen.

OT utvecklades ursprungligen för fonologi av Prince & Smolensky (1993; 2004), men spred sig snabbt till syntax, där Grimshaw (1997) och Bresnan (1997) kan ses som två grundläggande artiklar, den förra med utgångspunkt i transformationell grammatik och den senare i icke-transformationell. Några kortare introduktioner till OT finns i Börjars (1999), Sells (2001a) och Le-

gendre (2001), där särskilt Sells och Legendre inriktar sig på OT-syntax. I Blutner & Zeevat (2003) presenterar ett antal olika författare hur optimalitetsteori kan kombineras med pragmatik. Sells (2001b) är, som nämnts tidigare, en engelskspråkig OT-LFG-analys av svenska, medan Lyngfelt (2002) introducerar OT-terminologin och maskineriet på svenska i en generativ analys av kontrollfenomen. Lødrup (1999) är en OT-LFG analys av presenteringskonstruktioner i norska. Flera avhandlingar inom LFG har ett OT-LFG-perspektiv, se till exempel Choi (1999) och Kuhn (2003).

8.3.1 OT-LFG

I det följande presenteras de delar av OT närmare som behövs för analysen av mina resultat och först går jag in på hur OT fungerar tillsammans med LFG.

Bresnan (2000) sammanfattar förhållandet mellan OT och LFG på följande sätt på en hemsida om OT-LFG:

From the point of view of Optimality Theory, OT-LFG is just Optimality Theory with GEN set to be a universal LFG. From the point of view of LFG, OT-LFG is just LFG with a violable constraint system used as a preference filter on analyses (Bresnan 2000).

OT-analysen i detta arbete vidareutvecklar den grundidé som finns i Börjars m.fl. (2003; 2004) och villkoren i denna har här kunnat bekräftas av empiriska data. Jag redovisar här dock inte Börjars m.fl. analys, utan hänvisar till de båda artiklarna.

8.3.1.1 INPUT, kandidater och OUTPUT i OT-LFG

INPUT är, som nämndes ovan, utgångspunkten eller råmaterialet för OT-analysen. I INPUT ska finnas tillräckligt mycket information för att det ska kunna avgöras vilka kandidater som ska genereras. Legendre (2001; 2003) diskuterar vad som ska finnas med i INPUT för en produktionsorienterad syntaktisk OT-analys och menar att de flesta, oavsett teoretiskt ramverk, är överens om att bland annat lexikala enheter, information om argumentstruktur och funktionella särdrag bör finnas med. Information om operators räckvidd är något som inte alla tar upp, men som ändå nämns av Legendre (2001).

INPUT ska helt enkelt fastställa ett innehåll oberoende av olika språks uttrycksätt (Bresnan 2000b). I OT-LFG sker detta genom den språkoberoende semantiska strukturen, s-strukturen, och genom att INPUT:ens morfosyntaktiska innehåll uttrycks med hjälp av en underspecificerad f-struktur. I (35 b)

nedan visas en sådan f-struktur som ingår i en OT-LFG-analys av meningen i (28 a) ovan. I princip innehåller f-strukturen i (35 b) samma information som den INPUT som visades i (34), men i ett system som är matematiskt väldefinerat (Bresnan 2000b; Kuhn 2003:64f.).

(35) a. S-struktur: $\exists(x)[(hund(x)) \& \neg(\ddot{a}ter(x, socker))]$

b. Underspecificerad f-struktur:

PRED	'	äta	⟨(↑GF 1), (↑GF 2)⟩	'
GF 1	[PRED	'	hund
	]
GF 2	[PRED	'	socker
	]
TEMPUS		<i>presens</i>		
NEGATION		+		

I (35) visas den språkoberoende delen av INPUT.²² Dels finns där en semantisk struktur för satsen, dels visas hur en underspecificerad f-struktur kan se ut. I PRED-värdet i (35 b) framgår att argumentstrukturen för verbet finns representerad tillsammans med verbbetydelsen. Argumenten är dock inte representerade av *x* och *y* utan av de okända grammatiska funktionerna GF 1 och GF 2. Det framgår alltså inte av PRED om verbets argument realiseras som subjekt eller objekt eller någon annan grammatisk funktion. En sådan här underspecificerad f-struktur kan på grund av detta användas i INPUT på flera olika språk, beroende på vilka lexikala enheter som ingår.

De ord som ingår i INPUT är däremot språkspecifika, och i (36) nedan visas de lexikala ingångarna i INPUT:en för (28 a).²³

(36) a. *äter*, V

PRED	'	äta	⟨(↑AGENT), (↑TEMA)⟩	'
TEMPUS		<i>presens</i>		
DIATES		<i>aktiv</i>		
...		...		

b. *hunden*, N

PRED	'	hund	'
GRAM-GENUS		<i>utr</i>	
NUMERUS		<i>s</i>	
DEFINITHET		+	
...		...	

²²Jag väljer att här till skillnad från i den övriga analysen illustrera att den negerande betydelsen finns med i INPUT, med särdraget NEG.

²³De lexikala ingångarna är genomgående något förenklade och vi bortser här för enkelhetens skull från att subjunktionen *att* också ingår i den diskuterade meningen.

- c. *socker*, N $\left[\begin{array}{ll} \text{PRED} & \text{'socker'} \\ \text{GRAM-GENUS} & \text{neutr} \\ \text{NUMERUS} & \text{s/pl} \\ \text{DEFINITHET} & - \\ \dots & \dots \end{array} \right]$
- d. *inget*, Det²⁴ $\left[\begin{array}{ll} \text{PRED} & \exists \\ \text{NEGATION} & + \\ \text{NUMERUS}_c & s \\ \text{GRAM-GENUS}_c & \text{neutr} \end{array} \right]$

I de lexikala ingångarna för de olika orden finns information om vilka kategorier de tillhör, värden för olika särdrag och kombinationsmöjligheter. Artikeln *inget* är till exempel begränsad till att kunna kombineras med neutrala huvudord i singular. I den lexikala ingången för verbet finns informationen att *äta* kombinerar med argumentrollerna agent och tema. Dessa roller relateras i svenskan för verbet *äter* till de grammatiska funktionerna subjekt och objekt. Inom LFG formaliseras detta i teorin om lexikal mappning, se ovan i avsnitt 8.1.3.

För kunna genomföra en OT-analys av våra data behöver vi, som till exempel Choi (1999), inkludera även informationsdynamiska förhållanden i satsen. Därför antas också i-strukturer, liknande den i (12) ovan, ingå i INPUT. En sådan visas i nästa avsnitt.

I de produktionsorienterade analyser som presenteras nedan består alltså INPUT av s-strukturer, i-strukturer, underspecificerade f-strukturer och lexikala ingångar. Även ADJ-funktionernas status som verbfrasmodifierare eller satsmodifierare kommer att antas finnas med i den underspecificerade f-strukturen eftersom dessa räknas som grammatiska funktioner och specificeras i den semantiska strukturen. Jag kommer dock av utrymmesskäl inte visa en hel INPUT vid varje OT-tablå utan enbart visa de delar som är relevanta för evalueringen.

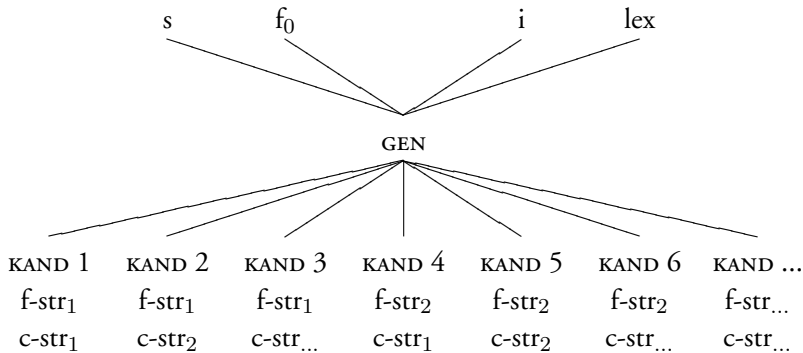
Kandidaterna i produktionsorienterad OT-LFG, och därmed också OUTPUT, består av par med fullständiga f-strukturer kombinerade med c-strukturer (Sells 2001b:103; Kuhn 2003:64f.) och – för talat språk – prosodisk struktur, p-struktur. Eftersom jag har arbetat med skrivet språk kommer jag även i OT-analysen att inrikta mig mot produktion av skrivna strängar. Kandidaterna innehåller alltså inte något typ av prosodisk markering. Man kan se det som att den prosodiska komponenten i språket, som egentligen skulle utökad kandidatmängden och påverkat utfallet av evalueringen, inte är tillgänglig vid genereringen av kandidater.

I figur 8.9 visas en modell av hur GEN-relationen i OT-LFG kan schema-

²⁴ Det står för 'determinerare', vilket ungefär motsvarar *artikel*.

tiseras. I GEN relateras INPUT till de olika kandidater som ska evalueras. INPUT består av s-struktur, s , underspecificerad f-struktur, där underspecificeringen markeras med en nolla, f_0 , i-struktur, i och lexikala ingångar, lex .

Bland kandidaterna kan en f-struktur $f-str_1$, som vi ser i modellen, kopplas till flera olika c-strukturer och en c-struktur $c-str_1$ kan kopplas till flera olika f-strukturer i genereringen av kandidaterna. I figuren används markeringen ”...” för att illustrera att det i teorin är ett i stort sett oändligt antal kandidater som genereras (Kuhn 2003:64f.). I praktiken är det dock bara ett mindre antal som utvärderas i en OT-analys.

FIGUR 8.9: *Generering av kandidater i OT-LFG*

Precis som när det gäller INPUT visas inte heller kandidaterna med fullständiga f- och c-strukturer i OT-tablåerna. Eftersom det här är ledföljd som undersöks kommer de olika kandidater som är aktuella för enkelhets skull vanligen att visas som ledföljder och oftast visas bara de aktuella leden i tabblån. Vid behov visas frasstruktur med hakparenteser.

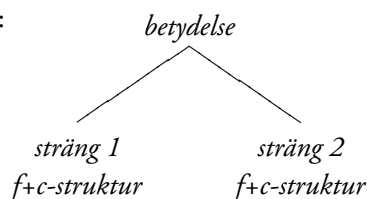
8.3.1.2 Evalueringen och den optimala kandidaten

En av de saker som inte går att bortse från när OT ska appliceras på pragmatiska fenomen som informationsdynamik är att den optimala kandidaten i OT-syntax, vinnaren, sägs vara den som är ”grammatisk”, medan alla andra kandidater är ”ogrammatiska” (se t.ex. Choi 1999:6; Legendre 2001:3; Vikner 2001:428). I svenskan blir problematiken särskilt tydlig eftersom flera olika ledföljder ofta är lika grammatiska. Om en uttrycksoptimering har en INPUT som är underspecificerad för informationsdynamik är alltså flera ledföljder optimala, trots att svenskan inte har en lika stor möjlighet till grammatisk variation som språk med mer textgrammatisk ledföljd. Ett exempel på detta ser vi i (37) nedan.

- (37) *också (inne-på-linjen (fick (Mikael Franzén, (ta-emot (mycket-stryk))))*)
- Mikael Franzén fick också ta emot mycket stryk inne på linjen.[M]
 - Ta emot mycket stryk inne på linjen fick Mikael Franzén också.[M]
 - Inne på linjen fick också Mikael Franzén ta emot mycket stryk.
[GP03]

I detta exempel visas flera olika grammatiska sätt att uttrycka en och samma betydelse med de lexikala enheter som kan antas finnas i INPUT. OUTPUT består i sådana fall alltså av flera optionella kandidater som illustreras i (38) efter Asudeh (2001).

(38) OPTIONALITET:

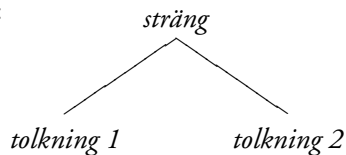
Om däremot informationsdynamisk information finns med i INPUT, hämtad från till exempel en i-struktur, som den i (12) på sidan 228 (upprepad här som (39)), inkluderas såväl kontextuella faktorer som skribentens avsikter i INPUT och villkor. Då låter (37 c) mest naturlig och framträder i OT-analysen som den optimala.

- (39) I-struktur:
GRUND	{ <i>fick ta emot mycket stryk</i> }
REMA	{ <i>också_i</i>
<i>Mikael Franzén_j</i> }
SCEN	{ <i>inne på linjen</i> }
FRAMHÄVNING	[OPERATOR <i>i</i>
FRAMHÄVD <i>j</i>]

När som här informationsdynamisk information inkluderas i INPUT måste vi dock tillåta oss att inte definiera den optimala kandidaten som den ”enda grammatiska” strängen utan snarare som den sträng som är pragmatiskt optimal. Vi måste dessutom eventuellt sträcka oss ännu längre och tillåta att den optimala kandidaten inte ens är den pragmatiskt enda möjliga i ett visst sammanhang, utan bara just den optimala i betydelsen ’bäst av flera olika möjliga alternativ’.

Flera olika språkliga strängar kan alltså vara grammatiska även om bara en är pragmatiskt optimal. Det finns också möjlighet att en och samma språkliga sträng kan ha mer än en betydelse. I en tolkningsorienterad optimering (se t.ex. Lyngfelt 2002:272–277) skulle en INPUT som utgörs av en grammatisk sträng kunna kopplas till flera olika tolkningar, så som illustreras i (40) nedan (Asudeh 2001), och valet mellan dessa skulle kunna göras trots att strängen i en produktionsorienterad utvärdering inte skulle ha varit den optimala för den ena av betydelseerna.

(40) FLERTYDIGHET:

Om en läsare alltså ser en sats som *Har vi tur har han kanske nåt i fickorna* helt utan kontext, som i (41 a), tolkas *han* vanligen som meningens GRUND, eftersom pronomenet syftar på en referent som är känd i kontexten. Samma sak gäller i originalsammanhanget i (41 b), där *liket* och *han* har samma referens.

- (41) a. Har vi tur har han kanske nåt i fickorna. [MELLAN SOMMARENS]
 b. Mina herrar låt oss ta en titt på liket. /Har vi tur har [GRUND han] kanske nåt i fickorna./ [MELLAN SOMMARENS]
 c. Det här är tredje liket vi undersöker fickorna på. Ingen har haft några ID-papper. /Har vi tur har [F-REMA han] kanske nåt i fickorna./ [M]

I det konstruerade exemplet (41 c), däremot, anger kontexten tydligt att ”undersökning av fickor på flera olika lik” är uppe till diskussion. Här förser oss kontexten alltså med en tydlig jämförelsemängd till pronomenet *han*. Det omtalade liket kontrasteras mot de tidigare undersökta liken och ledet kan bara tolkas som framhävt. I denna kontext hade en tydligare informationspaketering, till exempel med ledföljden *kanske han*, varit optimal, se (42) nedan, men ledföljden *han kanske* är icke desto mindre fullt tolkningsbar.

I mycket tydliga sammanhang kan alltså även en i ett produktionsperspektiv pragmatiskt suboptimal sträng kopplas till den informationsdynamiskt föredragna tolkningen och någon egentlig flertydighet uppstår inte. Troligen beror denna möjlighet till informationsdynamisk flertydighet för ledföljden *han kanske* på att framhävnings också kan markeras med betoning och ledet är då markerat även före ett rematiskt *kanske*.

Ledföljden *kanske han* i (42) nedan är till skillnad från *han kanske* informationsdynamiskt markerad och leder till att subjektet tolkas som framhävt även utan kontext.

(42) Har vi tur har kanske [_{F-REMA}/_{*GRUND} han] nåt i fickorna.

Med denna ledföljd kan subjektet svårligen tolkas som allmän GRUND. Här föreligger alltså knappast någon möjlighet till flertydighet när det gäller subjektets informativa status. Subjektet måste tolkas som framhävt.

I de flesta produktionsorienterade utvärderingar av satsers med ledföljdväxling mellan subjekt och satsadverbial får vi, som diskuterats ovan i 7.3.2, alltså inte en grammatisk och en ogrammatisk ledföljd, utan två grammatiska, varav en är pragmatiskt optimal i sammanhanget och den andra suboptimal, men oftast tolkningsbar.

Det finns också OT-analyser som för att få fram den optimala kandidaten kombinerar produktions- och tolkningsorienterade evalueringar i så kallad **bidirektionell** OT. Denna inriktning bygger på antagandet att såväl skribentens som läsarens perspektiv ska tas med i en optimering eftersom skribenten alltid formulerar sin text med avsikt att bli förstådd (Blutner 2000; för en kontrastiv analys av olika typer av bidirektionell OT se även Beaver & Lee 2003).

I detta arbete kommer OT-analysen dock inte att vara bidirektionell utan inriktas på produktionsorienterad optimering och jag inkluderar i-strukturen i INPUT. Detta innebär att skribentens presumtiva avsikter och antaganden om till exempel tillgänglighet avgör informativ status och ifall något led ska framhåvas.

8.3.1.3 Villkor och satsgrammatiska mönster

En grundläggande uppdelning av villkor inom OT är den mellan så kallade strukturella villkor (*markedness constraints*) och så kallade trohetsvillkor (*faithfulness constraints*). **Strukturella villkor** relaterar den språkliga strängen till generella strukturella principer. Ofta formulerar strukturella villkor till exempel den omarkerade ledföljden, som argumentföljdsmonstret, från avsnitt 3.1.1 ovan, som formuleras som villkor i (49) nedan.

Lyngfelt (2002:232f.) uttrycker det som att strukturella villkor ”främjar enkla och omarkerade strukturer framför komplexa och markerade”. När det gäller ledföljd anger strukturella villkor ibland placering av ett element i förhållande till ett annat, så kallade linjära villkor, som vi återkommer till nedan. Strukturella villkor kan också premiera vissa typer av strukturer framför andra. Ett exempel på det senare kan vara ett villkor som uttrycker benägenheten för

konstituenten att inte vara diskontinuerliga. Ett sådant villkor premierar att modifierare till lexikala projektioner, som *vPMOD*, adjungerar till sin modifieringsdomän, men det innefattar också tendensen för verb och komplement att hålla samman som en konstituent, som hittills diskuterats i termer av ledföljd, $v < \text{KOMPL}$, och kallats huvudordsmönstret.

Vi ska här sammanföra dessa båda mönster, att verb bildar en fras med sina komplement och att modifierare bildar en fras tillsammans med sina modifieringsdomäner som ett villkor, **DISK*, som säger att konstituenten ska hållas samman.²⁵

(43) **DISK*:

Undvik diskontinuerliga konstituenten.²⁶

Villkoret **DISK* kan användas för att uttrycka det vi såg i avsnitt 7.1.3.3, nämligen att *vPMOD* har en fast placering när det finns en verbfras att adjungera till. Detta villkor är **graduellt** vilket innebär att varje brott representeras av en egen stjärna. I denna typ av villkor är det alltså sämre att till exempel två led som hör till en verbfras inte står i denna än att ett led står på en annan plats, vilket vi ska se exempel på i rankningen i tablå 8.4 nedan.

**DISK* domineras, som vi såg ovan i (30), av *IKON-NEG-MOD* i svenskans rankning, eftersom en sats där ett negerat objekt står utanför verbfrasen innebär ett brott mot **DISK*.

(44) *IKON-NEG-MOD* » **DISK*

Inom de strukturella villkoren finns, som nämndes ovan, en undergrupp, de **linjära villkoren** (*alignment constraints*), som anger placering av ett element i förhållande till kanten på en domän. En domän kan till exempel, som i detta arbete, vara en modernod med döttrar. Detta innebär att de noder i ett träd som är systrar till varandra, som döttrarna till *F'* i svenskans satsstruktur, ingår i samma domän. Linjära villkor anger då var ett element ska placeras i förhållande till kanten på denna.

I huvudordsmönstret, där mönstret att verb i regel kommer före sina komplement ovan formulerades som i **DISK*, ingår också det mer generella mönstret i svenskan att huvudord i regel står till vänster i sin domän. I en domän som *F'*, där huvudordet är det element som representerar satsens finitet, kan vi alltså formulera ett linjärt villkor som säger att det finita huvudordet ska stå längst till vänster bland systrarna. Ett sådant villkor täcker såväl det som vi

²⁵Vi återkommer nedan till att till exempel *fa*-satser med enkelt predikat innebär brott mot detta villkor.

²⁶I villkor betyder en stjärna 'undvik'.

i (1) på sidan 37 ovan kallade *V2-mönstret* som placering av subjunktioner i satser med af-ledföljd.

Ett linjärt villkor som ska uttrycka att huvudordet i F' -domänen ska stå vid domänens vänstra kant, det vill säga längst till vänster bland systrarna, uttrycks som i (45 a). I praktiken förkortas villkoren oftare, som i (45 b), och domänen där de linjära villkoren ska appliceras definieras i villkorstexten.

- (45) a. Placera-V (huvudord, lokal domän, kant).
 b. HO-V:
 Placera huvudordet (HO) i den lokala domänens vänstra kant (v).

Det pågår en diskussion om hur domänbegreppet i OT ska definieras (se Sells 2001a). I ett så kallat lokalt domänbegrepp omfattar domänen de noder i ett träd som är systrar, till exempel döttrarna till F' i svenskans satsstruktur. Inom OT diskuteras också ett utvidgat begrepp, där domänen utgör en hel XP med huvud, specificerare och komplement, se avsnitt 8.1.1.1 ovan, och ett övergripande där hela satsen utgör domänen (se diskussion i Sells 2001a). I denna avhandling hänvisar de linjära villkoren, som nämndes ovan, till ett lokalt domänbegrepp medan de övriga strukturella villkoren har satsen som domän.

Rankningen mellan å ena sidan det linjära villkoret HO-V och å andra sidan IKON-NEG-MOD och *DISK, som rankades ovan, kan avgöras om vi undersöker exempel (46) nedan där vi gjort om bisatsen i exempel (28 a) ovan till en påståendesats.

(46) Min hund äter inget socker.

I denna sats är det rankningen där HO-V dominerar IKON-NEG-MOD som gör att det huvud verbet, det enda led kan uppfylla satsens krav på finithet, står längst till vänster i F' -domänen, se tablå 8.3. I satser med enkelt predikat, som (46), där det inte finns någon VP, är det alltså HO-V som avgör ledföljden mellan verb och objekt i detta område av satsen.

EXEMPEL 8.3: HO-V » IKON-NEG-MOD » *DISK

	HO-V	IKON-NEG-MOD	*DISK
☞ Min hund [F' äter inget socker]		*	
Min hund [F' inget socker äter]	!*		*

I kandidaterna markerar indexet F' att det som står inom hakparenteserna är F' -domänen i satsens c-struktur. Trots att ledföljden *äter inget socker* innebär ett brott mot IKON-NEG-MOD är denna kandidat ändå den vinnande i evaluate-

ringen eftersom HO-V dominerar IKON-NEG-MOD.²⁷

Den andra huvudkategorin av villkor som nämndes inledningsvis i detta avsnitt är **trohetsvillkor**. Även här handlar det om den vinnande kandidatens struktur, men trohetsvillkor relaterar inte denna till markerade eller omarkerade strukturer, utan till det som finns i INPUT. Ett trohetsvillkor formuleras så att det uppfylls om en kandidat stämmer med det som finns i INPUT. Om något finns med i INPUT men saknas i en kandidat, eller vice versa, innebär detta alltså ett brott ett trohetsvillkor. Ett exempel på ett trohetsvillkor visas i det temporära villkoret IKON-NEG-MOD i (29 b) ovan som nedan i (47) får sin definitiva formulering. Andra exempel på trohetsvillkor i OT-LFG är förstås de högt rankade trohetsvillkor som säkerställer att satsen är fullständig och koherent.

(47) IKON-NEG-MOD

Grammatiska funktioner med särdraget NEG:+ i sin f-struktur placeras ikoniskt i förhållande till negationens modifieringsdomän.

Att led placeras ”ikoniskt” i förhållande till varandra definieras här som att leds relativa ordning bör avspegla deras semantiska relation. Ett led som till exempel modifierar ett annat led bör stå före detta i satsen. I detta fall innebär en ikonisk placering att ledföljden bör avspegla det faktum att negationen modifierar modifieringsdomänen. För att ett ikoniskt villkor ska uppfyllas räcker det inte att det ena ledet linjärt kommer före det andra, utan i begreppet ingår också att det tidigare ledet måste c-kommendera det senare.²⁸

Trohetsvillkor säkerställer alltså att den vinnande kandidaten stämmer med INPUT. I det här fallet är det en relation mellan INPUT:ens s-struktur och kandidaternas c-struktur som villkoras.

²⁷I en bisats, som i originalversionen i (17 a) på sidan 47, är det subjunktionen *att* som uppfyller villkoret HO-V och står längst till vänster i F'-domänen. Då uppfyller ledföljden *att bunden inget socker äter* såväl HO-V som IKON-NEG-MOD och är den vinnande kandidaten.

²⁸C-kommendering är en relation mellan en nod i en frasstruktur och dess systemnoder med döttrar och definieras av Platzack (1998) på följande vis:

- (i) En nod α c-kommenderar en nod β om
 - a. $\alpha \neq \beta$
 - b. α inte dominerar β
 - c. den första förgrenade noden ovanför α dominerar β (Platzack 1998:50).

Detta kan förenklat uttryckas som att den första förgrenade noden över t.ex. ett räckviddsuttryck ska befinna sig över räckviddsdomänen i c-strukturen. En syster c-kommenderar sin syster och alla den senares döttrar. För villkoret IKON-NEG-MOD innebär detta att lednegationen i t.ex. en fras som *en inte helt nykter herre* inte omfattas av villkoret, utan kan placeras efter sitt huvud verbet i en mening som *På gatan hade han träffat en inte helt nykter herre*.

Ett annat typologiskt vanligt ledföljdsmonster som nämns i avsnitt 3.1.1 är argumentföljdsmonstret. Det finns flera olika sätt att formulera villkor som avspeglar att argument tenderar att komma i en viss ordning, särskilt i språk som inte markerar grammatiska funktioner morfologiskt. Choi (1999) väljer att sammanfatta den funktionella hierarki som ytterst bygger på tillgänglighetshierarkin i Keenan & Comrie (1977) i ett villkor, $CANON_{gf}$. Detta villkor säkerställer att mappningen mellan c- och f-struktur sker enligt den funktionella eller **relationella hierarkin**, som sammanfattades i (2) på sidan 37 ovan och som svarar mot den ordning mellan argument som antas i sattschemat. I (48) visas hur de olika grammatiska funktioner som antas inom LFG kan arrangeras enligt en sådan relationell hierarki (jfr Bresnan 2001:96; Dalrymple 2001:9; Falk 2001: 58f.).

(48) $SUBJ < OBJ_{ind} < OBJ_{dir} < OBL_{\theta} < COMPL < ADJ$ ²⁹

Jag kommer att följa Choi i att jag antar ett villkor för argumentsföljd, $RESP-ARG$ som presenteras i (49) nedan.³⁰ Man kan diskutera om detta villkor ska ses som strukturellt eller om det är ett trohetsvillkor. Jag formulerar det här som ett trohetsvillkor mellan satsens c-struktur och argumentsföljden i (48).

(49) $RESPEKT-ARG$:

Grammatiska funktioner ska arrangeras i c-strukturen så att deras ledföljd respekterar den relationella hierarkin. (Villkoret förkortas i tablåer och rankningar som $RESP-ARG$.)

Även detta villkor kan rankas i förhållande till de andra villkor vi just diskuterat, eftersom negationsmonstret, $IKON-NEG-MOD$, är mer dominerande än argumentsprincipen, $RESP-ARG$, vilket illustreras med satsen i (50) nedan där ett negerat direkt objekt kommer före det indirekta objektet.

(50) När allt kom omkring hade han ingenting gett henne. [G]

I exempel (50) ser vi att det indirekta objektet *ingenting* på grund av negationsmonstret placeras före sitt huvudverb, en ledföljd som, precis som den

²⁹ Objekt representeras i LFG med funktionerna OBJ och OBJ_{θ} . Jag har här använt OBJ_{dir} respektive OBJ_{ind} och inkluderar generaliseringen $OBJ_{ind} < OBJ_{dir}$. För en liknande analys se Choi 1999:35.

³⁰ Choi (1999) antar ett ytterligare $CANON$ -villkor, som handlar om korrespondens mellan c-struktur och a-struktur och ytterst med den hierarki som antas finnas mellan olika tematiska roller. Detta villkor diskuteras inte här, men kan vara relevant för svenskan bl.a. genom att det hindrar oss att tolka den första nominalfrasen i en sats som *Ringens gav Ellis Sile* som subjekt.

i (28 a) ovan, innebär ett brott mot *DISK för att kunna uppfylla det högre rankade IKON-NEG-MOD. Det indirekta objektet är inte negerat och står efter huvud verbet, vilket gör att ledföljden mellan objekten avviker från argumentföljds-mönstret och alltså även mot villkoret RESP-ARG.

I tablå 8.4 ser vi att ledföljden i (50) är den vinnande kandidaten eftersom RESP-ARG domineras av samtliga villkor som diskuterats här hitills.

EXEMPEL 8.4: HO-V » IKON-NEG-MOD » *DISK » RESP-ARG

	HO-V	IKON-NEG-MOD	*DISK	RESP-ARG
I. ...hade han [VP gett henne ingenting].		*!		
II. ...hade han henne ingenting [VP gett].			**!	
III. ...hade han ingenting [VP gett henne].			*	*

I tablå ser vi att såväl ledföljden *gett henne ingenting* som ledföljden *hennes ingenting gett* uppfyller villkoret RESP-ARG. Ingen av dessa kandidater är dock evalueringens vinnare eftersom ledföljden *gett henne ingenting* där det negerade objektet står efter huvud verbet medför ett brott mot IKON-NEG-MOD. Kandidaten *hennes ingenting gett* ger två brott mot *DISK, en gång för varje objekt. Detta betyder att *ingenting gett henne* är den optimala kandidaten eftersom det med denna ledföljd bara är ett objekt som står utanför verbfrasen.

8.4 Villkor på ledföljd i undersökningsområdet

I det följande redovisas villkor och rankningar som ställer de undersökta textgrammatiska principerna mot varandra och de satsgrammatiska mönstren mot varandra på ett sätt som återspeglar den empiriska undersökningens resultat.

Inledningsvis diskuteras i avsnitt 8.4.1 hur det villkor som rör informativ status, RESP-I, ska rankas i förhållande till satsgrammatiska villkor som HO-V och *DISK, men också gentemot ett villkor som gäller modifieringsdomän IKON-MOD. Vidare ställs i avsnitt 8.4.2 det informationsdynamiska villkoret RESP-I mot det villkor som rör räckvidd, IKON-RV.

I avsnitt 8.4.3 ställs RESP-I mot det villkor som uttrycker argumentföljds-mönstret, RESP-ARG, se ovan. Avslutningsvis diskuteras i avsnitt 8.4.4 rankingen av ett villkor som gäller informationspaketering av framhävda konstituent, ”F-OP”.

8.4.1 Informativ status kontra satsgrammatiska villkor

Resultatet av den empiriska undersökningen har visat att informativ status hos olika led i F'-domänen och den ledföljdsprincip vi här kallat informationsprincipen förklarar mycket av den ledföljdsvariation som förekommer i denna del av satsen. Principen att led med olika informativ status har olika placering i satsen kommer här att formuleras som ett generellt villkor: RESPEKT-I, se (51) nedan. Detta villkor innefattar mönstret GRUND < SCEN < REMA som gäller bland led som har möjlighet att variera i undersökningsområdet, se avsnitt 6.1.4.3 ovan. Det är ett trohetsvillkor som relaterar satsens informationsdynamiska INPUT i i-strukturen till kandidaternas c-struktur.

(51) RESPEKT-I:

Arrangera informationsföljden i c-strukturen efter satsledens respektive informativa status enligt följande: GRUND < SCEN < REMA. (Villkoret förkortas i tablåer och rankningar som RESP-I.)

Villkoret RESPEKT-I täcker alltså såväl tendensen för GRUND att komma före SCEN och REMA som tendensen för SCEN att komma före REMA.³¹

Villkoret HO-V som avgör att det finita verbet kommer längst till vänster i F'-domänen rankas högre än RESP-I, vilket illustreras av exempel (52 a) nedan.

(52) HO-V » RESP-I

- a. Antalet polisanmälningar om barnmisshandel var under förra året cirka 7 200, vilket är en ökning, [_{SCEN} Enligt Brottsförebyggande rådet] [_{REMA} beror] [_{GRUND} ökningen] [_{REMA} inte på att misshandelsfallen blivit fler, utan att på att benägenheten att anmäla blivit större]. [GP03]
- b. *Enligt Brottsförebyggande rådet [_{F'} ökningen beror inte på att misshandelsfallen blivit fler, utan att på att benägenheten att anmäla blivit större]. [M]

I exemplet är *ökning av antalet polisanmälningar om barnmisshandel* uppe till diskussion och subjektet *ökningen* utgör den undersökta meningens GRUND. Det finita verbet *beror* är nytt i kontexten och ingår i satsens REMA. Trots detta står verbet först i F'-domänen, en ledföljd som medför ett brott mot

³¹I ett annat sammanhang skulle det kunna vara relevant att så att säga packa upp detta samlingsvillkor i flera olika mindre enheter för att kunna illustrera att någon av de informationsdynamiska ledföljdsmonstren dominerar de andra. Till exempel är det inte utrett vad som orsakar placeringen av SCEN i förhållande till led med annan informativ status, se avsnitt 7.2 ovan.

RESP-I som säger att GRUND ska komma före REMA. Den ledföljd som följer informationsprincipen och uppfyller villkoret RESP-I är dock ogrammatisk, se (52 b) ovan. Detta talar för att HO-v är rankat högre än RESP-I i svenskan.³²

Vi har kunnat se att det i hög grad är informativ status och placering av led i enlighet med informationsprincipen som avgör ledföljden mellan adverbiala led och subjekt i F'-domänen. Frågan är då vad det är som avgör ledföljden mellan till exempel subjekt och adverbial om båda leden har samma informativa status.

I avsnitt 6.1.4.3 ovan såg vi att ledföljden ADVERBIAL < SUBJEKT är den vanligaste i de satser i materialet där båda dessa led var REMA eller GRUND. Vi kommer här att göra antagandet att detta beror på att subjektet ingår i de satsmodifierande adverbialens modifieringsdomän och innefatta detta i trohetsvillkoret IKON-MOD, se (53) nedan.

IKON-MOD är ett generellt trohetsvillkor mellan satsens s-struktur och dess c-struktur, som säger att modifierare ska föregå sin modifieringsdomän. Detta villkor berör även ledföljd mellan adverbial i F'-domänen, vilket vi återkommer till nedan.

(53) IKON-MOD:

Placera modifierare så att de står ikoniskt i förhållande till sin modifieringsdomän.

IKON-MOD är precis som IKON-NEG-MOD ett villkor på iconicitet. IKON-MOD är dessutom graduellt. Varje led som ingår i en modifierares modifieringsdomän men inte står ikoniskt i förhållande till modifieraren innebär ett brott mot IKON-MOD.

IKON-MOD har som nämndes ovan formulerats så att det inte enbart är ett villkor på adverbials placering i förhållande till andra typer av satsled som ingår i deras modifieringsdomän utan också på adverbials placering sinsemellan. I avsnitt 7.1.2 konstaterades att ledföljden mellan olika typer av SADVL, kunde antas bero på modifieringsförhållanden (jfr SAG 4:92, Svenonius 2002a). Ett satsmodifierande adverbial som har ett annat satsmodifierande adverbial i sin modifieringsdomän kommer före detta i F'-domänen och de gånger denna adverbialsföljd frångås är det på grund av att något annat, högre rankat villkor måste uppfyllas.

³²Som vi ser i exemplet är ett led som representerar satsens SCEN placerat som fundament. Undersökningen i detta arbete och även OT-analysen fokuserar på ledföljdsvariation i F'-domänen. Jag har inte undersökt de mekanismer som gör vad som står i initialfältet och bortser i evalueringarna från de led som placeras där.

Ett sådant högre rankat villkor är RESP-I. I avsnitt 5.5.1 såg vi att kategorin SMOD förekommer såväl före som efter SADVL i undersökningsområdet och i avsnitt 7.1.2 diskuterades att SMOD i regel verkar ingå i SADVL:s modifieringsdomän. Ledföljden SMOD < SADVL i undersökningsområdet antogs kunna härledas ur respektive leds informativa status, något som tyder på att RESP-I är rankat högre än IKON-MOD. Jag går här inte in närmare på detaljer när det gäller adverbialföljd utan bekräftar istället rankningen mellan RESP-I och IKON-MOD med data som gäller samspelet mellan adverbiala och nominala led. Vi återvänder till exempel (26) från sidan 165 upprepat här som (54).

(54) RESP-I » IKON-MOD

De största snömängderna i Alperna på flera år skapar ovanligt stor lavinfara i Alperna. [_{F-REMA} Bara i Schweiz] [_{REMA} har] [_{GRUND} *laviner*] [_{SCEN} *den här vintern*] [_{REMA} krävt tio dödsoffer]. [GP03]

I exempel (54) är subjektet *laviner* uppe till diskussion och utgör satsens GRUND. Adverbialen *den här vintern* är SCEN och placeras, enligt det mönster vi sett i den empiriska undersökningen, efter GRUND, se ovan avsnitt 6.1.4.3. Informationsdynamisk INPUT för evalueringen i 8.5 representeras av exempel (54) ovan.

EXEMPEL 8.5: HO-V » RESP-I » IKON-MOD I

	HO-V	RESP-I	IKON-MOD
ES ³³ ...har laviner den här vintern krävt...		*	**
...har den här vintern laviner krävt...		**!	*
...laviner den här vintern har krävt...	*!		*

I tablå 8.5 ovan visas att RESPEKT-I rankas högre än IKON-MOD och ledföljden *laviner den här vintern* där subjektet kommer före adverbialen är den optimala. Eftersom de överlägset flesta subjekt utgör eller ingår i satsens GRUND och kommer före adverbial som är SCEN eller REMA leder denna rankning till att subjekt oftast kommer före adverbial i F'-domänen och gör att språkbrukaren uppfattar denna ledföljd som ommarkerad.

I tablå ser vi också att även den optimala kandidaten medför ett brott mot RESP-I eftersom det rematiska *har* kommer före subjektet.³³ När två kandidater ger brott mot samma villkor är den kandidat som bryter mot villkoret först gånger den optimala. Utropstecknet vid stjärna nummer två för *den här vintern*

³³Jag bortser som tidigare från led i initialfälten. Placeringen av *Bara i Schweiz* som fundament skulle ha placerat ytterligare en stjärna för var och en av de olika kandidaterna i kolumnerna för IKON-MOD och RESP-I. I evalueringar där samtliga kandidater får stjärnor på detta vis kan dessa ibland utelämnas, då de inte är relevanta för diskussionen.

laviner markerar att detta alltså är det fatala brottet.

I en mening som den i (55) nedan där såväl subjekt som adverbial är rematiska, är det däremot ledföljden där adverbialet kommer före subjektet som är optimal.

- (55) JätteSmal är nämligen Förträngare och fattar inte att hon kan dö. [GRUND
Det fattar] [REMA kanske Andrea]. [PAPPA PRALIN]

I exempel (55) tas *fattar inte att hon kan dö* upp till diskussion i meningen som föregår den undersökta och såväl *fattar* som objektet *det* ingår i satsens GRUND, se avsnitt 6.1.4.1 ovan för diskussion. Satsadverbialet *kanske* och subjektet *Andrea* utgör satsens REMA. Informationsdynamisk INPUT för evalueringen i 8.6 representeras av exempel (55) ovan.

EXEMPEL 8.6: HO-V » RESP-I » IKON-MOD II

	HO-V	RESP-I	IKON-MOD
Det [_{F'} fattar Andrea kanske].			**!
^{ES} Det [_{F'} fattar kanske Andrea].			*

I tablå 8.6 ser vi att ledföljden *kanske Andrea* är den optimala, eftersom *Andrea kanske* ger fler brott mot villkoret IKON-MOD. Det finns inga brott mot villkoret RESPEKT-I, eftersom alla led som representerar GRUND kommer före alla led som är rematiska. I ett sammanhang där subjektet *Andrea* hade utgjort GRUND skulle ledföljden *Andrea kanske* varit optimal.

Precis som HO-V är det strukturella villkoret *DISK högre rankat än RESP-I. Vi såg ovan i avsnitt 5.3 att adverbial av kategorin VPMOD inte går att placera före subjekt i sats med delat predikat. I exempel (56) nedan upprepat från (31) på sidan 207, ser vi hur ett rematiskt subjekt står före ett VPMOD som ingår i satsens GRUND. Kandidaten ger således brott mot RESP-I men är ändå optimal, eftersom det är ett allvarligare brott om VP-MOD inte är adjungerad till verbfrasen när det finns en sådan.

- (56) *DISK » RESP-I
- Det var känt att *en ung man i Klutmark* på detta sätt hade er-tappats, och efteråt blivit så förtvivlad att han gått och hängt sig i tömmern i fuset utan att få nåden. [LEWIS RESA]
 - *Det var känt att på detta sätt *en ung man i Klutmark* hade er-tappats, och efteråt blivit så förtvivlad att han gått och hängt sig i tömmern i fuset utan att få nåden. [M]

Rankningen mellan de villkor som diskuterats i detta avsnitt visas i (57) nedan.

(57) HO-V » *DISK » RESP-I » IKON-MOD

8.4.2 Räckvidd kontra informativ status

En annan av de textgrammatiska principer som undersökts är räckviddsprincipen, se i avsnitt 3.3.3. Vi ska här formulera denna princip som villkoret IKON-RV nedan (se även Börjars m.fl. (2003; 2004) för liknande villkor).

(58) IKON-RV

Räckviddsuttryck placeras ikoniskt i förhållande till sina räckviddsförhållanden i satsens s-struktur.

IKON-RV är precis som IKON-NEG-MOD ett trohetsvillkor som säkerställer att satsens c-struktur stämmer med s-strukturella förhållanden i INPUT. I detta fall gäller villkoret att ledföljden mellan räckviddsuttryck ska motsvara deras räckviddsförhållanden.

Som nämndes i avsnitt 7.3.2.3 är räckviddsprincipen starkare än den del av informationsprincipen som gäller informativ status och som uttrycks med villkoret RESPEKT-I. Exempel (36) från sidan 209 upprepas här som (59) för att illustrera detta. I exemplet visades att ett led som informationsdynamiskt hör till satsens GRUND kan stå efter en rematisk negation om detta uppfyller räckviddsprincipen.

(59) IKON-RV » RESP-I

Det är också stor variation mellan räddningstjänstkommunerna. Samtliga 414 beslut om förelägganden eller förbud har utfärdats hos 66 räddningstjänstkommuner. /Alltså har *inte några förbud eller förelägganden* utfärdats hos 72% av landets räddningstjänstkommuner./ [G]

I exempel (59) ser vi att *förelägganden eller förbud* är uppe till diskussion i satsen som föregår den undersökta. Subjektet *några förbud eller förelägganden* ingår alltså i den undersökta satsens GRUND. Trots det står subjektet efter negationen, som tillsammans med prepositionsfrasen *hos 72% av landets räddningstjänstkommuner* ingår i satsens REMA. Här är således ledens räckviddsförhållanden, där negationen har räckvidd över *några*, viktigare för ledföljden än deras informativa status, vilket evalueras i tablå 8.7 nedan.

(60) INPUT:

a. S-STRUKTUR:

$\neg\exists[p]$

b. I-STRUKTUR:

REMA: inte, hos 72% av landets räddningstjänstkommuner,

GRUND: några förbud eller förelägganden, [...]

EXEMPEL 8.7: IKON-RV » RESP-I » IKON-MOD

	IKON-RV	RESP-I	IKON-MOD
...har några beslut eller förelägganden inte utfärdats...	*!		**
^{ES} ...har inte några beslut eller förelägganden utfärdats...		*	*

I denna tablå ser vi att ledföljden *några beslut eller förelägganden inte* uppfyller villkoret RESPEKT-I och ger brott mot IKON-MOD precis som satsen i tablå 8.5 ovan. Ändå är detta inte den optimala kandidaten eftersom den leder till brott mot det högre rankade villkoret IKON-RV. Vinnaren är alltså den kandidat som har ledföljden *inte några beslut eller förelägganden* och alltså följer räckviddsprincipen men bryter informationsprincipen.

Det satsgrammatiska villkoret HO-V dominerar däremot IKON-RV vilket vi kan se av exempel som (58 a) på sidan 182, upprepat här som (61).

(61) HO-V » IKON-RV

Polisen [*kan inte* spara pengar på att stänga närpolisstationen i Henån].

[GP03]

I exempel (61) bryts räckviddsprincipen när det modala hjälp verbet *kan* placerat först i F'-domänen trots att negationen som står senare har räckvidd över verbets modalitet. Detta verifierar att HO-V är rankat högre än IKON-RV.

Den ranking som vi hittills kunnat konstatera mellan villkor på modifiering, informativ status och räckvidd ser ut som följer:

(62) HO-V » IKON-RV » RESP-I » IKON-MOD

8.4.3 Argumentföljd kontra räckvidd och

informativ status

I avsnitt 8.3.1.3 presenterades olika villkorstyper tillsammans med en ranking av villkor som motsvarar de satsgrammatiska mönster vi diskuterat i detta arbete. Där konstaterades att rankingen mellan de olika satsgrammatiska villkoren är HO-V » IKON-NEG-MOD » *DISK » RESP-ARG. Vi har tidigare också kunnat se att villkoret HO-V dominerar flera av de villkor som representerar de textgrammatiska principer som undersökts här. Såväl IKON-RV, för räckviddsprincipen, som RESP-I, för informationsprincipen, domineras av HO-V, se exempel (52 a) och (61) ovan. Vi såg också att det är viktigare att konstituenten hålls samman än att informationsprincipen följs, vilket resulterar i att villkoret *DISK dominerar RESP-I, se exempel (56).

Villkoren IKON-NEG-MOD och *DISK kommer inte i konflikt med IKON-RV men i det följande presenterar jag några exempel som visar att RESP-ARG rankas högre än RESP-I och IKON-RV, vilket gör att de villkor som dominerar RESP-ARG även dominerar IKON-RV. Jag har inte funnit några exempel i materialet där dessa villkor kommer i konflikt och därför använder jag mig av konstruerade exempel.

För att undersöka hur RESP-ARG rankas gentemot RESP-I behöver vi ha en mening där verb och komplement tillsammans bildar satsens GRUND. I en sådan mening bör såväl verb som komplement placeras före subjektet om informationsprincipen ska följas. En sådan ledföljd skulle dock frångå argumentföljdsmonstret.

I (63 a) nedan visas en sådan sats där enbart subjektet är rematiskt. Trots att objektet alltså tillsammans med verbet ingår i satsens GRUND fungerar det dåligt att placera det före subjektet i F'-domänen, se (63 b).

- (63) RESP-ARG » RESP-I
– Finns det någon som har sett jultomten?
a. – Ja, [_{SCEN} när hon var liten] [_{GRUND} såg] [_{REMA} min syster Cecilia]
 [_{GRUND} honom].
b. ??– Ja, när hon var liten såg honom min syster Cecilia.

I exemplet är *se jultomten* uppe till diskussion och det är subjektet *min syster Cecilia* som utgör REMA i svaret. Ändå måste objektspronomenet *honom* placeras efter subjektet för att satsen ska vara grammatisk. Detta tyder på att villkoret RESP-ARG dominerar villkoret RESPEKT-I och därmed även IKON-MOD även om RESP-ARG och IKON-MOD inte är i konflikt med varandra, se (64) nedan.³⁴

³⁴Många pronominnella objekt som är tillgängliga i kontexten placeras dock som fundament. En sådan sats visades i exempel (55) ovan där pronomenet *det* i fundamentet syftar på *att*

(64) RESP-ARG » RESP-I » IKON-MOD

Inte heller när det gäller IKON-RV finns det något exempel i det exciperade materialet som visar en konflikt med RESP-ARG. Ett sådant går dock att konstruera efter mönstret av det klassiska exemplet på räckviddsflertydighet mellan argument som räckviddsuttryck: *Alla älskar någon* (se t.ex. Allwood m.fl. 1972:63; Lyons I 1996[1977]:189 m.fl.).

(65) RESP-ARG » IKON-RV

Därför älskar alla någon.³⁵

- a. 'för varje människa existerar en särskild person som just hon älskar'

$\forall(z) \exists(x) [\text{älska}(z, x)]$

- b. 'det finns en person som alla älskar'

$\exists(x) \forall(z) [\text{älska}(z, x)]$

I en enkel mening som denna är ledföljden där subjektet *alla* föregår objektet *någon* den enda möjliga i undersökningsområdet. Omvänd ledföljd medför att *någon* tolkas som subjekt. Ledföljden *alla någon* kan dock antingen ikonisk tolkning, som betydelsen i (65 a), eller en icke-ikonisk, som i (65 b). Utifrån detta kan vi bekräfta att argumentföljdsmonstret, RESP-ARG, dominerar räckviddsprincipen och därmed villkoret IKON-RV.

I och med detta kan vi sluta oss till att även IKON-NEG-MOD och *DISK, som dominerar RESP-ARG, rankas högre än villkoren för räckvidd, informativ status och modifiering och vi får rankningen i (66) nedan.

(66) HO-V » IKON-NEG-MOD » *DISK » RESP-ARG » IKON-RV » RESP-I » IKON-MOD

8.4.4 Informationsdynamisk tydlighet

I avsnitt 7.2.1 motiverades att ledföljdsfenomen som följer av olika informationsdynamiska principer bör skiljas från varandra. Den ena principen, den

hon kan dö i den föregående satsen. Detta skulle kunna indikera att RESP-I borde vara högre rankat än RESP-ARG. Den rankningen skulle dock leda till att ett objekt som tillsammans med sitt verb utgör GRUND regelmässigt skulle komma före rematiska subjekt även i F'-domänen, vilket de inte gör. Troligen är det alltså något annat villkor som styr vad som utgör fundament. Eftersom jag inte undersökt informativ status för samtliga led som står som fundament i materialet, avstår jag från att diskutera vilka mekanismer som styr detta och hur villkor på detta skulle formuleras.

³⁵Jag utelämnar här för enkelhets skull adverbetydelsen och, som tidigare, tempus i formeln.

som gäller placering av led med olika informativ status, har här formulerats som villkoret RESP-I. Den andra principen gäller informationsdynamisk tydlighet och ska här diskuteras utifrån ett autentiskt och ett konstruerat exempel.

I avsnitt 3.4.3.2 konstaterades att framhävda led bör placeras så att deras framhävningssdomän blir tydlig. En placering av ett framhävvt nominalt led direkt efter ett SADVL är, som vi såg i avsnitt 7.2.1, en informationspaketerande strategi som används i undersökningsområdet i materialet. I samma avsnitt kunde vi konstatera att SADVL men inte de andra adverbialkategorierna fungerar som ett slags operator för framhävmg.

Båda de villkor som rör informationsdynamik kopplar satsens i- och c-strukturer till varandra i en trohetsrelation. RESP-I ställer, som nämndes ovan, villkoret att informationen i satsen ska paketeras i enlighet med principen GRUND>SCEN>REMA, men i detta inkluderas inte markering av framhävda led. Här presenteras därför ett villkor som gäller syntaktisk markering av framhävmg i undersökningsområdet, F-OP för *framhävningoperator*. Detta är ett linjärt villkor som alltså hänvisar till den lokala domänen.

- (67) F-OP: Placera (informationsdynamisk operator-H, Framhävningssdomän-V), dvs. placera höger kant av en informationsdynamisk operator i direkt anslutning till framhävningssdomänens vänsterkant.

I exempel (68), upprepat från (76) på sidan 85, paketeras subjektet *jag* som F-GRUND i och med att det placeras efter SADVL:en *i alla fall* och *inte* som här fungerar som framhävningoperatorer. I sammanhanget finns egentligen inget som kontrasterar mot *jag*, utan det är själva placeringen efter SADVL som gör att läsaren uppfattar ledet som framhävvt (jfr Rooth 1992; jämför även exempel (42) på sidan 250 ovan).

- (68) F-OP » RESPEKT-I
/[SCEN Om barnet går upp i vikt som planerat och i övrigt är friskt och mår bra,] [REMA ser i alla fall inte] [F-GRUND jag] [REMA det som några problem om barnet äter vegetariskt],/ säger hon. [GP03K]

I tablå 8.8 evalueras de olika ledföljder mellan subjekt och adverbial som diskuteras här. Informationsdynamisk INPUT för evalueringen i 8.8 nedan representeras av exempel (68) ovan.

EXEMPEL 8.8: F-OP » RESP-I

	F-OP	RESP-I
I. ...ser jag i alla fall inte det som...	*!	*
II. ...ser i alla fall inte jag det som...		***

I tablå 8.8 ser vi att kandidaten *jag i alla fall inte* har den ledföljd som bäst uppfyller villkoret RESPEKT-I. Subjektet, som utgör GRUND, kommer före adverbialen och det finita verbet, som ingår i satsens REMA. Här ger ledföljden dock ett brott mot villkoret F-OP eftersom framhävda pronominella led med NP-syftning optimalt ska stå efter SADVL. Eftersom detta villkor dominerar RESPEKT-I är det ledföljden *i alla fall inte jag* som är vinnaren. Rankningen av de båda informationsdynamiska villkoren visas i (69) nedan.

(69) F-OP » RESPEKT-I

F-OP dominerar alltså som vi såg ovan RESP-I. Däremot rankas F-OP under IKON-RV. I ett sammanhang där ett räckviddsuttryck som *några tjejer* förekommer tillsammans med en negation påverkar inte en eventuell kontrastiv betydelse ledföljden. Här är det viktigare att räckviddsprincipen följs än att ett kontrasterat led placeras efter satsadverbialen. Detta illustreras i (70) nedan, där exempel (32) från sidan 61 justerats något.

(70) IKON-RV » F-OP

- a. Förr i tiden tvättade alla tjejer sina bilar, /men numer tvättar *inte några tjejer* sina bilar själva.³⁶
 $*\exists x [tjej(x) \ \& \ \neg \ twätta\text{-}sin\text{-}bil(x)]$
 $\neg \exists x [tjej(x) \ \& \ twätta\text{-}sin\text{-}bil(x)]$
- b. Förr i tiden tvättade alla tjejer sina bilar, /men numer tvättar *några tjejer inte* sina bilar själva.
 $\exists x [tjej(x) \ \& \ \neg \ twätta\text{-}sin\text{-}bil(x)]$
 $*\neg \exists x [tjej(x) \ \& \ twätta\text{-}sin\text{-}bil(x)]$

I sammanhangen till exemplen i (70) nämns att *alla tjejer* tidigare tvättade sina bilar och i de undersökta meningarna kontrasteras alltså *några tjejer* mot denna jämförelsemängd och är alltså framhävt. I (70 a) uppfyller ledföljden *inte några tjejer* såväl IKON-RV som F-OP. Om man däremot vill ha fram betydelsen att 'det finns ett antal tjejer som inte tvättar sina bilar' måste ledföljden *några tjejer inte* användas. Ledföljden i exempel (70 b) uppfyller alltså IKON-RV men leder till brott mot F-OP vilket indikerar att rankningen mellan dessa villkor är som i (71) nedan.

(71) IKON-RV » F-OP

³⁶Jag bortser som tidigare från adverbialbetydelsen och tempus etc. i formlerna.

8.4.5 Optimal ledföljd i undersökningsområdet

De rankningar som diskuterats ovan bygger i första hand på resultaten av undersökningen av ledföljd i F' -domänen som redovisats i detta arbete. Samtidigt måste både rankningarna och villkoren gälla för hela satsen.

Eftersom undersökningen gäller ett avgränsat område i satsen kan ingen generell rankning för satsen som helhet presenteras här. Undersökningen täcker inte fundamentets roll i ledföljdsvariationen och inte heller möjligheten för fria satsmodifierande adverbial att stå efter verbfrasen. Analysen slutar alltså så att säga i gränslandet mellan F' -domänen och satsen som helhet.

Vad vi kan konstatera är att villkor som rör satsgrammatiska mönster är högre rankade än villkor som gäller textgrammatiska principer. Om INPUT är underspecificerad för till exempel informationsdynamik kan flera ledföljder vara grammatiska. Inkluderas informationsdynamik i INPUT blir utfallet av evalueringen dock en ensam optimal vinnare. Då är dock flera suboptimala kandidater grammatiska, men sämre i sitt sammanhang. De textgrammatiska villkoren är i så måtto svagare än de satsgrammatiska. Detta speglar även det förhållande att vi ofta kan tolka även en suboptimal ledföljd i ett mycket tydligt sammanhang, vilket vi återkommer till i 9.3 nedan.

I tabell 8.1 sammanfattas den rankning som konstaterats i föregående avsnitt. Hänvisningar till exempel som motiverar rankningarna finns i tabellens högerspalt.

TABELL 8.1: *Optimal ledföljd i undersökningsområdet*

HO-V »IKON-NEG-MOD »*DISK »RESP-ARG »IKON-RV »F-OP »RESP-I »IKON-MOD	Ex. nr.
IKON-NEG-MOD »*DISK »	(28)
IKON-NEG-MOD »*DISK »RESP-ARG	(50)
HO-V »IKON-NEG-MOD	(46)
HO-V »	RESP-I (52 a)
	RESP-I »IKON-MOD (54)
	IKON-RV » RESP-I (59)
HO-V »	IKON-RV (61)
	RESP-ARG » RESP-I (63)
	RESP-ARG »IKON-RV (65)
	F-OP »RESP-I (68)
	IKON-RV »F-OP (70)

De fyra första positionerna i tabell 8.1 visar de satsgrammatiska mönster som presenterades i avsnitt 3.1.1 och formulerades som villkor i avsnitt 8.3.1.3. Här dominerar HO-V de andra villkoren, eftersom tendensen att huvudord kommer till vänster i sin lokala domän är stark i svenskan och ger upphov till

V2-mönstret i påståendesatser. Vi har inte här diskuterat vad det är som gör att något står i specificerarposition i FP, det vill säga som fundament i påståendesatser, men ett strukturellt villkor som premierar en specificerarstruktur i FP, till exempel för att koppla avsedd språkhandling till satstyp, behöver inte rankas över HO-V eftersom linjära villkor enbart gäller inom sin lokala domän, se ovan avsnitt 8.3.1.3. Däremot är det troligt att ett sådant villkor dominerar *DISK och RESP-ARG eftersom till exempel objekt kan utgöra fundament och därmed ge brott mot RESP-ARG och även, när det finns en VP i satsen, *DISK.

Rankningen av HO-V, IKON-NEG-MOD och *DISK motiverades ovan med evalueringarna i tablå 8.2 respektive 8.3. De suboptimala kandidaterna i satser där dessa villkor kommer i konflikt med varandra är ogrammatiska.

Villkoret RESP-ARG rankas mot de övriga satsgrammatiska villkoren i tablå 8.4 ovan. Som vi såg i exemplen i (63) och (65) ovan gör brott mot detta villkor satser ogrammatiska när något av argumenten är morfologiskt markerat med till exempel objektskasus, som *honom* i (63) ovan. När inget av argumenten är markerat morfologiskt för vilken grammatisk funktion de representerar, som *alla* och *någon* i (65), tolkas ledföljden i den förlorande satsen enligt den relationella hierarkin och blir otrogen mot INPUT och alltså ogrammatisk i sin betydelse. Det senare indikerar att en bidirektionell analys kan vara nödvändig för att kunna ranka detta villkor mot de andra.

De konflikter mellan IKON-RV, F-OP, RESP-I och IKON-MOD som vi undersökt här ger inte den enda grammatiska kandidaten som vinnare. Här är vinnaren den pragmatiskt optimala kandidaten och det är just dessa villkor som – trots att de är lågt rankade – inverkar på den ledföljdsvariation vi ser i F'-domänen i svenskan.

I följande kapitel diskuteras avhandlingens resultat i sin helhet tillsammans med en kort översikt av frågor att arbeta vidare med.

Kapitel 9

Slutdiskussion

Syftet med detta arbete har varit tvådelat. Dels har jag undersökt ledföljdsvariation i en avgränsad del av svenska påståendesatser och utrett vilka ledföljdsprinciper som inverkar på den variation som inte begränsas av strukturella faktorer, dels har jag använt detta för att ge en tydligare bild av hur satsadverbial ska definieras i förhållande till andra adverbial.

Jag har undersökt en textkorpus av press- och romantexter från åren strax efter sekelskiftet 2000 i sin helhet och valt ut de satser där något annat än ett ensamt subjekt står i det undersökningsområde som avgränsats, se avsnitt 4.1.3. De utvalda satserna utgör cirka 17% av samtliga satser i materialet och det är i dessa som man finner ledföljdsvariation mellan adverbiala och nominala led och mellan adverbiala led inbördes. Denna variation har sedan undersökts kvantitativt och kvalitativt.¹

Den kvantitativa undersökningen visade att det ledföljdsmonster som ligger till grund för olika typer av satsscheman, SUBJEKT < ADVERBIAL, inte är det dominerande för påståendesatser där subjektet är substantiviskt. I dessa satser är subjekten relativt jämt fördelade före och efter adverbial i undersökningsområdet. Ett annat resultat av den kvantitativa undersökningen är att vi kunnat konstatera att olika adverbialkategorier har olika distribution i förhållande till nominala led. De adverbial som modifierar verbfrasen förekommer inte före några typer av subjekt i undersökningsområdet och det är bara satsadverbial som placeras före pronominala subjekt.

Den kvalitativa undersökningen visade att informationodynamik är en faktor som ligger bakom mycket av ledföljdsvariationen i undersökningsområdet.

¹En del av dessa satser har undersökningsområden som bara innehåller ett ensamt adverbial och i dessa finns det inte möjlighet till någon ledföljdsvariation. Se kapitel 4 och 5 för detaljerade siffror.

Framför allt kunde vi konstatera att det är informativ status hos olika led som avgör var de placeras i förhållande till varandra. Olika textgrammatiska principer är dock olika dominerande och såväl placering av framhävda led efter satsadverbial som placering av räckviddsuttryck i enlighet med räckviddsprincipen är mer dominerande än informationsprincipen.

Dessa resultat analyserades och diskuterades slutligen i kapitel 8 med hjälp av Lexikal-funktionell grammatik och de olika ledföljdsprincipernas inbördes styrkeförhållanden ställdes mot varandra i en optimalitetsteoretisk ranking av villkor.

I detta kapitel sammanfattas och diskuteras avhandlingens resultat i korthet i avsnitt 9.1 och 9.2. I avsnitt 9.3 slutligen avrundas detta arbete med ett exempel på hur vi tenderar att tolka även en suboptimal ledföljd på bästa möjliga sätt utifrån sammanhanget och en utblick mot vad som återstår att göra.

9.1 Ledföljd och informationsdynamik i svenskan

När det gäller ledföljd har vi utifrån den kvantitativa undersökningen kunnat se att den variation som finns i området efter finita verb i satser med *fa*-ledföljd och området före verbkomplexet i satser med *af*-ledföljd involverar nominala och adverbiala led. I satser med delat predikat är det framför allt adverbiala led och subjekt som varierar och i satser med enkelt predikat involveras även verbkomplement i variationen. Vi såg även att ledföljden med subjekt före adverbial är den mest frekventa, men att det i satser där subjekten är substantiviska är nästan lika vanligt att subjekten kommer efter adverbialen i det undersökta området.

Den kvalitativa undersökningen visade att det är informationsdynamik som orsakar att ledföljden *SUBJ < ADVL* är den mest frekventa. De subjekt som står före adverbial i detta område av satsen ingår i eller utgör satsens *GRUND*, som *Sigurd Berntsson* i exempel (1 a) som upprepas här från exempel (29 a) på sidan 166. Subjekt som står efter adverbial är framhävda och/eller ingår i eller utgör satsens *REMA*, se exempel (1 b) upprepat från (17) på sidan 161. I satser i materialet där subjekt och adverbial är av samma informativa status, som i (1 b), där såväl *kanske* som *Andrea* är rematiska, är det i regel adverbialen som kommer före subjektet.

- (1) a. Ingen utanför sjukhuset visste att han var där. Bara taxiföraren, och
/[REMA honom hade] [GRUND *Sigurd Berntsson*] [REMA *aldrig* sett ti-
digare]./ [ABONNEMANGET]
- b. JätteSmal är nämligen Förträngare och fattar inte att hon kan dö.
[GRUND *Det* fattar] [REMA *kanske Andrea*]. [PAPPA PRALIN]

Att ledföljden SUBJEKT < ADVERBIAL ändå uppfattas som den normala beror troligen på att det är så vanligt att subjekt utgör eller ingår i satsens GRUND, se (1 a). Detta kan jämföras med uppfattningen om subjekt som en grammatisk diskursfunktion, GDF, som grundar sig i att subjektet, placerat initialt i satsen, är ett slags förvald ”topik” i många språk (se t.ex. Bresnan 2001:97; Falk 2001:59).

Principen att GRUND kommer före REMA följs alltså för nominala och adverbiala led i undersökningsområdet. Dessutom finns det ett tydligt mönster i materialet för hur led som finns med för att koppla propositionen till olika omständigheter, som till exempel ett tidsligt eller rumsligt sammanhang, SCEN, placeras i förhållande till led med annan informativ status. I satser där subjekt och adverbial med olika informativ status förekommer tillsammans placeras de olika kategorierna enligt följande mönster: GRUND < SCEN < REMA.

I exempel (2 a), upprepat från (26) på sidan 165, ser vi ett exempel där ett subjekt representerar satsens GRUND och står före ett adverbial som ger SCEN-information och i (2 b), upprepat från exempel (12) på sidan 159, står ett tematiskt subjekt efter ett hänvisande adverbial som är SCEN.

- (2) a. De största snömängderna i Alperna på flera år skapar ovanligt stor lavinfara i Alperna. [F-REMA Bara i Schweiz] [REMA har] [GRUND *lavin-
ner*] [SCEN *den här vintern*] [REMA krävt tio dödsoffer]. [GP03]
- b. Det var i december i fjol som den nu 23-åriga svensken greps i Pakistan misstänkt för samröre med terrorister i Afghanistan. Han har sedan dess suttit inspärrad på Guantanamo basen utan att formellt anklagas för något brott. [GRUND På basen] [REMA1 pågår] [SCEN enligt uppgifter] [REMA2 **förhör och inhämtning av underrättelseuppgifter.**] [GP03]

Placeringen av led som representerar satsens SCEN i förhållande till GRUND och REMA har inte tidigare undersökts på ett större material i svenskan. Det mönster vi ser i de utvalda satserna i materialet kan bilda utgångspunkt för en utvidgad undersökning i den del av materialet som inte ingått i urvalet. I en sådan skulle informativ status även hos led i fundament och efter en verbfras undersökas.

En sådan undersökning skulle också kunna utreda varför SCEN kommer efter GRUND men före REMA. En förklaring kan vara att detta kan ha att göra med tillgänglighet. GRUND och SCEN är lika varandra eftersom de båda på något sätt kopplar remat till något utanför satsen. De skulle alltså kunna anses vara varianter av samma informativa status (jfr Lambrecht (1994:118) som talar om *scene-setting topics* som en del av ett större topikbegrepp; jfr även Chafe 1976: 50f. och Li & Thompson 1976). Medan GRUND knyter satsens REMA till redan tillgänglig information som är uppe till diskussion, knyter SCEN remat till sammanhanget genom att bidra med information som inte redan är tillgänglig. I exempel (2 a) ovan sätter SCEN-informationen in satsen i ett tidsligt sammanhang. Det led som utgör GRUND i samma exempel *laviner* ingår i det som är uppe till diskussion och är alltså tillgängligt i kontexten.

Hypotesen är då att det är denna skillnad i tillgänglighet som avgör ledföljden mellan GRUND och SCEN, så att led som representerar tillgänglig information, GRUND, tenderar att komma före led som uttrycker ny.² Rematisk information skulle då vara av en annan informativ status än GRUND och SCEN och kommer på grund av detta generellt senare än dessa.

Led som ingår i remat kan dock som vi såg i avsnitt 3.4.2.1 även de vara tillgängliga eller inte tillgängliga och en tillgänglighetsanalys skulle kunna vara en hjälp när det gäller att förklara till exempel objektsskifte, där det pronominella objektet är tillgängligt och står före ett adverbial, som är nytt i sammanhanget.

En sådan ledföljd såg vi i (43 a) på sidan 174 ovan. Detta exempel upprepas nedan som (3). Det finita verbet *träffade* står på grund av strukturella mönster först bland de led som ingår i remat, se ovan avsnitt 8.3.1.3. Bland de led som kan variera, *henne*, *aldrig* och *som barn*, kommer dock det tillgängliga ledet först och de som inte är tillgängliga senare. Samma analys skulle då kunna användas för att analysera ledföljden i satser som de i (1 a) och (1 b) där ett tillgängligt rematiskt led står som fundament.

- (3) Han hade en syster som var äldre än han och bodde hos en fosterfamilj i Dalsland. [GRUND Han] [REMA träffade *henne* *aldrig* som barn], [...] [ETT OSKRIVET]

Undersökningen har också visat att olika principer för ledföljdsvariation är olika starka. Trots att informativ status visat sig vara en viktig faktor för placering

²Tanken är givetvis inte ny, eftersom just dikotomin *gammal* kontra *ny* information legat till grund för många analyser av informationsstruktur, se avsnitt 3.4.2.1 och 3.4.2.2 ovan (se även Vallduví & Engdahl (1996) för en översikt av terminologin). Det är dock viktigt att notera att GRUND och REMA i min analys inte definieras som tillgänglig och icke-tillgänglig information.

av subjekt och adverbial är det viktigare att till exempel en räckviddstolkning blir rätt än att ledföljden följer informationsprincipen. De olika strukturella mönster och textgrammatiska principer som undersöktes formulerades som villkor och rankades i en OT-analys i avsnitt 8.3 och 8.4. I denna kunde vi konstatera att satsgrammatiska villkor rankas högre än textgrammatiska, men för att säga hur en ranking för satsen som helhet ska se ut behöver undersökningen utvidgas till att inkludera även de påståendesatser som inte ingår i urvalet i detta arbete, det vill säga sådana där det inte finns möjlighet till variation.

I avhandlingen har vi också kommit in på hur mycket frasstruktur det är motiverat att anta i en beskrivning av svenskan. Den lagom hierarkiska modellen presenterades, där enbart en funktionell projektion, FP, för finithet, antas. Denna modell bygger på observationen att det inte finns bevis för en strukturell verbfras i fa-satser med enkelt predikat. Huvud verbet är i dessa satser huvudord i satsen och står i F^0 . I fa-satser med finit huvudverb antas den del av satsen som följer verbet, och där vi har mest möjlighet till ledföljdsvariation, kunna beskrivas som en platt struktur där de olika leden som kan variera är systrar. I fa-satser med delat predikat där ett hjälpverb representerar satsens finithet och i satser med af-ledföljd där finitheten representeras av en subjunktion finns däremot skäl att anta att huvud verbet bildar en fras tillsammans med sina valensbundna komplement. Inte minst det faktum att fria adverbial i dessa satstyper inte kommer mellan verb och komplement tyder på detta.

I avsnitt 8.1 kunde vi konstatera att denna modell fungerar väl för att beskriva att verbfrasmodifierande adverbial verkar adjungera till verbfrasen när det finns en sådan men har större distributionell frihet i den platta struktur som påståendesatser har när huvud verbet är finit.

9.2 Beskrivningen av satsadverbial

Det andra delsyftet har varit att ge en tydligare beskrivning av satsledet satsadverbial. Definitionen av *satsadverbial* bygger i de flesta fall på formuleringar som avgränsar detta satsleds modifieringsdomän till ”en hel sats”, se ovan avsnitt 2.3. Denna definition har dock varit vag eftersom inte bara satsadverbial utan också en del andra fria adverbial kan sägas modifiera satsen som helhet.

På vilket sätt har då denna undersökning bidragit till beskrivningen av satsadverbial? Ett test som vi kunnat se fungerar bättre än överordningstestet för att avgöra vad som fungerar som satsadverbial eller inte är ett modifierat utbrytningstest som vi i avsnitt 7.1.1.2 benämnde **satsadverbialstestet**:

(4) Det är [satsadverbial] [framhävt satsled] som [resten av satsen].

I detta test undersöks vilka adverbialtyper som kan fungera framhävande tillsammans med andra satsled och vi har funnit att det är typiskt för satsadverbial att svara positivt på detta test. I materialet är det dessutom enbart satsadverbial som samförekommer med framhävda led i utbrytningskonstruktioner, se (5 a) nedan.

- (5) a. Det var *inte trygghet, närhet och umgänge* som han hade saknat under sin uppväxt. [MELLAN SOMMARENS]
b. Men sedan hade *också det* förlorat sin mening. [TEA-BAG]

Det positiva utfallet för satsadverbial på ovanstående test korresponderar väl med det faktum att det bara är satsadverbial som står före pronominella subjekt i materialet, som i (5 b) ovan. Pronominella subjekt efter satsadverbial uppfattas, precis som de led som bryts ut tillsammans med satsadverbial i utbrytningskonstruktioner, som framhävda. Vi kan alltså konstatera att det finns en sak som skiljer satsadverbial från andra fria adverbial på satsnivå, och framför allt från andra satsmodifierande adverbial, och det är satsadverbialens informationsdynamiska egenskaper.

I avsnitt 7.1.1.2 ovan konstaterades att detta indikerar att satsadverbial står i en särskild relation till satsens REMA, något som antas höra samman med att satsadverbial i många fall uttrycker semantiska operatorer.

Intressant nog ger satsadverbialstestet ett utfall som tenderar att inkludera även de adverbiala led som motsvarar kvantorer över tid, som *alltid, fortfarande* och *ofta*, bland satsadverbialen. Ett exempel från materialet på hur *alltid* står i en utbrytningskonstruktion finns i exempel (6 a) nedan, upprepat från (39) på sidan 128, medan exempel (6 b) och (6 c) kommer från den utökade korpusen GP03K.

- (6) a. Vad jag minns var det *alltid en flicka* som stod där och blev pekad finger åt. [NÖDVÄNDIGHETEN]
b. [...] men spontant ser jag ingen anledning till varför vi ska låta Alex spela med Toronto. Det är alldeles in på elitseriestarten, och /så vitt jag vet är det *fortfarande vi* som betalar hans lön./ [GP03K]
c. Ingvar är också väldigt engagerad i föreningen, /på utflykter och resor är det *ofta han* som kör bussen./ [GP03K]

Att utöka gruppen satsadverbial med en grupp kvantifierande adverbial är relativt okontroversiellt. Flera av dessa adverbial svarar dessutom dåligt på utbrytningstestet och skulle alltså i detta arbete tillhöra kategorin SADVL även om de

inte vanligen räknas som satsadverbial. Men också adverbial som anger en kausal logisk relation, som *därför*, svarar på det här föreslagna satsadverbialstestet i (4) ovan och förekommer tillsammans med utbrutna led, se (7 a) nedan. Även en del korta adverbial med tidsrelaterande betydelse som *i dag* i (7 b) kan hittas i denna typ av konstruktioner.

Båda dessa senare typer av adverbial svarar i sina sammanhang ofta positivt på såväl utbrytningstestet som överordningstestet och räknas inte av SAG som satsadverbial, även om man för de kausala adverbialens del nämner att gränsdragningen är svår.

- (7) a. Kritiken mot veto-rätten har funnits länge bland de FN:s medlemsstater som inte sitter på permanenta platser i rådet enligt ett roterande system. Det är USA, Frankrike, Ryssland, Storbritannien och Kina som har möjlighet att med veto stoppa beslut i rådet, /det är *därför de* som i praktiken fattar de viktigaste besluten./ [GP03K]
 'det är därför som de i praktiken fattar de viktigaste besluten'
 'det är därför så att de fattar de viktigaste besluten'
- b. I klartext: Axén Olin vill ha rätten att tillsätta och sparka, exempelvis Carin Götblad, som av majoriteten anses alltför regeringsvänlig och oförmögen att uppnå uppsatta mål. /Det är *i dag regeringen* som tillsätter och avskedar landets högsta polischefer./ [G]
 ≠'det är i dag som regeringen tillsätter och avskedar landets högsta polischefer'
 'det är idag så att regeringen tillsätter och avskedar landets högsta polischefer'

I sammanhanget till exempel (7 a) diskuteras kritik bland de andra medlemmarna i FN:s säkerhetsråd mot de permanenta medlemmarnas vetorätt. I den undersökta satsen framhävs *de* som en delmängd och ställs i kontrast mot säkerhetsrådet som helhet. I exempel (7 b) ställs regeringen som avskedare och tillsättare av polischefer i kontrast till *Axén Olin* i meningen som föregår den undersökta.

Som vi diskuterade i avsnitt 4.2.2 ovan kan korta tidsrelaterande adverbial som *nu* förekomma i satser där de inte svarar på utbrytningstestet och i exempel (7 b) ovan fungerar *i dag* på motsvarande sätt. Detta gäller dock inte för *därför* i (7 a) ovan. *Därför* fungerar satsadverbiellt enligt det satsadverbialstestet som vi skisserat här, eftersom det står i en utbrytning tillsammans med et utbrutet led. Samtidigt svarar det, som vi kan se, positivt på såväl utbrytningssom överordningstestet och skulle alltså kategoriseras som ett SMOD.³ *I dag* å

³SAG diskuterar i en anmärkning orsaken till att adverbial som i sitt sammanhang anger konklusiv relation eller det de kallar sviken förväntan inte kan brytas ut. *Därför* har en sådan funktion i sammanhanget: *Det lyst i fönstren. *Det var därför de nog var hemma.* Detta kan

andra sidan fungerar som SADVL i sammanhanget, vilket även utfallet av de båda testerna bekräftar. Adverbialens framhävande funktion i satser som de i (7) gör att de får anses ha en informationsdynamisk funktion och alltså fungera som satsadverbial där även om det inte är så i alla sammanhang där de förekommer.

Sammanfattningsvis ser vi att ett satsadverbialstest som det som skisserats ovan fungerar väl för att avgöra vilka adverbial som fungerar informationsstrukturerande i satser. Adverb som är lexikala uttryck för semantiska operatörer fungerar typiskt satsadverbialt på satsnivå, men även andra adverbtyper och fraser verkar kunna ha denna funktion i olika sammanhang. I en beskrivning av satsadverbial kan testet vara användbart för att demonstrera just denna informationsdynamiska funktion.

9.3 Slutord

Här slutar avhandlingen och ändå inte. Det finns många frågor att arbeta vidare med och flera av dem har jag nämnt redan tidigare. När det gäller informationsdynamik behöver vi veta mer om kategorin SCEN och vi behöver även fortsätta utreda hur tillgänglighet interagerar med informativ status vid olika leds placering. För att vi ska kunna säga något om hela satsen kan undersökningen i detta arbete utvidgas till att även omfatta de påståendesatser som inte taggats. En sådan undersökning skulle också kunna användas till att göra en mer omfattande OT-analys av ledföljden i svenska och inkludera de mekanismer som avgör vad som fungerar som fundament.

Satsadverbialets roll som informationsdynamisk operator kan också följas upp med en undersökning av satsadverbial i fundament och deras position och funktion i satstyper som används för att uttrycka andra språkhandlingar än påståenden. Även en sådan undersökning kan med fördel göras med utgångspunkt från resultatet i detta arbete och den här använda korpusen.

Objektsskifte och långt objektsskifte är något av ett favoritämne för många som skriver om svensk ledföljd för en internationell publik. Mig veterligt har dock ingen stor korpusundersökning använts vid utredningen av vilka mekanismer som ligger bakom denna typ av ledföljdsvariation i svenskan. I avhandlingen har vi sett tendenser som indikerar att det är skillnad mellan referentiellt syftande och satssyftande pronomen. Antalet satser med objektsskifte i

enligt SAG ha sin förklaring i att utbrutna led måste vara ”en uttömmande beskrivning” (SAG 4:151 anm; jfr även SAG 1:235).

materialet är dock för litet för att kunna tjäna som underlag för några generaliseringar. För att vi ska kunna säga något mer substantiellt om detta behövs en större undersökning av autentiska satser som analyseras i sitt sammanhang.

Svenskan är som vi har sett ett språk vars ledföljd bestäms såväl av strukturella som av semantiska och pragmatiska faktorer. På grund av detta kan man säga att ledföljden på samma gång är satsgrammatisk och textgrammatisk. I detta arbete har vi berört att det finns ledföljder som är grammatiska och andra som är ogrammatiska. Huvudvikten har dock legat på att diskutera att det bland de grammatiska ledföljderna finns sådana som är optimala i sitt sammanhang och andra som är suboptimala, och vad det är som gör att vi upplever en viss grammatisk ledföljd som mer optimal än en annan lika grammatisk ledföljd.

Jag vill avsluta med ett exempel där adverbialiet *säkert* kan ha två olika tolkningar. För i den språkliga verkligheten i Göteborgs-Posten och i romanen som ligger på golvet bredvid sängen spelar det ibland ingen roll för oss som läsare om adverbialen står lite suboptimalt i en sats här och där. Vi verkar förstå ändå. Vi kanske tycker att satsen är lite konstig, och ibland till och med ogrammatisk, och vi kanske diskuterar den med någon på jobbet eller vid frukostbordet, men den är oftast ändå tolkningsbar.

Bakgrunden till exemplet är följande: I december 2005 fick en fiskebåt upp en gammal mina i sin trål och delar av Göteborg som låg nära fiskhamnen stängdes av. Det blev ett stort pådrag, för minan antogs innehålla så mycket som 150 kilo trotyl och måste föras ut till havs innan den sprängdes. Två dagar senare stod följande notis att läsa på G-P:s hemsida:

- (8) Minan som lossades i Fiskhamnen ska bogseras ut till havs och sprängas norr om Rivö i dag, fredag. Under bogseringen kommer Älvsborgsbron att vara avstängd i omkring 20 minuter, mellan klockan 10.20 och 10.40.

Under natten har minan varit förankrad under vatten mellan pirarna i Fiskhamnen. Klockan tio bogseras minan till en plats strax norr om Rivö, /där den *säkert* går att spränga./ Sjalva sprängningen beräknas ske efter klockan tolv. [www.gp.se, 20051210]

Här står ett adverbial, *säkert*, på en plats där det helt entydigt borde fungera som satsadverbial. Placerat före verbet *går* i den här satsen borde adverbialiet bara kunna betyda att minan 'troligen går att spränga'. Ändå är det inte så vi uppfattar betydelsen, för hela sammanhanget tyder på att det här handlar om att skydda allmänheten från denna presumtivt farliga mina. Och då är det, trots placeringen, bara betydelsen att minan 'går att spränga på ett säkert

sätt' som riktigt passar in. Vi tolkar *säkert* som ett adverbial som modifierar verbfrasen, eftersom det här handlar om att 'spränga säkert'. Och vi kanske ler lite och tänker: "Det där blev ju flertydigt". Och så läser vi vidare.

Kanske är det just adverbialens möjligheter att stå på så många olika ställen i satsen som gör att vi accepterar satser där vi tycker att de står på fel ställe och helt enkelt letar rätt på den av alla möjliga tolkningar som kan passa i sammanhanget.

Summary

Sentence Adverbials, Constituent Order and Information Dynamics in Swedish

The aim of this thesis is twofold. The first objective is to shed light over the underlying causes of word order variation in the area of the clause immediately following the finite verb in Swedish. The second objective is to contribute to the description of sentence adverbials. The thesis is divided into three major parts. Part I provides a background on sentence adverbials and constituent order in Swedish. In part II, theoretical assumptions about factors that affect word order are presented and the empirical study including quantitative and qualitative results is presented and discussed. Part III consists of an Optimality Theoretic analysis of the results within the framework of Lexical-Functional Grammar.

Word order variation in Swedish

There is a considerable variation in constituent order in Swedish, despite the fact that there is no case marking of constituents. Especially in main clauses with a finite main verb, the possibilities of word order variation in the part of the clause following the verb are noteworthy, see example (1) below.

- (1) Därför gav Ellis förstås inte henne det.
that's-why gave Ellis of-course not her it
'Of course, that's why Ellis didn't give it to her'
- a. Därför gav Ellis henne det förstås inte.
 - b. Därför gav Ellis förstås henne det inte.
 - c. Därför gav Ellis förstås henne inte det.

- d. Därför gav förstås Ellis inte henne det.
- e. Därför gav förstås inte Ellis henne det.
- f. Därför gav förstås Ellis henne inte det.

As we see in example (1), adverbials can appear before, after and in between the subject and pronominal complements. Furthermore, adverbials may appear on both sides of the subject and a negated object may precede its lexical verb in subordinate clauses and in main clauses with a non finite main verb.

There are structural limitations on the variation, for example the verb second (V2) requirement in main clauses. The first aim of this thesis is to analyse to what extent pragmatic and semantic factors interact with structural patterns to give variations in word order. The focus is on pragmatic and distributional differences between sentence adverbials and other adverbials in relation to subjects and objects. I have mainly looked at what determines the constituent order in the bracketed part of the clause (henceforth *the investigated area*), see (2) below.

- (2) a. $V_{fin} - [ADVL - SUBJ - ADVL - COMPL_{pron} - ADVL]$
- b. SUBJUNCTION - $[ADVL - SUBJ - ADVL] - VERB$
- c. $V_{fin} - [ADVL - SUBJ - ADVL] - V_{infin}/PARTICLE/COMPL_{noun}$

A major factor that influences the word order is information structure, or *information dynamics* which is the term I use. By information dynamics I understand the relation between on the one hand the speaker's assumptions and intentions and on the other hand the information packaging of the linguistic expression. The term *information dynamics* thus covers more than *information structure* which sometimes is used to denote only the packaging aspect.

I distinguish three types of information status, summarised below (for the notions *ground* and *under discussion*, cf. Vallduví 1992; Vallduví & Engdahl 1996; Ginzburg 1996, in prep.).

Term	Definition
Rheme	the information in a statement that is intended to increase the listener's knowledge
Ground	constituents that relate the rheme to questions the speaker assumes are under discussion
Scene	constituents that relate the proposition to a temporal, spatial or circumstantial context, that is not under discussion

I use these distinctions to explore the word order variation in the investigated area of the clause, adapting the **information principle** of the Swedish Acade-

my grammar (SAG 1999:4:25–28) to my purposes. The information principle as it is defined in this thesis relates the information status of the constituents to the linear order. It captures the generalisation that constituents that express GROUND material usually precede constituents that express RHEME material in the clause. The information status SCENE is often realised as clause initial scene setting adverbials, but may also be expressed by adverbials in the investigated area.

In addition, SAG mentions three other semantic/pragmatic principles that affect constituent order. The **Operator scope principle** relates the semantic structure to the linear word order of the clause. It captures the fact that the linear order and c-command properties of scope expressions usually match their semantic scope relations. The **Weight principle** implies that long and/or complex constituents are placed later in the sentence than short constituents. The **Non-ambiguity principle** captures the fact that modifiers tend to be placed where they do not give rise to ambiguity regarding the modified domain. In this thesis I investigate to what extent these principles can account for the different constituent orders used in written Swedish, looking in particular at which principle wins out when they come into conflict.

The definition of sentence adverbials

The second aim is to contribute to the description of sentence adverbials by analysing the pragmatic and distributional differences between adverbial categories.

Sentence adverbials are often defined as 'adverbials modifying the clause as a whole'. Furthermore, they are in Swedish grammars often defined by their characteristic position preceding the verb complex in subordinate clauses and preceding a non-finite verb in main clauses. Still, neither of these criteria is sufficient to define sentence adverbials. As for the distribution criterion, many other adverbials on a sentence level appear in a position preceding the verb complex and the non-finite verb. When it comes to distribution, the criterion for being a sentence adverbial rather seems to be the inability to appear after the verb complex or the non-finite verb. As for modifying the clause as a whole, a paraphrase test where the adverbial is placed in a superordinate clause is often suggested in the literature as a means to decide whether a certain element is a sentence adverbial or not, see the *Matrix paraphrase test* in (3) below. This test places the adverbial in a matrix clause with very little meaning and the rest of the proposition in the subordinate clause. Constituents that pass this test are found to be sentential modifiers.

(3) MATRIX PARAPHRASE TEST

Det är [prövat led] så att [satsen utan det prövade ledet].

'It is [tested constituent] the case that [sentence without tested constituent]'

Since also many time and place adverbials pass this test, as do several other kinds of adverbials, another test must be employed to distinguish sentence adverbials from other sentential modifiers, see the *Cleft construction test* in (4) below. It has been assumed that sentence adverbials cannot be focused, hence, the inability for sentence adverbials to appear in a construction where the clefted constituent gets a focused interpretation singles them out from other adverbial categories by this test.⁴

(4) CLEFT CONSTRUCTION TEST

Det är [prövat led] som [resten av satsen].

'It is [tested constituent] that [rest of sentence]'

To sum up, sentence adverbials are defined by two negative criteria; first, the inability to appear after the verb complex in subordinate clauses and the non-finite verb in main clauses, second, the apparent inability to be clefted.

When we apply the two tests, three adverbial categories emerge, based on the semantic properties regarding modified domains tested by the matrix test and on the pragmatic properties regarding focusing tested by the cleft construction test.

- SADVL: Adverbials that pass the matrix clause test but not the cleft construction test.
This category corresponds roughly to sentence adverbials.
- SMOD: Adverbials that pass both the matrix clause test and the cleft construction test.
This category corresponds roughly to sentence modifying temporal, spatial and circumstantial adverbials.
- VPMOD: Adverbials that do not pass any of the tests.
This category corresponds roughly to VP-adverbials.

⁴This assumption disregards the fact that negation and modal adverbials on rare occasions indeed can be focused, for example in so called *verum-focus* sentences, although not by cleft construction.

Quantitative results

In the empirical study, a corpus of about 148.000 words of fiction and non-fiction Swedish texts from the beginning of the 21st century is examined. The corpus consists of one day's edition of the daily newspaper *Göteborgs-Posten* (February, 6th, 2003) and extracts from 17 recent novels. From this corpus all clauses with a possibility of word order variation in the investigated area have been excerpted and examined in detail with respect to constituent order.

The study focuses on declarative main clauses. The quantitative results show that the word order where subjects precede adverbials is the by far most frequent when the subject is pronominal, 98% vs. 2%. When the subject is a noun, the numbers are more even, 58% before adverbials vs. 42% after adverbials. The quantitative study also shows that there is a difference in possible positions for the adverbial categories. The category SADVL appears before and after both nominal and pronominal subjects, the category SMOD appears after all kinds of subjects but only before nominal subjects. Last, the category VP-MOD never appears before any kind of subject in the corpus and was found to produce ungrammatical sentences in tests where it was placed before a subject in main clauses with a non-finite verb. The distributional possibilities are summarised in (5) and (6) below.

(5) $V_{fin} - \text{SADVL} / * \text{SMOD} / * \text{VPMOD} - \text{SUBJ}_{pron} - \text{SADVL} / \text{SMOD} / \text{VPMOD} - V_{nonfin}$

(6) $V_{fin} - \text{SADVL} / \text{SMOD} / * \text{VPMOD} - \text{SUBJ}_{noun} - \text{SADVL} / \text{SMOD} / \text{VPMOD} - V_{nonfin}$

The analysis of the distributional properties of the adverbial categories led to two conclusions. The first conclusion is that there are structural limitations on the placement of the category VP-MOD. This is supported by constituent tests that show that VP-MOD, but not the other adverbial categories, appear to form a constituent with the VP.

The second conclusion is that SADVL, but not the other categories, may function as a focus operator. This is supported by two independent facts. First, subjects following a sentence adverbial must have some degree of prosodic stress and thus be interpreted as contrasted; weak pronominal objects cannot appear directly following sentence adverbials.⁵ Second, only the category SADVL is found preceding a clefted constituent in the corpus, see (7) below, where the negation *inte* precedes the clefted object *trygghet, närhet och umgänge*. In this kind of construction, the constituent following the sentence

⁵Here, I notice a split in distribution between pronominal objects that refer to entities and those that refer to propositions. The latter tend to be placed after sentence adverbial, even when they receive no contrasted interpretation.

adverbial receives a contrastive interpretation, even though cleft constructions can be used also for information packaging of SCENE.

- (7) Det var inte trygghet, närhet och umgänge som han hade saknat under
it was not security intimacy and company that he had lacked during
sin uppväxt.
his growth
'It wasn't security, intimacy or company he had been short of during his youth'

This information dynamic property of sentence adverbials suggests that a modified version of the cleft construction test can be used as a positive criterion to single out sentence adverbials. I name this test the **Sentence adverbial test**, see (8).

- (8) SENTENCE ADVERBIAL TEST
Det är [prövat led] [framhävt led] som [resten av satsen].
'It is [tested constituent] [focused constituent] that [rest of sentence]'

Qualitative results

The result of the qualitative study shows that information dynamics lies behind most of the word order variation in the investigated area of the clause. It is mainly the information status of constituents that determines the word order. When structural patterns do not interfere, the word order follows the pattern in (9) below. This applies in 80% of the main clauses. In 10%, other principles interfere and in 10%, the information status is difficult to establish. It turns out that SCENE material is regularly placed between GROUND and RHEME in the investigated area of the clause.

- (9) GROUND < SCENE < RHEME

The constituent order where adverbials precede subjects is predominant when both these constituents are of the same information status, see example (10) below, where both the subject and the sentence adverbial are rhematic. This leads to the conclusion that the most frequent constituent order where subjects precede adverbials, SUBJ < ADVL, is a result of the subject often acting as the GROUND of the sentence.

- (10) JätteSmal är nämligen Förträngare och fattar inte att hon
 VeryThin is as-a-matter-of-fact Suppressor and understands not that she
 kan dö. [_{GROUND} Det fattar] [_{RHEME} kanske Andrea].
 might die [that understands] [maybe Andrea]
 'As a matter of fact, VeryThin is a Suppressor, and she doesn't understand that she might
 die. Andrea maybe understands this.'

The information dynamic properties of sentence adverbials are responsible for some of the variation. Contrastively marked elements appears after sentence adverbials in the investigated area irrespective of their informative status as GROUND or RHEME.

There are very few examples in the corpus where nominal and adverbial scope expressions appear together in the investigated area, but when they do, their relative order agree with the operator scope principle, even when this gets into conflict with the information principle. If one of the scope expressions is a finite modal verb, the operator scope principle gets into conflict with the V2-demand in main clauses. The verb then appears before the negation even if the negation has scope over the modal.

The not too hierarchical model and the optimal word order in the F'-domain

In this work I have adopted a model for describing Swedish clause structure which I have dubbed *The not too hierarchical model*. Building on work by Börjars, Engdahl & Andréasson (2003) and Engdahl, Andréasson & Börjars (2004), I present an analysis that assumes that Swedish clause structure is flat in the area between a finite element and an optional VP. In chapter 8, I develop an LFG-analysis which includes the annotated phrase structure rules in (11). Commas indicate that the ordering of the constituents is not fixed.

- (11) a. FP → (XP) F'
 (↑_{GDF})=↓ ↑=↓
 b. F' → F, NP, NP, NP, VP, XP*
 ↑=↓ (↑_{SUBJ})=↓ (↑_{OBJ_{ind}})=↓ (↑_{OBJ_{dir}})=↓ ↑=↓ ↓∈ (↑_{ADJ})
 c. VP → V NP NP XP*
 ↑=↓ (↑_{OBJ_{ind}})=↓ (↑_{OBJ_{dir}})=↓ ↓∈ (↑_{ADJ})

The claim is that there is only evidence for one functional projection in Swedish, which I call FP, where F stands for *functional* or *finite*. The F⁰ hosts the finite verb in main clauses and the complementizer in subordinate clauses.

The area following the finite verb, the F' -domain, is flat and the word order is determined by structural, semantic and pragmatic factors that are formalised as Optimality theoretic constraints.

In main clauses with a finite main verb, there is no independent evidence that there is a VP in Swedish. In clauses where the main verb is non-finite, constituent tests show that there is evidence for a VP, and in these clauses any VP_{MOD} is adjoined to this phrase. This analysis is supported by examples that indicate that VP_{MOD} has a less constrained distribution in main clauses with no VP. Facts about scope interpretation also support this analysis, see example (12) below.

- (12) Den data som inte finns på minst två ställen kan [VPsnabbt [VPinte
 the data that not exists in at-least two places can quickly not
 [VPfinnas] alls]]. [GOOGLE]
 exist at-all
 'Data that does not exist in two places may soon cease to exist entirely.'
- a. $*\neg \diamond [p]$
 b. $\diamond \neg [p]$

As mentioned earlier, sentences with modals and negations are ambiguous in their scope interpretation. Mostly, listeners interpret the negation as taking scope over the modal verb, also in sentences where the modal verb precedes the negation. Nevertheless, in the example in (12) above, the presence of the adverbial *snabbt* before the negation disambiguates between the two meanings and only the meaning where the negation takes scope over the modal verb is possible. This indicates that both *snabbt* and the negation are adjoined to the VP. When the negation is part of the VP, it does not c-command the modal, which fits with the fact that the interpretation in (12 a) is not available.

The difference in modified domains of sentence modifying and VP modifying adverbials leads to a discussion about how to formalise this in the LFG f-structure. I propose to split the LFG ADJ function and let a S(entence)-ADJ, including $SADVL$ and $SMOD$, require a SUBJ function to be present in the f-structure that corresponds to the modified domain, while there would be no such requirement on a LEX(ical)-ADJ, a category that may contain all kinds of modifiers of phrases, including VP_{MOD} .

Constraints on word order in the F' domain

Finally, an Optimality Theoretic account of the word order in the F' -domain is outlined. In this account, I propose the following groups of constraints,

corresponding to the principles and structural patterns.

The first group of constraints is a type of faithfulness constraints, here called *iconicity*-constraints. They capture the match between linear order and the semantic structure of the clause, see (13) below.

- (13) a. ICON-MOD: Modifiers precede and c-command the modified domain.
 b. ICON-NEG-MOD: Grammatical functions with the attribute NEG+ in their f-structure precede and c-command the modified domain of the negation.
 c. ICON-SCOPE: Scope operators precede and c-command their scope domain.

The so called *respect*-constraints relate the ordering of constituents to typological hierarchies of grammatical functions and the proposed ordering in (9) above, see (14) below.

- (14) a. RESP-ARG: The linear order of grammatical functions respect the relational hierarchy (SUBJ < OBJ_{ind} < OBJ_{dir} < OBL_θ < COMPL < ADJ).
 b. RESP-I: The linear order of constituents respect the information principle: i.e. GROUND < SCENE < RHEME.

Two alignment constraints capture the tendency for heads to appear to the left in local domains and the tendency for sentence adverbials to align to the left of a contrastively marked constituent, see (15) below.

- (15) a. HEAD-L: (Swedish: HO-V). Align L (head, local domain, edge), i.e. align the head with the left edge of the local domain.
 b. F-OP: Align (information dynamic operator-R, Focus domain-L), i.e. put the right edge of an information dynamic operator next to the left edge of a focus domain.

Finally, *DISC is a markedness constraint that discourages split constituents, see (16) below.

- (16) *DISC: Avoid discontinuous constituents.

The ranking of the above constraints is presented in (17) and correspond to facts about the underlying causes of word order variation that have been uncovered by the empirical study.

- (17) HEAD-L » ICON-NEG-MOD » *DISC » RESP-ARG » ICON-SCOPE » F-OP » RESP-I » ICON-MOD

In Swedish, it is the information status of subjects and adverbials that lies behind the most frequent word order, SUBJ < ADVL, and this leads us to consider this word order unmarked or canonical. There are however pragmatic and semantic factors that override the information principle, namely operator scope and contrastive marking. More dominant than these are structural factors, as for example the tendency for heads to appear to the left in their local domain which gives the typical verb second (V2) word order of Swedish. Finally, also the constraint that ensure the interpretation of grammatical functions, RESP-ARG, and demands that the word order among these is in accordance with the relational hierarchy, is ranked higher than the semantic/pragmatic constraints.

Litteraturförteckning

- Allwood, Jens S., Lars-Gunnar Andersson & Östen Dahl 1972. *Logik för lingvister*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Erik 1993. *Grammatik från grunden: en koncentrerad svensk satslära*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Andersson, Peter 2001. Det förstås! *Utvecklingen av svenska självklarhetsadverb under 1800- och 1900-talet*. (Rapporter från ORDAT 14.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Andréasson, Maia 2001. *Från satsdel till satsled. En översikt av orden för satsens delar 1806–1999*. (Rapporter från ORDAT 7.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Andréasson, Maia 2002. Kanske – *en vilde i satsschemat*. (Meddelanden från Institutionen för svenska språket 41.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Andréasson, Maia 2005. Satsadverbial, subjekt och informationsstruktur. Ett förslag till ett öppnare mittfält i satsschemat. I: Byrman, Gunilla, Jan Einarsson, Solveig Hammarbäck, Maria Lindgren & Per Stille (red.), *Svenskans beskrivning 27*. Växjö: Växjö University Press, s. 26–37.
- Andréasson, Maia 2006. The ADJ Function and Modification Domains in Swedish. Stödpaper. Föredrag hållet vid LFG06, 12 juli 2006. <<http://www.svenska.gu.se/~svemaan/LFG06maiaandreasson.pdf>>.
- Andréasson, Maia, Susanna Karlsson, Erik Magnusson & Sofia Tingsell 2002. *Har/hade*-bortfall i svenskan. Hur finit är ett naket supinum? I: Melander, Björn, Carin Östman, Ulla Melander Marttala & Mats Thelander (red.), *Svenskans beskrivning 26*. Uppsala: Hallgren & Fallgren, s. 67–74.
- Ariel, Mira 1988. Referring and Accessibility. *Journal of Linguistics* 24, s. 67–87.
- Asudeh, Ash. 2001. Linking, Optionality, and Ambiguity in Marathi. I: Sells, Peter (ed.) 2001, s. 257–312.
- Asudeh, Ash 2004. *Resumption as Resource Management*. Stanford: Department of Linguistics, Stanford University.

- d'Avis, Franz Josef 2005. Über Parenthesen. I: d'Avis, Franz Josef (ed.), *Deutsche Syntax: Empirie und Theorie. Symposium in Göteborg 13.–15. Mai 2004*. Göteborger Germanistische Forschungen 46. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, s. 257–279.
- d'Avis, Franz Josef 2006. How Close is Close enough – Parentheticals as Adjuncts. Stödpaper. Föredrag hållet vid högre seminariet i svenska språket/nordiska språk 2006-03-13.
- Barnes, Michael, Jan Terje Faarlund & Hans Peter Naumann 2000. *Från runsten till e-post – Utvärdering av svensk forskning i nordiska språk*. Stockholm: Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR).
- Basbøll, Hans 1986. Når genstande bliver så lette at de flyver. I: Mortensen, Finn Hauberg & Povl Schmidt (red.) *Profiler*. Odense: Odense Universitetsforlag, s. 171–182.
- Beaver, David I & Hanjung Lee 2003. Input-Output Mismatches in OT. I: Blutner, Reinhard & Henk Zeevat (eds.), s. 112–153.
- Beckman, Natanael 1904. *Svensk språklära för den högre elementarundervisningen*. Stockholm: Bonnier.
- Beijer, Fabian 2002. *On the Relative Order of IP-adverbials*. Working Papers in Linguistics. Lund: Engelska institutionen, Lunds universitet.
- Beijer, Fabian 2005. *On the Relative Order of Adverbs in the I-domain: A Study of English and Swedish*. Lund: Engelska institutionen, Lunds universitet.
- Betänkande angående likformig uppställning af grammatiska för rikets allmänna läroverk afsedda läroböcker jemte dertill hörande grammatiska utkast*. 1882. Stockholm: Norstedt.
- Blutner, Reinhard 2000. Some Aspects of Optimality in Natural Language Interpretation. *Journal of Semantics* 17:3, s. 189–216.
- Blutner, Reinhard & Henk Zeevat (eds.) 2003. *Optimality Theory and Pragmatics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bolander, Maria 1980. *Predikatens funktion i svenskan. Om adjektiven som predikativ*. (Acta Universitatis Umensis, Umeå studies in the humanities 31.) Umeå: Umeå universitet.
- Bolander, Maria 2001. *Funktionell svensk grammatik*. Stockholm: Liber.
- Bosch, Peter & Rob van der Sandt (eds.) 1999. *FOCUS Linguistic, Cognitive, and Computational Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brate, Erik 1898. *Svensk språklära för de allmänna läroverken*. Stockholm: Norstedts.
- Breitbarth, Anne 2005. Auxiliary Drop as Subordination Marking. *Linguistics in the Netherlands*. Vol. 22, Nr. 1, s. 37–47.

- Bresnan, Joan 2000a. Optimal Syntax (OT-LFG). <<http://www.essex.ac.uk/linguistics/LFG/www-lfg.stanford.edu/ot-lfg/ot-lfg.html>>. Hämtat den 28 augusti 2006.
- Bresnan, Joan 2000b. Optimal Syntax. I: Dekkers, Joost, Frank van der Leeuw & Jeroen van de Weijer (eds.), *Optimality Theory: Phonology, Syntax and Acquisition*. Oxford: Oxford University Press, s. 334–385.
- Bresnan, Joan 2001. *Lexical-Functional Syntax*. Oxford: Blackwell.
- Bruce, Gösta 1998. *Allmän och svensk prosodi*. (Praktisk lingvistik 16.) Lund: Institutionen för lingvistik, Lunds universitet.
- Butt, Miriam, Tracy Holloway King, María-Eugenia Niño & Frédérique Segond 1999. *A Grammar Writer's Cookbook*. Stanford: CSLI.
- Butt, Miriam & Tracy Holloway King 1996. Structural Topic and Focus without Movement. I: Butt, Miriam & Tracy Holloway King (eds.), *Proceedings of the First Annual LFG Conference*. Stanford: CSLI. <<http://csli-publications.stanford.edu/LFG/1/lfg1.html>>.
- Butt, Miriam & Tracy Holloway King 2000. Null Elements in Discourse Structure. I: Subbarao, K.V. (ed.), *Papers from the NULLS Seminar*. Delhi: Motilal Banarasidas.
- Büring, Daniel 1999. Topic. I: Bosch, Peter & Rob van der Sandt (eds.), s. 142–165.
- Börjars Kersti 1999. Introduction. *Nordic Journal of Linguistics. Special Issue on Optimality-Theory*. 22:2, s. 103–110.
- Börjars, Kersti, Elisabet Engdahl & Maia Andréasson 2003. Subject and Object Positions in Swedish. I: Butt, Miriam & Tracy Holloway King (eds.), *Proceedings of the LFG03 Conference*. Stanford: CSLI, s. 43–58. <<http://csli-publications.stanford.edu/LFG/8/lfg03.html>>.
- Cann, Ronnie 1993. *Formal Semantics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chafe, Wallace L. 1976. Givenness, Contrastiveness, Definiteness, Subjects, Topics, and Point of View. I: Li, Charles N. (ed.), *Subject and topic*. New York: Academic Press, s. 27–55.
- Choi, Hye-Won 1997. *Information Structure, Phrase Structure, and Their Interface*. I: Butt, Miriam & Tracy Holloway King (eds.), *Proceedings of the LFG97 Conference*. Stanford: CSLI. <<http://csli-publications.stanford.edu/LFG/2/lfg97.html>>.
- Choi, Hye-Won 1999. *Optimizing Structure in Context: Scrambling and Information Structure*. Stanford: CSLI.

- Cinque, Guglielmo [1997] 1999. *Adverbs and Functional Heads: A Cross-Linguistic Perspective*. Oxford: Oxford University Press. (Tidigare utgiven 1997 i University of Venice Working Papers in Linguistics.)
- Cinque, Guglielmo 2004. Issues in Adverbial Syntax. *Lingua* 114, s. 683–710.
- Cooper, Robin, Elisabet Engdahl, Staffan Larsson & Stina Ericsson 2000. Accommodating Questions and the Nature of QUD. I: Poesio, Massimo & David Traum (eds.), *Proceedings of GötaLog 2000*, s. 57–61.
- Dahl, Östen 1982. *Grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahl, Östen 2003. *Grammatik*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Dahllöf, Mats 1999. *Språklig betydelse: en introduktion till semantik och pragmatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Dalrymple, Mary 2001. *Lexical Functional Grammar*. (Syntax and Semantics 34.) New York: Academic Press.
- Diderichsen, Paul [1946] 1957. *Elementær dansk Grammatik*. København: Gyldendal.
- Dyvik, Helge 1999. The Universality of F-structure: Discovery or Stipulation? The Case of Modals. I: Butt, Miriam & Tracy Holloway King (eds.), *Proceedings of the LFG99 Conference*. Stanford: CSLI. <<http://csli-publications.stanford.edu/LFG/4/lfg99.html>>
- Dyvik, Helge 2000. Nødvendige noder i norsk. Grunntrekk i en leksikalsk-funksjonell beskrivelse av norsk syntaks. I: Andersen, Ø., K. Fløttum & T. Kinn (red.), *Menneske, språk og fellesskap. Festskrift til Kirsti Koch Christensen på 60-årsdagen 1. desember 2000*. Oslo: Novus Forlag, s. 25–45.
- Eide, Kristin M. 2002. Adjunction Sites for Negation in Norwegian: Modals and Negation. *Nordic Journal of Linguistics* 25, s. 225–252.
- Ekerot, Lars-Johan 1995. *Ordföljd, tempus, bestämdhet: föreläsningar om svenska som andraspråk*. Malmö: Gleerups.
- Engdahl, Elisabet 2001. The Role of Syntactic Features in the Analysis of Dialogue. I: Rohrer, C., A. Rossdeutscher & H. Kamp (eds.), *Linguistic Form and its Computation*. Stanford: CSLI.
- Engdahl, Elisabet 2003. Med fokus på subjektet. I: Delsing, Lars-Olof, Cecilia Falk, Gunlög Josefsson & Halldór Sigurdsson (red.), *Grammatik i fokus. Festskrift till Christer Platzack den 18 november 2003*. Vol. I. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 95–105.
- Engdahl, Elisabet 2006. Information Packaging in Questions. I: Bonami, Olivier & Patricia Cabredo Hofherr (eds.), *Empirical Issues in Syntax and Semantics* 6, s. 93–111. <<http://www.cssp.cnrs.fr/eiss6/engdahl-eiss6.pdf>>.

- Engdahl, Elisabet, Maia Andréasson & Kersti Börjars 2004. Word Order in the Swedish Midfield – an OT Approach. I: Karlsson, Fred (red.), *Papers from the 20th Scandinavian Conference of Linguistics*, University of Helsinki, Department of General Linguistics, Publications No. 36, s. 1–13. <<http://www.ling.helsinki.fi/kielitiede/20scl/proceedings.shtml>>
- Engdahl, Elisabet, Staffan Larsson & Stina Ericsson 2000. Focus-Ground Articulation and Parallelism in a Dynamic Model of Dialogue. TRINDI Deliverable D4.1.4. <<http://www.ling.gu.se/projekt/trindi/publications.html>>
- Engdahl, Elisabet & Enric Vallduví 1996. Information Packaging in HPSG. *Working Papers in Cognitive Science* 12. Edinburgh: University of Edinburgh.
- Engstrand, Olle 2004. *Fonetikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Ericsson, Stina 2005. *Information Enriched Constituents in Dialogue*. (Gothenburg Monographs in Linguistics 28.) Göteborg: Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet.
- Ernst, Thomas 2002 *The Syntax of Adjuncts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Falk, Yehuda N. 2001. *Lexical-Functional Grammar: An Introduction to Parallel Constraint-Based Syntax*. Stanford: CSLI.
- Falk, Yehuda N. 2003 The English Auxiliary System Revisited. I: Butt, Miriam & Tracy Holloway King (eds.), *Proceedings of the LFG03 Conference*. Stanford: CSLI. <<http://csli-publications.stanford.edu/LFG/8/lfg03.html>>
- Firbas, Jan 1966. On Defining the Theme in Functional Sentence Perspective. I: *L'École de Prague d'aujourd'hui*. (Travaux Linguistiques de Prague 1.) Paris: Editions Klincksieck, s. 267–280.
- Forsgren, Kjell-Åke 1992. *Satz, Satzarten, Satzglieder: zur Gestaltung der deutschen traditionellen Grammatik von Karl Ferdinand Becker bis Konrad Duden 1830–1880*. Münster: Nodus Publikationen.
- Forsgren, Kjell-Åke 2002. "Valency Theory" in German Grammars of the 18th and 19th Century. Abstrakt till föredrag hållet vid Henry Sweet Society Colloquium 1997. <<http://users.ox.ac.uk/~cram/iss29/confabs.htm>>.
- Fryxell, Axel 1824. *Svensk språklära*. Stockholm: Fr. B. Nestius.
- Garlén, Claes 1988. *Svenskans fonologi i kontrastiv och typologisk belysning*. Lund: Studentlitteratur.
- Ginzburg, Jonathan 1996. Interrogatives: Questions, Facts and Dialogue. I: Lappin, Shalom (ed.), s. 385–422.

- Ginzburg, Jonathan (under arbete). *A Semantics for Interaction in Dialogue*. Stanford & Chicago: CSLI & the University of Chicago Press.
- Grevisse, Maurice & André Goosse 1986. *Le bon usage: grammaire française*. Paris: Duculot.
- Gundel, Jeanette K. 1999. On Different Kinds of Focus. I: Bosch, Peter & Rob van der Sandt (eds.), s. 293–305.
- Gundel, Jeanette K. & Thorstein Fretheim 1999. Topic and Focus. I: Horn, Laurence R. & Gregory Ward (eds.), s. 175–196.
- Gundel, Jeanette K., Nancy Hedberg & Ron Zacharski 1993. Cognitive Status and the Form of Referring Expressions in Discourse. *Language* 69:2, s. 274–307.
- Gårding, Eva 1989. *Intonation in Swedish*. (Working Papers 35.) Lund: Institutionen för lingvistik, Lunds universitet, s. 63–88.
- Haapamäki, Sara 2002. *Studier i svensk grammatikhistoria*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Halliday, Michael 1967. Notes on Transitivity and Theme in English, part II. *Journal of Linguistics* 3, s. 199–244.
- Hellan, Lars & Christer Platzack 1995. Pronouns in Scandinavian languages. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 56. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 47–69.
- Hellberg, Staffan 1987. Bestämd form: du vet vilken jag menar. I: Teleman, Ulf (red.), s. 33–38.
- Heltoft, Lars 1999. Hierarki og rækkefølge – skandinavisk ledstilling i funktionel grammatisk belysning. I: Jensen, Per Anker & Peter Skadhauge (eds.), *Sætningsskemaet i generativ grammatik*. Kolding: Institut for Erhvervsproglig Informatik og Kommunikation, Syddansk Universitet, s. 31–62.
- Heltoft, Lars 2005. Ledsætning og lethed i dansk. OV-rækkefølgens rester. I: Heltoft, Lars, Jens Nørgård-Sørensen & Lene Schøsler. *Grammatikalisering og struktur*. Köpenhamn: Museum Tusulanums forlag, s. 145–166.
- Heny, Frank 1973. Sentence and Predicate Modifiers in English. I: Kimball, J. P. (ed.), *Syntax and semantics* 2. New York: Academic Press, s. 217–245.
- Holm, Lars & Kent Larsson 1976. *Svenska meningar: Elementär språklära*. (Ord och stil 7.) Lund: Studentlitteratur.
- Holm, Lisa 1990. Satsadverbial eller sättsadverbial? I: Thelander, Mats, Britt-Louise Gunnarsson, Olle Hammermo, Olle Josephson, Caroline Liberg, Bengt Nordberg & Carin Östman (red.), *Svenskans beskrivning* 18. Lund: Studentlitteratur, s. 63–74.

- Holmberg, Anders. 1986. *Word Order and Syntactic Features in the Scandinavian Languages and English*. Stockholm: Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Holmberg, Anders 1999. Remarks on Holmberg's Generalization. *Studia Linguistica* 53, s. 1–39.
- de Hoop, Helen 2003. Scrambling in Dutch: Optionality and Optimality. I: Karimi, Simin (ed.), *Word Order and Scrambling*. Oxford: Blackwell.
- Horn, Laurence R. & Gregory Ward (eds.) 2004. *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell.
- Hultman, Tor G. 1999. [ingen titel]. I: Allén, Sture (red.), *Synpunkter på en svensk grammatik: Inlägg vid Svenska Akademiens grammatiksymposium 4–5 mars 1985*. Stockholm: Norstedts, s. 40–45.
- Hultman, Tor G. 2003. *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Norstedts.
- Höhle, Tilman N. 1992. Über Verum-Fokus im Deutschen. I: Jacobs, Joachim (ed.), 1992. *Informationsstruktur und Grammatik*. Opladen: Westdeutscher Verlag, s. 112–141.
- Jackendoff, R. S. *X-bar-syntax: A Study of Phrase Structure*. Cambridge: MIT Press
- Jónsson, Jóhannes Gisli 2002. S-adverbs in Icelandic and the Feature Theory of Adverbs. I: Nelson, Diane (ed.), *Leeds Working Papers in Linguistics and Phonetics* 9, s. 73–89.
- Josefsson, Gunlög 1992. Object Shift and Weak Pronominals in Swedish. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 49. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 59–94.
- Josefsson, Gunlög 2001. *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*. Lund: Studentlitteratur.
- Josefsson, Gunlög 2003. Four Myths about Object Shift in Swedish – and the Truth... I: *Grammar in focus: festschrift for Christer Platzack 18 November 2003*. Vol. II. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 199–207
- Julien, Marit 2000. Optional *ha* in Swedish and Norwegian. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 66. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 33–74.
- Jørgensen, Henrik: 2000a. Begrebet ”klisis” og dets anvendelse på analysen af de danske letled. I: Kristensen, Kjeld T. (red.), *Studier i Nordisk 1998–1999*. Selskab for Nordisk Filologi, København, s. 37–50.

- Jørgensen, Henrik: 2000b. Placement and Scope of Mainland Scandinavian Modal Adverbs. I: Lindberg, Carl-Erik & Steffen Nordahl Lund (eds.), *17th Scandinavian Congress of Linguistics* 1, (Odense Working Papers in Language and Communication 19.). Odense: Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, s. 203–221.
- Kaplan, Ronald & Joan Bresnan. 1982. Lexical-Functional Grammar: A Formal System for Grammatical Representation. I: Bresnan, Joan (ed.), *The Mental Representation of Grammatical Relations*. Cambridge: MIT Press, s. 173–281.
- Keenan, Edward & Bernard Comrie 1977. Noun Phrase Accessibility and Universal Grammar. *Linguistic Inquiry* 8, s. 63–99.
- King, Tracy Holloway 1997. Focus Domains and Information-Structure. I: Butt, Miriam & Tracy Holloway King (eds.), *Proceedings of the LFG97 Conference*. Stanford: CSLI. <<http://csli-publications.stanford.edu/LFG/2/lfg97.html>>.
- Kjørup, Søren 1999. *Människovetenskaperna: problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Koskela, Merja 1996. *Tema och rema i vetenskaplig och populärvetenskaplig text*. Wasa: Universitas Wasaensis.
- Kuhn, Jonas 2003. *Optimality-Theoretic Syntax – A Declarative Approach*. Stanford: CSLI.
- Lambrecht, Knud 1994. *Information Structure and Sentence Form: Topic, Focus, and the Mental Representations of Discourse Referents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lappin, Shalom (ed.) 1996. *The Handbook of Semantic Theory*. Oxford: Blackwell.
- Legendre, Géraldine 2001. An Introduction to Optimality Theory in Syntax. I: Legendre, Géraldine m.fl. (eds.), s. 1–27.
- Legendre, Géraldine, Jane B. Grimshaw & Sten Vikner (eds.) 2001. *Optimality-Theoretic Syntax*. Cambridge: MIT Press.
- Lewis, David 2002. Adverbs of Quantification. I: Portner, Paul & Barbara H. Partee, (eds.), s. 178–188.
- Li, Charles N. & Sandra Thompson 1976. Subject and Topic: A new Typology of Language. I: Li, Charles N. (ed.), *Subject and Topic*. New York: Academic Press, s. 457–489.
- Lindberg, Ebba 1976. *Beskrivande svensk grammatik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lindqvist, Axel 1961. *Satzwörter: eine vergleichende syntaktische Studie*. Göteborg: Wettergren & Kerber.

- Ljung, Magnus & Sölve Ohlander 1971. *Allmän grammatik*. Lund: Gleerups.
- Lyngfelt, Benjamin 2002. *Kontroll i svenskan: Den optimala tolkningen av infinitivers tankesubjekt*. (Nordistica Gothoburgensia 25.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Lyons, John 1977a. *Semantics*. Vol. I. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, John 1977b. *Semantics*. Vol. II. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lødrup, Helge 1989. *Norske hypotagmer: en LFG-beskrivelse av ikke-verbale hypotagmer*. Oslo: Novus.
- Lødrup, Helge 1999. Linking and Optimality in the Norwegian Presentational Focus Construction. *Nordic Journal of Linguistics* 22:2, s. 205–230.
- Lødrup, Helge 2004. Clausal complementation in Norwegian. *Nordic Journal of Linguistics* 27:1, s. 61–95.
- Lødrup, Helge (under arbete) Functional Structure. I: Borsley, Robert D. & Kersti Börjars (eds.), *Non-Transformational syntax: A Guide to Current Models*. Oxford: Blackwell.
- Magnusson, Erik 2007. *Gränsöverskridande koordination. Syntaktisk förändring i äldre svenska*. (Nordistica Gothoburgensia 28.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Malmgren, Sven-Göran 1985. Om utelämning av hjälpverbet *ha* i förbindelse med supinum. I: Allén, Sture, Lars-Gunnar Andersson, Jonas Löfström, Kerstin Nordenstam och Bo Ralph (red.), *Svenskans beskrivning* 15. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, s. 347–358.
- Malmgren, Sven-Göran 2001. Faktiskt, förstås *och många andra: om förändringar i det svenska formordssystemet under 1800- och 1900-talet*. (Rapporter från ORDAT 10.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- McCarthy, John J. 2002. *A Thematic Guide to Optimality Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mycock, Louise (under arbete). *The Typology of Constituent Questions: A Lexical Functional Grammar Analysis of 'Wh'-Questions*. Manchester: University of Manchester.
- NE, se Digitala källor: *Nationalencyklopedin*.
- NEO, se Digitala källor: *Nationalencyklopedins ordbok*.
- Nikula, Henrik 1986. *Dependensgrammatik*. Malmö: Liber.
- Nilsen, Øystein 1997. Adverbs and A-shift. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 59. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 1–31.
- Nilsen, Øystein 2004. Domains for Adverbs. *Lingua*. Vol. 114:6, s. 809–847.

- Nilsson, Jenny 2005. *Adverb i interaktion*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 4.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Nimb, Sanni 2005a. *Danske Adverbier mellem Leksikon og Syntaks*. København: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Nimb, Sanni 2005b. Danske Adverbier mellem Leksikon og Syntaks. I: Widell, Peter & Mette Kunøe (eds.), s. 278–288.
- NRG = Norsk referansegrammatik, se Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo (red.) 1997.
- Norrby, Catrin, 1996. *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Nyström, Catarina. 2001. *Hur hänger det ihop? En bok om textbindning*. (Ord och stil 32.) Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- O'Connor, Robert 2006. *Information Structure in Lexical-Functional Grammar: The Discourse-Prosody Correspondence in English and Serbo-Croatian*. Manchester: University of Manchester.
- Payne, John R. 1985. Negation. I: Shopen, Timothy (ed.), *Language typology and syntactic description*. Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press, s. 197–242.
- Pittner, Karin 1995. Zur Syntax von Parenthesen. *Linguistische Berichte*. Vol. 156, s. 85–108.
- Pittner, Karin. 2004. Where Syntax and Semantics meet: Adverbial Positions in the German Middle Field. I: Austin, Jennifer R., Stefan Engelberg & Gisa Rauh (eds.), *Adverbials: The Interplay between Meaning, Context, and Syntactic Structure*. Philadelphia: John Benjamins, s. 253–287.
- Portner, Paul & Barbara H. Partee (eds.) 2002. *Formal Semantics: The Essential Readings*. Oxford: Blackwell.
- Platzack, Christer 1982. *Modern grammatisk teori: en introduktion till EST*. Lund: Liber.
- Platzack, Christer 1987. Huvudsatsordföljd och bisatsordföljd. I: Telemann, Ulf (red.), s. 87–96.
- Platzack, Christer 1998. *Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Ramat, Paolo & Davide Ricca 1998. Sentence Adverbs in the Languages of Europe. I: van der Auwera, Johan (ed.), *Adverbial Constructions in the Languages of Europe*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, s. 187–285.
- SAG = Svenska Akademiens grammatik, se Telemann, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999.

- Rahkonen, Matti 2000. Topikalisering av icke-subjekt i svenska påståendesatser. En korpusstudie. *Språk & stil*. Vol. 10, s. 37–85.
- Rahkonen, Matti 2006. Some Aspects of Topicalization in Active Swedish Declaratives: A Quantitative Corpus Study. *Linguistics*. Vol. 44:1, s. 23–55.
- Ramshøj Christensen, Ken 2005. Sättningsnegation og negative objekter. Et korpusstudie. I: Widell, Peter & Mette Kunøe (red.), s. 123–136.
- Ramshøj Christensen, Ken 2005. *Interfaces: Negation – Syntax – Brain*. Aarhus: Institut for Sprog, Litteratur og Kultur (SLK), Afdeling For Engelsk, Aarhus Universitet.
- Rooth, Mats 1992. A Theory of Focus Interpretation. *Natural Language Semantics* 1, s. 75–116.
- Rooth, Mats 1996. Focus. I: Lappin, Shalom (ed.), s. 271–297.
- Sells, Peter 2001a. Introduction. I: Sells, Peter, (ed.), s. 1–16.
- Sells, Peter 2001b. *Structure, Alignment and Optimality in Swedish*. Stanford: CSLI.
- Sells, Peter (under utgivning). Finiteness in Non-Transformational Syntactic Frameworks. I: Nikolaeva, Irina (ed.), *Finiteness: Theoretical and Empirical Foundations*. Oxford: Oxford University Press.
- Sells, Peter (ed.) 2001. *Formal and empirical issues in optimality theoretic syntax*. Stanford: CSLI.
- Sigurd, Bengt 1986. Om *bara* och andra förväntningsadverb. *Arkiv för nordisk filologi* 101, s. 184–193.
- Stammerjohann, Harro (red.) 1996. *Lexicon Grammaticorum. Who's Who in the History of World Linguistics*. Tübingen: Niemeyer.
- Stroh-Wollin, Ulla 1998. *Koncentrerad nusvensk formlära och syntax*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundman, Marketta 2005. Mittfälsadverbial – mycket mer än ”rörliga bestämningar”. I: Melander, Björn, Görel Bergman-Claeson, Olle Josephson, Lennart Larsson, Bengt Nordberg & Carin Östman (red.), *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 67.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, s. 466–475.
- Svedbom, Per Erik 1843. *Utkast till satslära med hufvudsakligt afseende på svenska språket: Jemte tabrika uppgifter till syntaktiska öfningar för nybegynnare*. Stockholm: N. & S.
- Sweet, Henry 1892. *A New English Grammar, Logical and Historical*. Vol. I. Oxford: Clarendon Press.
- Sweet, Henry 1898. *A New English Grammar, Logical and Historical*. Vol. II. Oxford: Clarendon press.

- Svenonius, Peter 2002a. Subject Positions and the Placement of Adverbials. I: Svenonius, Peter (ed.), *Subjects, expletives, and the EPP*. (Oxford studies in comparative syntax 245.) Oxford: Oxford University Press, s. 201–242.
- Svenonius, Peter 2002b. Strains of Negation in Norwegian. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 69. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 121–146.
- Szabolcsi, Anna 2003. The Syntax of Scope. I: Baltin, Mark & Chris Collins (eds.), *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory*. Oxford: Blackwell, s. 607–633.
- Szabolcsi, Anna 2004. Positive polarity – Negative polarity. *Natural Language & Linguistic Theory* 22, s. 409–452.
- Teleman, Ulf 1974. *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska*. Lund: Studentlitteratur.
- Teleman, Ulf & Anne Marie Wieselgren 1970. *ABC i stilistik*. Lund: Gleerups.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts.
- Teleman, Ulf (red.) 1987. *Grammatik på villovägar* Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Tesnière, Lucien 1959. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Editions Klincksieck.
- Thomason, Richmond H. & Robert C. Stalnaker 1973. A Semantic Theory of Adverbs. *Linguistic Inquiry* 4, s. 195–220.
- Thorell, Olof 1974. *Svensk grammatik*. Stockholm: Esselte Studium.
- Togebj, Ole 2003. *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.
- Toivonen, Ida 2003. *Non-Projecting Words. A Case Study of Swedish Particles*. Studies in Natural Language & Linguistic Theory 58. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Vallduví, Enric 1992. *The Information Component*. New York: Garland.
- Vallduví, Enric & Elisabet Engdahl 1996. The Linguistic Realization of Information Packaging. *Linguistics* 34:3, s. 459–519.
- Vikner, Sten 2001. V⁰-to-I⁰ Movement and Do-Insertion in Optimality Theory. I: Legendre, Géraldine m.fl. (eds.), s. 427–464.
- Ward, Gregory & Betty Birner 2004. Information Structure and Non-canonical Syntax. I: Horn, Laurence R. & Gregory Ward (eds.), s. 153–174.
- Westman, Margareta 1974. *Bruksprosa: en funktionell stilanalys med kvantitativ metod*. Lund: Liber Läromedel.
- Wessén, Elias 1968. *Vårt svenska språk*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Widell, Peter & Mette Kunøe (red.) 2005. *10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog (MUDS)*. Aarhus: Nordisk Institut, Aarhus universitet.
- Wijk-Andersson, Elsie 1991. *Bara i fokus. En semantisk-syntaktisk studie av bara och dess ekvivalenter i nysvenskt skriftspråk*. (Skrifter utgivna vid Institutionen för nordiska språk 27.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Wollin, Lars 1988. Nordiska språk – ett modernt 1800-talsämne? Några glimtar ur en disciplins historia. I: Svensson, Jan (red.), *Nordistiken som vetenskap: Artiklar om ämnets historia, teorier och metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Zeevat, Henk 2003. Particles: Presupposition Triggers, Context Markers or Speech Act markers. I: Blutner, Reinhard & Henk Zeevat (eds.), s. 91–111.
- Zola Christensen, Robert & Lisa Christensen 2005. *Dansk grammatik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Digitala källor

- Google, <<http://www.google.se>>.
- Nationalencyklopedin. Nationalencyklopedin på Internet. <<http://www.ne.se>>.
- Nationalencyklopedins ordbok. Nationalencyklopedins ordbok på Internet. <<http://www.ne.se>>.
- Oxford Reference Online. <<http://www.oxfordreference.com/pub/views/home.html>>.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien*. Jämte motsvarande databas, OSA-databasen. <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>>.
- PAROLE. *Språkbankens PAROLE/SUC-korpusar* <<http://spraakbanken.gu.se/parole>>
- GP03K. *Språkbankens konkordanser, GP 03* <<http://spraakbanken.gu.se/konk/>>

Bilaga 1

Taggar och exempeltagging

TABELL 1: *Taggar: satser*

<i>Uttydning</i>	<i>Tagg</i>
f-sats	<F>
a-sats	<A>
infinitivfras med mittfält	<G>
kanske-sats	<KS>
V1-sats (inkl. imperativ m. Mf.)	<W>
kvesitiv fråga	<Q>
utbrytnings-sats	<U>

TABELL 2: *Taggar: Led*

<i>Led</i>	<i>Tagg</i>	<i>Led</i>	<i>Tagg</i>
subjekt	<S>	finit verb	<V>
objekt	<O>	infinit verb	<I>
mittfältadverbial	<M>	supinum	<H>
bundet adverbial		pronomen	<Z>
fritt adverbial	<Y>	nominalfras	<D>
partikel	<X>	konditionalt led	<N>
reflexivpartikel/objekt	<R>	frasedel	<Ä>
predikativ, bundet	<P>	anförd sats	<J>
predikativ, fritt	<Å>	dubblerat led	<Ö>

I tabell 1 visas de taggar som användes för olika satstyper i korpusundersökningen och i tabell 2 visas satsledstaggar och taggar som i förekommande fall angavs innanför satsledstaggarna och markerar till exempel ordklass.

Negationer och substantiviska subjekts definitthet och egennamn eller infinitivfras taggades i efterhand. Taggarna utformades med en start- och en sluttagg och lades in utan nästningar så att hierarkierna blev tydliga och databasen sökbar, se exempel (1).

- (1) a. <F><S><D>Snölagret</D></S><V>hade</V><M>dessvärre</M><M>endast under kortare perioder</M><H>varit</H>tillräckligt tjockt för att lysa upp stadsbilden. </F> [Sista jöuren]
- b. <F><L><Y>Egentligen</Y></L><V>kunde</V><S><Z>hon</Z></S><M>lika väl</M><I>ha ställt</I><R>sig</R><O><D>frågan <A>om <S><Z>det</Z></S><M>inte</M><M>alltid</M><V>hade</V>varit just så här </D></O></F>, men hon hade varit fullt upptagen med annat och varken hunnit tänka eller känna efter. [Sista jöuren]

I exempel (1 a) visas en f-sats, vars början markeras med en <F>-tagg, där undersökningsområdet, som alltid i f-satser, avgränsas av det finita verbet, <V></V>. I undersökningsområdet finns två adverbial, <M></M>, och mittfältets avslutning markeras genom att en supinumform i slutfältet, <H></H>, markeras. Till sist markeras f-satsens avslutning med en sluttagg: </F>.

Exempel (1 b) är en f-sats där en a-sats utgör satsattribut till f-satsens objekt. f-satsens mittfält avslutas med infinitivformen, <I>ha</I>, och a-satsen, <A>, markerad med fetstil i exemplet, ligger innanför <F></F>-taggarna.

Bilaga 2

Villkorsförteckning

*DISK:

Undvik diskontinuerliga konstituent, s. 251.

F-OP:

Placera (informationsdynamisk operator-H, Framhävningdomän-V), dvs. placera höger kant av en informationsdynamisk operator i direkt anslutning till framhävningdomänens vänsterkant, s. 264.

HO-V:

Placera-V (huvudord, lokal domän, kant).

Placera huvudordet i den lokala domänens vänstra kant, s. 252.

IKON-MOD:

Placera modifierare så att de står ikoniskt i förhållande till sin modifieringsdomän, s. 257.

IKON-NEG-MOD

Grammatiska funktioner med särdraget NEG:+ i sin f-struktur placeras ikoniskt i förhållande till negationens modifieringsdomän, s. 253.

IKON-RV

Räckviddsuttryck placeras ikoniskt i förhållande till sina räckviddsförhållanden i satsens s-struktur, s. 260.

RESP-ARG:

Grammatiska funktioner ska arrangeras i c-strukturen så att deras ledföljd respekterar den relationella hierarkin, s. 254.

RESP-I:

Arrangera informationsföljden i c-strukturen efter satsledens respektive informativa status enligt följande: GRUND < SCEN < REMA, s. 256.